

วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา

ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2567

ISSN 3027-7248 (Print) / ISSN 3027-7256 (Online)

- วัตถุประสงค์ :** เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ทางวิชาการและงานวิจัยทางด้านอยุธยาศึกษา โดยพิมพ์เผยแพร่บทความทางวิชาการ (Academic Article) และบทความงานวิจัย (Research Article)
- ขอบเขตเนื้อหา :** บทความวิชาการและบทความวิจัยในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อาทิ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และรัฐศาสตร์ ในบริบทด้านอยุธยาศึกษา
- เงื่อนไขการตีพิมพ์ :** บทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ในการรับพิจารณาบทความของวารสารวิชาการอยุธยาศึกษา โดยกองบรรณาธิการจะตรวจสอบเป็นขั้นแรก แล้วจัดให้มีผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกในสาขานั้น ๆ ร่วมกลั่นกรอง (Peer Review) 3 ท่าน โดยเป็นการประเมินแบบ Double-blind peer review คือ ผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา โดยมีการพิมพ์เผยแพร่เป็นรูปเล่ม สำหรับจัดส่งให้ห้องสมุดและหน่วยงานทางวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งเผยแพร่ทางระบบฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์ Thai Journals Online (ThaiJO)
- กำหนดเผยแพร่ :** วารสารตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน
ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม
- สำนักงาน :** สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
96 ถนนปรีดีพนมยงค์ ตำบลประตู่ชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000 โทรศัพท์ / โทรสาร 0-3524-1407
เว็บไซต์สถาบันอยุธยาศึกษา: www.aru.ac.th/asi
เว็บไซต์วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา:
<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jas>

คณะกรรมการกองบรรณาธิการ

วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา

ที่ปรึกษา : นายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

บรรณาธิการ : อาจารย์ ดร.สุรินทร์ ศรีสังข์งาม

กองบรรณาธิการ : ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. สันติ เล็กสุขุม สำนักงานราชบัณฑิตยสภา
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สุชาติ เกาทอง มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข ข้าราชการบำนาญ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์พิเศษ ศรีศักร วัลลิโภดม มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์
ศาสตราจารย์ ดร.สุเนตร ชุตินธรานนท์ ข้าราชการบำนาญ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว ข้าราชการบำนาญ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิกานต์ ผลเจริญ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
อาจารย์ ดร.อุมาภรณ์ กล้าหาญ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ฝ่ายจัดการวารสาร : พิสูจน์อักษร

อาจารย์รัตนชัย ปรีชาพงศ์กิจ
อาจารย์เอกรัตน์ คณาพร

ผู้จัดการวารสาร

นายพัทธ์ แต่งพันธ์
นายอายุวัฒน์ คำผล
นางสาวศรีสุวรรณ ช่วยโสภา

ฝ่ายบริหารงานทั่วไป

นางสาวรสสุคนธ์ คำสอน
นางสาวธัญวลัย แก้วแหวน
นางจิริพร พัฒน์ธนกิจ

ฝ่ายวิชาการ

นายปัทพงษ์ ชื่นบุญ
นางสาธิตา รื่นชล
นางสาวอรอุมา โพธิ์จิว

๕ ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

ศาสตราจารย์ ดร.สมพร ฐรี

รองศาสตราจารย์ ดร.กรัณย์พล วิวรรธมงคล

รองศาสตราจารย์ ดร.กาสัก เต๊ะชั้นหมาก

รองศาสตราจารย์ ดร.จิราพัทธ์ แก้วศรีทอง

รองศาสตราจารย์ ดร.ธานี สุขเกษม

รองศาสตราจารย์ ดร.เนื่ออ่อน ขรวิทองเขียว

รองศาสตราจารย์ ดร.ทรงวิทย์ เจริญกิจธนาภ

รองศาสตราจารย์ ดร.ประภัสสร ชูวิเชียร

รองศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา หล่อตระกูล

รองศาสตราจารย์ ภูษิษฐ์ สว่างสุข

รองศาสตราจารย์บุษรา สร้อยระย้า

รองศาสตราจารย์ปรานี ต้นประยูร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยา สว่างคง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราวรรณ สมหวัง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธรากร จันทนะสาโร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นวลรวี กระจ่างทอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤทธิ วัฒนภู

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะนาถ อังควาณิชกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรชัย นาคสีทอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหภัต อินทรีย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุขสันติ แวงวรรณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อักรเจตน์ ชัยภูมิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กฤษณา ชูโซนา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จินดา นัยผ่องศรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ครรชิต มาระโกชน

อาจารย์ ดร.กীরติญา สอนเนย

อาจารย์ ดร.จินตนา ปรีสพันธ์

อาจารย์ ดร.ธารณี นวัสนธิ์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ข้าราชการบำนาญ

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ข้าราชการบำนาญ

ข้าราชการบำนาญ

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

โรงเรียนสาธิต "พิบูลบำเพ็ญ" มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยทักษิณ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

ข้าราชการบำนาญ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนนครินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

สารบัญ

บทความวิชาการ

อดีตพุทธเจ้า : ร่องรอยอารยธรรมของงานจิตรกรรมไทยสมัยอยุธยา วสวัตดี รียาพันธ์	7
--	---

บทความวิจัย

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจท้องถิ่นย่านสถานีรถไฟอยุธยา พ.ศ.2465 – 2520 ศุภสุตา ปรีเปรมใจ	22
อิทธิพลทางตรงและผลรวมที่มีต่อการเดินทางมาไหว้พระ 9 วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พิชศาล พันธุ์วัฒนา	39
พฤติกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย ญาณินท์ ช่างหล้า และภิญญาดา เมธารมณ	57
แนวทางการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรี บ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ สุนันทา คະเนนออก	74
การประดิษฐ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นพา ลีละศุภพงษ์ และประกาศิต วรรณยศ	90
กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อลดความเสี่ยง ต่อการเกิดโรคกลัวการเข้า สังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปริญทุต ไชยนิชัย	105

บทความผลงานสร้างสรรค์

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา ฉัตรารณณ์ ขวัญเมือง, ศุภกานต์ บึงอ้อ และกนกวรรณ ฉิมเกิด	124
---	-----

บทบรรณาธิการ

“อยุธยา” เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ขณะนี้ภาครัฐพยายามกระตุ้นให้แหล่งท่องเที่ยวต่างอำเภอเป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยการเข้าไปจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมในพื้นที่ เช่น ปราสาทนครหลวง อำเภอนครหลวง ค่ายโพธิ์สามต้น อำเภอบางปะหัน ถนนคนเดินบางปะอิน อำเภอบางปะอิน และวัดย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งพระตำหนักคำหยาด อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ซึ่งเป็นพื้นที่บริการวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา รวบรวมความรู้เกี่ยวกับ “อยุธยา” ในทุกศาสตร์และทุกมิติ กองบรรณาธิการเปิดรับบทความวิจัยและบทความวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์จากผู้เขียนทุกสาขาอาชีพ เพื่อส่งเสริมให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ตั้งแต่ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปจนถึงความร่วมมือในทุกแง่มุมของ “อยุธยา” บทความที่ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิจะได้รับการตีพิมพ์ตามลำดับ

เนื้อหาของบทความวิชาการ และบทความวิจัย ประกอบด้วย 1. อติตพุทธเจ้า : ร่องรอยอารยธรรมของงานจิตรกรรมไทยสมัยอยุธยา โดยคุณวสุวัตต์ ธิยาพันธ์ 2. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจท้องถิ่นย่านสถานีรถไฟอยุธยา พ.ศ. 2465–2520 โดยอาจารย์ศุภสุตา ปรีเปรมใจ 3. อิทธิพลทางตรงและผลรวมที่มีต่อการเดินทางมาไหว้พระ 9 วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก ดร.พิชิตล พันธ์วิวัฒนา 4. พฤติกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยคุณณณินท์ ช่างหล้า และผู้ช่วยศาสตราจารย์ภิญรดา เมธารมณ 5. แนวทางการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยอาจารย์สุนันทา คณะนอก 6. การประดิษฐ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยอาจารย์ นพาลีละสุภพงษ์ และคุณประกาศิต วรรณยศ 7. กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคกลัวการเข้าสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยอาจารย์ ดร.ปริณุต ไชยนิชัย 8. นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา โดยคุณฉัตรภรณ์ ขวัญเมือง คุณศุภกานต์ บึงอ้อ และคุณกนกวรรณ ฉิมเกิด

ในนามของคณะกรรมการกองบรรณาธิการ วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้พิจารณา กลั่นกรอง ชี้แนะและปรับปรุงแต่ละบทความให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณผู้อ่านทุกท่านที่ติดตามวารสารมาโดยตลอด หากมีข้อเสนอแนะประการใด กรุณาแจ้งมายังกองบรรณาธิการ จักขอบพระคุณยิ่ง

บรรณาธิการวารสารวิชาการอยุธยาศึกษา

อดีตพระพุทธเจ้า : ร่องรอยอารยธรรมของงานจิตรกรรมไทยสมัยอยุธยา

Past Buddha: Traces of Civilization in Thai Paintings of the Ayutthaya Period

วสวัตดี ริยาพันธ์ / Wasawat Riyapun

ภาควิชาศิลปะไทย วิทยาลัยช่างศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
Department of Thai Arts, College of Fine Arts, Buditpatanasilpa Institute of Fine Arts, Ministry of Culture

วันที่รับบทความ 23 พฤศจิกายน 2566 / แก้ไขบทความ 17 สิงหาคม 2567 / ตอรับบทความ 27 สิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

อดีตพระพุทธเจ้า : ร่องรอยอารยธรรมของงานจิตรกรรมไทยสมัยอยุธยา นำเสนอสาระและองค์ความรู้ทางศิลปกรรมในสมัยอยุธยา ว่าด้วยเรื่องภาพจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้า “อดีตพระพุทธเจ้า” กล่าวคือบรรดาภุมิหลังของพระโพธิสัตว์อันมาเกิดบนโลกมนุษย์และบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณและสำเร็จอรหันต์ จนเข้าสู่พระนิพพานก่อนจะมาถึงพระสมณโคดมพุทธเจ้า (พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน) เนื้อในบทความฉบับนี้แบ่งเนื้อหาในเชิงวิชาการออกเป็น 5 ช่วง ประกอบด้วยบทนำ 1) ซึ่งเป็นบทนำเรื่องก่อนเข้าสู่เนื้อหาในประเด็นต่อไป 2) ความเชื่อของตำนานมูลศาสนาสู่ภาพอดีตพระพุทธเจ้า สาระหลักกล่าวการอารัมภบทของงานศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับคติชนของกลุ่มคนและคติในทางพระพุทธศาสนาและตำนานศาสนาที่เป็นความสนใจในการสร้างงานจิตรกรรมไทยภาพอดีตพระพุทธเจ้า 3) ภาพอดีตพระพุทธเจ้าในประเทศไทย 4) ภาพจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้าในสมัยอยุธยา และ 5) บทสรุปอันเป็นข้อประมวลสารัตถะจากการนำเสนองานองค์ความรู้ของภาพจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้าในงานศิลปกรรมไทยสมัยอยุธยา

คำสำคัญ : ภาพอดีตพระพุทธเจ้า จิตรกรรมไทย จิตรกรรมไทยในสมัยอยุธยา

Abstract

Past Buddha: Traces of Civilization in Thai Paintings of the Ayutthaya Period presents the essence and knowledge of art in the Ayutthaya period in relation to the paintings entitled “The Past Buddha,” portraying the background of Bodhisattvas who descended to the human world attaining perfect enlightenment, achieving Arahantship, and then reaching Nirvana before the emergence of Phra Samanakhodom Buddha (the present Buddha). The content of this article is divided into five academic sections: 1) Introduction, which is an introduction before continuing to the next issue; 2) Beliefs in the religious

legends leading to the images of the past Buddha, whose main content is an introduction to the art works related to the folklore of ethnic groups, beliefs in Buddhism, and religious legends that served as inspiration for Thai past Buddha paintings; 3) Past Buddha images in Thailand; 4) Past Buddha paintings in the Ayutthaya period; 5) Conclusion, which is a summary of the essence received from the knowledge presentation of past Buddha paintings in Thai art from the Ayutthaya period.

Keywords: Images of the Past Buddha, Thai paintings, Thai paintings in the Ayutthaya Period.

บทนำ

มนุษย์เกี่ยวข้องกับศิลปะซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นในสังคมมนุษย์ ทั้งในด้านผู้ชื่นชมศิลปะและจิตรกรผู้สร้างสรรค์ผลงาน เมื่อศิลปะมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์คำถามเกี่ยวกับศิลปะจึงเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่จะเป็นผู้หาคำตอบเพื่อแสดงทัศนะต่อคำถามที่เกี่ยวกับศิลปะในประเด็นต่าง ๆ พระพุทธศาสนาก็มีอิทธิพลต่อศิลปะและวัฒนธรรมในสังคมไทยนับแต่โบราณกาล การสืบทอดประสบการณ์ทางศิลปะจึงก่อให้เกิดทัศนะทางคุณค่าและสุนทรียะ ศิลปะในสังคมไทยมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา หากแต่แก่นแท้ของสารัตถะในทางพระพุทธศาสนา ศิลปะไม่ได้มุ่งเน้นถึงเรื่องความงามเป็นเฉพาะ หากแต่มีบางแง่มุมที่สัมพันธ์อยู่กับความจริง (reality) และความดี (goodness) อันเนื่องมาจากพระพุทธศาสนากล่าวถึงธรรมะเป็นสาระหลัก ซึ่งก็คือความจริงที่เป็นจริงและกฎเกณฑ์ธรรมชาติ (nature law) กล่าวคือ ความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย การอิงอาศัยเกื้อกูล เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันในธรรมชาติที่เป็นปรากฏการณ์ อาการต่าง ๆ นั้นมีความเป็นปกติธรรมดาของมันเอง และมีความงามอยู่ในตัวเองแล้ว เป็นความงามทางภววิสัย เป็นสุนทรียภาพในลักษณะหนึ่ง (มโน พิสุทธิรัตน์, 2547, หน้า 101)

จิตรกรรมเป็นหนึ่งในแขนงงานศิลปะที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของจิตรกรผู้สร้างสรรค์จินตนาการและแรงบันดาลใจ พร้อมทั้งรวบรวมความรู้สาขาอื่น ๆ มาใช้แล้วถ่ายทอดความคิดความรู้สึกออกมาเป็นภาพเขียน (กรมศิลปากร, 2539, หน้า 143) บอกเล่าเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีในยุคหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะจิตรกรรมฝาผนังซึ่งเป็นจิตรกรรมเนื่องในพระพุทธศาสนาที่มีแบบแผนสืบทอดกันมาเป็นประเพณีอันยาวนาน (สันติ เล็กสุขุม, 2533, หน้า 161) เกิดจากความพากเพียรและพลังศรัทธาในพระพุทธศาสนาของจิตรกรเอง เพื่อชักชวนให้ผู้ชมที่ได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วเห็นภาพเขียนแสดงเรื่องตามที่ได้รับฟังมา คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจะติดหูติดตาและติดอยู่ในใจทำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสยิ่งขึ้น ศาสนาพุทธในประเทศไทยจึงมีโครงสร้างสำคัญทางสังคม เพราะรูปแบบของศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ รวมถึงงานจิตรกรรมของไทย อาศัยความรู้ความเข้าใจใน

ปรัชญาจากแก่นของพุทธศาสนาเป็นหลักในการสร้างสรรค์ การสั่งสอนพุทธปรัชญา และธรรมะแก่ประชาชน อาศัยสื่อกลางในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น อาศัยพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดในรูปของการแสดงธรรม อาศัยครูเป็นผู้ถ่ายทอดในโรงเรียน และอาศัยบุคคลทั่ว ๆ ไปเล่าสืบทอดกันไปในรูปแบบของเรื่องราว รวมถึงการสืบทอดเนื้อหาพุทธประวัติไว้ในงานจิตรกรรมที่ปรากฏตามศาสนสถานอันเป็นที่ตั้ง

จิตรกรรมไทยสมัยอยุธยา คือ จิตรกรรมไทยประเพณีที่มีอายุเริ่มตั้งแต่การสถาปนากรุงศรีอยุธยา ขึ้นเป็นราชธานี เมื่อราวปีพุทธศักราช 1893 จนถึง ปีพุทธศักราช 2310 ลักษณะงานมีรูปแบบองค์ประกอบ เทคนิค และ วัฒนธรรม ตามขนบแบบแผนในงานจิตรกรรมไทยประเพณีภาคกลางที่ได้รับอิทธิพลจากพุกามอินเดีย จีน เขมร และอิทธิพลของศิลปะไทยในยุคสมัยก่อนกรุงศรีอยุธยา เมื่อพิจารณาให้ถ่วงถ่วง ในยุคแรงงานจิตรกรรมสมัยอยุธยาใช้สีวรรณะเอกรงค์ ภายหลังเมื่อมีการติดต่อกับต่างประเทศ ทำให้มีการนำเข้าสู่ต่าง ๆ เพิ่มเข้ามา จึงทำให้งานจิตรกรรมไทยหลากสีสันขึ้นดังที่เรียกว่า พุทฺรงค์ สารัตถะที่ช่างเขียนในสมัยกรุงศรีอยุธยานิยมนำมาเขียนเพื่อสืบทอดบวรพระพุทธศาสนา นิยมเรื่องอดีตพุทธ พุทธประวัติ ทศชาติชาดก เทพชุมนุม และภาพลวดลายต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อและคติเรื่องนรก สวรรค์ ปิดทองที่ภาพในส่วนที่สำคัญ อาทิ เครื่องทรงมงกุฏ ถนิมพิมพาภรณ์ เครื่องประดับปราสาทราชมณเฑียร ราชรถ เป็นต้น บ้างก็ทำเป็นลายดอกไม้ร่วงที่พื้นหลังภาพ มีบริเวณว่างของภาพถมสีพื้นด้วยชาด หรือครั่ง สถานที่ตั้งจิตรกรรมในสมัยอยุธยาส่วนใหญ่พบที่พระอุโบสถ พระปรารงค์ พระวิหาร ศาลาการเปรียญ หอไตร กุฏิ ตู้พระธรรม สมุดข่อย และผ้าพระบฏ (สันติ เล็กสุขุม และกมล ฉายาวัดนะ, 2524, หน้า 10)

จิตรกรรมไทยในสมัยอยุธยา เป็นงานศิลปะขั้นสูงที่มีความประณีต แสดงถึงความรู้สึก ชีวิตจิตใจและความเป็นไทยที่มีความอ่อนโยนละมุนละไม จนได้ลักษณะประจำชาติ มีลักษณะและรูปแบบเป็นพิเศษ นิยมเขียนบนฝาผนังภายในพุทธสถานที่เนื่องในพุทธศาสนาเป็นหลัก มีลักษณะเป็นศิลปะแบบอุดมคติ (Idealistic Art) ผนวกเข้ากับเรื่องราวที่กึ่งลึกลับมหัศจรรย์ (Mythology) เป็นภาพจิตรกรรมที่ระบายสีแบนเรียบด้วยสีที่ค่อนข้างสดใส แล้วตัดเส้นเป็นภาพ 2 มิติ จึงมีลักษณะพิเศษในการวางภาพแบบเล่าเรื่องเป็นตอน ๆ หรือเล่าเป็นฉาก ดังปรากฏในภาพอดีตพระพุทธรูปเจ้านั่งลำดับเรียงเป็นแถวจากข้างหนึ่งสู่อีกข้างหนึ่ง ในพื้นที่ที่กำหนดสมมติเป็นพุทธมณฑล

อดีตพระพุทธรูปเจ้า จึงเปรียบตั้งหัวใจสำคัญ ก่อนมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและพัฒนาารูปแบบ ผลงานจิตรกรรมไทยประเพณีในประเทศไทย จนก่อเกิดเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ ร่องรอยหลักฐานของความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในแผ่นดินไทย จึงปรากฏผ่านทางศิลปกรรมอันแสดงคติผ่านผลงานจิตรกรรมที่บรรพชนแต่อดีตสร้างไว้เพื่อเป็นการประกาศศาสนาในดินแดนของตนเอง ภาพอดีตพระพุทธรูปเจ้าจึงเป็นหนึ่งในลักษณะสำคัญของงานจิตรกรรมไทยที่ควรค่าแก่การศึกษาและค้นคว้าต่อไป ไม่เพียงในแง่ของประวัติศาสตร์ และศาสนาเท่านั้น หากภาพอดีตพระพุทธรูปเจ้า ยังมีความสำคัญต่อศิลปกรรมประเภทงานจิตรกรรมไทยด้วยเช่นเดียวกัน

1. ความเชื่อของตำนานมูลศาสนาสุภาพอดีตพระพุทธเจ้า

แนวคิดเรื่องอดีตพระพุทธเจ้าเป็นความเชื่อที่มีอย่างต่อเนื่องยาวนานในสังคมไทย เป็นความเชื่อที่ว่าพระพุทธเจ้าจำนวนมากมาได้ตรัสรู้ในโลกก่อนพระศากยโคตมนับตั้งแต่กัลป์อันประมาณมิได้ อดีตพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธวงศ์ มีจำนวน 28 พระองค์ เริ่มต้นจากพระศัพทังโกโรเรียงตามลำดับลงมาจนถึง พระกัสสปะ รวมจำนวน 27 พระองค์ นับรวมถึงพระศากยมุนี จึงมีจำนวนเต็ม 28 พระองค์ จำนวนของอดีตพระพุทธเจ้าที่ได้รับการกล่าวถึงมีหลายจำนวน เช่น 5 7 24 และ 28 ขึ้นอยู่กับคัมภีร์แต่ละฉบับ

พระพุทธเจ้าในภัทรกัลป์ จำนวน 5 พระองค์ ได้แก่ กกุสันโธ โภทกม กัสสปะ โคตมะ (อดีตพระพุทธเจ้า) และเมตไตรยะ (อนาคตพระพุทธเจ้า) มักได้รับการกล่าวถึงมากเป็นพิเศษเหตุที่เน้นถึงพระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์นี้มากกว่ากัลป์อื่น ๆ น่าจะมาจากการที่เป็นอดีตพระพุทธเจ้าประจำกัลป์ปัจจุบันนั่นเอง ส่วนความเชื่อของพุทธศาสนิกชนที่มีต่ออนาคตพระพุทธเจ้ามีหลายแนวคิด กลุ่มแรกคือ ปราศณาที่จะสร้างบุญกุศลเพื่อให้เกิดในสมัยของพระองค์ กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่มีความมุ่งมั่นที่จะเป็นอนาคตพระพุทธเจ้าจากคัมภีร์ทสโทธิสตัดตุเทศ ซึ่งเป็นเรื่องราวของพระโทธิสตัดตุที่ว่าจะเป็นอนาคตพระพุทธเจ้า 10 พระองค์ เป็นเรื่องที่ไม่ได้รับความแพร่หลายและพบหลักฐานน้อยมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนาที่กล่าวถึงอนาคตพระพุทธเจ้า 10 พระองค์ ในปัจจุบันพบเพียง 2 ฉบับ ได้แก่ คัมภีร์ทสโทธิสตัดตุปตติกา และคัมภีร์ทสโทธิสตัดตุเทศ คติเรื่องการนับถืออดีตพระพุทธเจ้าปรากฏอยู่ทั่วไปในงานจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งนิยมเขียนเป็นภาพอดีตพระพุทธเจ้านั่งเรียงกันตามจำนวนที่กล่าวข้างต้น หรืออาจมีจำนวนมากหรือน้อยกว่านี้

เรื่องราวอดีตพระพุทธเจ้ามีทั้งที่แทรกอยู่ในคัมภีร์ต่าง ๆ อาทิ คัมภีร์มหาวรรคในพระวินัยปิฎก และพระสูตรต่าง ๆ ในพระสุตตันตปิฎก และที่เป็นพุทธประวัติเรื่องราวเฉพาะ อาทิ คัมภีร์พุทธวงศ์ คัมภีร์ชินอรุทธกา และคัมภีร์พิเศษ ซึ่งสาระเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์พิเศษมีรายละเอียดเรื่องราวซับซ้อนมากขึ้น เช่น กล่าวถึงวงศ์ของพระโคตมพุทธเจ้าตั้งแต่ครั้งที่พระโทธิสตัดตุได้พบและได้รับคำพยากรณ์จากอดีตพระพุทธเจ้าว่าจะได้สำเร็จเป็นพระโคตมพุทธเจ้า พระโทธิสตัดตุทรงบำเพ็ญบารมีในสำนักของอดีตพระพุทธเจ้าที่ระบุนามจำนวน 24 พระองค์ กล่าวถึงพระประวัติของพระโคตมพุทธเจ้าโดยย่อเวลากลับไปในอดีตที่ยาวนานขึ้นตั้งแต่พระโทธิสตัดตุทรงบำเพ็ญบารมีและแสดงความปรารถนาขอเป็นพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก ดังที่ปรากฏความในคัมภีร์โสตตถกิมหานิทานที่ให้ความสำคัญกับการบำเพ็ญบารมีอย่างอุกฤษและสมบูรณ์ พระโทธิสตัดตุแสดงความปรารถนาอย่างมุ่งมั่นในการเป็นพระพุทธเจ้าเริ่มตั้งแต่พระองค์ทรงคิดปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ทรงเปล่งวาจาแสดงความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ทรงเปล่งวาจาและปฏิบัติพุทธการกรรมแสดงความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า รวมถึงกล่าวเน้นพระชาติที่พระโทธิสตัดตุเสวยพระชาติเป็นหญิงผู้ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าแต่อดีตพระพุทธเจ้าไม่อาจให้คำพยากรณ์แก่พระนางได้เพราะเธอยังไม่ถึงพร้อมด้วยเพศที่จะเป็นพระพุทธเจ้า

เรื่องราวเกี่ยวกับอดีตพระพุทธเจ้ายังพบในหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรอื่น ได้แก่ จารึก ตำนาน และที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏชัดเจน ได้แก่ ภาพจิตรกรรมและรูปรอยพระพุทธบาทที่แพร่หลายในล้านนา สุโขทัย อุทยานและรัตนโกสินทร์อย่างต่อเนื่อง งานจารึกและตำนานโดยเฉพาะตำนานพระธาตุและพระพุทธบาทบอกเล่าความเป็นมาของผู้คนและบ้านเมืองในดินแดนที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดและประทับรอยพระบาทไว้ให้สักการบูชาแทนพระองค์ ทรงให้คำทำนายเหตุการณ์ความเป็นไปของผู้คนและบ้านเมืองในอนาคต ภาพพระพุทธเจ้าจำนวนมากบนจิตรกรรมฝาผนังในกรุปราสาท อุโบสถและพระภูมและรูปรอยพระบาทที่ร่อยรวมถึงประเพณีนมัสการพระพุทธบาทของพุทธเจ้าที่อุบัติร่วมกับพระโคตมพุทธเจ้าในภัทรกัลป์นี้ สิ่งเหล่านี้ที่ยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน

งานเขียน ศิลปกรรมและจาริตประเพณีที่กล่าวมานี้ เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อเรื่องอดีตพระพุทธเจ้าในสังคมไทยซึ่งปรากฏมาแต่บรรพกาล แสดงให้เห็นว่ามีอิทธิพลต่อคตินิยมทางศาสนาและสังคมของผู้คนในสังคมมาอย่างยาวนาน ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาถึงที่มาของคติความเชื่อเรื่องพระพุทธเจ้าในอดีต ความหมายที่ปรากฏในคัมภีร์และตำนานที่รจนาขึ้นในประเทศไทย งานพุทธศิลป์อันปรากฏเป็นภาพจิตรกรรมไทยแสดงเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับอดีตพระพุทธเจ้า

คติความเชื่อเรื่องอดีตพระพุทธเจ้ายังปรากฏชัดเจนในงานจิตรกรรมซึ่งแพร่หลายในดินแดนประเทศไทย จำนวนอดีตพระพุทธเจ้าในงานศิลปกรรมที่รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาสอดคล้องกับเนื้อความในคัมภีร์พุทธเถรวัช งานศึกษาจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทยอธิบายภาพพระพุทธเจ้าจำนวนมากไว้อย่างกว้าง ๆ ว่าหมายถึงอดีตพระพุทธเจ้า หากแต่ยืนยันได้ว่าภาพพระพุทธเจ้าเหล่านั้นคืออดีตพระพุทธเจ้าที่มีชื่อตามคัมภีร์พุทธเถรวัชจากภาพที่ปรากฏและพบว่าเป็นที่นิยมกันอย่างมากในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ดังปรากฏในพระปรารภตามพุทธสถานต่าง ๆ ที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยมาจนถึงปัจจุบัน

พระพุทธเจ้าที่ล่วงมาแล้วหลายพระองค์ มีจำนวนมากมายับไม่ถ้วน อุปมาว่าจำนวนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ล่วงไปแล้วมีจำนวนมากกว่าเม็ดทรายในมหาสมุทรทั้งสิ้น พระพุทธเจ้าตรัสว่าเรื่องพุทธวิสัยเป็นอนิจจัง เป็นสิ่งที่ไม่อาจเข้าใจได้ด้วยตรรกะสามัญของปุถุชนในพุทธวงศ์ หมวดพุทธปภินณกัณฑ์ซึ่งว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า กล่าวถึงพระพุทธเจ้าไว้ 28 พระองค์ โดยเป็นพระพุทธเจ้าก่อนพุทธวงศ์ 3 พระองค์ และในพุทธวงศ์ 25 พระองค์ รวมเป็น 28 พระองค์ ดังนี้

พระตันหังกรพุทธเจ้า พระเมธังกรพุทธเจ้า พระสรณังกรพุทธเจ้า พระที่ปังกรพุทธเจ้า พระโกณฑัญญพุทธเจ้า พระมังคลพุทธเจ้า พระสุมนพุทธเจ้า พระเวตพุทธเจ้า พระโสภิตพุทธเจ้า พระอนโนมทัสสีพุทธเจ้า พระปทุมพุทธเจ้า พระนารทพุทธเจ้า พระปทุมตตรพุทธเจ้า พระสุเมธพุทธเจ้า พระสุชาตพุทธเจ้า พระปิยทัสสีพุทธเจ้า พระอถกทัสสีพุทธเจ้า พระธรรมทัสสีพุทธเจ้า พระสิทธัตถพุทธเจ้า พระติสสพุทธเจ้า พระปัสสพุทธเจ้า พระวิปัสสีพุทธเจ้า พระสิขีพุทธเจ้า พระเวสสภูพุทธเจ้า

พระกกุสันธพุทธเจ้า พระโกนาคมพุทธเจ้า พระกัสสปพุทธเจ้า พระโคตมพุทธเจ้า (พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน)

ซึ่ง 28 พระองค์นี้ 3 พระองค์แรก คือ พระตัมหังกรพุทธเจ้า พระเมธังกรพุทธเจ้า และพระสรณังกรพุทธเจ้า ไม่ได้พยากรณ์แก่พระโคตมพุทธเจ้าสมัยยังเป็นพระโพธิสัตว์ แต่เพิ่งจะได้รับการพยากรณ์ว่าจะเป็นพระพุทธเจ้าครั้งแรกจากพระที่ปิงกรพุทธเจ้า จึงนับพระที่ปิงกรเป็นพระองค์ที่ 1 ในพุทธวงศ์ (พระโคตมพุทธเจ้าในอดีตได้ปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรกเมื่อ 20 อสงไขยกับอีกหนึ่งแสนกัปที่แล้วโดยในครั้งนั้นพระองค์เห็นพระชฎงค์อยู่ในป่าแล้วศรัทธาถวายผ้าเก่า ดังที่พระองค์ตรัสเล่าไว้ใน พุทธาปทานชื่อ ปุพพกรรมปิโละติ (มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558, หน้า 21 – 43) ไม่ใช่ปรารถนาครั้งแรกตอนแบกมารดาว่ายน้ำข้ามแม่น้ำอย่างที่เขาใจกันตามข้อมูลในหนังสือมุนีนาถที่ปนี และหลังจากที่ได้ปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรกแล้วก็บำเพ็ญบารมีอย่างต่อเนื่องจนได้มาพบกับพระที่ปิงกรพุทธเจ้าแล้วได้รับพยากรณ์จากพระที่ปิงกรพุทธเจ้าว่า จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน หากแบ่งตามกัป โดยการนับอสงไขยกับในทีนี้ จะนับอสงไขยกับแรกโดยเริ่มนับจากช่วงเวลาที่ดีชาติของพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้าเริ่มสร้างบารมี โดยการอธิษฐานในใจว่าปรารถนาจะเป็นพระสัมมาพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก จะมีพระพุทธเจ้าในอดีตตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกดังต่อไปนี้

กัปหนึ่งในอสงไขยกัปที่ 1-16 พระสัพพาภิภูพุทธเจ้า (สพพาภิภูสส พุทธสส) สี่อสงไขยแสนกัปที่แล้วเป็นสารมณฑกัป คือ กัปที่มีพระพุทธเจ้า 4 พระองค์ ได้แก่ พระตัมหังกรพุทธเจ้า พระเมธังกรพุทธเจ้า พระสรณังกรพุทธเจ้า พระที่ปิงกรพุทธเจ้า “พระพุทธเจ้าองค์แรกที่พยากรณ์ว่า พระโคตมพุทธเจ้าครั้งเป็นพระโพธิสัตว์จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า”

ต่อมาอีก 1 อสงไขย (คือสามอสงไขยแสนกัปที่แล้ว) เป็นสารกัป คือ กัปที่มีพระพุทธเจ้า 1 พระองค์ คือ พระโกณฑัญญะพุทธเจ้า ต่อมาอีก 1 อสงไขย (คือสองอสงไขยแสนกัปที่แล้ว) เป็นสารมณฑกัป คือ กัปที่มีพระพุทธเจ้า 4 พระองค์ พระมังคลพุทธเจ้า พระสุมนพุทธเจ้า พระเรวตพุทธเจ้า พระโสภิตพุทธเจ้า ต่อมาอีก 1 อสงไขย (คือหนึ่งอสงไขยแสนกัปที่แล้ว) เป็นนรกัป คือ กัปที่มีพระพุทธเจ้า 3 พระองค์ พระอนิมทัสสีพุทธเจ้า พระปทุมพุทธเจ้า พระนารทพุทธเจ้า เมื่อแสนกัปที่แล้ว (สุชีพ ปุณฺณานุกาภ, 2502) กัปหนึ่งมีพระพุทธเจ้า 1 พระองค์ บางตำราว่าเป็นมณฑกัป บางตำราก็ดังว่าเป็นสารกัป พระปทุมตรพุทธเจ้า สูญกัป (กัปที่ไม่มีพระพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น) 30,000 กัป ต่อมาอีก 7 หมื่นกัป (30,000 กัปที่แล้ว) จึงเป็นมณฑกัป คือ มีพระพุทธเจ้า 2 พระองค์ ได้แก่ พระสุเมธพุทธเจ้า และพระสุชาติพุทธเจ้า ต่อมาอีก 1 กัป (1,800 กัปที่แล้ว) เป็นนรกัป คือ มีพระพุทธเจ้า 3 พระองค์ ได้แก่ พระปิยทัสสีพุทธเจ้า พระอัทธทัสสีพุทธเจ้า และพระธรรมทัสสีพุทธเจ้า ต่อมาอีก 1,706 กัป (94 กัปที่แล้ว) เป็นสารกัป คือ มีพระพุทธเจ้า 1 พระองค์ คือ พระสิทธัตถพุทธเจ้า ต่อมาอีก 1 กัป (92 กัปที่แล้ว) เป็นมณฑกัป คือ มีพระพุทธเจ้า 2 พระองค์ ได้แก่ พระติสสพุทธเจ้า และพระปัสสพุทธเจ้า ต่อมาอีก 1 กัป (91 กัปที่แล้ว) เป็นสารกัป คือ มีพระพุทธเจ้า 1 พระองค์ พระวิปัสสีพุทธเจ้า ต่อมาอีก 59

กัป (31 กัปที่แล้ว) เป็นมณฑลกัป คือ มีพระพุทธเจ้า 2 พระองค์ คือ พระสิขีพุทธเจ้า และ พระเวสสภูพุทธเจ้า ต่อมาอีก 29 กัป เป็นกัปปัจจุบัน เป็น ภัทรกัป คือ มีพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ได้แก่ พระกกุสันธพุทธเจ้า พระโกนาคมพุทธเจ้า พระกัสสปพุทธเจ้า พระโคตมพุทธเจ้า (พระพุทธเจ้าองค์ ปัจจุบัน 80 ปีก่อนพุทธกาล) พระเมตไตยพุทธเจ้า (อนาคตอีกหลายล้านปีนับจากที่พระศรีศากยมุนีโคตม สัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพาน)

2. ภาพอดีตพุทธเจ้าในประเทศไทย

หลักฐานทางด้านศิลปกรรม อันสืบเนื่องกับการแสดงภูมิหลังของบรรดาพระพุทธเจ้า ที่ได้จัดขึ้น บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ก่อนเข้าสู่พระนิพพาน มีปรากฏมาแล้วหลายพระองค์ด้วยกัน หากแต่นอกเหนือจากความเชื่อเล่านี้จะถูกบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก ในรูปของวรรณกรรมแล้ว ยังมีปรากฏเป็น ภาพจิตรกรรมที่แสดงให้เห็นเนื้อหาสาระและคติความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรม ผ่านทางผลงานศิลปกรรมฝีมือของบรรพชนมาด้วยกันมากมาย

ภาพจิตรกรรม อดีตพระพุทธเจ้า นับเป็นหนึ่งในหลักฐานทางด้านศิลปกรรมที่แสดงให้เห็นความ เกี่ยวข้องทางด้านพระพุทธศาสนาและความยึดถือในศาสนาบนผืนแผ่นดินไทย หนึ่งในผลงานจิตรกรรม ทางศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดจากการศึกษาของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี กล่าวว่า อยู่ในพื้นที่ภาคใต้ของ ประเทศไทย พบที่ถ้ำศิลป์ จังหวัดยะลา แสดงออกเป็นจิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้าบนผนังถ้ำ สันนิษฐาน ว่าเป็นศิลปกรรมฝีมือช่างพื้นถิ่นตามรูปแบบศิลปะศรีวิชัย และยังคงเป็นหลักฐานทางด้านศิลปกรรมศิลปะ ศรีวิชัยเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ที่ยังหลงเหลือปรากฏอยู่ในปัจจุบัน (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2502, หน้า 35) ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้านี้ มีที่มาจากคติเรื่องตรีภพของลัทธิมหายานที่ว่า มีพระพุทธเจ้าในรูปสัมโภคกายถือเป็นกายทิพย์ที่บรรดาพระโพธิสัตว์รับรู้ในชั้นสุขาวดี สถิตอยู่ใน พุทธเกษตรต่าง ๆ (อาณาจักรแห่งพระพุทธเจ้า) หรือ วิสุทธิภูมิ (ดินแดนบริสุทธิ์) ที่รายล้อมพระพุทธเจ้า อมิตาภะจำนวนมากจนเหลือประมาณ และมีพระพุทธเจ้าในรูปนิรมานกาย หรือกายเนื้อที่เคยเสด็จอุบัติ ขึ้นแล้วบนโลกก่อนหน้าพระโคตมพุทธเจ้าและจะเสด็จอุบัติต่อไปอีกในอนาคตกาล หรือกาลภายหน้า นี้ เป็นจำนวนมากอีกเช่นกัน

ลักษณะสำคัญของภาพจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้า จึงเปรียบเสมือนบันทึกที่แสดงให้เห็นถึงการอุบัติขึ้น เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาของบรรดาพระโพธิสัตว์องค์ต่าง ๆ ที่เสด็จมาจุติบนโลกมนุษย์ จิตรกรรม ฝาผนังเรื่องภาพอดีตพระพุทธเจ้า สืบทอดต่อกันมา และปฏิบัติสืบผ่านทางสกุลช่าง ด้วยเทคนิควิธีการ ทางด้านศิลปะ และอาศัยขนบวิธีในการสร้างสรรค์อย่างเดียวกัน คือ เทคนิควิธีการในทางจิตรกรรมไทย ประเพณี หรือการถ่ายทอดความเป็นอุดมคติ ผ่านกระบวนการเขียนสี และตัดเส้น ถ่ายทอดรูปทรง รูปลักษณะ ของบุคลาธิษฐานที่กล่าวถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ต่าง ๆ ผ่านสัญลักษณ์และอุดมคติ ซึ่งปัจจุบันเรานิยามกันว่าจิตรกรรมไทย เป็นเช่นนี้ต่อมาจนถึงในยุคต่าง ๆ จวบจนปรากฏอีกครั้งหนึ่ง

ในพุทธสถานทรงปราสาท ซึ่งช่างไทยได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะแบบขอม เจดีย์สถานเหล่านี้ ได้แก่ ปราสาทบิรวารในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี อันเป็นองค์ปราสาทประธานที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย และมีต้นเค้าจากปราสาทขอม โดยสันนิษฐานว่ามีอายุแรกสถาปนาในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 19 (สันติ เล็กสุขุม, 2522, หน้า 81)

ภาพจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้า นิยมเขียนเป็นภาพพระพุทธรูปประทับนั่งแสดงนาฏลักษณะ ในท่ามารวิชัยอยู่บนพุทธบัลลังก์ มีพระสาวกนั่งประคองอัญชลีอยู่ทางด้านข้าง พุทธลักษณะที่ปรากฏเป็น แบบแผนอย่างเดียวกันกับประติมากรรมพระพุทธรูปแบบอุทงยุคแรก ภาพจิตรกรรมจึงอาจถูกสร้างขึ้น พร้อมกับการสร้างองค์ปราสาทที่พระปราสาทองค์ประธานและปราสาทบิรวารในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี ในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 19 และอาจเป็นเค้ากำเนิดที่ปรับปรนจากศิลปกรรมแบบศรีวิชัย จนเกิดเป็น แบบแผนของภาพจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้าต่อมาภายในพระปราสาทอีกหลายแห่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ที่สืบเนื่องและรับเอาอิทธิพลทางด้านคติศาสนาสืบต่อมา

เสมอชัย พูลสุวรรณ (2539, หน้า 18) กล่าวถึงสัญลักษณ์ของภาพจิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้า ร่วมกับ พุทธสถานทรงปราสาทว่า เป็นสิ่งที่มีมาก่อนในวัฒนธรรมและศิลปกรรมขอม อันเนื่องมาจากคติขอมให้นิยามว่า ปราสาททรงปราสาทเป็นศูนย์กลางแห่งจักรวาล ภาพจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้าที่พบร่วมจึงอาจใช้ในบริบท สัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาด้วยกัน ซึ่งอาจหมายรวมถึงพระพุทธรูปองค์จำนวนมากที่ไม่อาจประมาณได้ และสถิตยอยู่รวมในมณฑลที่เรียกว่า พุทธเกษตร ตามความเชื่อของพระพุทธศาสนาในลัทธิมหายาน

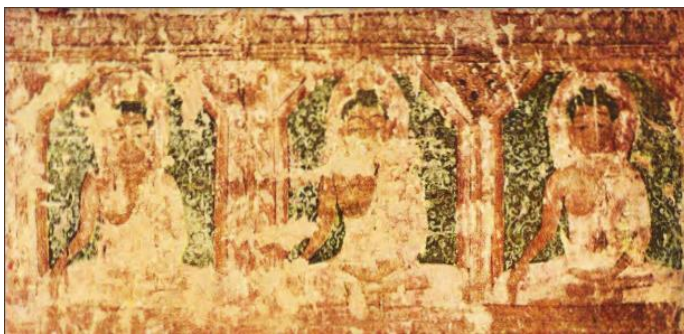
กล่าวโดยสรุป ปฐมบทแห่งภาพจิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้า ปรากฏหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดในถ้ำศิลป์ จังหวัดยะลาเป็นศิลปกรรมที่อาศัยอิทธิพลความเชื่อจากลัทธิแบบมหายาน อิทธิพลทางด้านศิลปะเป็นแบบ ศิลปะศรีวิชัย โดยฝีมือของช่างในยุคศรีวิชัยบนพื้นที่ภาคใต้ และปรากฏอยู่ในผนังถ้ำ ยังมีได้ปรากฏในพุทธ สถานอย่างในปัจจุบันจวบจนเริ่มปรากฏอีกครั้งเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่อยู่ร่วมกับพระปราสาท และปราสาท บิรวารในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ร่วมของศิลปะขอมที่เข้ามา มี บทบาทในประเทศไทย หากแต่อาศัยความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาที่มีการสร้างรูปสัญลักษณ์หรือรูปสมมุติ ของพระพุทธเจ้า แทนการสร้างเทพเจ้าในความเชื่อของศาสนาพราหมณ์อย่างที่เคยปฏิบัติมา จึงนับได้ว่า จิตรกรรมภาพอดีตพระพุทธเจ้าเปรียบเสมือนภาพสะท้อนความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่ ส่งผลทางด้านศิลปกรรมมาจนถึงงานพุทธศิลป์อีกหลายต่อหลายแห่งในแผ่นดินไทย

3. ภาพจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้าในสมัยอยุธยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องอดีตพระพุทธเจ้า ปรากฏเป็นผลงานศิลปกรรมที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง และปรากฏในศิลปะยุคต่าง ๆ ในช่วงหลังต่อมาเป็นระยะ ซึ่งปรากฏหลักฐานที่ยังคงหลงเหลือให้เห็นมี เพียง 4 แห่งในปัจจุบัน ซึ่งหากเรียงลำดับตามอายุ คือ 1. วัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรี (ภายใน ปราสาทองค์ประธาน) 2. วัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3. วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(ภายในปราสาทบิรวาร มุมตะวันตกเฉียงเหนือ) และ 4. วัดราชบูรณะ (ภายในปราสาทองค์ประธานและเจดีย์ราย) ตำแหน่งที่พบภาพจิตรกรรมคือบริเวณผนังเรือนธาตุ และผนังของบริเวณกรุพระปราสาท

ภาพเขียนรูปอดีตพระพุทธเจ้าในพระปราสาท วัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรีนั้น แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางด้านจิตรกรรมไทย เมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่า อากัปกิริยา ท่าทางของภาพจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้านั้น มีลักษณะอิสระ มีลักษณะท่วงทีลีลาอ่อนช้อยและมีรูปแบบเฉพาะของลายเส้น ไม่ได้เขียนอย่างรูปประติมากรรม ดังปรากฏในยุคก่อน ซึ่งอาจเป็นการสร้างอัตลักษณ์อย่างจำเพาะของสกุลช่างราชบุรี ในขณะนั้น ข้อสังเกตอันเป็นองค์ความรู้ในทางจิตรกรรมไทย ที่ได้จากการศึกษาและพิจารณาภาพจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้า ในพระปราสาทวัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดราชบุรีนั้น แสดงให้เห็นศิลปกรรมผสมผสานระหว่างศิลปะแบบอู่ทองและสุโขทัย ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากพระเศียร ที่มีลักษณะแบนราบและเส้นวงพักตร์ที่เป็นเส้นที่มีลักษณะกว้างนั้น เป็นแบบศิลปะอู่ทอง ส่วนความอ่อนช้อยและท่วงทีลีลางดงามตลอดจนการวางพระหัตถ์ประกอบด้วยรัศมีที่มีความพลิ้วไหวเหนือพระเศียร เป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะสุโขทัย ลักษณะสำคัญที่ปรากฏบนภาพอดีตพระพุทธเจ้า คือมีความแตกต่างกัน ระหว่างภาพบรรดาพระพุทธเจ้าในแถวบน และแถวล่าง ตกแต่งด้วยซุ้มเรือนแก้ว และลวดลายดอกไม้ ส่วนในแถวถัดมา ตกแต่งด้วยรูปสถูปและรูปบัลลังก์ ซึ่งมักปรากฏอย่างนิยมตามพระพิมพ์สมัยทวารวดี ลพบุรี และอู่ทอง

ภาพที่ 1 ภาพแสดงจิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้า วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชบุรี
ที่มา : อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา, 2561,
<http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/ayutthaya/>

ลำดับถัดมา เป็นภาพจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้าภายในพระปราสาทวัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งปรากฏหลักฐานจากพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ข้างต้น ให้การไว้ว่า วัดพระรามสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น เมื่อปี พ.ศ. 1912 โดยสมเด็จพระรามาเมศวรทรงสร้างวัดนี้ตรงบริเวณที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 หรือสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง

ซึ่งเป็นพระราชบิดา แต่ในช่วงเวลานั้นสมเด็จพระรามาธิบดีอยู่เพียงปีเดียว จึงสันนิษฐานว่า วัดพระรามไม่ได้รับการสร้างต่อให้แล้วเสร็จ เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองช่วงการผลัดเปลี่ยนแผ่นดิน (สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 หรือขุนหลวงพองั่ว แห่งราชวงศ์สุพรรณภูมิ ได้เสด็จมายึดราชบัลลังก์ กรุงศรีอยุธยา ขณะที่สมเด็จพระรามาธิบดีเสวยราชสมบัติอยู่ จึงทรงตัดสินพระทัยถวายราชสมบัติให้แก่ขุนหลวงพองั่ว เพราะคิดว่าทรงมีพระราชอำนาจเป็นรอง และได้ถอยทัพกลับไปตั้งหลักที่ลพบุรี)

ภายในองค์พระปรางค์มีจิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัยบนบัลลังก์ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระปรางค์ดังกล่าว เป็นภาพอดีตพระพุทธรูป อยู่ในคูหาทางเดินเข้าสู่กรุ ตลอดไปจนถึงฝาผนังกรุภายในเรือนธาตุของปรางค์ประธานทั้ง 4 ด้าน ภายในเขียนเป็นภาพพระพุทธรูปประทับนั่งสมาธิบนฐานบัวบัลลังก์ เรียงกันเป็นแถวในแนวนอน และซ้อนกันขึ้นไปในแนวตั้งหลายชั้น เบื้องหลังภาพพระพุทธรูปเป็นภาพซุ้มเรือนแก้ว หรือซุ้มต้นโพธิ์ ประดับเป็นประภามณฑล และมีการเขียนภาพพระอัครสาวก หรือเขียนเป็นรูปแจกันประดับดอกไม้คั่นระหว่างองค์พระพุทธรูป ความโดดเด่นด้านสีสันท่านำมาใช้ในจิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธรูปในพระปรางค์วัดพระรามนั้น ใช้สีในโทนสีเอกรงค์ คือโครงสีของภาพเป็นสีเดียว คือปรากฏภาพบรรยากาศสีเป็นสีน้ำตาล ซึ่งภาพจิตรกรรมประกอบด้วย สีแดง สีดำ สีน้ำตาล สีเหลือง และสีขาว

ภาพที่ 2-3 ภาพแสดงจิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธรูป วัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

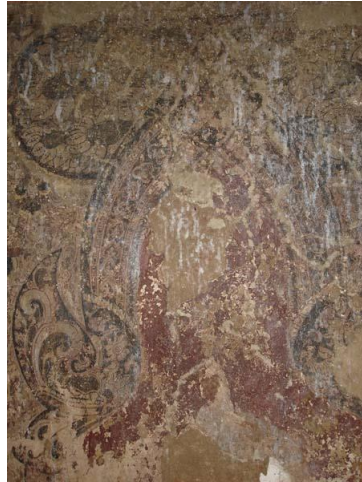
ที่มา : อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา, 2561,

<http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/ayutthaya/>

งานจิตรกรรมในคูหาปรางค์ ประจำทิศตะวันตกเฉียงเหนือ วัดมหาธาตุ พระนครศรีอยุธยา ผนังตรงด้านทางเข้าในคูหาปรางค์ประจำทิศตะวันตกเฉียงเหนือ วัดมหาธาตุ ปรากฏเป็นภาพซุ้มเรือนแก้ว คาดว่าเขียนเป็นฉากหลังเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปด้านหน้า ส่วนยอดของซุ้มเรือนแก้วเขียนพุ่มพระศรีมหาโพธิ์ประดับอยู่เพื่อแสดงถึงการตรัสรู้ของพระพุทธรูป เขียนขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น ส่วนใหญ่ของภาพเขียนใช้สีดำ แดง และเขียวเป็นหลัก กรอบด้านบนแถบกลางเขียนเป็นลายรักร้อยประดับลาย

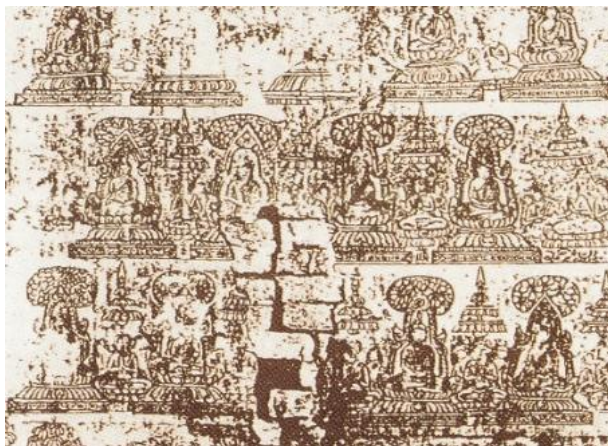
พรรณพฤกษา ส่วนของวงไอยราเขียนลายคล้ายมกรพ่นน้ำยอดกนกประดับดอกไม้ ส่วนพื้นหลังของเรือน
แก้วเป็นช่องว่างเขียนสีแดง ตอนล่างของซุ้มเรือนแก้วลบเลือนหายไป รอบ ๆ เรือนแก้วด้านนอก เขียน
ลายดอกไม้ใบไม้ประดับ

ภาพที่ 4 ภาพแสดงจิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้าในคูหาปราสาท วัดมหาธาตุ พระนครศรีอยุธยา

ที่มา : อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา, 2561,

<http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/ayutthaya/>

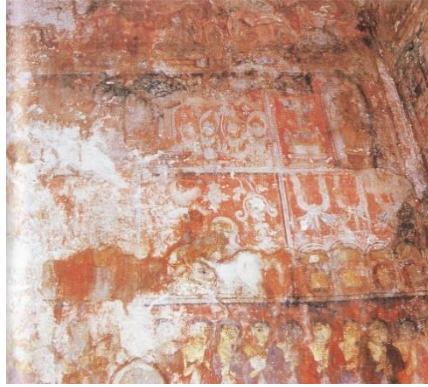

ภาพที่ 5 ภาพแสดงจิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้า ในคูหาปราสาท

ประจำทิศตะวันตกเฉียงเหนือ วัดมหาธาตุ พระนครศรีอยุธยา

ที่มา : อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา, 2561,

<http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/ayutthaya/>

ภาพที่ 6 ภาพแสดงจิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้า ในกรุกลางของพระปรางค์ วัดราชบูรณะ

ที่มา : อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา, 2561,

<http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/ayutthaya/>

ภาพจิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้า ในกรุกลางของพระปรางค์ วัดราชบูรณะ พบว่ามีจิตรกรรมฝาผนังปรากฏอยู่ที่กรุชั้นบนและชั้นล่างของพระปรางค์ประธาน จิตรกรรมในกรุชั้นบนเป็นภาพศิลปะไทยและภาพศิลปะจีน ภาพศิลปะไทยจัดวางภาพเรียบง่ายเป็นระเบียบ เส้นที่ใช้มีลักษณะเคลื่อนไหว สีหลักในการสร้างภาพคือสีขาวของผนัง ในขณะที่ศิลปะจีนมีการจัดภาพไม่เป็นระเบียบแน่นอน เส้นมีลักษณะมั่นคง ไม่เคลื่อนไหวรุนแรงใช้สีขาวของผนังเป็นสีหลักในการสร้างภาพเช่นกัน ส่วนจิตรกรรมในกรุชั้นล่างเป็นภาพอดีตพุทธประวัติ พระมหาสาวก และนิบาตชาดก การจัดภาพใช้รูปทรงเรขาคณิตเป็นโครงสร้างหลักนิยมใช้เส้นสีแดงสร้างรูปทรงต่าง ๆ และใช้เส้นสีดำเน้นส่วนที่ต้องการ และใช้ลวดลายเสริมช่องว่างและเชื่อมประสานรูปทรงเข้าด้วยกัน

จากข้อมูลที่ปรากฏ ชี้ให้เห็นได้อย่างเด่นชัด ถึงความสำคัญของภาพอดีตพระพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ หากแต่ข้อสำคัญคือภาพอดีตพระพุทธเจ้านิยมเขียนขึ้นภายในพระปรางค์ ทั้งในลักษณะขององค์ปรางค์ประธาน และปรางค์บริวารเพียงเท่านั้น อนึ่งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนาในแผ่นดินไทย นับแต่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ก็มีปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องอดีตพระพุทธเจ้าเพื่อแสดงถึงความศรัทธา ที่บรรพชนคนไทยมีต่อศาสนา มาแต่บรรพกาลอันสอดคล้องกับที่ศาสนาเป็นที่พึ่งและที่ยึดเหนี่ยวทางใจ

เมื่อเราพิจารณาภาพอดีตพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในสมัยอยุธยา พบว่าส่วนใหญ่ช่างเขียนได้วาดไว้บนผนังของกรุบนของพระปรางค์ซึ่งอยู่ถัดลงไปจากระดับพื้นของคูหาปรางค์ และอีกกรุหนึ่งถัดจากกรุบนลงไป สำหรับจิตรกรรมของกรุบน ที่ผนังด้านใต้และด้านตะวันออกของปรางค์ประธานวัดราชบูรณะ มีการสอดแทรกและท่อนให้เห็นถึงบทบาทของชาวจีนในราชสำนักขณะนั้น ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญเพราะภาพที่ปรากฏภายในกรุเป็นภาพบุคคล ในชุดเครื่องแต่งกายจีน ภาพขุนนางจีน ผนังสองด้านตรงข้ามเป็นภาพ

เทวดาเหาะอย่างไรไทยแต่ก็มีส่วนสะท้อนอิทธิพลศิลปะจีนอยู่ด้วย เช่น ลักษณะมงกุฎของเทวดาเหล่านั้น รวมทั้งภาพดอกไม้ ก้อนเมฆ ที่มีเป็นองค์ประกอบรองเสริมสาระหลักของภาพให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น

จิตรกรรมทั้งสี่ของผนังกรุัดลงไป ประกอบด้วยภาพอดีตพระพุทธเจ้า เรียงรายในแถวบนสุดสองแถวถัดลงมาแบ่งเป็นช่อง แต่ละช่องวาดเฉพาะเหตุการณ์สำคัญในเรื่องพระพุทธประวัติ เป็นภาพฉากเหตุการณ์ตอนเดียวเท่านั้นกล่าวคือ พระพุทธเจ้าเป็นหลักขององค์ประกอบ บุคคลหรือฉากประกอบเรื่องมีอยู่เท่าที่จำเป็น ในทางจิตรกรรม ช่วงวาดภาพพระพุทธองค์ประทับบนเรือซึ่งมีหัวเป็นพญานาค มุจลินท์เบื้องหน้ามีภาพมาดพแปลงกายจากพญานาคมุจลินท์นั่งพนมมือ การแสดงภาพพระพุทธองค์ในพระพุทธประวัติตอนนี้แตกต่างจากที่นิยมวาดกันในระยะต่อมา ซึ่งนิยมทำเป็นพระพุทธรูปขนาดปรกหรือในลักษณะที่พระพุทธเจ้าประทับนั่ง แล้วมีนาคมุจลินท์ขดเป็นนาคบัลลังก์แล้วแผ่พังพานเหนือพระเศียรเพื่อคุ้มฟ้าคุ้มฝนมิให้ต้องพระวรกายของพระพุทธเจ้า หรืออย่างในภาพภาพอัสติสาวก หรือภาพพระอริยสงฆ์ 80 องค์ เขียนไว้ผนังละ 20 องค์ แถวที่คั่นพื้นที่ส่วนล่างเล่าเรื่องปฐมปรกก่อนพุทธกาล คือ ชาตกในชุด 547 ชาติ หรือเรารู้กันทั่วไปในชื่อว่า พระโพธิสัตว์ 550 ชาติ แต่เลือกวาดไว้ได้ประมาณ 60 ชาติ คงด้วยเพราะพื้นที่มีจำกัด ชาตกแต่ละชาติแสดงเหตุการณ์ตอนเดียวในหนึ่งภาพเช่นกัน ในบรรดาชาติที่สามารถทำความเข้าใจ เช่น มหาชนกชาตก ช่วงวาดภาพนางมณีเมขลาเหาะอุ้มมหาชนกโพธิสัตว์ขึ้นมาจากมหาสมุทร อันเป็นตอนสืบเนื่องจากก่อนหน้านั้นว่าเรือสำเภของมหาชนกอับปางมหาชนกเพียงว่ายน้ำจนเหนื่อยอ่อนก่อนนางมณีเมขลาจะมาช่วย

อย่างไรก็ตาม การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังในกรุพระปราสาทต่าง ๆ คงมีความมุ่งหมายไว้เพื่อเป็นพุทธบูชา แต่หากกล่าวถึงข้อจำกัดของงานจิตรกรรม ในสมัยอยุธยา อาจด้วยความแคบของกรุพระปราสาทที่มีขนาด เพียงแค่ 1.40 เมตร เท่านั้น คือ ข้อจำกัดอย่างหนึ่งในการทำงานของช่างเขียนภาพสีขาวยุคนี้ และว่างเว้นเป็นรูปร่างด้วยการระบายสีแดงเป็นพื้นหลังสีขาวซึ่งบัดนี้เป็นสีขาวหม่นหรือสีนวลจึงเป็นสีของตัวภาพ มีตัดเส้นด้วยสีดำหรือสีแดง ผิวเนื้อของตัวภาพ บางแห่งปิดแผ่นทองคำเปลว ตัดเส้นด้วยพู่กันที่แสดงถึงการวาดอย่างรวดเร็วด้วยความชำนาญ โดยที่ได้สาระสำคัญทั้งรูปร่างและรายละเอียด

ภาพอดีตพระพุทธเจ้า ยังคงส่งอิทธิพลทางด้านศิลปกรรม มาสู่ภาพจิตรกรรมไทยในยุคต่อมา หลากหลายรูปแบบ การนำเอาลักษณะการจัดวางองค์ประกอบ โดยเรียงลำดับเป็นแถวดังแสดงในภาพอดีตพระพุทธเจ้านั้นยังปรากฏในภาพงานจิตรกรรมฝาผนังยุคหลัง หากแต่มีการปรับเปลี่ยนเป็นภาพเทพชุมนุม โดยคณะเทพไทในชั้นต่าง ๆ หันหน้าเข้าหาพระประธานเพื่อเป็นการแสดงการสักการะ เมื่อมีการเขียนเทพไทรวมกันในจำนวนมากจึงเรียกกันว่าภาพเทพชุมนุม ภาพเทพชุมนุมในจิตรกรรมฝาผนัง มีหลักฐานปรากฏว่าเป็นเรื่องราวที่นิยมนำมาเขียนกันครั้งกรุงศรีอยุธยาตอนปลายและสืบต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภาพเทพชุมนุมจัดได้ว่าเป็นภาพแสดงเหตุการณ์ตอนสำคัญที่สุดในพุทธประวัติ

จะเห็นได้ว่า ช่างเขียนโบราณให้ความสำคัญกับภาพนี้มาก โดยวางตำแหน่งของภาพเทพชุมนุมไว้บนฝาผนังด้านข้างตอนบน เป็นภาพใหญ่เต็มพื้นที่ผนังอุโบสถ

แบบแผนการจัดวางตำแหน่งภาพจิตรกรรมซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นแบบประเพณีนิยมแต่โบราณ มีดังนี้คือ บริเวณผนังหุ้มกลองตอนบนด้านตรงข้ามพระพุทธรูปประธานมักเขียนภาพเต็มผนังตอนมารผจญ ผนังหุ้มกลองด้านหลังพระพุทธรูปประธานส่วนใหญ่มักเขียนภาพไตรภูมิโลกสันฐานหรืออาจเป็นภาพสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ประกอบอยู่กัฉากจักรวาล ผนังด้านข้างตอนล่างระหว่างช่องหน้าต่างมักเขียนภาพพุทธประวัติ ทศชาติ หรือมหาเวสสันดรชาดก ผนังด้านข้างตอนบนทั้ง 2 ข้าง มักเขียนเป็นภาพเทพชุมนุมเรียงเป็นแถวตลอดความยาวของผนังหน้าพระพักตร์สู่พระพุทธรูปประธาน สันนิษฐานว่า หมายถึงเหตุการณ์เทพชุมนุมภายหลังการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ ตามเรื่องราวที่กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสทรงพรรณนาไว้ในปริจเฉทที่ 10 อภิสิมโทธิปริวรรต ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระปฐมสมโพธิกถา ภาพจิตรกรรมเรื่องเทพชุมนุมเป็นเรื่องราวที่ต่อเนื่องมาจากภาพพระพุทธประวัติเต็มผนังตอนมารผจญที่บริเวณผนังหุ้มกลองตอนบนด้านตรงข้ามพระพุทธรูปประธาน นั่นคือ เมื่อพระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญบารมีเพื่อตรัสรู้ ญามารมาแกล้งต่าง ๆ นานา แต่ก็ไม่สำเร็จ พระพุทธองค์ทรงชนะญามารโดยมีพระแม่ธรณีเป็นพยาน พระพุทธรูปประธานในอุโบสถจึงเป็นปางมารวิชัย ส่วนภาพเทพชุมนุมที่เรียงเป็นแถวตลอดความยาวของผนังอุโบสถ ซึ่งทั้งหมดหันพระพักตร์สู่พระพุทธรูปประธานปางมารวิชัย ก็หมายถึง ผุ้ทวยเทพที่พร้อมกันมาถวายชัยแด่พระพุทธองค์ ซึ่งมีการจัดองค์ประกอบภาพเช่นเดียวกับภาพอดีตพระพุทธเจ้า ที่มีการลำดับภาพองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียงต่อกันตามจำนวนของพระโพธิสัตว์ที่ลงมาเกิด ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับต่าง ๆ

4. สรุป

ความเชื่อเรื่องอดีตพระพุทธเจ้ามีอิทธิพลต่องานสร้างสรรค์ที่เกิดจากแรงบันดาลใจทางศาสนา เช่น ตำนาน จิตรกรรมบนฝาผนัง โดยเฉพาะตำนานพระธาตุ และพระพุทธรูปที่เชื่อมโยงคติพุทธศาสนากับความเชื่อในท้องถิ่นโดยยกสถานะดินแดนแห่งนั้นที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับความคุ้มครองและเจริญรุ่งเรือง ภาพพระพุทธเจ้า 3 พระองค์ 6 พระองค์ 24 พระองค์ 27 พระองค์ และมากกว่า 27 พระองค์บนจิตรกรรมฝาผนังในกรุปรางค์ สะท้อนให้เห็นคติความเชื่อพระพุทธเจ้าหลายพระองค์ คติการบำเพ็ญบารมีในคัมภีร์เถรวาทและบทบาทที่มีต่อสังคมไทยในการส่งเสริมและส่งเสริมความคิดในสังคมตามคติพุทธศาสนาในสารธรรม ตลอดจนการริเริ่มสร้างสรรค์ศิลปกรรม นับแต่ ครั้งสมัยศรีวิชัยที่ปรากฏความเก่าแก่ของภาพอดีตพระพุทธเจ้า ปรากฏร่องรอยหลักฐานมาจวบจนถึงในปัจจุบัน โดยแฝงคติของการบำเพ็ญบารมีและการประพฤติชอบกระทำกริยาบุญเพื่อผลที่มุ่งนำไปสู่ นิพพาน และความศรัทธาในพุทธานุภาพของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่ปกป้องคุ้มครองผู้คนและบ้านเมือง ในพื้นที่เมืองเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปรากฏร่องรอยหลักฐานของงานจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้าอยู่อย่างมากมาย เท่าที่ปรากฏในปัจจุบัน ยังคงหลงเหลือให้ได้ทำการศึกษาศิลปกรรมอยู่บ้าง หากแต่แม่หลงเหลือ

เพียงแค่ร่องรอยของงานจิตรกรรม หากนั้นเสมือนบันทึกหน้าสำคัญของประวัติศาสตร์ ที่แสดงถึงหลักฐานแห่งความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปกรรมในแนวพุทธศิลป์บนแผ่นดินไทย เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ตลอดจนภูมิปัญญาเชิงช่าง อันเป็นเคำกลางและแม่แบบสู่การพัฒนา รูปแบบที่ปรับเปลี่ยนมาจนถึงปัจจุบันให้เราเกิดงานจิตรกรรมไทยประเพณีขึ้นอีกมากมาย จะด้วยทั้งในรูปแบบ กรรมวิธี และแนวเรื่อง ซึ่งสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2539). การดูแลรักษาศิลปโบราณวัตถุ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้า ในกรุกลางของพระปรางค์ วัดราชบูรณะ. (ม.ป.ป.). [ภาพถ่าย].
<http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/ayutthaya/>.
- จิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้า ในคูหาปรางค์ วัดมหาธาตุ พระนครศรีอยุธยา. (ม.ป.ป.). [ภาพถ่าย].
<http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/ayutthaya/>.
- จิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้า วัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (ม.ป.ป.). [ภาพถ่าย].
<http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/ayutthaya/>.
- จิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้า วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชบุรี. (ม.ป.ป.). [ภาพถ่าย].
<http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/ayutthaya/>.
- จิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้าในคูหาปรางค์ ประจำทิศตะวันตกเฉียงเหนือ วัดมหาธาตุพระนครศรีอยุธยา. (ม.ป.ป.). [ภาพถ่าย].
<http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/ayutthaya/>.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์. (2557). สนธิวิจักษณ์ในจิตรกรรมไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2558). พระไตรปิฎกศึกษา. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สันติ เล็กสุขุม. (2522). วิวัฒนาการของชั้นประดับลวดลาย และลวดลายสมัยอยุธยาตอนต้น. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- _____. (2533). จิตรกรรมแบบประเพณีและแบบสากล. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สันติ เล็กสุขุม และกมล ฉายาวัดนะ. (2524). จิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยา. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2502). พุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- เสมอชัย พูลสุวรรณ. (2539). สัญลักษณ์ในงานจิตรกรรมไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19 ถึง 24. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจท้องถิ่นย่านสถานีรถไฟอยุธยา พ.ศ. 2465-2520¹

Economic History of the Local Area around Ayutthaya Railway Station (1922-1977)

ศุภสุดา ปรีเปรมใจ / Suppasuta Preepremai

อาจารย์ประจำสาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Lecturer of the History Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

วันที่รับบทความ 2 ธันวาคม 2566 / แก้ไขบทความ 27 มิถุนายน 2567 / ตอรับบทความ 10 กรกฎาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจท้องถิ่นย่านสถานีรถไฟอยุธยา พ.ศ. 2465–2520 ผลการศึกษาพบว่า การสร้างสถานีรถไฟอยุธยา เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ของผู้คนหลายกลุ่ม และได้ขยายตัวเป็นย่านชุมชนที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างหลากหลาย ได้แก่ กลุ่มการค้ารายย่อยบริเวณสถานีรถไฟ กลุ่มผู้ใช้แรงงาน นอกจากนี้ยังเกิดย่านตลาดที่มีการขยายตัวจากการค้าทางน้ำอันเป็นวิถีแบบดั้งเดิม มาสู่การผลิตและค้าขายที่เชื่อมโยงกับสถานีรถไฟ เช่น ร้านขายอาหาร ร้านขายของชำ และมีบริการอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนในย่านนั้น รวมถึงมีธุรกิจท้องถิ่นที่เติบโตขึ้น เช่น โรงน้ำปลา ปลา ร้า ยาสูบ ซึ่งเป็นธุรกิจที่โดดเด่นในย่านสถานีรถไฟ และยังมีโรงงานอื่น ๆ ที่ขยายตัวในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน เช่น โรงน้ำแข็ง โรงเลื่อย นอกจากนี้บริเวณริมคลองกะมัง และวัดพิชัยสงครามก็เป็นอีกพื้นที่ที่มีผู้คนอยู่อาศัย และทำการค้ากันอย่างหนาแน่น ต่อเนื่องจากชุมชนดั้งเดิม จึงกล่าวได้ว่า การสร้างสถานีรถไฟอยุธยาได้มีส่วนส่งเสริมให้เศรษฐกิจท้องถิ่นมีความเจริญในช่วงเวลาดังกล่าว

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สถานีรถไฟอยุธยา

---

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นย่านสถานีรถไฟอยุธยา พ.ศ.2465 – 2565” ผู้วิจัย: ศุภสุดา ปรีเปรมใจ อาจารย์ประจำสาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Abstract

This research aims to study the economic history of the local areas around Ayutthaya Railway Station during 1922 - 1977. The results indicated that the construction of Ayutthaya Railway Station was a crucial factor that led to the settlement of various groups of people. It was then expanded into a community with diverse economic activities, including small-scale vendors close to the railway station, a labor group, as well as the rise of a market area that extended from the traditional water trade, evolving into production and commerce associated with the railway station, such as food stalls, grocery stores, and other services that conformed to the residents' daily lives. Additionally, local businesses that were considered prominent in the area, such as fish sauce factories, fermented fish, and tobacco, were growing, and so were other industries, such as ice factories and sawmills. The Kamang Canal and Phichai Songkhram Temple were also the areas where people resided and traded densely, extending from the original community. It can be inferred that the construction of Ayutthaya Railway Station was a significant factor in promoting local economic prosperity during this time.

Keywords: Economic History, Local History, Ayutthaya Railway Station

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่สยามมีการปฏิรูปประเทศในช่วงทศวรรษที่ 2430 เป็นต้นมา กิจการหลายด้านได้รับการพัฒนาปรับปรุงโดยการวางโครงสร้างอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิรูประบบราชการ การปฏิรูปด้านการคลัง การจัดการด้านการศึกษา ฯลฯ รวมถึงการปรับปรุงด้านคมนาคมซึ่งเป็นโครงสร้างที่มีการลงทุนสูงและใช้ระยะเวลานาน โดยการพัฒนาด้านคมนาคมที่เด่นชัดที่สุดในช่วงดังกล่าว คือ การสร้างทางรถไฟไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ

สถานีรถไฟอยุธยา นับเป็นหมุดหมายหนึ่งในการสร้างทางรถไฟในระยะแรก ซึ่งเป็นสถานีหลักระหว่างเส้นทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-นครราชสีมา โดยมีการเปิดเส้นทางเดินรถในระยะแรกระหว่างสถานีอยุธยา-แก่งคอย เมื่อ พ.ศ. 2439 และได้มีการเปิดเดินรถอีกหลายช่วงตามลำดับในเวลาต่อมา จากการเปิดเส้นทางรถไฟดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับพื้นที่ย่านสถานีรถไฟอยุธยาอย่างต่อเนื่อง เช่นการเกิดชุมชนอยู่อาศัยและชุมชนการค้าที่เริ่มมีการขยายตัวนับตั้งแต่ช่วงปลายยุคการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล บริเวณสถานีรถไฟอยุธยายังมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่องหลังจากการเปิดเส้นทางรถไฟสายนครราชสีมาและสายเหนือระหว่างกรุงเทพฯ ถึงเชียงใหม่ ช่วงภายหลังทศวรรษที่ 2460 ซึ่งมีความคับคั่งของผู้คนโดยสาร และการขนส่งสินค้าต่าง ๆ ผ่านทางรถไฟที่ขึ้นตามลำดับ

ด้านชุมชนรอบสถานีมีการขยายตัวบริเวณริมฝั่งแม่น้ำป่าสักด้านทิศตะวันตกของสถานี โดยมีการตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือนร้านค้าของประชาชนทั้งทางบก และบ้านเรือนเรือแพในแม่น้ำ รวมถึงบริเวณตลาดเรือแฉะไม้ของการรถไฟที่เปิดให้มีการเช่าอยู่อาศัยและทำมาค้าขาย จนส่งผลให้เกิดชุมชนการค้าย่านสถานีรถไฟที่มีสินค้าและบริการที่หลากหลาย เช่น ร้านขายของชำ ร้านขายอาหาร ร้านขายของอุปโภคบริโภค ร้านตัดผม ร้านขนส่งสินค้า ตลาดปลาน้ำจืด โดยมีผู้ค้าเป็นคนไทยและคนไทยเชื้อสายจีนเป็นส่วนใหญ่ ดังจะเห็นได้จากการตั้งศาลเจ้าจีนตรงข้ามสถานีรถไฟตรงบริเวณริมนี้ นอกจากนี้บริเวณตลาดที่มีบรรดาร้านค้ารายย่อยแล้ว ยังมีการตั้งโรงงานท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ เช่น โรงน้ำปลา โรงปลาร้า โรงยาสูบ โรงข้าวเกรียบกุ้ง โรงไม้ โรงน้ำแข็ง เป็นต้น โดยมีการจำหน่ายสินค้าให้กับคนในพื้นที่และต่างพื้นที่โดยมีสถานีรถไฟเป็นที่ขนส่งสินค้า ชุมชนโดยรอบและย่านการค้าจึงมีลักษณะการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ยึดโยงกับการคมนาคมทางรถไฟเป็นสำคัญ

บทความวิจัยนี้จะเน้นการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจท้องถิ่นย่านสถานีรถไฟอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2465-2520 เป็นหลัก เพื่อเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากข้อมูลต่าง ๆ ในช่วงเวลาดังกล่าว จากข้อมูลหลักฐานเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์จากความทรงจำ คำบอกเล่าของผู้คนย่านสถานีรถไฟอยุธยา ซึ่งย่อมเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าอันควรได้รับการศึกษาวิจัยเพื่อประโยชน์และการต่อยอดการศึกษาในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาภูมิหลังและความเป็นมาของการสร้างสถานีรถไฟอยุธยา

2.2 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจท้องถิ่นบริเวณสถานีรถไฟอยุธยา ในช่วง พ.ศ. 2465-2520

3. ระเบียบวิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การวิจัยเอกสาร ซึ่งเป็นการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสถานีรถไฟอยุธยา เช่น เอกสารหลักฐานชั้นต้นประเภทจดหมายเหตุ เอกสารตรวจราชการ บันทึกต่าง ๆ และเอกสารหลักฐานชั้นรอง ได้แก่ งานที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และหนังสือต่าง ๆ 2) การวิจัยภาคสนาม ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งมีลักษณะเป็นคำบอกเล่า (oral history) จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยเน้นการเก็บข้อมูลด้านความเปลี่ยนแปลงด้านภูมิทัศน์บริเวณรอบสถานีรถไฟอยุธยา รวมถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบริเวณสถานีรถไฟอยุธยา ในช่วง พ.ศ. 2465-2520 และรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ มาคัดเลือก ตีความ ตรวจสอบความถูกต้อง และนำข้อมูลทั้งสองส่วนมาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (historical approach) จากนั้นนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis)

4. ผลการวิจัย

4.1 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของสถานีรถไฟอยุธยา

สถานีรถไฟอยุธยา เป็นสถานีสำคัญที่อยู่ในโครงการสร้างทางรถไฟหลวงสายแรก คือ กรุงเทพฯ – นครราชสีมา ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า “การสร้างทางรถไฟเดินไปมาระหว่างหัวเมืองไกล จะเป็นเหตุให้เกิดความเจริญแก่บ้านเมือง สามารถชักย่นหัวเมืองไกลไปมาถึงกันยากให้กลับเป็นหัวเมืองใกล้ ไปมาถึงกันได้สะดวก สามารถขนส่งสินค้าไปค้าขายแลกเปลี่ยนกับหัวเมืองอื่นได้ อาณาประชาราษฎร์จะได้ทำมาหากินกว้างขวาง รวมถึงบำรุงรักษาพระราชอาณาเขตให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข” (ประกาศสร้างรถไฟสยามแต่กรุงเทพฯ ถึงเมืองนครราชสีมา, 2434, หน้า 457) โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทรงขุดดินเส้นทางสายนี้เป็นปฐมฤกษ์เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2434 โดยมีการก่อสร้างเส้นทางพร้อมกัน 3 ช่วง คือ กรุงเทพฯ - กรุงเทพฯ - กรุงเทพฯ - กรุงเทพฯ - กรุงเทพฯ - กรุงเทพฯ และในระยะเวลา 5 ปี เส้นทางระหว่างกรุงเทพฯ - กรุงเทพฯ - กรุงเทพฯ - กรุงเทพฯ - กรุงเทพฯ - กรุงเทพฯ ก็แล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จทรงเปิดการรถไฟสายนี้เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2439 (วรรณศิริ เดชะคุปต์ ปรีดีพิศ ภูมิวิถิ, 2554, หน้า 18) หลังจากงานพิธีเปิดการเดินทางรถไฟได้ 2 วัน ก็มีการเปิดให้ประชาชนใช้รถไฟโดยสารและลำเลียงสินค้าขึ้นล่องระหว่างกรุงเทพฯ - อยุธยา และได้ขยายการเส้นทางเดินรถไฟถึงแก่งคอยในเวลาต่อมา โดยมีขบวนรถไฟจากกรุงเทพฯ ถึงแก่งคอย รับส่งผู้โดยสารและสินค้าวันละ 2 ขบวน จากนั้นการสร้างทางรถไฟได้ดำเนินไปและเปิดการเดินทางระหว่างกรุงเทพฯ ถึงนครราชสีมาได้สำเร็จเมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2443 เป็นระยะทางทั้งสิ้น 264 กิโลเมตร (สัญญาชัย สุวังบุตร และคนอื่น ๆ, 2562, หน้า 145) นอกจากเส้นทางสายดังกล่าวแล้ว สถานีรถไฟอยุธยายังอยู่ในเส้นทางรถไฟสายเหนือจากกรุงเทพฯ ถึงเชียงใหม่ ที่เริ่มมีการก่อสร้างใน พ.ศ. 2441 และมีการเปิดเดินรถตามสถานีต่าง ๆ ขึ้นไปเป็นระยะ จนมีการเปิดเดินรถไฟถึงเชียงใหม่ในที่สุดเมื่อ พ.ศ. 2464 (อิจิโร คาซากิ, 2562, หน้า 13-14)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ตัวสถานีรถไฟอยุธยาเป็นสถานีสำคัญที่ตั้งอยู่บนทั้งเส้นทางสายนครราชสีมาและเส้นทางสายเหนือ โดยที่ตั้งของสถานีนั้นตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำป่าสักด้านตะวันออกของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พื้นที่นี้สันนิษฐานว่าเป็นบริเวณเมืองเก่าอยุธยา ซึ่งคงมีพื้นที่วัฒนธรรมต่อเนื่องมาจนถึงในสมัยอยุธยา จนกระทั่งเมื่อสิ้นสุดความเป็นราชธานีของกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2310 แล้ว บริเวณดังกล่าวคงถูกทิ้งร้างไปเป็นเวลานาน จากหลักฐานพบว่า เดิมทีตรงบริเวณที่ก่อสร้างสถานีรถไฟอยุธยามีลักษณะเป็นทุ่งนาและที่ลุ่ม จากรายงานการสำรวจเส้นทางของนายแฮร์มัน เก็ธ ในรายงานการสำรวจเส้นทางรถไฟไปยังเมืองเชียงใหม่ได้กล่าวว่า การสร้างเส้นทางสายนี้ค่อนข้างลำบาก หากแต่เป็นเส้นทางที่ผู้สำรวจมีความเห็นว่าเสียเงินน้อยกว่าเส้นทางอื่น หากไม่สร้างตามแนวทางดังกล่าว ทางเมืองกรุงเทพฯคงได้ใช้เรือเช่นเดิม (รายงานการสำรวจเส้นทางรถไฟไปยังเมืองเชียงใหม่ของ

นายแฮร์มัน เกิธ, มปป.) นอกจากนี้ ในบันทึกของ ลูอิส ไวลเลอร์ วิศวกรชาวเยอรมันผู้เข้ามาก่อสร้างทางรถไฟให้แก่รัฐบาลสยามเมื่อ พ.ศ. 2436 ได้เดินทางมาสำรวจอยุธยา และได้เข้ามาเทียบเส้นทางรถไฟกับนายเดงเลอร์ วิศวกรชาวเยอรมันประจำทางรถไฟช่วงอยุธยาไปทางบ้านม้า ได้บันทึกว่าเส้นทางรถไฟบริเวณดังกล่าวได้ผ่านวัดร้างซึ่งยังคงมีพระพุทธรูปอยู่ตามดินเป็นจำนวนมาก (ลูอิส ไวลเลอร์, 2556, หน้า 25) อาจกล่าวได้ว่าพื้นที่บริเวณก่อนการสร้างสถานีรถไฟอยุธยานั้น ยังไม่ปรากฏความสำคัญนัก ประชาชนที่เมืองกรุงเก่ายังคงตั้งถิ่นฐานตามริมฝั่งแม่น้ำและใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก

ต่อมา เมื่อมีการเปิดใช้เส้นทางรถไฟตั้งแต่ พ.ศ. 2439 อาคารสถานีรถไฟอยุธยาหลังแรกน่าจะได้รับการสร้างขึ้นในช่วงระยะเวลาดังกล่าว โดยในช่วงแรกในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น อาคารสถานีตามที่ปรากฏหลักฐานจากภาพถ่ายเก่ายังมีลักษณะเป็นอาคารไม้สองชั้น บริเวณด้านล่างเป็นที่จอดรถของประชาชน และเป็นจุดรับส่งสินค้า อย่างไรก็ตาม สถานีรถไฟอยุธยาได้ถูกรื้อลงและสร้างใหม่เมื่อ พ.ศ. 2464 หรือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีการออกแบบก่อสร้างโดยสถาปนิกชาวอิตาลี คือ นายอัลเฟรโด ริกัซซี โดยเป็นอาคารก่ออิฐชั้นเดียว รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบนีโอคลาสสิก มีแผนผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าวางในแนวยาวขนานไปกับทางรถไฟ มีผังอาคาร 3 ส่วนคือ ส่วนมุขหน้าอาคาร ส่วนอาคารสถานี และส่วนชานชาลา (นัฐวรรณ ไทยดี, 2554, หน้า 215) มีทางเข้า-ออกอยู่ทางทิศตะวันตก มีพื้นที่ภายในแบ่งตามการใช้งานในลักษณะต่าง ๆ จากการปรับปรุงอาคารสถานีรถไฟอยุธยาดังที่ได้กล่าวมา สะท้อนได้ว่าบริเวณสถานีรถไฟอยุธยามีการรองรับการใช้งานจากการเป็นสถานีหลักที่เริ่มมีผู้คนสัญจรและเดินทางไปมาค้าขายมากขึ้น ส่วนนามของสถานีได้มีการเรียกขานและเปลี่ยนแปลงตามลำดับ โดยเคยปรากฏการเรียกขานว่า สดะขันวัดจันทน์ ตามชื่อวัดซึ่งเคยเป็นสถานที่ตั้งค่ายของพระเจ้าแปรในสมัยสงครามยุทธอยุธยา และสมัยต่อมาได้มีการสร้างสถานีรถไฟใกล้เคียงกับวัดร้างดังกล่าว (หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพฯ, 2512, หน้า 93) ต่อมาจึงได้เรียกว่าสถานีกรุงเก่า และในสมัยรัชกาลที่ 6 แผนกรรถไฟได้เปลี่ยนชื่อสถานีกรุงเก่าเป็นสถานีอยุธยา และใช้นามนี้จนถึงปัจจุบัน

ภายหลังจากการสร้างสถานีรถไฟในช่วงแรกเริ่ม บริเวณใกล้เคียงยังไม่ปรากฏลักษณะย่านการค้าที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม ในช่วงทศวรรษที่ 2460 พื้นที่ด้านริมฝั่งแม่น้ำป่าสักด้านตะวันตกของตัวสถานีเริ่มมีวิถีชีวิตของผู้คนที่เชื่อมโยงกับการเดินทางโดยรถไฟ ดังจะเห็นได้จากรายงานของพระยาโบราณราชธานินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2464 ที่ได้กล่าวถึงเรือจ้างซึ่งจอดคอยรับคนอยู่ที่ท่าสถานีรถไฟ แพค้าขายก็เริ่มขยายตัวมาจากทางหน้าพระราชวังจันทรถมจนใกล้ถึงท่าสถานีรถไฟ ส่วนทางสัญจรอื่น ๆ ที่มายังสถานีรถไฟเช่นที่ในเกาะเมือง ได้มีการตัดถนนจากโรงทหารที่หัวแหลมมาทางตะวันออก โดยนายพลตรี สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา ได้ทรงทำถนนสายนี้ต่อมาจนถึงถนนรอบกรุง (ถนนอุทองในปัจจุบัน) เพื่อให้ข้าราชการทหารได้เดินทางมายังสถานีรถไฟได้โดยตรงและประทานชื่อว่าถนนเดชาวุธ (วรรณศิริ เดชะคุปต์ ปรีดีพิศ ภูมิวิถี, 2554, หน้า 229) การปรับปรุงเส้นทางเชื่อมโยงถึงสถานีรถไฟดังกล่าว อาจเป็นผลจากที่ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาในขณะนั้น เป็นศูนย์กลางการปกครอง

มณฑลกรุงเก่า โดยมีศูนย์ราชการต่าง ๆ กระจายตัวทางด้านทิศตะวันออกภายในเกาะเมืองบริเวณ พระราชวังจันทร์เกษม เช่น ที่ทำการไปรษณีย์ หอทะเบียนที่ดิน ศาลมณฑล โรงเรียนตัวอย่างมณฑลกรุงเก่า และโรงพยาบาลปัญจมาธิราชอุทิศ ซึ่งตั้งอยู่เยื้องกับสถานีรถไฟอยุธยา (ศุภสุตา ปรีเปรมใจ, 2557, หน้า 127) การก่อตั้งสถานที่ราชการต่าง ๆ จึงได้ส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวได้รับการพัฒนา และมีส่วนส่งเสริมให้สถานีรถไฟอยุธยาและบริเวณใกล้เคียงมีความเจริญมากขึ้นตามลำดับ

4.2 เศรษฐกิจท้องถิ่นย่านสถานีรถไฟอยุธยา พ.ศ. 2465-2520

สภาพเศรษฐกิจย่านสถานีรถไฟอยุธยา มีลักษณะการขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไปภายหลังจากการสร้างสถานีรถไฟอยุธยาราว 20 กว่าปีให้หลัง โดยหลังจากที่มีการเปิดเดินรถตามเส้นทางสำคัญเป็นระยะทั้งสายอีสานและสายเหนือแล้ว สถานีรถไฟอยุธยาเริ่มมีความคับคั่งของผู้โดยสารที่เดินทางขึ้น-ลง รวมถึงผู้ที่เดินทางผ่านเพื่อไปมาค้าขายมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยจากการสำรวจข้อมูลจำนวนผู้โดยสารในช่วงเวลาดังกล่าวพบว่า เมื่อ พ.ศ. 2440-2441 มีจำนวนผู้โดยสารทั้งหมด 38,581 คน และสูงถึง 152,949 คนเมื่อถึง พ.ศ. 2450 หรือราว 10 ปีให้หลัง นอกจากนี้ ภายหลังจากการสร้างทางรถไฟสายเหนือได้ดำเนินการสำเร็จจนถึงสถานีเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2464 แล้ว จำนวนผู้โดยสารยิ่งมีมากขึ้น โดยมีผู้โดยสารจำนวน 154,334 คนเมื่อ พ.ศ. 2464 และมีถึง 197,949 คนเมื่อถึง พ.ศ. 2470 (Annual Reports of Government Departments) ในด้านการค้า ถึงแม้ว่าภายในตัวเมืองอยุธยาในขณะนั้นจะมีตลาดหลักคือตลาดหัวรอซึ่งมีการค้าทางน้ำเป็นหลัก และตลาดน้ำที่หน้าสถานีรถไฟ ซึ่งเป็นตลาดชั่วคราว เฉพาะเช้า-เย็น ได้ซื้อสินค้าจากหัวรอมาขายต่อที่นี่ (เกื้อกุล ยินยงอนันต์, 2529, หน้า 39) แต่ในทางกลับกัน สถานีรถไฟอยุธยาก็เป็นส่วนสำคัญหนึ่งในเส้นทางการค้า กล่าวคือ สินค้าที่พ่อค้าหัวรอนำมาจำหน่ายลูกค้านั้น พ่อค้าต้องไปซื้อที่กรุงเทพฯ โดยเดินทางด้วยรถไฟเที่ยวเช้า ซึ่งจะเสียค่าโดยสารแพงกว่าการเดินทางด้วยเรือ แต่ทางรถไฟมีความรวดเร็วกว่าทางเรือ เมื่อถึงกรุงเทพฯ พ่อค้าจะรีบซื้อสินค้าที่สำเพ็ง ทรงวาด ท่าเตียน เมื่อได้สินค้าตามต้องการครบถ้วนแล้ว จึงลงเรือกลับอยุธยา (เรืองเดิม, 80) จากปัจจัยที่กล่าวมา ได้ส่งผลให้บริเวณย่านสถานีรถไฟมีการขยายตัวทางการค้าที่หลากหลาย ทั้งการค้าขายแบบพื้นบ้าน การขนส่งสินค้า การเกิดขึ้นของตลาดด้านหลังสถานี และการก่อตัวของธุรกิจท้องถิ่นที่เชื่อมโยงการค้าของสถานีรถไฟ ดังนี้

4.2.1 การค้าขายบริเวณสถานีรถไฟอยุธยา จากจำนวนผู้โดยสารที่ทวีมากขึ้นตามลำดับ ส่งผลให้บริเวณสถานีรถไฟอยุธยามีผู้ที่เข้ามาประกอบอาชีพหลากหลาย ทั้งคนรับจ้างขนส่งสินค้าที่มาจากรถไฟ พ่อค้าแม่ค้าที่ขายของบนรถไฟ ชาวเรือขายของให้คนที่สถานี โดยกลุ่มคนดังกล่าวโดยมากเป็นคนแถวสถานีรถไฟและมีเรือจากคนภายนอกเข้ามาขายของ ดังเรื่องของคุณแอ๊ด ต้นตี อายุ 74 ปี อดีตแม่ค้าย่านสถานีรถไฟ ได้เล่าถึงบรรยากาศการค้าขายในอดีตว่า บริเวณข้างชานชาลาสถานีรถไฟในสมัยก่อนเป็นคลองบึงบัวที่เชื่อมออกตรงคลองกะมัง ทำให้มีเรือพายเข้ามาขายของให้ผู้คนบริเวณสถานีได้

เช่น เรือขายข้าวโพดคั่ว กาแฟ กล้วยแขก กวยเตี๋ยว โดยคนโดยสารรถไฟจะลงมาซื้อของกินริมคลอง บางครั้งแม่ค้าก็แบ่งของใส่กระบะไปขาย เช่น ข้าวเหนียวไถ่ย่าง ข้าวเหนียวเนื้อ ข้าวผัด ข้าวเกรียบกุ้ง ผักบัว ผลไม้ โดยจะขายของได้ตลอดทั้งวันเพราะมีรถไฟไปมาตลอด บางทีแม่ค้าก็เอาของขึ้นไปขายบนรถไฟ เช่น พวกปลาร้า โดยเดินทางไปถึงสถานีภาษี สถานีรังสิต แล้วกลับมา ของที่ขายบนรถไฟสมัยก่อน มีข้าวผัดไข่ดาว ราคา 2 บาท ข้าวผัดไข่ต้มซีก ราคาบาทเดียว นอกจากนี้ยังมีบาร์ขายของ อยู่ด้านข้างอาคารสถานี เปิดให้แม่ค้าเข้ามาเช่าพื้นที่ขายของโดยจ่ายค่าเช่าวันละ 5 บาท มีของขาย เช่น ข้าวเหนียวไถ่ย่าง ข้าวผัด ข้าวเหนียวเนื้อ และมีส่วนที่แบ่งให้คนในครอบครัวหาไปขายให้ผู้โดยสาร ของที่ได้รับความนิยมมากคือข้าวเกรียบกุ้งนายตั้ง เป็นสินค้าขึ้นชื่อที่แม่ค้ารับใส่แข่งมาขายหลายเจ้า (แอด ต้นดี, 2566, 25 พฤศจิกายน)

ฉากรายานสถานีรถไฟช่วงทศวรรษที่ 2510 ยังคงแจ่มชัดอยู่ในความทรงจำของผู้ที่ใช้ชีวิต ยานสถานีรถไฟมาตลอด ดังที่คุณนภดล มีสมสืบ อายุ 71 ปี ได้เล่าถึงความศรัทธาของพ่อค้าแม่ค้าว่า “ลีลาการขายบนสถานีที่ผมจดจำประทับใจ คือการขายของพ่อค้าที่เชื่อว่านายชอบ เขามักจะแนะนำตัวเอง และใช้พัดใบตาลโบกประกอบท่าทาง สินค้าของเขาใส่ในตระกร้าหวายคล้องแขน ประเภทยาต้ม ยาหมอม่วง ไม้ปั่นหู ของเล่นเด็กและพัดที่แกโบกเสนอขาย การทรงตัวของแกดีเยี่ยมเพราะแกเดินบนทางรถไฟรางเดียวไปมา ร้องขายของว่า ท่านซื้อก็ขอขอบคุณ ไม่อดหนุนก็ขอใจ พัดลมให้ฟรี แล้วนายชอบก็พัดให้ทุกคนฟรี... เป็นเอกลักษณ์หนึ่ง ตำนานหนึ่งของสถานีรถไฟ” นอกจากนี้ ยังมีแม่ค้าจัดสินค้าเทินกระบะ เร่ขายตามช่องทางต่างรถไฟยามจอดรับส่งผู้โดยสารที่พลุกพล่านทั้งขึ้นลงกันอย่างแข็งขัน สินค้าที่ขายดีประจำถิ่น คือ ข้าวเกรียบกุ้งของนายตั้ง มีทั้งดิบและสุก มีไอติมกระทิสร่อยลือชื่อของนายวิเชียรใส่ถ้วยกระดาษ มีชา กาแฟใส่กระป๋องนมเร่ขาย มีน้ำแข็ง โอเลี้ยง น้ำส้ม การค้าขายของพ่อค้าแม่ค้ามีชีวิตชีวา ตลอดเวลาที่สถานีรถไฟอยุธยา (นภดล มีสมสืบ, 2566, 25 พฤศจิกายน)

สถานีรถไฟอยุธยาในช่วงเวลานั้น ยังมีการขนส่งสินค้าหลากหลายประเภท เช่น สินค้าพืชผลทางการเกษตร จำพวกมันแกวใส่แข่งลูกกล่อ กล้วยตาก แดงโม ยาสูบขายเป็นตั้ง มาลงตรงอาคารส่งของ นอกจากนี้ยังมีการขนส่งสินค้าระวางใหญ่อย่างสัตว์จำพวกวัวควายที่บรรทุกรถไฟมาขายจากทางอีสานจากผู้ค้าส่วนมากที่เป็นแขกอิสลาม โดยผู้ซื้อจะซื้อไปเข้าโรงฆ่าสัตว์ที่ตลาดหัวรอ รถไฟขนส่งสัตว์มีตู้โบกี้สินค้าโดยเฉพาะเป็นแบบโล่งมีตาข่าย เรียกว่า รถสินค้า มีทั้งวัว ควาย หมู มันแกว และสินค้าตามภูมิภาค (โสภณ สวยแล้ว, 2566, 23 พฤศจิกายน) นอกจากนี้ยังมีรถไฟบรรทุกขงไม้ทางเหนือมาลงเป็นจำนวนมาก เพราะการขนส่งมาทางรถไฟไววกว่าการลงตามลำน้ำ โดยมีการลำเลียงไม้ลงที่สถานีรถไฟยาวจนถึงตรงศาลาวัดยม ซึ่งบริเวณนั้นมีกิจการโรงไม้ตั้งอยู่ มีไม้ขงจำนวนมากนับร้อยตันกองไว้ การขนส่งไม้ขงต้องใช้โบกี้รถไฟสินค้าตู้แบบยาว แล้ววางขงพาดบรรทุกขงมา (สัมพันธ์ โสภณฐิติธรรม, 2566, 23 พฤศจิกายน) การขนส่งสินค้าหลายประเภทผ่านสถานีรถไฟอยุธยา ได้ก่อให้เกิดอาชีพหลากหลายของคนแถวนี้ โดยมากเป็นงานหาเช่ากินค่าจำพวก อาชีพจับกังเข็นของจากรถไฟลงเรือ อาชีพรับจ้างทั่วไป อาชีพทำปลา รวมถึง

อาชีพที่ใช้แรงงานต่าง ๆ เช่น รับทำร้านเก็บพิน ทำห้องน้ำ ต่อเติมทั่วไป ซ่อมหลังคารั่ว ตัดต้นไม้ เป็นต้น พอมีคนบุกเบิกพื้นที่ทำมาหากินมากขึ้น ก็มีอาชีพรับจ้างขุดดินด้วย โดยเจ้าของกิจการจะเตรียม จอบ เสียม บั้งก็สองลูก ไม้คานเอาไว้หาบ รับจ้างขุดบ่อ ถมที่ปลูกบ้าน เพื่อทำบ้านเรือนหรือห้องแถวไว้อยู่อาศัยและทำมาหากินต่อไป (นภดล มีสมสืบ, 2566, 25 พฤศจิกายน)

ภาพการขนส่งสินค้าเหล่านี้สอดคล้องกับบัญชีรายการรับ-ส่งสินค้าที่สถานีอยุธยาที่ผู้วิจัยรวบรวม ข้อมูลตั้งแต่ พ.ศ. 2441-2477 ดังเช่นสถิติการขนส่งสัตว์ที่เริ่มมีปริมาณสูงในช่วงทศวรรษที่ 2460 โดยมีจำนวนสัตว์นำเข้ามาที่สถานีใน พ.ศ. 2464 จำนวน 2,534 ตันต่อปี และเมื่อ พ.ศ. 2470 มีจำนวน 4,686 ตันต่อปี โดยมีการนำเข้าหมูเข้ามามากที่สุด นอกจากนี้ สถานีรถไฟอยุธยายังมีการรับ-ส่งสินค้าอีก มากมายหลายชนิด โดยมีปัจจัยแตกต่างกันไปตามความต้องการสินค้าและความก้าวหน้าในการขนส่ง โดยช่วงก่อนทศวรรษที่ 2460 สินค้าที่มีการส่งออกผ่านสถานีรถไฟโดยมากจะเป็นสินค้าพื้นบ้าน หรืออุตสาหกรรมท้องถิ่น เช่น ด้บจาก อิฐ สุราโรง ปลา ทีบห่อเปล่า เครื่องใช้ส่วนตัว ส่วนสินค้าที่รับเข้า ในช่วงนี้จะเป็นสินค้าที่ผลิตจากแหล่งอื่น เช่น ถ่านหิน ไม้ซุง เครื่องใช้ส่วนตัว ฟิน โอง และสินค้าสมัยใหม่ เช่น น้ำแข็ง ที่เริ่มมีการนำเข้ามา ต่อมาเมื่อภายหลังทศวรรษที่ 2460 ซึ่งเส้นทางรถไฟได้เปิดใช้ถึงสถานี สายเหนือตลอดทั้งสาย สินค้าที่ส่งออกและนำเข้าที่สถานีอยุธยามีลักษณะที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ของเบ็ดเตล็ด พวกของป่า น้ำมันก๊าด น้ำมันเบนซิน ยาอม และ วัสดุก่อสร้าง วัสดุทางรถไฟ ไม้แปรรูป ผลผลิตสวน เครื่องยนต์ประเภทต่าง ๆ โดยสินค้านำเข้าที่เห็นได้ชัดคือ ยาสูบ อย่างไรก็ตาม สินค้าจำพวก ข้าว รำข้าว ข้าวเปลือก อ้อย น้ำตาล กากน้ำตาล สัตว์ และของใช้ส่วนตัว เป็นสินค้าที่มีการ นำเข้าและส่งออกในปริมาณสูงอย่างสม่ำเสมอตลอดช่วงเวลาดังกล่าว (Annual Reports Of Government Departments) การขนส่งสินค้าผ่านทางสถานีรถไฟอยุธยาได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งช่วงหลังทศวรรษที่ 2500 ได้เริ่มเกิดความเปลี่ยนแปลงจากการคมนาคมทางบกที่มีการพัฒนา และขยายตัวไปตามภูมิภาคสำคัญ เช่น การเปิดใช้ถนนมิตรภาพที่เชื่อมต่อถึงจังหวัดหนองคายเมื่อ พ.ศ. 2508 ได้ส่งผลกระทบต่อ การขนส่งสินค้าบางอย่าง เช่น การขนส่งหมูผ่านทางรถไฟลดน้อยลง และเลิกขนส่งไปในที่สุด เนื่องจากการขนส่งทางรถยนต์มีความสะดวกรวดเร็วกว่า (อิจิโร คาซึกิ, 2560, หน้า 294) นอกจากนี้ การขนส่งสินค้าเกษตรก็มีแนวโน้มลดลง เนื่องจากรถยนต์สามารถรับส่งสินค้าจาก แหล่งผลิตได้โดยตรง ส่วนการขนส่งสินค้าผ่านทางสถานีรถไฟต้องมีค่าใช้จ่ายในการขนถ่าย ค่าระวาง ค่า บรรทุกที่ต้นทางปลายทาง ซึ่งเมื่อรวมทั้งหมดแล้วจะทำให้ต้นทุนการขนส่งสินค้าผ่านทางรถไฟสูงกว่าการ ขนส่งโดยรถยนต์ (เรื่องเดิม, หน้า 241)

4.2.2 ตลาดย่านสถานีรถไฟอยุธยา ตลาดการค้าย่านสถานีรถไฟ สันนิษฐานว่าเริ่มมีการขยายตัว ที่ชัดเจนในช่วงปลายทศวรรษที่ 2460 เป็นต้นมา โดยช่วงระยะเวลาก่อนหน้านี้ อยุธยามีความโดดเด่นใน ด้านตลาดน้ำเป็นหลัก เนื่องจากมีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านและมีจุดบรรจบที่เอื้อต่อการสัญจรและเกิด ชุมชนค้าขายทางน้ำ ดังเช่นตลาดหัวรอที่เป็นตลาดน้ำที่มีความคับคั่งทางการค้าเป็นอย่างมาก ส่วนบริเวณ

สถานีรถไฟอยุธยาซึ่งมีพื้นที่ด้านตะวันตกติดกับแม่น้ำป่าสัก มีสภาพบรรยายในหนังสือนำทางทั่วพระราชอาณาจักรสยามที่ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2469 ว่า เมื่อผู้โดยสารลงจากสถานีรถไฟอยุธยาแล้ว จะมีเรือจ้างแจวจอดคอยรับส่งคนโดยสารไปตามที่ต่าง ๆ อีกต่อหนึ่ง (หนังสือนำทางทั่วพระราชอาณาจักรสยาม, 2555, หน้า 91) โดยยังไม่ได้บรรยายถึงลักษณะตลาดในบริเวณนั้น อย่างไรก็ตาม ในรายงานของเทศบาลเมืองนครศรีอยุธยาประจำปี พ.ศ. 2477-2479 ได้แสดงให้เห็นถึงภาพชุมชนย่านสถานีรถไฟอยุธยา สะท้อนผ่านนโยบายการจัดระเบียบและดูแลสวัสดิภาพของประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น จัดการรักษาความสะอาดตามถนนหนทางทั่วไปเฉพาะในเขตเทศบาลเมืองนครศรีอยุธยาในบริเวณชุมชนที่มีประชาชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ซึ่งรวมถึงฝั่งสถานีรถไฟอยุธยาด้วย (อยุธยา รายงานประจำปี พ.ศ. 2479, 2477-2479) นอกจากนี้ ในรายงานการประชุมของเทศบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2480 ได้มีนโยบายการจัดประปาชั่วคราวเพื่อหาน้ำจืดบริสุทธิ์แจกจ่ายให้ประชาชนบริเวณที่ต่าง ๆ โดยมีจุดติดตั้งบริเวณสถานีรถไฟซึ่งเป็นพื้นที่นอกเกาะเมือง และยังได้กล่าวถึงการซ่อมหลังคาห้องแถวของเทศบาลที่สถานีรถไฟอยุธยาซึ่งกระเบื้องและกรอบชำรุดเป็นการแล้วเสร็จ (รายงานประจำเดือนของเทศบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2480) เรื่องดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ตลาดห้องแถวที่สถานีรถไฟย่อมเกิดขึ้นเป็นระยะเวลานานพอสมควรแล้ว และได้เกิดความทรุดโทรมจนต้องมีการซ่อมแซมขึ้น ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนย่านตลาดสถานีรถไฟที่ขยายตัวขึ้นมาในระยะเวลาดังกล่าว

ตลาดห้องแถวของสถานีรถไฟที่เกิดขึ้นในระยะแรก มีลักษณะเป็นห้องแถวไม้ 2 ชั้น ที่มีสินค้าและบริการที่หลากหลาย บริเวณตลาดแห่งนี้มีผู้ค้าส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่น่าจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานพร้อม ๆ กับการสร้างทางรถไฟ ซึ่งมีกลุ่มแรงงานเป็นกลุ่มแรก จากนั้นจึงมีกลุ่มชาวจีนอื่น ๆ ชักชวนเข้ามาอยู่อาศัยทำการค้า และขยายครอบครัวกลายเป็นคนไทยเชื้อสายจีนอยู่ร่วมกับคนพื้นเมือง ข้อมูลระหว่าง พ.ศ. 2512-2514 พบว่า บริเวณสถานีรถไฟมีชาวจีนอยู่ประมาณ 60 ครอบครัว (สถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514, หน้า 62) กลุ่มชาวจีนเหล่านี้ยังคงอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมจีนสืบทอดมาในอดีต ดังจะเห็นได้จากการตั้งศาลเจ้าสถานีรถไฟซึ่งเป็นศาลเจ้าปึงเถ่ากงม่า บริเวณริมแม่น้ำป่าสักตรงจุดเรือข้ามฟากไปทางเกาะเมือง ศาลเจ้าแห่งนี้สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ในรูปแบบตามสถาปัตยกรรมจีน และในบริเวณใกล้เคียงยังมีศาลเจ้าแปะกง เป็นศาลเจ้าขนาดเล็กตั้งอยู่อีกแห่งหนึ่งด้วย (คมลักษณ์ ไชยยะ, 2558, หน้า 72) กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนบริเวณตลาดยังคงมีกิจกรรมตามประเพณีจีน ภายในชุมชนมีการคัดเลือกกรรมการจากสมาชิกในชุมชนดูแลศาลเจ้าและมีการจัดงานไหว้ที่ศาลเจ้าทุกปีอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ภาพร้านค้าของตลาดสถานีรถไฟในช่วงหลังทศวรรษที่ 2500 เต็มไปด้วยความคึกคักเป็นอย่างมาก ดังที่คุณสัมพันธ์ โสภณฐิติธรรม อายุ 64 ปี ถ่ายทอดความทรงจำว่า

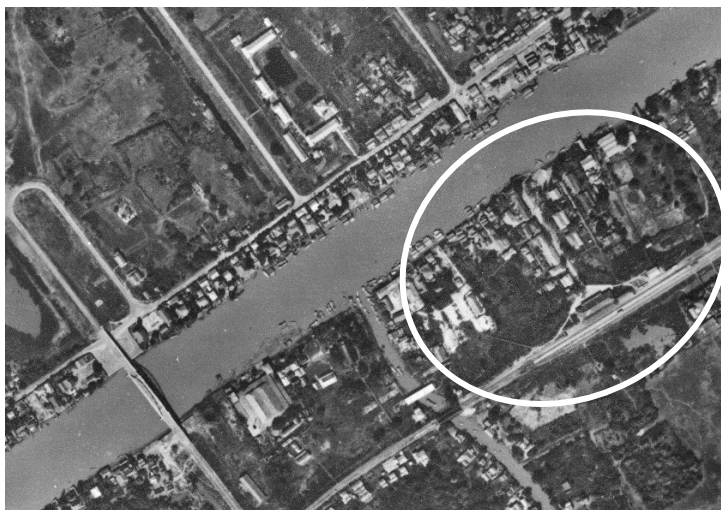
“ในตลาดมีขายของหลายร้าน โดยมีร้านของคนจีน คือ ร้านเจ๊กซึ่งขนาด 2 คูหา เป็นศูนย์กลางค้าขายให้คนย่านนี้ตั้งแต่คลองกะมัง วัดพิชัยฯ เป็นร้านชำที่มีของขายทุกอย่าง เช่น ข้าวสาร กะปิ น้ำปลา ยารักษาโรค ของอุปโภคบริโภค ในห้องแถวอื่น ๆ มีร้านขายกล้วยเดี่ยว ข้าวแกง ร้านนายไฟท เป็น รปภ.รับส่งสินค้าผ่านรถไฟ ร้านข้าวเกรียบกุ้งนายตั้ง ร้านป้าน้อยกับลุงชิตขายพวกเหล่าขาว ต้มไส้วัว ชูดมะพร้าว ร้านป่าปิขายของทั่วไป ร้านกาแพแป๊ะดำ ร้านกล้วยเดี่ยวนายไข่ ร้านขายกล้วยเดี่ยวตุ๊กตา ร้านกล้วยเดี่ยวเจ้าอา อาหารตามสั่งป่าตุ๊กแก ร้านเสริมสวยป่าบ๊วย ฯลฯ ฝั่งตรงข้ามห้องแถวไม้จะเป็นบ้านพักคนทำงานรถไฟ ซึ่งด้านหน้าบ้านพักมีแผงลอยชั้นเดียวเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวจำนวนกว่า 20 ห้อง ก็มีสินค้าและบริการเช่นกัน จำพวกร้านตัดผม ร้านขายผักขนม กล้วยเดี่ยว ฯลฯ”

คนค้าขายอีกกลุ่ม คือ คนในพื้นที่เช่นคลองกะมัง และคนในครอบครัวพนักงานรถไฟ เช่น แม่บ้านต่างก็ทำการค้า ส่วนกลุ่มคนซื้อ คือ คนย่านสถานีรถไฟ ตลาดบริเวณนี้จะเป็นศูนย์กลางการค้าของคนแถวสถานี ส่วนลูกค้ายกลุ่มอื่น ได้แก่ ผู้โดยสารที่ใช้ช่วงเวลาระหว่างรอรถไฟ มากินกล้วยเดี่ยวที่ตลาดในบริเวณตลาดสถานีรถไฟ ยังมีร้านที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก คือ ร้านโอเก้ (รุ่นปู่) หรือร้านทิพรัดน์ (รุ่นหลาน) เป็นร้านอาหารตามสั่งใหญ่ที่สุดในขณะนั้น ขายอาหารโต๊ะจีน กล้วยเดี่ยว เป็ยร้ออาหารกับแก้ม ร้านจะเปิดขายทั้งกลางวันและกลางคืน โดยตอนเย็นร้านจะตั้งโต๊ะเต็มลานหน้าร้าน มีลูกค้าส่วนใหญ่เป็นข้าราชการทหาร ตำรวจ มานั่งกินอาหารอย่างหนาแน่นทุกวัน ร้านนี้เป็นร้านสังสรรค์ที่ได้รับความนิยมและมีชื่อเสียงมากของอยุธยา พอถึงเวลาเย็นผู้คนจากเกาะเมือง มาตรงนี้หมด เพราะในเกาะเมืองยังไม่มีร้านอาหารลักษณะนี้ บริเวณย่านสถานีรถไฟจึงไม่เคยหลับไหลจากแสงไฟ เพราะมีความเคลื่อนไหวของผู้คนตลอดทั้งวันทั้งคืน

นอกจากการค้าตรงตลาดห้องแถวแล้ว บริเวณริมฝั่งแม่น้ำป่าสักเชื่อมต่อกับตลาดห้องแถวของสถานีรถไฟอยุธยา ยังเคยมีตลาดปลาหน้าจืดที่เป็นแหล่งค้าปลาที่ใหญ่ที่สุดในตัวเมืองอยุธยา โดยมีการค้าขายขนส่งปลาตรงบริเวณท่าหินริมแม่น้ำ การค้าขายปลาหน้าจืดจะเริ่มในช่วงหลังการเก็บเกี่ยวข้าวในฤดูทำนาหรือหลังฤดูน้ำหลากราวปลายปีจนถึงเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม ในช่วงเวลาดังกล่าวจะเป็นช่วงวิดน้ำบ่อน้ำจับปลาของชาวอำเภอรอบนอก เช่น นครหลวง บางปะหัน ผักไห้ โดยชาวนาจะขายปลาให้กับพ่อค้า และลำเลียงมาขายต่อที่ตลาดปลาแห่งนี้โดยทางเรือเป็นหลัก ที่ตลาดจะมีปลามาส่งทั้งวันทั้งคืน เป็นปลาตัวใหญ่ เช่น ปลาช่อน ปลาดุก ปลาตะเพียน ส่วนปลาตัวเล็ก เช่น ปลากระดี่ ปลาสร้อย ก็นำไปทำปลาร้า นอกจากปลาสดแล้ว ยังมีการแปรรูปอื่น ๆ ขาย เช่น ปลาตะเพียนทาเกลือตากแห้ง (แดดเดียว) ลูกชิ้นปลากราย โดยบริเวณตลาดจะมีปลาตากขายตลอด พอถึงยุคถนนเจริญขึ้น ปลาเหล่านี้จะส่งขึ้นรถสิบล้อไปส่งขายต่อที่ปากช่อง โคราช โดยรถจะออกช่วงกลางคืน 3-4 ทุ่ม เป็นรถสิบล้อออก

10 กว่าคันทุกวัน ผู้ที่มีฐานะจะเปิดร้านขายปลาหลายร้านที่ตลาดห้องแถว และมีแรงงานรับจ้างแร่ปลา ขูดปลา เป็นอีกแหล่งอาชีพให้คนย่านสถานีรถไฟมารับจ้างทำงานที่ตลาด (สัมพันธ์ โสภณรัฐดิธรรม, 2566, 23 พฤศจิกายน)

ในระยะเวลาต่อมา บริเวณตลาดห้องแถวทยอยเกิดไฟไหม้เสียหาย ส่งผลให้มีการสร้างอาคาร บางส่วนขึ้นใหม่มาในรูปแบบอาคารปูนโดยผู้เช่า ร้านค้าหลายร้านเลิกกิจการ บ้างก็สืบทอดกิจการต่อ บางส่วนมีการปรับตัวและมีผู้ค้าทำกิจการในรูปแบบอื่นขึ้น ส่วนตลาดปลาน้ำจืดก็ซบเซาลงไปจาก ความเปลี่ยนแปลงด้านการคมนาคมและความต้องการบริโภคที่เปลี่ยนผันไปตามยุคสมัย ส่งผลให้ความเป็น ตลาดปลาน้ำจืดแห่งใหญ่บริเวณตลาดสถานีรถไฟอยุธยาได้เลือนหายไปที่สุดในที่สุด

ภาพที่ 1 ภาพถ่ายทางอากาศย่านสถานีรถไฟอยุธยา พ.ศ. 2489 แสดงให้เห็นถึงชุมชนที่อยู่อย่างหนาแน่น. [ภาพถ่าย].

ที่มา : Peter Williams-Hunt. จาก <http://gdap.crma.ac.th/hierachical-data-collection/>.

4.2.3 โรงปลาห้า ยาสูบ แห่งเมืองกรุงเก่า : ธุรกิจท้องถิ่นย่านสถานีรถไฟอยุธยา เมื่อมีการเปิดใช้สถานีรถไฟอยุธยาและทางรถไฟได้ขยายไปถึงเมืองต่าง ๆ ในภาคอีสานและภาคเหนือ ทำให้การเดินทาง และการขนส่งสินค้าไปมาระหว่างเมืองได้ปรับเปลี่ยนจากการขนส่งทางน้ำซึ่งเคยเป็นเส้นทางสัญจรหลัก และมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การใช้เวลาเดินทางนาน การต้องรอคอยฤดูกาลน้ำหลาก มาเป็นการเดินทางขนส่งโดยรถไฟซึ่งสามารถเดินทางได้เร็วขึ้น เส้นทางรถไฟได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในบริเวณที่ตัดผ่าน เช่น การขยายพื้นที่ผลผลิต การส่งออกและนำเข้าสินค้า การเกิดตลาด การเคลื่อนย้าย ตั้งถิ่นฐานของประชากร การบริโภคสินค้า ฯลฯ ซึ่งบริเวณสถานีรถไฟอยุธยาเป็นอีกย่านหนึ่งที่มีการส่งผ่าน

สินค้าผ่านรถไฟ ยังผลให้เกิดธุรกิจท้องถิ่นบางประเภทที่ขยายตัวจากการมีเส้นทางรถไฟดังกล่าว อาทิ ปลาร้า ยาสูบ เป็นต้น

การทำปลาร้าคงมีมาตามการตั้งถิ่นฐานของผู้คนที่อยู่อาศัย ด้วยลักษณะภูมิณีเวศที่มีความอุดมสมบูรณ์ของปลาน้ำจืด นำมาซึ่งการถนอมอาหารที่ทำจากปลา เช่น ปลาแห้ง ปลาร้า โดยมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนตามวิถีเดิมแบบทั่วไป และเริ่มมีการส่งออกปลาผ่านทางสถานีรถไฟอยุธยาภายหลังการเปิดใช้รถไฟ ดังที่ปรากฏในรายงานเสด็จตรวจราชการเมืองนครราชสีมาเมื่อ พ.ศ. 2445 ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ได้เล่าถึงความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในเมืองนครราชสีมาตั้งแต่ที่มีรถไฟว่า “แต่ก่อน(โคราช)ใช้ปลาร้าพิมาย เดียวนี้ใช้ปลาร้ากรุงเทพฯ” (กรมศิลปากร, 2564, หน้า 35) สันนิษฐานว่า การส่งออกปลาร้าจากเมืองกรุงเทพฯผ่านทางรถไฟไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ส่วนหนึ่งจะมีแหล่งผลิตจากบริเวณริมฝั่งแม่น้ำป่าสักด้านตะวันตกของสถานีรถไฟอยุธยา ซึ่งเป็นจุดขนส่งปลา ส่งผลให้เกิดอาชีพรับส่งปลา ขายปลา และทำอุตสาหกรรมพื้นถิ่นเกี่ยวกับปลา ดังเช่น ความเป็นมาของโรงงานปลาร้าในย่านสถานีรถไฟอยุธยาซึ่งยังปรากฏร่องรอยจนถึงปัจจุบัน

โรงปลาร้า ยาสูบ ซึ่งเป็นปัจจุบันนี้เป็นที่ตั้งของบ้านอากงริเวอร์ไซด์ โสมสเดย์นั้น ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำป่าสักในพื้นที่ด้านตะวันตกของสถานีรถไฟ ในอดีตที่แห่งนี้ทำกิจการโรงปลาร้า น้ำปลา ยาสูบ อันเป็นกิจการท้องถิ่นที่โดดเด่นในย่านสถานีรถไฟ โดยต้นตระกูลผู้ทำกิจการเป็นชาวจีนซึ่งสันนิษฐานว่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานและเริ่มทำกิจการราวช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงช่วงรัชกาลที่ 6 สืบรุ่นขึ้นไปได้ถึงอากง และบิดาของทายาทรุ่นปัจจุบัน โดยคุณศิริรัตน์ สันติตรานนท์ อายุ 64 ปี ทายาทและเจ้าของบ้านอากง ได้เล่าถึงประวัติของโรงปลาร้าที่ตั้งเชิงแห่งนี้ว่า “เมื่อก่อนในบ้านจะมีบ่อปลาร้าใหญ่ทำจากปูนซีเมนต์ก่อขึ้นมา ความลึกท่วมหัว ริมน้ำหน้าบ้านมีท่าน้ำ มีแพมากมาย เมื่อถึงฤดูกาล ชาวบ้านจะนำปลาไปส่งยี่ป๊ะรับซื้อปลา แล้วพ่อค้าเหล่านั้นจะรวบรวมปลาใส่เรือลำใหญ่มาส่งขายที่นี้เป็นสิบ ๆ ลำเรือผู้ค้าต้องรอต่อขึ้นปลาทีละลำ คนงานจะช่วยกันหาบปลา มา เช่น ปลาสร้อย ปลากระดี่ เมื่อได้ปลาแล้วจะนำปลามาเคล้าเกลือเม็ดแล้วใส่ลงบ่อหมักไว้ 1 ปี ต่อมาจะได้น้ำปลาดิบออกมา โรงงานจะตักน้ำปลาใส่โอ่งจำนวนนับร้อย นอกจากนี้ในบ่อหมักยังได้เยื่อปลาหรือปลาร้าดิบ ผลิตผลเหล่านี้เวลาจะกินต้องนำไปต้มก่อน น้ำปลาดิบที่ใส่โอ่ง และปลาร้าดิบที่ใส่บ่อจะนำขึ้นรถไฟส่งไปทางอีสาน และพอถึงยุคถนนก็จะนำขึ้นรถบรรทุกไปส่งขาย พอครบรอบเวลาหมัก 1 ปี ก็รับปลานำมาหมักรอบใหม่เวียนไปในแต่ละปี” กิจการทำปลาร้าได้ทำต่อมาเป็นเวลานานจนถึงช่วงที่ทายาทเข้าสู่ระบบการศึกษาสมัยใหม่ จึงไม่ได้สานต่อกิจการ อีกทั้งปลายังหายากขึ้นและมีราคาแพง การผลิตน้ำปลาแบบสมัยใหม่ของธุรกิจเจ้าอื่นทำให้โรงงานมีต้นทุนที่สูงขึ้น การทำโรงปลาร้าและน้ำปลาจึงเลิกไปโดยปริยาย

นอกจากกิจการโรงปลาร้าแล้ว ที่แห่งนี้ยังทำกิจการยาสูบ ซึ่งรับไบบามาจากทางเหนือเดิมที่ยาสูบเป็นผลผลิตที่สำคัญในบริเวณภาคเหนือตอนล่างที่มีการส่งออกไปยังเมืองกรุงเทพฯ นครราชสีมา โดยจะขนส่งได้เป็นจำนวนมากในช่วงฤดูน้ำ ในขณะที่ฤดูแล้งต้องใช้การหาบหามหรือวัวต่าง ทำให้ปริมาณ

การส่งออกมีไม่มากนัก แต่พอเมื่อมีการตัดทางรถไฟมาถึงภูมิภาคนี้ การส่งออกใบยาสูบจะทำให้ได้ตลอดปี และมีผลทำให้เกิดการขยายการผลิตใบยาสูบเพราะสามารถส่งผลผลิตออกสู่ตลาดภายนอกได้ตลอดเวลา (สุภาพรณ ขอผล, 2534, หน้า 146) ในพื้นที่ของอยุธยา มีการรับยาสูบทางรถไฟตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษที่ 2450 และกิจการยาสูบย่านสถานีรถไฟคงขยายตัวต่อจากช่วงนั้นมา สำหรับกิจการยาสูบอันเป็นที่ตั้งเดียวกับโรงปลาร้า จะรับยาเส้นหรือเรียกอีกอย่างว่ายาตั้งมาขายต่อ เพื่อส่งขายคนแถวนี้รวมถึงส่งไปทางรถไฟและทางรถยนต์ โดยยาเส้นเป็นยาสำเร็จรูปที่รับมาจากแหล่งทำในภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งวิธีการทำยาเส้น คือนำใบยาไปหั่นเป็นเส้น ๆ แล้วแผ่ตากบนแผงไม้ให้แห้ง จากนั้นนำยาเส้นมาพับเป็นแผงคล้ายการพับใบตองให้เป็นตั้ง แล้วนำเอาใบควางมาห่อยาอีกที แล้วจึงมัดรวมกันนำออกส่งขาย การค้าใบยาสูบระหว่างภูมิภาคได้สะท้อนผ่านเรื่องเล่าของพ่อค้าเมืองอุตรดิตถ์ว่า “พ่อค้าจะซื้อยาของชาวบ้านเพื่อรวบรวมและนำไปขายที่จังหวัดอยุธยา โดยจะต้องเช่าตู้รถไฟบรรทุกไปเป็นตู้...เมื่อบรรจุยาที่ทำเป็นห่อด้วยใบตองแล้วก็ต้องบรรจุให้เต็มตู้ มิฉะนั้นจะขาดทุน...เมื่อถึงอยุธยาก็จ้างจับกังขนลง นำไปเก็บไว้ที่แพซึ่งทำเป็นโกดัง” (ราตรี โตพงษ์พัฒน์, 2543, หน้า 32) ที่โรงงานแห่งนี้จะรับยาเส้นมาขายอย่างเดียว โดยจะมีพวกยี่ปี่วะหรือพ่อค้าคนกลางมานอนรอแถวโรงงานเพื่อมาชิมยา ลองเอายาพันใส่ใบตองสูบเพื่อดูรสชาติความฉุน พอพ่อค้าถูกใจตกลงกันได้ก็จะซื้อเอาใส่รถไฟไปขายต่อตามจังหวัดต่าง ๆ เป็นการขายส่งตามตลาดและภูมิภาคอีสานเป็นส่วนใหญ่ เช่น จังหวัดชัยภูมิ อุบลราชธานี ขอนแก่น ปราจินบุรี พ่อค้าเหล่านี้เดินทางมาซื้อโดยตรง เพราะเดินทางไปยังแหล่งผลิตลำบากทั้งด้านการคมนาคมและการสื่อสาร (ศิริรัตน์ สันติตรานนท์, 2566, 25 พฤศจิกายน) ที่แห่งนี้จึงเป็นศูนย์กลางค้าขายทั้งปลาร้า น้ำปลา และยาสูบ และนับเป็นกิจการที่เคยดำรงอยู่อย่างยาวนานในย่านสถานีรถไฟอยุธยา

นอกจากเศรษฐกิจการค้าท้องถิ่นที่กล่าวมาทั้งหมดแล้ว ในย่านสถานีรถไฟบริเวณริมคลองกะมังและวัดพิชัยสงครามก็เป็นอีกพื้นที่ที่มีชุมชนอยู่อาศัยและทำการค้ากันอย่างหนาแน่น โดยบริเวณริมคลองกะมังใกล้สะพานดำ จะเป็นที่ตั้งของโรงปลาทูนายซัง โดยโรงปลาทูจะรับปลาทูนานึ่งและส่งขายพวกแม่ค้ารายย่อยไปขายต่อ นอกจากนี้ยังมีโรงไอติม และร้านค้ารายย่อยอื่น ๆ ส่วนทางปากคลองกะมังหน้าวัดพิชัยฯ จะมีตลาดน้ำบ้านเรือเรือแพทำการค้ากันอย่างคึกคัก และยังมีเรือเร่จากต่างจังหวัดบรรทุกพืชผัก พริกแพง แดงโมแดงไทย แดงกวา มะม่วง น้อยหน่า และชื่อของที่นี่บรรทุกกลับไปบ้านเมืองตน เช่น มะพร้าว หอม กระเทียม ส่วนเรือเร่ที่ขายของประจำเป็นคนที่อยู่ในละแวกริมคลองขายอาหารสำเร็จรูป เช่น ข้าวแกง ก๋วยเตี๋ยว กาแฟ และขนมต่าง ๆ (ส.พลายน้อย, 2553, หน้า 183) ส่วนบริเวณแถววัดพิชัยมีโรงน้ำแข็ง ขายน้ำแข็งทั่วไปและน้ำแข็งไปแช่ปลาสดตรงท่าเรือ และยังมีโรงเก็บไม้ โรงเลื่อยที่อยู่ใกล้เคียงกัน ตรงฝั่งซุ้มประตูวัดพิชัยฯ ยังมีเรือนแถวไม้ 2 ชั้น เปิดทำการค้าเช่นร้านกาแฟ ร้านเสริมสวย เป็นต้น จากความหนาแน่นของการค้าดังกล่าว ย่านสถานีรถไฟจึงเป็นชุมชนที่มีการอยู่อาศัยมายาวนานในด้านตะวันออกของเกาะเมือง โดยมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่หนาแน่นจนกลายเป็นชุมชนเมือง และเติบโตเป็นย่านพาณิชย์กรรม มีรูปแบบการสัญจรที่หลากหลาย มีจุดเชื่อมต่อหรือผสานระหว่างชุมชนและพื้นที่

อื่น ๆ เข้าด้วยกันในหลายจุดอย่างหลายรูปแบบ (ฐปณี รัตนถาวร, 2555, หน้า 128) เช่น รถไฟ ท่าเรือ สะพาน เป็นต้น ส่งผลให้มีผู้คนหลากหลายทั้งคนในพื้นที่ และคนนอก เข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามยุคสมัย

5. สรุปผลการวิจัย

เศรษฐกิจท้องถิ่นย่านสถานีรถไฟอยุธยา พ.ศ. 2465–2520 มีความเชื่อมโยงกับการสร้างทางรถไฟ และสถานีรถไฟอยุธยาที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2440 เป็นต้นมา และได้ส่งผลให้บริเวณพื้นที่ดังกล่าวมีความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยสถานีรถไฟอยุธยานั้นตั้งอยู่นอกเกาะเมืองอยุธยาด้านตะวันออก แต่เดิมพื้นที่ดังกล่าวมีการอยู่อาศัยที่ไม่หนาแน่นนัก ต่อมาเมื่อมีการเปิดใช้สถานีรถไฟ จึงได้เริ่มมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของผู้คนมากขึ้นจากชุมชนดั้งเดิม และขยายตัวเป็นย่านชุมชนของคนหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มคนพื้นเมืองย่านคลองกะมัง กลุ่มชุมชนริมน้ำหน้าวัดพิชัยฯ กลุ่มคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีน ที่เข้ามาทำการค้า จนส่งผลให้ย่านสถานีรถไฟอยุธยามีระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น จนกลายเป็นย่านตลาดหลักอีกแห่งหนึ่งในตัวเมืองอยุธยา

เมื่อมีการเปิดเส้นทางรถไฟตลอดสายทั้งสายอีสานและสายเหนือ สถานีรถไฟอยุธยาเริ่มมีผู้โดยสารที่เดินทางสัญจรมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้เกิดความต้องการการบริโภคตามมา อีกทั้งยังมีการขนส่งสินค้าเข้า-ออกหลายประเภท ปัจจัยดังกล่าวได้ส่งผลให้มีกลุ่มคนเข้ามาประกอบอาชีพที่สัมพันธ์กับสถานีรถไฟอย่างหลากหลาย เช่น กลุ่มค้าขายริมคลองชานชลา กลุ่มหาบเร่แผงลอย กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าบนตู้รถไฟ กลุ่มแรงงานรับจ้างทั่วไป เช่น จักรกึ่งเข็นของ คนงานซ่อมแซมสาธารณูปโภค ฯลฯ ซึ่งเข้ามาสร้างครอบครัวและเริ่มทำมาหากินที่สถานีรถไฟ ส่วนด้านตะวันตกของสถานีรถไฟริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก ได้เกิดย่านตลาดที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของสถานีรถไฟ นำโดยกลุ่มชาวจีนและคนไทยเชื้อสายจีนเป็นหลัก เช่น ร้านขายอาหาร ก๋วยเตี๋ยว ขนม กาแฟ ที่เป็นเหมือนแหล่งเสปียงให้คนแรมทางทั้งพนักงานรถไฟและผู้โดยสารรถไฟ รวมถึงคนหาเช้ากินค่ำในย่านนั้น นอกจากนี้ ยังมีร้านขายของชำขนาดใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางสินค้าสะดวกซื้อ และบริการอื่น ๆ เช่นร้านทำผม ร้านขายหนังสือพิมพ์ เพื่อตอบสนองวิถีชีวิตประจำวันให้กับผู้คนในย่านนั้น นอกจากนี้ บริเวณดังกล่าวยังมีธุรกิจท้องถิ่นที่เติบโตขึ้น เช่น โรงน้ำปลา ปลาจุก ยาสูบ ข้าวเกรียบกุ้ง เป็นธุรกิจที่โดดเด่นย่านสถานีรถไฟ และยังมีโรงงานอื่น ๆ ที่ขยายตัวในเวลาไล่เลี่ยกัน เช่น โรงน้ำแข็ง โรงเลื่อย ธุรกิจหลายอย่างมีจุดเริ่มต้นจากการค้าขายทางน้ำ และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเมื่อมีการตั้งสถานีรถไฟ กล่าวได้ว่า การมีสถานีรถไฟได้มีส่วนส่งเสริมให้พื้นที่เกิดความเจริญและขยายตัวจากเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมเป็นอย่างมาก

การเติบโตของเศรษฐกิจท้องถิ่นย่านสถานีรถไฟอยุธยามีความเจริญสูงสุดในช่วงราวทศวรรษที่ 2500 และเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับหลังจากมีการเปิดใช้ถนนเส้นหลัก เช่น ถนนมิตรภาพ ถนนหมายเลข 32 (สายเอเชีย) ซึ่งส่งผลกระทบต่อรูปแบบการคมนาคมและขนส่ง การขนส่งสินค้าหลาย

อย่างทางรถไฟได้ลดบทบาทลงเนื่องจากการขนส่งทางบกมีความสะดวกรวดเร็วกว่า อีกทั้งในตัวเมืองอยุธยาได้เกิดตลาดแห่งใหม่ คือ ตลาดเจ้าพรหม ซึ่งได้กลายเป็นตลาดหลักของเมืองในช่วงหลังทศวรรษที่ 2520 ย่านเศรษฐกิจบริเวณสถานีรถไฟจึงมีผลกระทบและมีความเปลี่ยนแปลงบางส่วน นอกจากนี้ การเกิดเพลิงไหม้ตรงตลาดเป็นระยะ ได้ส่งผลให้เกิดความเสียหายของตัวอาคาร ซึ่งบางส่วนได้ซ่อมแซมขึ้นมาเป็นอาคารแบบสมัยใหม่ บางส่วนถูกทิ้งร้างและปรับปรุงไปใช้ประโยชน์แบบอื่น จึงทำให้รูปแบบการค้าเปลี่ยนไป นอกจากนี้ ธุรกิจบางส่วนได้มีการปรับตัวในรูปแบบใหม่และยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจท้องถิ่นย่านสถานีรถไฟอยุธยา พ.ศ. 2465-2520 พบว่า ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นในบริเวณดังกล่าวมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่ก่อรูปขึ้นพร้อม ๆ กับการมีสถานีรถไฟอยุธยาและเส้นทางรถไฟ โดยลักษณะการค้าในรูปแบบต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับการเดินทางผ่านรถไฟได้มีบทบาทแทนการค้าแบบชุมชนดั้งเดิม เช่น กลุ่มค้าขายของที่สถานี กลุ่มขนส่งสินค้าผ่านทางรถไฟ กลุ่มตลาดและธุรกิจท้องถิ่นย่านสถานี และกลุ่มแรงงานรับจ้าง โดยคาดว่าช่วงเวลา เศรษฐกิจท้องถิ่นย่านสถานีรถไฟมีความเจริญสูงสุดอยู่ในช่วงทศวรรษที่ 2500 ซึ่งมีการค้าอย่างหนาแน่นเกือบทุกรูปแบบ ซึ่งงานวิจัยนี้ได้สะท้อนฉากทัศน์ในช่วงเวลาที่ศึกษาให้มีความแจ่มชัดมากขึ้น จากข้อมูลที่มีการสืบค้นหลักฐาน รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และนำมาวิเคราะห์ผ่านระเบียบวิธีวิจัยอย่างเป็นระบบ ช่วยขยายความรู้ในประเด็นดังกล่าวของย่านสถานีรถไฟอยุธยาให้มีเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่บริเวณย่านสถานีรถไฟอยุธยายังมีจำนวนน้อย และตัวตนของย่านสถานีรถไฟอยุธยามักปรากฏในเชิงข้อมูลด้านสถาปัตยกรรม การคมนาคม หรือการจัดการเชิงพื้นที่อื่น ๆ ทั้งที่บริเวณดังกล่าวมีประวัติศาสตร์ที่ควรศึกษาทั้งด้านภูมิหลัง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม นอกจากนี้ ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์หลายอย่างที่ปรากฏในงานวิจัยได้เปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ควรที่จะต้องนำความรู้ในรูปแบบสหวิทยาการมาศึกษาเพิ่มเติม เพื่อสร้างและต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีส่วนสำคัญในการทำความเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงในแต่ละพื้นที่ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พื้นที่แต่ละแห่งมีความเป็นมาและความแตกต่างกัน จึงควรมีการสำรวจข้อมูลในที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา นำมาซึ่งกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งและศักยภาพในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

7.2 ควรมีการส่งเสริม ฟื้นฟูความสำคัญของประวัติศาสตร์ชุมชนย่านสถานีรถไฟอยุธยา เช่น การปรับปรุงทัศนียภาพ การนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์ย่านสถานีรถไฟมาจัดตั้งศูนย์ข้อมูลในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ความทรงจำและสิ่งที่เหลืออยู่ และเป็นประโยชน์ในการศึกษาสำหรับ

คนในชุมชนและผู้ที่มีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

8. บรรณานุกรม

กค 0301.1.38.1. Annual Reports of Government Departments. เอกสารกระทรวงการคลัง

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

กรมศิลปากร. (2564). เอกสารเสด็จตรวจราชการเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ร.ศ. 119 – 131 (พ.ศ. 2443- 2455). กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

เกื้อกูล ยืนยงอนันต์. (2529). ความเปลี่ยนแปลงภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2438-2500. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คมลักษณ์ ไชยยะ. (2558). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ศาลเจ้ากับการดำรงชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ฐปณี รัตนถาวร. (2555). เงื่อนไขเชิงพื้นที่เพื่อการดำรงอยู่ของชุมชนบริเวณเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นภดล มีสมสืบ. (2566, 25 พฤศจิกายน). ผู้อาวุโสชุมชนคลองกะมัง-สถานีรถไฟอยุธยา. สัมภาษณ์. นัฐวรรณ ไทยดี. (2554). สถานีรถไฟบนเส้นทางรถไฟสายเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประกาศสร้างรถไฟสยามแต่กรุงเทพฯ ถึงเมืองนครราชสีมา. (22 มีนาคม 2434). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 7. ตอนที่ 51, หน้า 456.

มท 5.16.7/75. รายงานประจำเดือนของเทศบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (พ.ศ.2480). เอกสารกระทรวงมหาดไทย สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

มท.5.16.6/5. อยุธยา รายงานประจำปี พ.ศ.2479. (พ.ศ.2477-2479). เอกสารกระทรวงมหาดไทย สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ร.5 ยธ.5.9/13. รายงานการสำรวจเส้นทางรถไฟไปยังเมืองเชียงใหม่ของนายแฮร์มัน เกิธ. เอกสารกระทรวงมหาดไทย สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ราตรี โตเฟ่งพัฒน์. (2543). ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

- ลูอิส ไวลเลอร์. (2556). **กำเนิดการรถไฟในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณศิริ เดชะคุปต์, ปรีดีพิศ ภูมิวิถึ. (2554). **กรุงเก่าเล่าเรื่อง**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศิริรัตน์ สันติตรานนท์. (2566, 25 พฤศจิกายน). เจ้าของบ้านอากงริเวอร์ไซด์ โฮมสเตย์. ชุมชนตลาดสถานีรถไฟอยุธยา. สัมภาษณ์.
- ศุภสุตา ปรีเปรมใจ. (2557). **การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2483-2534**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ส.พลายน้อย. (2552). **เกิดในเรือ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน 2552.
- สถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2514). **รายงานเบื้องต้นการวิจัยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- สัญชัย สุวัจนบุตร และคนอื่น ๆ. (2562). **ประวัติศาสตร์ใน “Twentieth Century Impressions Of Siam : Its History, People Commerce, Industries, and Resources”**. นครปฐม: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สัมพันธ์ โสภณรัฐดิตรม. (2566, 23 พฤศจิกายน). อดีตพนักงานรถไฟฝ่ายบริหารทรัพย์สิน. ชุมชนสถานีรถไฟอยุธยา. สัมภาษณ์.
- สุภาพรรณ ขอผล. (2534). **การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเหนือตอนล่างในช่วงปี พ.ศ. 2448-2484**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โสภณ สวยแล้ว. (2566, 23 พฤศจิกายน). ชาวชุมชนสถานีรถไฟอยุธยา. สัมภาษณ์.
- หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ. (2512). **เรื่องสถานีรถไฟอยุธยา**. หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายบุญช่วย ภูโสภณ (อดีตนายกเทศมนตรีเมืองนนทบุรี) ณ ฌาปนสถานวัดนครอินทร์ นนทบุรี.
- หลวงนฤราชภักดี. (2555). **หนังสือนำทางทั่วพระราชอาณาจักรสยาม (คู่มือการเดินทางเล่มแรกของสยาม 2469)**. พิมพ์เป็นที่ระลึกงานศพประพันธ์ ผลเสวก. ไม่ปรากฏที่พิมพ์.
- อิจิโร คากิซากิ. (2560). **จากทางรถไฟสู่ทางหลวง : ความเปลี่ยนแปลงนโยบายการคมนาคมและการหมุนเวียนสินค้าของประเทศไทย ปีพ.ศ. 2478-2518**. นนทบุรี: ต้นฉบับ.
- อิจิโร คากิซากิ. แปลโดย มูทิตา พานิช. (2562). **ย้อนรอยรถไฟไทย: สืบสานและต่อยอด**. กรุงเทพฯ: สถาบันการขนส่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แอ๊ด ต้นดี. (2566, 25 พฤศจิกายน). อดีตแม่ค้าสถานีรถไฟอยุธยา. ชุมชนพระสุริยมุนี. สัมภาษณ์.

อิทธิพลทางตรงและผลรวมที่มีต่อการเดินทางมาไหว้พระ 9 วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

The Direct and Total Influences on a Trip of 9 Temples in Phranakhon Si Ayutthaya Province

พิชศาล พันธุ์วัฒนา / Pitsarn Phanwattana

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก ดร. คณะตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
Assistant Professor, Police Colonel Dr., Faculty of Police Science, Royal Police Cadet Academy

วันที่รับบทความ 8 กุมภาพันธ์ 2567 / แก้ไขบทความ 23 สิงหาคม 2567 / ตอรับบทความ 27 สิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทั่วไปของปัจจัยส่วนบุคคล สถานที่ บุคลากร ความเหมาะสม การให้บริการ ประชาสัมพันธ์ และการไหว้พระ 9 วัด และ 2) อิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล สถานที่ บุคลากร ความเหมาะสม การให้บริการ ประชาสัมพันธ์ที่มีต่อการไหว้พระ 9 วัด งานวิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวไทยที่เดินทางมาไหว้พระ 9 วัดที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ อัตราส่วนร้อยละ และเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทั่วไปของนักท่องเที่ยวไทยที่ตกเป็นกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 60.50 อายุระหว่าง 41-60 ปี ร้อยละ 33.50 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 48.50 มีรายได้ต่อเดือน 30,001-45,000 บาท ร้อยละ 34.50 อาชีพธุรกิจส่วนตัว / ค่าขายอิสระ ร้อยละ 30.00 สถานภาพสมรส ร้อยละ 57.50 โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการเดินทางไปไหว้พระ 9 วัดนั้นดี - ดีมาก ร้อยละ 63.50 ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นดีมากใน 3 ประเด็นได้แก่ (1) การที่มีพระประพาศดิน่าเลื่อมใส ร้อยละ 55.00 (2) ความสะดวกในเรื่องการจอดรถ ร้อยละ 50.00 และ (3) การมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อเสียง ร้อยละ 46.00 ตามลำดับ ทั้งนี้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่คิดเห็นว่าควรปรับปรุง 3 ประเด็นได้แก่ (1) การสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ / โซเชียล ร้อยละ 55.00 (2) คนขายวัตถุมงคลที่ควรปรับปรุงพฤติกรรมการขายให้ดูน่าเชื่อถือ ร้อยละ 55.00 และ (3) ความรวดเร็วในการเดินทางแต่ละวัด ร้อยละ 32.00 และ 2) ปัจจัยส่วนบุคคลที่ประกอบด้วยอายุ การศึกษา สถานภาพ ประสบการณ์ รายได้ต่อเดือน และอาชีพมีอิทธิพลทั้งทางตรง ($\beta = 0.961$) และผลรวม ($\beta = 2.832$) มากที่สุดต่อการไหว้พระ 9 วัดของนักท่องเที่ยว ส่วนบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับวัดมีอิทธิพลทางอ้อม ($\beta = 1.880$) ต่อการไหว้พระ 9 วัดของนักท่องเที่ยวมากที่สุด รองลงมาได้แก่ บุคลากร ความเหมาะสม การให้บริการ ประชาสัมพันธ์ และสถานที่ ($\beta = 0.944$) เป็นลำดับท้าย

คำสำคัญ : อิทธิพล เดินทางไหว้พระ 9 วัด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

The purposes of this research were 1) to study general conditions of personal factors, location, personnel, suitability, services, public relations, and worship of 9 temples, and 2) to examine the influence of personal factors, location, personnel, suitability, services, and public relations on 9-temple worship. This study was conducted applying a quantitative approach. A questionnaire was employed to collect data from 400 Thai tourists who visited Phranakhon Si Ayutthaya for 9-temple worship. The data were analyzed using descriptive statistics (i.e., percentage) and path analysis. The results on general conditions indicated that 1) most Thai tourists were female (60.50%), aged between 41 and 60 years (33.50%), having bachelor's degrees (48.50%), earning between 30,001-45,000 per month (34.50%), operating their own businesses or working as independent traders (30.00%), and being married (57.50%). Most of them thought that a trip of 9-temple worship was good – very good (63.50%) in 3 aspects: (1) monks with admirable manners (55.00%), (2) convenience in parking (50.00%), (3) famous sacred objects (46.00%). However, there were 3 issues that should be improved: (1) communication via online and social media (55.00%), (2) behaviors of sacred object sellers, which should be more trustworthy (55.00%), and (3) the quickness of moving to another temple (32.00%). As for 2) personal factors comprising age, education, marital status, experience, salary, and occupation, they had the most direct ($\beta = 0.961$) and total ($\beta = 2.832$) influences on the 9-temple trip in Phranakhon Si Ayutthaya. Temple-related staff had the most indirect influence ($\beta = 1.880$) on the 9-temple worship tour, followed by personnel, suitability, services, public relations, and location ($\beta = 0.944$) respectively.

Keywords: Influence, Trip of 9 Temples, Phranakhon Si Ayutthaya Province

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (Tourism Authority of Thailand) เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ภายใต้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีภารกิจในการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศไทย มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนา ส่งเสริม เผยแพร่ และดำเนินกิจการเพื่อเป็นการริเริ่มให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบของการใช้แผนการตลาดและสื่อการตลาดในการประชาสัมพันธ์เพื่อให้

เกิดการรับรู้โดยยึดถือหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีสถิติจำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนปี พ.ศ. 2566 จำนวน 10,250,901 คน (ปี พ.ศ. 2565 จำนวน 7,921,684 คน) (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566, หน้า 1) ผู้เยี่ยมชมเยือนจำนวนมากกว่าครึ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่นิยมท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพราะได้ชื่อว่าเป็นดินแดนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีเอกลักษณ์ทั้งด้านกายภาพ ทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับยกย่องเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก เช่น อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และได้มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีโบราณสถานที่ยังเหลืออยู่เป็นเครื่องบ่งชี้ความรุ่งเรืองในอดีตโดยเฉพาะวัดที่มีชื่อเสียงอาทิ วัดใหญ่ชัยมงคล วัดพนัญเชิงวรวิหาร วิหารพระมงคลบพิตร วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดหน้าพระเมรุ-ราชการาม วัดพุทไธสวรรย์ วัดท่าการ้อง เป็นต้น วัดต่าง ๆ หรือศาสนสถานเป็นแหล่งความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลกรวมถึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religion Tourism) โดยเฉพาะวัดที่ตั้งอยู่แหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์ ดังเช่น วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีศาสนสถานถึง 955 แห่ง แยกเป็นวัด 518 แห่ง วัดร้าง 437 แห่ง วัดราชฎร์ 503 แห่ง และพระอารามหลวง 15 แห่ง (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2565, หน้า 12)

การที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีศาสนสถานจำนวนมากและหลายแห่งในอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาที่สหประชาชาติ (UNESCO) รับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม เป็นผลให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศให้ความสนใจเข้าท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเองหรือท่องเที่ยวเกี่ยวกับบริษัทนำเที่ยว ซึ่งจากโครงการสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทยนักท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์ท่องเที่ยวภายในประเทศไล่เรียง 5 ลำดับ คือ 1. เพื่อการพักผ่อนคลายเครียดจากชีวิตประจำวัน 2. เพื่อสร้างความทรงจำประสบการณ์ในชีวิต 3. เพื่อเป็นรางวัลให้กับชีวิต 4. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนที่เดินทางด้วย และ 5. เพื่อการเรียนรู้เปิดโลกทัศน์หามุมมองใหม่ในชีวิต (กองวิจัยการตลาดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2565, หน้า 81) สำหรับนักท่องเที่ยวไทยที่มีจุดหมายจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำนวนหนึ่งนิยมมาทำกิจกรรมท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด เพราะเชื่อว่าจะเกิดสิริมงคลแก่ตนและครอบครัว ตอบสนองตามความเชื่อคนไทยที่ถือว่าเลข 9 เป็นเลขสิริมงคล ตัวเลขเก้า (9) แสดงออกในเชิงสัญลักษณ์และเป็นนัยยะทางภาษาที่ทำให้เกิดความจดจำหลอมรวมในจิตสำนึกคนไทยคือ ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จสวรรคตในปี พ.ศ. 2559 ประชาชนไทยจึงใช้สัญลักษณ์ของเลขเก้าไทย (๙) แทนพระองค์ท่าน หรือความเชื่อเลขเก้าเป็นเลขนำโชค เพราะเก้าฟังเสียงกับคำว่า “ก้าว” (ณัฐพร ไข่มุกข์, 2566, หน้า 60) ไม่นับรวมถึงการทำกิจกรรมใดมักให้มีเลขเก้า เช่น ทำบุญบ้านใหม่นิมนต์พระ 9 รูป หรือพิธีวางศิลาฤกษ์เวลา 9 โมง 9 นาที เป็นต้น โดยถือเลขเก้าเป็นการเริ่มต้นด้วยการก้าวไปข้างหน้า เมื่อก้าวแรกดีแล้วก้าวต่อไปย่อมดีตาม ทำให้ชีวิตประสบผลสำเร็จมีความเจริญรุ่งเรือง เฉกเช่นกิจกรรมไหว้พระ 9 วัด ก็เช่นกันที่เชื่อว่าผู้มากราบไหว้ 9 วัด จะได้รับสิริมงคล

ประสบความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวัง ซึ่งนักท่องเที่ยวที่มาไหว้พระ 9 วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พร้อมกับบริษัทนำเที่ยวมักนิยมเดินทางไป 9 วัด ได้แก่ 1. วัดใหญ่ชัยมงคล 2. วัดพนัญเชิงวรวิหาร 3. วิหารพระมงคลบพิตร 4. วัดพระศรีสรรเพชญ์ 5. วัดธรรมิกราช 6. วัดหน้าพระเมรุราชิการาม 7. วัดเชิงท่า 8. วัดท่ากาห้อง 9. วัดกษัตราธิราชวรวิหาร

แม้ว่ากิจกรรมไหว้พระ 9 วัด ที่ผ่านมาจะดูไม่เป็นกระแสเหมือนตอนแรกเริ่ม หากแต่ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 กรมการศาสนาได้ดำเนินการตามนโยบายการส่งเสริม soft power ของกระทรวงวัฒนธรรม ในมิติศาสนาพร้อมเร่งผลักดัน “ลิซ่า soft power” ปลุกกระแสการท่องเที่ยวในมิติศาสนาเพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชน จึงได้จัดทำโครงการ “มหัศจรรย์วัดไทย” เพื่อรวบรวมวัดที่เป็นศูนย์กลางของคนในชุมชนทั่วไทยที่มีความพร้อมด้านสถาปัตยกรรม พระพุทธรูปประจำวัด สถาปัตยกรรม เอกลักษณ์ เฉพาะที่โดดเด่น เอกลักษณ์ของท้องถิ่น และได้รับความนิยมนิยมจากศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศกว่า 250 แห่ง (บ้านเมืองออนไลน์, 2566) สำหรับจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นมีวัดที่มีความงามและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มากมาย โดยกรมการศาสนาได้คัดเลือกวัดสวยทั่วประเทศในส่วนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่นักท่องเที่ยวไม่ควรพลาดมีวัดจำนวน 9 แห่ง เพื่อแนะนำให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสชื่นชมความงามของสถาปัตยกรรมพร้อมสักการะพระพุทธรูปประจำวัดในเส้นทาง “ไหว้พระ 9 วัดเมืองกรุงเก่า” ประกอบด้วย 1. วัดตะโก 2. วัดท่ากาห้อง 3. วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร 4. วัดพนัญเชิงวรวิหาร 5. วัดกษัตราธิราชวรวิหาร 6. วัดสะตือ 7. วิหารพระมงคลบพิตร 8. วัดหน้าต่างนอก และ 9. วัดบึงลัญจิว (ไทยโพสต์ ออนไลน์, 2566)

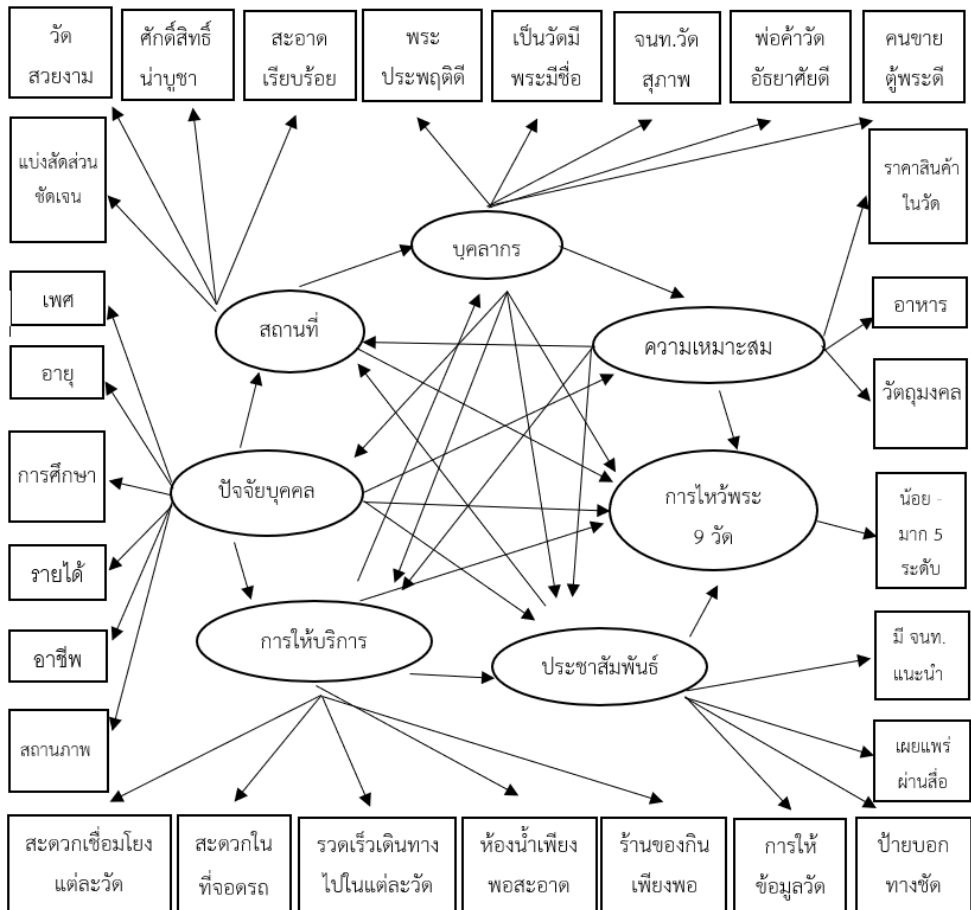
เป็นที่สังเกตว่าเส้นทางไหว้พระ 9 วัด ที่บริษัทนำเที่ยวกำหนดชื่อวัดกับกรมศาสนาที่แนะนำเส้นทางไหว้พระ 9 วัด เมืองกรุงเก่าแตกต่างกัน ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาว่าปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวที่มาไหว้พระ 9 วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับทางวัด จังหวัด หน่วยงานราชการ รวมถึงองค์กร บุคคลที่เกี่ยวข้องรวมทั้งประชาชน นำข้อค้นพบที่ได้ปรับใช้วางแผนพัฒนาปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสภาพทั่วไปของตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล สถานที่ บุคลากร ความเหมาะสม การให้บริการ ประชาสัมพันธ์ และการไหว้พระ 9 วัด

2. ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล สถานที่ บุคลากร ความเหมาะสม การให้บริการ ประชาสัมพันธ์ที่มีต่อการไหว้พระ 9 วัด

3. กรอบแนวความคิด

4. ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2566 จำนวน 10,250,901 คน

4.1 ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างด้วยการหาค่าจากตารางสำเร็จรูปของ Yamane (1967) ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อนมาตรฐานเท่ากับ 0.05 ทำให้ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่สามารถเชื่อถือได้จำนวน 400 คน ที่เป็นขนาดกลุ่มตัวอย่างเหมาะสมในการอ้างอิงไปสู่ประชากร

$$N = \frac{10,250,901}{1 + (10,250,901 \times 0.05^2)} = \frac{10,250,901}{25,628} = 399.98$$

4.2 วิธีการสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ที่ เป็นนักท่องเที่ยวยาวไทย ทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากวัดที่สะดวกเดินทางไปและเห็นว่ามีย่านนักท่องเที่ยวมาก 4 แห่ง (แต่ละสถานที่จะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญหรือตามสะดวก (convenience sampling)) ได้แก่ 1. วัดใหญ่ชัยมงคล 2. วัดพนัญเชิงวรวิหาร 3. วิหารพระมงคลบพิตร และ 4. วัดพระศรีสรรเพชญ์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาไหว้พระในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแห่งละ 100 ชุด รวมจำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 ชุด

4.3 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

แบบสอบถามที่ใช้ลงภาคสนามผ่านการแก้ไขปรับปรุงทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะที่น่าจะใกล้เคียงกับประชากรเป้าหมายจำนวน 40 คน ก่อนนำไปใช้จริง ตรวจสอบความคงที่หาค่าสหสัมพันธ์ (correlation) ใช้วิธีการทดสอบซ้ำโดยการนำไปวัดกับกลุ่มตัวอย่างครั้งที่หนึ่งแล้ววันระยะหนึ่งแล้วกลับไปวัดซ้ำ (Schuler, Anderson, & Kusshauer, 2023, p.48) และผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่นความคงตัว ตรวจสอบค่า Pearson's product moment correlation ซึ่งแบบสอบถามได้ค่าเท่ากับ 0.76 อยู่ระดับดี สำคัญที่พิจารณาความถูกต้องของมาตรวัด 5 ด้านดังนี้ 1. ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) พิจารณาความสัมพันธ์ของมาตรวัดกับสมมติฐานของทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดที่ใช้ในซึ่งต้องมีทิศทางตามที่คาดหวังและเลือกใช้การทดสอบองค์ประกอบเชิงยืนยัน (confirmatory factor analysis: CFA) ค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง มีค่านำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ 0.40 ขึ้นไป (Chen, 2024, p.4) ซึ่งในงานวิจัยนี้มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.74 อยู่ในระดับดี 2. ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) สำคัญพิจารณา คือ ความครอบคลุมของมาตรวัดในเรื่องที่เป็นเนื้อหาของสิ่งที่ต้องการวัดที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม การให้คำนิยามจริง คำนิยามปฏิบัติการว่าปรากฏในงานหรือไม่ ซึ่งงานวิจัยได้ปฏิบัติทั้งหมดตามแบบมาตรฐานสากลโดยรายการข้อคำถามทุกข้อที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่าง 0.72 - 0.84 ซึ่งสูงกว่า 0.70 ทุกรายการซึ่งถือว่ายอมรับได้ (Roebianto et al., 2023, p.5-18) 3. ความเที่ยงตรงตามสภาพ (concurrent validity) หมายถึง สิ่งที่สามารถไปด้วยกันได้เป็นอย่างดี เช่น ปัญหาการจัดดำเนินงานอบรมจะไม่เกิดหากมีความพร้อมทางด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ เป็นต้น ผู้วิจัยพิจารณามาตรวัดโดยการสร้างมาตรวัดได้สร้างเป็นเรื่องสอดคล้องกันหรืออยู่ในกลุ่มเดียวกันและมีความสัมพันธ์กันสูงอันแสดงถึงความถูกต้องพ้องกันของมาตรวัด (Racy, Morin, & Hagerty, 2022, p.58) ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.86 ซึ่งสูงกว่า 0.80 ถือว่ายอมรับได้ 4. ความเที่ยงตรงแตกต่าง (differential validity) พิจารณามาตรวัดแต่ละตัวแปรพบว่า แต่ละตัวแปรมีค่าความสัมพันธ์น้อยกว่า 0.75 ซึ่งต่ำกว่าค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Marini, Westrick, Young, Shmueli, & Shaw, 2019, p.8) อันแสดงถึงความถูกต้องด้าน

ความแตกต่าง และ 5. ความเที่ยงตรงเชิงจำแนก (discriminant validity) พิจารณาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานในแต่ละรายการข้อคำถามของทุกมาตรวัด ภาพรวมพบว่าอยู่ระดับปานกลาง กล่าวคือ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานทุกรายการมีค่าห่างจากศูนย์พอสมควรแสดงถึงข้อคำถามมีอำนาจในการจำแนก (Ronkko, & Cho, 2020, p.4-15) ปรากฏในตารางที่ 3

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม 400 ชุด เมื่อเก็บรวบรวมแบบสอบถามได้ครบนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติโดยใช้สถิติวิเคราะห์ ส่วนข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เก็บรวบรวมค้นคว้าจากเอกสาร บทความ ข้อมูลทางสถิติและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รายงานค้นคว้าแบบอิสระ เอกสารเผยแพร่และข้อมูลจาก Website

4.5 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเบ้ ค่าความโด่ง หาค่า Kolmogorov-Smirnov (K-S test) ตรวจสอบค่า e ว่าแจกแจงเช่นใด หาค่า Tolerance ตรวจสอบค่ายอมรับความต่าง หาค่า VIF (Variance Inflation Factors) ที่ต้องได้ค่าไม่เกิน 10 ตรวจสอบความเป็นเส้นตรงร่วมที่ตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์สูงเกิน 0.75 (Multicollinearity) (Vorosmarty, & Dobos, 2020, p.1-12) ตรวจสอบ Tolerance ที่มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.10 และ KMO ที่มีค่ามากกว่า 0.50 (Kaiser-Meyer-Olkin) เพื่อวัดความเหมาะสมของข้อมูล (Shrestha, 2022, p.10) นำเสนอข้อมูลผ่านการใช้ตารางและสถิติพรรณนาเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ส่วนการวิเคราะห์อิทธิพลตัวแปรอิสระทั้ง 4 ที่ส่งผลต่อการไหว้พระ 9 วัด (ตัวแปรตาม) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 ใช้เทคนิควิเคราะห์เส้นทาง (path analysis) ศึกษาอิทธิพลของตัวแปรอิสระแต่ละตัวที่มีต่อตัวแปรตามว่ามีอิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และผลรวมหรือไม่ มีปริมาณและทิศทางอย่างไรเป็นต้น

5. ผลการวิจัย

ผลที่ได้เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ปรากฏในตารางที่ 1 - 2 และผลที่ได้เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ปรากฏในตารางที่ 4 มีรายละเอียดมีดังนี้

จากตารางที่ 1 พบว่า นักท่องเที่ยวที่ตกเป็นประชากรเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 60.50) อายุระหว่าง 41-60 ปี (ร้อยละ 33.50) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 48.50) มีรายได้ต่อเดือน 30,001-45,000 บาท (ร้อยละ 34.50) อาชีพธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย / อิสระ (ร้อยละ 30.00) สถานภาพสมรส (ร้อยละ 57.50)

ตารางที่ 1 สภาพทั่วไปของตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล (N=400)

รายการที่ใช้วัด	อัตราส่วนร้อยละ
เพศ ชาย	39.50
หญิง	60.50
อายุ ต่ำกว่า 20 ปี	11.00
24 – 40 ปี	17.50
41 – 60 ปี	35.50
มากกว่า 60 ปี	33.00
การศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี	30.00
ปริญญาตรี	48.50
สูงกว่าปริญญาตรี	22.00
รายได้ต่อเดือน ไม่เกิน 15,000 บาท	12.00
15,001 – 30,000 บาท	31.00
30,001 – 45,000 บาท	34.50
มากกว่า 45,000 บาท	22.50
อาชีพ นักเรียน / นักศึกษา	12.00
เจ้าหน้าที่ภาคเอกชน	28.50
เจ้าหน้าที่ภาครัฐ	22.50
ธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย / อิสระ	30.00
อื่น ๆ	7.00
สถานภาพ โสด	33.00
สมรส	57.50
หม้าย / หย่าร้าง	9.50

จากตารางที่ 2 พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางไปไหว้พระ 9 วัด ที่ตกเป็นประชากรเป้าหมายมีความคิดเห็นว่าการเดินทางไปไหว้พระ 9 วัดนั้นดีมาก (ร้อยละ 33.00) ในภาพรวมประเด็นของสถานที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นดีมากที่สุดต่อการมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อเสียง (ร้อยละ 46.00) ประเด็นด้านการให้บริการนักท่องเที่ยวครั้งหนึ่ง (200 คน) เห็นดีต่อความสะดวกในเรื่องการจอดรถ (ร้อยละ 50.00) แต่ควรปรับปรุงด้านความรวดเร็วในการเดินทางแต่ละวัด ประเด็นด้านประชาสัมพันธ์ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นดีมากที่สุดการไหว้พระในแต่ละวัด (ร้อยละ 42.50) แต่จำเป็นต้องปรับปรุงด้านการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ / โซเชียล ประเด็นบุคลากรพบว่านักท่องเที่ยวมากกว่าครึ่งเห็นดีต่อการที่มีพระประพาศิตี

นำเลื่อมใส (ร้อยละ 55.00) ตรงข้ามกับคนชายวัดถุ่มงคลดูน่าเชื่อถือที่ควรปรับพฤติกรรมกรขาและประเด็นด้านเหมาะสมในภาพรวมอยู่ระดับค่อนข้างดีไปถึงดีตามความเห็นของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาไหว้พระ 9 วัด

ตารางที่ 2 สภาพทั่วไปของตัวแปรที่ปรากฏในงานวิจัย (N=400)

รายการที่ใช้วัด	ระดับความคิดเห็น (อัตราส่วนร้อยละ)				
	ไม่ ดีเลย	ไม่ คอยดี	ค่อนข้างดี	ดี	ดี มาก
สถานที่ มีการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ชัดเจน	10.00	9.00	35.00	31.00	15.00
มีความสวยงามภูมิทัศน์วัด	-	7.50	27.50	29.00	36.00
มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อเสียง	-	9.00	11.00	34.00	46.00
มีความสะอาดเรียบร้อย	7.50	17.50	35.00	25.00	15.00
การให้บริการ สะดวกการเดินทางเชื่อมโยงแต่ละวัด	2.50	8.50	37.50	31.50	20.00
ความสะดวกในเรื่องการจอดรถ	-	5.00	15.00	50.00	30.00
รวดเร็วในการเดินทางแต่ละวัด	10.50	21.50	33.00	17.50	17.50
มีห้องน้ำสะอาดเพียงพอ	6.00	14.00	20.00	42.00	18.00
มีร้านจำหน่ายอาหารเพียงพอ	19.00	16.50	34.00	24.50	6.00
ประชาสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่แนะนำกิจกรรมไหว้พระ	10.00	14.00	32.50	25.00	18.50
สื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ / โซเชียล	26.00	29.00	22.50	15.00	7.50
ป้ายบอกเส้นทางไปวัดชัดเจน	-	12.50	25.00	27.50	35.00
มีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลบุญ	4.00	21.00	30.00	19.00	25.50
การไหว้พระในแต่ละวัด	-	15.00	20.00	22.50	42.50
บุคลากร พระประพาศดีที่น่าเลื่อมใส	-	5.00	12.00	28.00	55.00
เป็นวัดที่มีพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง	7.50	14.00	18.00	27.50	33.00
มีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำ	5.00	17.50	12.50	32.50	27.50
ผู้ประกอบการในวัดอภัยค้ายดี	12.50	18.00	32.00	15.00	22.50
คนชายวัดถุ่มงคลดูน่าเชื่อถือ	22.00	33.00	20.50	17.00	7.50
เหมาะสม สินค้าทั่วไปที่จำหน่าย	7.50	10.00	12.50	38.50	22.50
อาหารเครื่องดื่ม	15.00	22.50	35.00	10.00	17.50
วัดถุ่มงคลที่ให้เข้าบูชา	5.00	17.50	27.50	35.00	15.00
การไหว้พระ 9 วัด	-	11.00	26.00	30.50	33.00

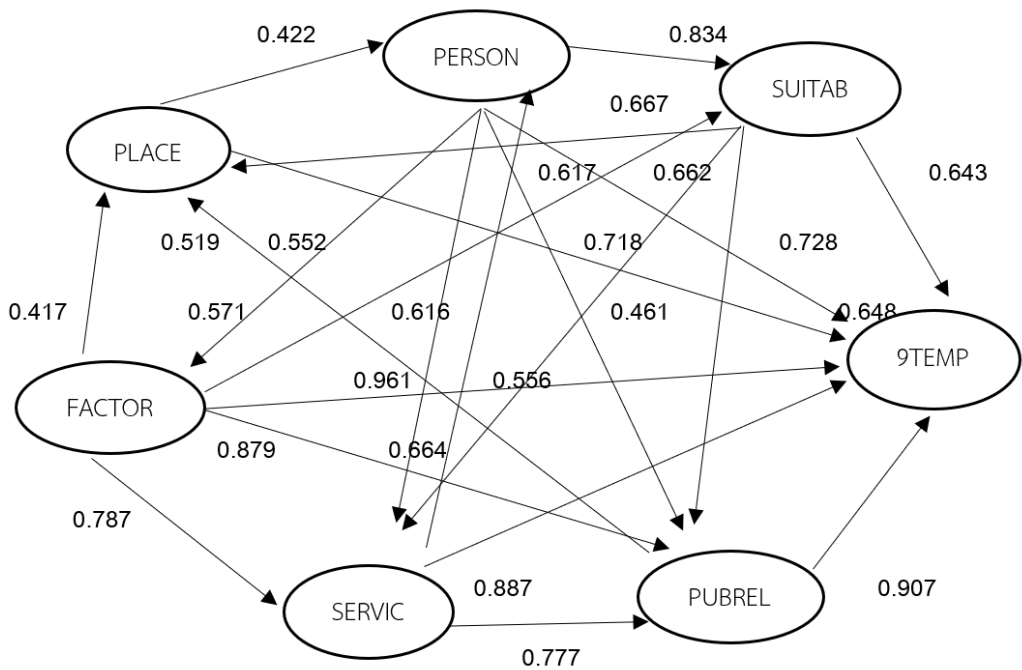
จากตารางที่ 3 ตรวจสอบตัวแปรทุกตัวที่ใช้ศึกษาพบว่าการกระจายปกติ พิจารณาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเบ้ ค่าความโด่งและค่า K-S test พบว่าตัวแปรอิสระทุกตัวมีการกระจายปกติ และเมื่อทดสอบ linearity พบว่าตัวแปรอิสระทุกตัวมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง ส่วนค่า VIF และ Tolerance ไม่มีปัญหาและค่า KMO อยู่เกณฑ์ปกติไม่ละเมิดข้อสมมติแต่อย่างใด (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2555, หน้า 521-523) จึงเข้าสู่การวิเคราะห์ข้อมูลศึกษาอิทธิพลของตัวแปรอิสระเพื่อตอบวัตถุประสงค์ การวิจัยข้อที่ 2 ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน (stepwise regression analysis) ร่วมกับ ค่าสัมประสิทธิ์ปรับมาตรฐาน (standardized coefficients) ในสมการการวิเคราะห์ จึงได้ผลเบื้องต้นของการตรวจสอบค่าต่าง ๆ มีให้ละเมิดข้อสมมติที่กำกับเทคนิควิธีดังปรากฏในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าความสัมพันธ์ทวิระหว่างตัวแปรและสถิติพรรณนาตัวแปรที่ใช้ศึกษา (N=400)

ตัวแปร	9TEMP	FACTOR	PLACE	PERSON	SUITAB	PUBREL
9TEMP	1.00	0.57	0.68	0.34	0.47	0.68
FACTOR		1.00	0.41	0.66	0.28	0.55
PLACE			1.00	0.47	0.51	0.47
PERSON				1.00	0.39	0.64
SUITAB,					1.00	0.43
PUBREL						1.00
Tolerance	-	0.87	0.66	0.74	0.79	0.81
VIF	-	1.39	1.13	1.28	1.21	1.37
K-S Test	0.79	1.37	0.86	1.34	1.14	0.79
ค่าเฉลี่ย	2.89	3.37	2.97	2.84	2.62	3.14
ค่าเบี่ยงเบนฯ	1.68	0.84	0.77	1.32	0.89	0.76
ค่าความเบ้	-0.24	0.49	0.64	0.71	-0.19	0.31
ค่าความโด่ง	0.65	1.15	0.38	0.84	1.24	0.78

หมายเหตุ: Kaiser–Meyer Olkin = 0.767 / Min ทุกรายการ = 1 / Max ทุกรายการ = 5

ภาพที่ 2 แบบจำลองหลังการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ (ค่าสัมประสิทธิ์)

ตารางที่ 4 อิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และผลรวมของตัวแปรที่มีต่อการไหว้พระ 9 วัด

อิทธิพลของตัวแปร	ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล		
	ทางตรง	ทางอ้อม	ผลรวม
FACTOR; ปัจจัยส่วนบุคคล	0.961	1.871	2.832
PLACE; สถานที่	0.718	0.226	0.944
PERSON; บุคลากร	0.648	1.880	2.528
SUITAB; ความเหมาะสม	0.643	1.312	1.955
SERVIC; การให้บริการ	0.887	1.035	1.923
PUBREL; ประชาสัมพันธ์	0.907	0.117	1.024

หมายเหตุ: (1) อิทธิพลทางอ้อม FACTOR; ปัจจัยส่วนบุคคลได้จาก $(0.787 \times 0.777 \times 0.907) + (0.879 \times 0.907) + (0.662 \times 0.643) + (0.417 \times 0.422 \times 0.834 \times 0.643) = 1.871$ และอิทธิพลผลรวมได้จาก $0.961 + 1.871 = 2.832$ (2) อิทธิพลทางอ้อม PLACE; สถานที่ได้จาก $(0.422 \times 0.834 \times 0.643) = 0.226$ และอิทธิพลผลรวมได้จาก $0.718 + 0.226 = 0.944$ (3) อิทธิพลทางอ้อม PERSON; บุคลากรได้จาก $(0.834 \times 0.643) + (0.617 \times 0.907) + (0.664 \times 0.777 \times 0.907) + (0.571 \times 0.787 \times 0.777 \times$

0.907) = 1.880 และอิทธิพลผลรวมได้จาก $0.648 + 1.880 = 2.528$ (4) อิทธิพลทางอ้อม SUITAB; ความเหมาะสมได้จาก $(0.728 \times 0.907) + (0.556 \times 0.777 \times 0.907) + (0.667 \times 0.552 \times 0.777 \times 0.907) = 1.312$ และอิทธิพลผลรวมได้จาก $0.643 + 1.312 = 1.955$ (5) อิทธิพลทางอ้อม SERVIC; การให้บริการได้จาก $(0.777 \times 0.907) + (0.617 \times 0.834 \times 0.643) = 1.035$ และอิทธิพลผลรวมได้จาก $0.887 + 1.035 = 1.923$ (6) อิทธิพลทางอ้อม PUBREL; ประชาสัมพันธ์ได้จาก $(0.519 \times 0.422 \times 0.834 \times 0.643) = 0.117$ และอิทธิพลผลรวมได้จาก $0.907 + 0.117 = 1.024$

จากตารางที่ 4 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล (0.961) มีอิทธิพลทางตรงต่อการไหว้พระ 9 วัด ของนักท่องเที่ยวมากที่สุด รองลงมาไล่เรียงลำดับ ได้แก่ ประชาสัมพันธ์ การให้บริการ สถานที่ บุคลากร และความเหมาะสม (0.643) เป็นลำดับท้าย ส่วนตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมมากที่สุด คือ บุคลากร (1.880) รองลงมาไล่เรียงลำดับ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ความเหมาะสม การให้บริการ สถานที่ และประชาสัมพันธ์ (0.117) เป็นลำดับท้าย และตัวแปรที่มีอิทธิพลผลรวมมากที่สุด คือ ปัจจัยส่วนบุคคล (2.832) รองลงมาไล่เรียงลำดับ ได้แก่ บุคลากร ความเหมาะสม การให้บริการ ประชาสัมพันธ์ สถานที่ (0.944) เป็นลำดับท้าย

ผลที่ได้เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 สามารถสรุปสาระได้ความว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการเดินทางไปไหว้พระ 9 วัดนั้นดีมาก (ร้อยละ 33.00) ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นดีมากใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1. การมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อเสียง (ร้อยละ 46.00) 2. ความสะดวกในเรื่องการจอดรถ (ร้อยละ 50.00) และ 3. การที่มีพระประพาศิติน่าเลื่อมใส (ร้อยละ 55.00) และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่คิดว่าสินค้าทั่วไปที่จำหน่าย อาหารเครื่องดื่ม และวัตถุมงคลที่ให้เช่าบูชามีความเหมาะสมอยู่ระดับค่อนข้างดีไปถึงดี แต่ทั้งนี้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่คิดว่าควรปรับปรุง 3 ประเด็น ได้แก่ 1. ความรวดเร็วในการเดินทางแต่ละวัด (ร้อยละ 32.00) 2. การสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ / โซเชียล (ร้อยละ 55.00) และ 3. คนขายวัตถุมงคลที่ควรปรับปรุงพฤติกรรมการขายให้ดูน่าเชื่อถือ (ร้อยละ 55.00)

ส่วนผลที่ได้เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 สรุปสาระได้ความว่าปัจจัยส่วนบุคคลที่ประกอบด้วยเพศ อายุ การศึกษา รายได้ อาชีพ และสถานภาพมีอิทธิพลทั้งทางตรงและผลรวมต่อการไหว้พระ 9 วัดของนักท่องเที่ยวมากที่สุด ส่วนบุคลากรที่หมายถึง บุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการไหว้พระ 9 วัด ของนักท่องเที่ยวมากที่สุด

6. สรุปผลการวิจัย

ข้อค้นพบที่ได้เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 สรุปสาระได้ความว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการเดินทางไปไหว้พระ 9 วัดนั้นดีมาก (ร้อยละ 33.00) เห็นดีมากต่อการมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อเสียง (ร้อยละ 46.00) เห็นดีต่อความสะดวกในเรื่องการจอดรถ (ร้อยละ 50.00) เห็นดีมากการไหว้พระในแต่ละวัด (ร้อยละ 42.50) และเห็นดีมากต่อการที่มีพระประพาศติสนาเลื่อมใส (ร้อยละ 55.00)

ข้อค้นพบที่ได้เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 สรุปสาระได้ความว่าปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ การศึกษา สถานภาพ ประสบการณ์ รายได้ต่อเดือน และอาชีพมีอิทธิพลทั้งทางตรงและผลรวมต่อการไหว้พระ 9 วัด ของนักท่องเที่ยวมากที่สุด ส่วนบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับวัดมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการไหว้พระ 9 วัด ของนักท่องเที่ยวมากที่สุด

7. อภิปรายผลการวิจัย

การที่ปัจจัยส่วนบุคคลมีอิทธิพลทั้งทางตรงและรวมมากที่สุดต่อการไหว้พระ 9 วัด ของนักท่องเที่ยวเนื่องเพราะปัจจัยด้านอายุ การศึกษา ประสบการณ์ รายได้ต่อเดือน สถานภาพส่งผลต่อพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของบุคคลนั้น (วนสนันท์ โปธิเพชร, 2562, หน้า 138; กรกฎ พัวตระกูล 2563, บทคัดย่อ; จินต์จุฑา ลากาวณิชย์สกุล 2564, หน้า 146; บุปผชาติ แต่งเกลี้ยง สิทธิชัย นवलเศรษฐ และดนวัต สิริสุข, 2562, หน้า 3) นอกจากนี้ลักษณะทางประชากรศาสตร์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (วนสนันท์ โปธิเพชร, 2562, หน้า 168) ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (สุดาพิมพ์ สรสุชาติ สายพิณ บัณฑิต และจรรรัตน์ จันทวีชรากร, 2564, หน้า 164) ท่องเที่ยวเชิงศาสนา (บุปผชาติ แต่งเกลี้ยง สิทธิชัย นवलเศรษฐ และดนวัต สิริสุข, 2562, หน้า บทคัดย่อ) เรื่องทำนองนี้สอดคล้องงาน พศวีร์ โกตาเมย์ (2566, หน้า 109) ได้ผลจากการทดสอบสมมติฐานพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวชาวไทยในกรุงเทพฯ ต่างกันมีการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนงานวิจัยปิยารัตน์ ตรีรัตน์ประคอง (2566, หน้าบทคัดย่อ) ที่สรุปข้อค้นพบว่า ปัจจัยด้านการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวที่มีระดับการศึกษาและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนในภาพรวมมีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจแตกต่างกัน (วีรยา เจริญสุข, 2562, หน้า 49) ส่วนปัจจัยบุคคลด้านเพศ ศุจินทร ทรงสิทธิเดช กฤตยา วงษ์เมือง สโรชา ศรีสุภา และชัชพงศ์ แยงเพ็ชร (2564, หน้า 252) ได้ข้อค้นพบในงานวิจัยด้านพฤติกรรมของผู้ร่วมเดินทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศพบว่า ปัจจัยด้านเพศมีผลต่อผู้ร่วมเดินทางในทิศทางข้าม และด้านระยะเวลาในการเดินทางท่องเที่ยวพบว่าปัจจัยด้านเพศมีความสัมพันธ์สูงที่สุดในทางตรงข้าม หรือแม้แต่การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการปฏิบัติงานก็พบว่า อายุ ตำแหน่งงาน ประสบการณ์การทำงาน และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (อรรถชัย ณ ภิบาล, 2566 หน้า 105)

ส่วนบุคคลการที่หมายถึง บุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร วัด ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดทั้งพ่อค้าแม่ค้าที่ขายของบริเวณวัด เด็กวัด เป็นต้น มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการไหว้พระ 9 วัด ของนักท่องเที่ยวมากที่สุด เรื่องทำนองนี้เกี่ยวข้องกับกาให้บริการของเจ้าหน้าที่ ซึ่งคุณภาพการให้บริการตามแนวคิด พาราซูรามานและคณะ (Parasuraman, Zeithaml, & Berry, 1988) เป็นการให้บริการที่มากกว่าหรือตรงกับความคาดหวังของผู้รับบริการซึ่งเป็นเรื่องของการประเมินหรือการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นเลิศของการบริการในลักษณะภาพรวมมิติของการรับรู้ การประเมินคุณภาพการให้บริการตามการรับรู้ของผู้บริโภคเป็นไปในรูปแบบการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการบริการที่คาดหวังและการบริการตามที่ได้รับรู้ว่ามีคุณสมบัติต่างกันเพียงใด ข้อเสนอที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือ การให้บริการที่มีคุณภาพ หมายถึง การให้บริการที่สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้รับบริการอยู่เสมอ ดังนั้นความพึงพอใจต่อการบริการจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการทำให้เป็นไปตามความคาดหวังหรือการไม่เป็นไปตามคาดหวัง (confirm of disconfirm expectation) ของผู้บริโภค (Parasuraman, Zeithaml, & Berry, 1988, p.38) การที่ผู้ให้บริการมีความรู้มีความชำนาญและสามารถให้ข้อมูลต่อผู้รับบริการ และมีความเข้าใจ ทำให้ลูกค้าได้รับการบริการและคำแนะนำที่ถูกต้อง สร้างความน่าเชื่อถือให้กับองค์กร (Aguinis, Kraus, Poček, Meyer, & Jensen, 2023, p.62) และการที่ผู้รับบริการหรือลูกค้ารวมถึงนักท่องเที่ยวที่เข้าถึงการให้บริการ (Access) หรือรับบริการได้สะดวก มีระเบียบขั้นตอนไม่ซับซ้อนเกินไป สามารถติดต่อได้สะดวก มีความสามารถในการให้ข้อมูลแก่ผู้รับบริการ และแสดงออกถึงกิจกรรมที่เหมาะสม พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลเชิงบวกต่อการให้บริการกับลูกค้าอย่างมีนัยสำคัญ (Zhang, Zhang, & Yang, 2023, p.116) เฉกเช่นการประเมินวัดที่ใช้ในประเทศไทยมีเกณฑ์การประเมินวัดส่งเสริมสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุขและเกณฑ์การคัดเลือกวัดพัฒนาตัวอย่างและวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่แบ่งตัววัดออกเป็นประเภท แต่ละประเภทมีรายการที่ใช้วัดมาน้อยแตกต่างกันตามแต่หัวข้อตัววัดที่กำหนดไว้ (ฐาวรี ชันสำโรง สำราญ ชันสำโรง พรสุข หุ่นนิรันดร์ สุภาดา คำสุชาติ สุภรรณ จันทวงษ์ และวัชรินทร์ พอสม, 2562, หน้า 197)

ทั้งนี้ ปัจจัยความสำเร็จการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยได้แก่

1. ผู้บริหาร เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และไวยาวัจกรวัด เป็นผู้มีความรู้บริหารจัดการวัดโดยใช้รูปแบบการกระจายอำนาจแบ่งผู้รับผิดชอบงานตามความสามารถและการประสานงานของแต่ละฝ่ายทำให้ดำเนินงานได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ
2. สถานที่สำคัญในแต่ละวัด มีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์มีพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่สักการะของชาวพุทธทั้งประเทศนับเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามากราบไหว้บูชาพระพุทธรูปภายในวัด
3. ร้านค้าทุกวัดมีการจัดระเบียบร้านค้า โดยนำสินค้าพื้นเมืองที่สำคัญของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเข้ามาจำหน่ายในราคาที่เหมาะสม เป็นการสร้างงานสร้างอาชีพให้คนในท้องถิ่นและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาชมวัด
4. การอำนวยความสะดวกทุกวัดมีการประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่าง ๆ โดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศการทำป้ายบอกทาง การจัด

ที่จอดรถ การดูแลสถานที่ให้สะอาด รมรื่นและจัดห้องสุขาที่สะอาดและพอเพียงต่อนักท่องเที่ยว (นิชรา ทองเย็น, 2562, หน้า 146)

8. ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาตัวแปรอื่นที่ไม่ปรากฏในงาน เช่น การตัดสินใจ ความพร้อม ความตั้งใจในการเดินทาง มาไหว้พระ 9 วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มุ่งหาตัวแปรที่สำคัญ หรือส่งผล หรือมีอิทธิพล ต่อการเดินทางมาไหว้พระ 9 วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบการเดินทางมาไหว้พระ 9 วัด โดยเลือกสถานที่แตกต่างจากงาน เช่น ไหว้พระ 9 วัดที่กรุงเทพมหานคร

3. ควรศึกษาโดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากวัดอื่น (ไม่ซ้ำกับในงานวิจัย 1. วัดใหญ่ชัยมงคล 2. วัดพนัญเชิงวรวิหาร 3. วิหารพระมงคลบพิตร และ 4. วัดพระศรีสรรเพชญ์)

4. ควรศึกษาโดยกำหนดกลุ่มประชากรเป้าหมายเป็นนักท่องเที่ยวต่างประเทศ หรือศึกษา ทั้งนักท่องเที่ยวในประเทศและต่างประเทศควบคู่กัน

5. ควรใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาการเดินทางมาไหว้พระ 9 วัด ในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดเชิงลึกของข้อมูล

6. ตัวอย่างงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเฉพาะวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงควรมีการศึกษาวัดในจังหวัดอื่น เนื่องจากวัดแต่ละจังหวัดต่างมีเอกลักษณ์เป็นของตน

9. บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). สรุปสถานการณ์พักแรม จำนวนผู้เยี่ยมชมและรายได้จาก ผู้เยี่ยมชม เดือนมกราคม 2566 ถึง ธันวาคม 2566. ค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2566, จาก <http://www.mots.go.th/news/category/705>

กรกฎ พัทธระกุล. (2563). อิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล พฤติกรรมการท่องเที่ยว และแรงจูงใจในการท่องเที่ยวต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวบางขุนเทียน ชายทะเล. ปริญญาสาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร.

กองวิจัยการตลาดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2565). รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report). โครงการสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทยปี 2564. ค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2566, จาก <http://tourismlibrary.tat.or.th/medias/T27095.pdf>

จินต์จุฑา ลาภวานิชย์สกุล. (2564). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวจังหวัดน่าน ของนักท่องเที่ยวสตรีโสดวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจเพื่อสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ณัฐพร ไช้มุกข์. (2566). การศึกษามโนทัศน์เลขเก้าในสังคมไทยในปัจจุบัน. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 20(1), 59-76.
- ฐาวรี ชันสำโรง สำราญ ชันสำโรง พรสุข หุ่นนิรันดร์ สุภาดา คำสุชาติ สุภกรรณ จันทวงษ์ และวัชรินทร์ พอสม. (2562). บทบาทและการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามกฎบัตรอตตาวาซาเตอร์ ของพระภิกษุและสามเณรที่ฟานักวัดพัฒนาตัวอย่างในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารพุทธศาสตร์ ศึกษา*, 10(1), 181-199.
- ไทยโพสต์ออนไลน์. (2566). 9 วัดเมืองกรุงเก่าต้องไป ต่อยอดลิซ่า. ค้นเมื่อ 6 มกราคม 2567, จาก <https://www.thaipost.net/news-update/402068/>
- นิชรา ทองเย็น. (2562). การบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยวกรณีศึกษา: วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล และวัดท่ากระบัง. *ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*.
- บุปผชาติ แต่งเกลี้ยง สิทธิชัย นवलเศรษฐ และดนวัต สีพุทธสุข. (2562). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุจังหวัดนครศรีธรรมราช. ค้นเมื่อ 11 เมษายน 2567, จาก <https://www.repository.rmutsv.ac.th/bitstream/handle/123456789/3239/FullText.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- บ้านเมืองออนไลน์. (2566). **วธ. ชวนตามรอย “ลิซ่า” ด้วย “เส้นทางไหว้พระ 9 วัดเมืองกรุงเก่า”**. ค้นเมื่อ 6 มกราคม 2567, จาก <https://www.banmuang.co.th/news/education/333031>
- ปิยารัตน์ ตรีรัตน์ประคอง. (2566). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการความตั้งใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทางภาคใต้ของประเทศไทย**. *ปริญญาการจัดการมหาบัณฑิตวิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล*.
- พศวีร์ โกตาเมย์. (2566). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวชาวไทยในกรุงเทพมหานคร**. *บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ*.
- วันสนั่นทน โปธิเพชร. (2562). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของผู้เยี่ยมเยือนชาวไทย กรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา**. *ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตการจัดการอุตสาหกรรมบริการและท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยกรุงเทพ*.
- วีรยา เจริญสุข. (2562). **ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อปัจจัยในการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวาจังหวัดสมุทรสงคราม**. *วารสารการบริหารและการจัดการ*, 7(1), 40-49.
- ศุจินทร ทรงสิทธิเดช กฤตยา วงษ์เมือง สโรชา ศรีสุภา และชัชพงศ์ แย่งเพชร. (2564). **ปัจจัยการตัดสินใจเพื่อการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในจังหวัดพิษณุโลก**. *วารสารวิชาการเทคโนโลยีอุตสาหกรรมและวิศวกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 3(3), 241-253.

- สุดาพิมพ์ สรสุชาติ สายพิน ปั่นทอง และจิรารัตน์ จันทวัชรกร. (2564). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บ้านบางเขน. **วารสารสุทธิปริทัศน์**, 35(2), 164-179.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2555). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2565). **รายงานสถานการณ์สังคมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาปีงบประมาณ พ.ศ.2565**. ค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2566, จาก https://www.m-society.go.th/ewtadmin/ewt/mso_web/download/article/article20220920143343.pdf
- อรธชัย ณ ภิบาล. (2566). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานที่ดินจังหวัดสงขลา**. หลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- Aguinis, H., Kraus, H., Poček, J., Meyer, N., & Jensen, S.H. (2023). The why, how, and what of public policy implications of tourism and hospitality research. **Tourism Management**, 97, 56-72.
- Chen, C. (2024). Assessment of test validity in the context of the duolingo english test. **Journal of Modern Linguistics**, 14, 1-7.
- Marini, J.P., Westrick, P.A., Young, L., Shmueli, D., & Shaw, J.E. (2019). **Differential validity and prediction of the SAT**. Retrieved April 11, 2024 from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED25.pdf>
- Parasuraman, P, Zeithaml, V.A., & Berry, L.L. (1988). SERVQUAL A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. **Journal of Retailing**, 64(1), 12-40.
- Racy, F., Morin, A., & Hagerty, J. (2022). Concurrent validity and reliability of representative inner speech questionnaires. **Psychological Reports**, 127(3), 56-69.
- Roebianto, A., Savitri, L., Sriyanto, A.S., & Syaiful, L.A. (2023). Content validity: Definition and procedure of content validation in psychological research. **TPM – Testing**, 30(1), 5-18.
- Ronkko, M., & Cho, E. (2020). An updated guideline for assessing discriminant validity. **Organizational Research Methods**, 25(1), 4-15.

- Schuler, J., Anderson, B., & Kusshauer, A. (2023). Test-Retest Reliability in Metric Conjoint Experiments: A New Workflow to Evaluate Confidence in Model Results. **Entrepreneurship Theory and Practice**, 48(2), 42-57.
- Shrestha, N. (2022). Factor Analysis as a Tool for Survey Analysis. **American Journal of Applied Mathematics and Statistics**, 9(1), 4-11.
- Vorosmarty, G., & Dobos, L. (2020). Green purchasing frameworks considering firm size: multicollinearity analysis using variance inflation factor. **Supply Chain Forum**, 21(3), 1-12.
- Zhang, K., Zhang, J., & Yang, J. (2023). The influence of human elements in photographs on tourists' destination perceptions and intentions. **Tourism Management**, 95, 112-123.

พฤติกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย

Thai Tourists' Travel Behaviors in Phranakhon Si Ayutthaya Province

ญาณินท์ ช่างหล้า / Yanin Changlum

นักโบราณคดี อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา / Archaeologist, Ayutthaya Historical Park

ปิณรดา เมธารมณ / Pinrada Metharom

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการตลาด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Assistant Professor of Marketing Department, Thammasat University

วันที่รับบทความ 5 พฤษภาคม 2566 / แก้ไขบทความ 17 เมษายน 2567 / ตอรับบทความ 9 พฤษภาคม 2567

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีการกระจายกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ตามอายุ อาชีพ และรายได้ โดยศึกษาจากกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เคยเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อย่างน้อย 1 ครั้งในรอบ 6 เดือนที่ผ่านมา (ตั้งแต่ ตุลาคม พ.ศ.2565-มีนาคม พ.ศ.2566) จำนวน 10 คน แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ท่องเที่ยวแบบพักค้างคืนจำนวน 5 คน และ 2) กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวแบบไปเช้ากลับเย็นจำนวน 5 คน โดยการนำเสนอผลวิจัยที่ได้ในรูปแบบพรรณนา และใช้วิธี Triangulation คือ มีการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสองกลุ่มและเชื่อมโยงกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย พบว่าคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวและส่งผลต่อรูปแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เป็นตัวแปรที่ทำให้สามารถคาดเดารูปแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวได้ ส่วนองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น ความสวยงาม ความสะดวกสบาย ความน่าสนใจ เป็นต้น มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว และเป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น ๆ นอกจากนี้กระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวประกอบด้วยหลายขั้นตอน พบว่าการที่นักท่องเที่ยวตัดสินใจเพื่อท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวใดแหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง เป็นผลมาจากการที่แหล่งท่องเที่ยวที่นั่น ๆ มีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวสอดคล้องกับ

คุณลักษณะของนักท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มที่จะท่องเที่ยวซ้ำในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่นเพราะองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้

คำสำคัญ: พฤติกรรมการท่องเที่ยว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นักท่องเที่ยวชาวไทย

Abstract

The main objective of this research was to study the travel behaviors of Thai tourists in Phranakhon Si Ayutthaya Province. It was conducted under a qualitative approach, applying in-depth interviews as the instrument. Selected by purposive sampling – classified according to age, occupation, and income – the sample consisted of 10 Thai tourists who had traveled to Phranakhon Si Ayutthaya Province at least once in the past 6 months (from October 2022 to March 2023). They were divided into two groups: 1) five Thai tourists who stayed overnight and 2) five Thai tourists who traveled on a one-day trip. Research results were presented in a descriptive form. This study also applied the triangulation method by comparing the results between the two sample groups and connecting them with related studies.

The results revealed that tourists' characteristics affected their travel behaviors and patterns. The attributes of tourist attractions in Phranakhon Si Ayutthaya Province, such as beauty, convenience, attractiveness, etc., influenced tourists' decisions and motivations for visits. In addition, the decision-making process of tourists consisted of several steps; namely, they decided to visit a particular attraction because its attributes were consistent with their characteristics. Moreover, they were more inclined to return when an attraction's features could satisfy their demands.

Keywords: Travel Behaviors, Phranakhon Si Ayutthaya Province, Thai Tourists

1.ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ธุรกิจท่องเที่ยว นับว่าเป็นภาคธุรกิจที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างมาก ในปี 2566 ธุรกิจท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยเป็นมูลค่ากว่า 2.17 ล้านล้านบาท โดยแบ่งเป็นรายได้ที่เกิดจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 1.31 ล้านล้านบาท และรายได้ที่เกิดจากนักท่องเที่ยวชาวไทย 8.58 แสนล้านบาท จากจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 66.4 ล้านคน และจำนวน

นักท่องเที่ยวชาวไทย 249 ล้านคน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566, <https://www.mots.go.th/news/category/706>)

ธุรกิจท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากการระบาดของโควิด-19 จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงเป็นอย่างมากโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งเป็นลูกค้าหลักของธุรกิจการท่องเที่ยว ด้วยมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคระบาดโควิด-19 ของภาครัฐ ทำให้ลูกค้าหลักของธุรกิจการท่องเที่ยวเปลี่ยนจากนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ซึ่งมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ต่างจากนักท่องเที่ยวต่างชาติอย่างชัดเจน โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยจะมีรายจ่ายในแต่ละครั้งของการท่องเที่ยวที่น้อยกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ มักมีระยะเวลาในการเข้าพักค่อนข้างสั้น โดยเลือกเข้าพักในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์เป็นหลัก มีการท่องเที่ยวข้ามจังหวัดหรือภายในจังหวัดใกล้เคียง และมักเดินทางเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เพราะมีความกังวลเกี่ยวกับโรคระบาดโควิด-19 (ณัฐอรเบญจปฐมรงค์และชุตিকা เกียรติเรืองไกร, 2565, https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/2565_0392_TheKnowledge_Travel.aspx)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดในภาคกลางของประเทศไทย นักท่องเที่ยวสามารถเลือกวิธีเดินทางมาเยี่ยมชมเยือนได้หลายช่องทาง ทั้งเส้นทางบกประกอบด้วย รถยนต์ส่วนบุคคล รถโดยสารประจำทางและรถไฟ และเส้นทางน้ำ ประกอบด้วย เรือนำเที่ยวต่าง ๆ นอกจากนี้จังหวัดพระนครศรีอยุธยายังมีระยะทางไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร และยังเป็นจังหวัดทางผ่านไปสู่จังหวัดทางภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนืออีกด้วย (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ม.ป.ป., <https://ayutthaya.go.th/travel-1/festivals.html>)

จากแนวโน้มของกลุ่มลูกค้าหลักของธุรกิจท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ประกอบกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทั้งในด้านภูมิศาสตร์ที่อยู่ใกล้จังหวัดกรุงเทพมหานคร เดินทางสะดวก และการเป็นจุดหมายหมายของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เยี่ยมชมเยือนทั้งในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 และภายหลังจากการระบาดเริ่มคลี่คลาย ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ทั้งภาครัฐที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เข้าใจถึงพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยมากขึ้น

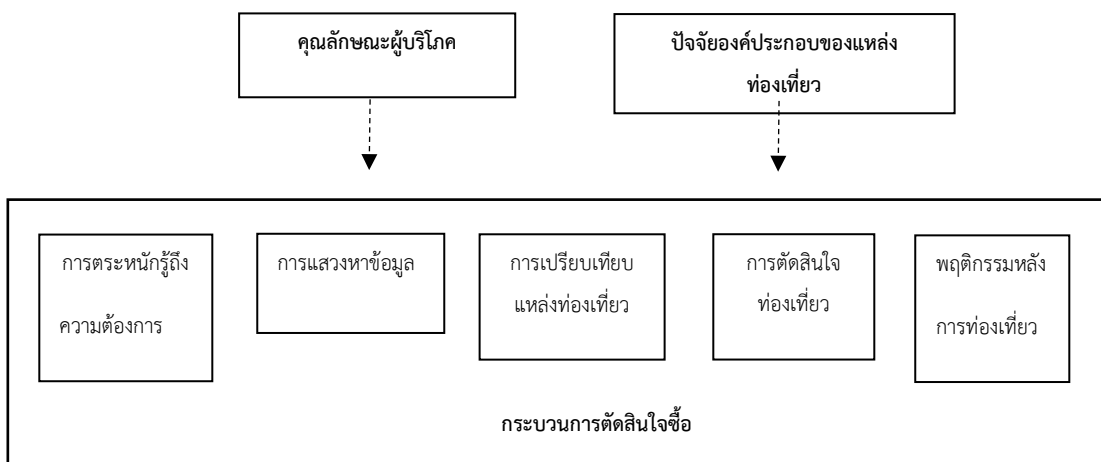
2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยในการท่องเที่ยวภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

กรอบแนวคิดงานวิจัยครั้งนี้ มาจากกระบวนการตัดสินใจซื้อของ Kotler and Keller (2021) เนื่องจากเป็นกระบวนการที่อธิบายตั้งแต่ผู้บริโภคเริ่มรับรู้ความต้องการหรือปัญหาของตนเองจนถึงหลังจากที่ผู้บริโภคเติมเต็มความต้องการหรือแก้ไขปัญหาของตนเองได้แล้ว นอกจากนี้ ปัจจัยคุณลักษณะของผู้บริโภคและปัจจัยด้านองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวก็มีความเชื่อมโยงต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

ประชากรของงานวิจัยนี้ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำนวน 10,250,901 คน ในปีพ.ศ.2566 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, <https://www.mots.go.th/news/category/705>) กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ของการวิจัยนี้ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา (ตั้งแต่ ตุลาคม พ.ศ.2565-มีนาคม พ.ศ.2566) จำนวน 10 คน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ท่องเที่ยวแบบพักค้างคืนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำนวน 5 คน และกลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ท่องเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับ จำนวน 5 คน โดย Hennink and Kaiser (2022) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับขนาดของกลุ่มตัวอย่างสำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 9-17คนเพียงพอต่อการได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึก การวิจัยนี้เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีเจาะจง (purposive sampling) โดยเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เคยเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างน้อย 1 ครั้ง ในระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่านมา โดยมีการกระจายกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ตามอายุ อาชีพและรายได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นคำถามลักษณะปลายเปิด (open-ended question) และเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสร้าง (semi-structure) เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถให้ข้อมูลต่างๆ และแสดงออกทางความคิดได้อย่างอิสระและหลากหลาย สำหรับข้อคำถามเป็นการดัดแปลงมาจากพฤติกรรมผู้บริโภคของ Kotler and Keller (2021) และคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวและองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของ Seyidov and Adomaitiene (2016) โดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเองทั้งหมด และใช้วิธีชักถามเพื่อเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นที่น่าสนใจต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และกระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ได้คำตอบที่ครบถ้วน สมบูรณ์และเพียงพอต่อการนำไปวิเคราะห์พฤติกรรมนักท่องเที่ยวต่อไป

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะมีการอธิบายคำถามเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์เข้าใจคำถามอย่างชัดเจนก่อน การให้สัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ด้วยการอัดเสียงและการจดบันทึก โดยมีการขออนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนทุกครั้ง ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2566

ผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลโดยการตรวจคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ กับผู้ให้สัมภาษณ์เองทุกครั้ง เพื่อเป็นการสรุปคำตอบและสร้างความเข้าใจของคำตอบให้ตรงกันระหว่าง ผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ จากนั้นจึงนำคำตอบที่ได้มาวิเคราะห์และตีความตามแนวกรอบงานวิจัย เพื่อให้ได้เป็นบทสรุปของงานวิจัยในรูปแบบของการพรรณนา และใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) คือ มีการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสองกลุ่มและเชื่อมโยงกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. ผลการวิจัย

ผลวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ 1) คุณลักษณะของนักท่องเที่ยว 2) องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 3) กระบวนการตัดสินใจซื้อ และ 4) ข้อเสนอแนะจากกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะนักท่องเที่ยว

กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เคยเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในรอบ 6 เดือนที่ผ่านมา ทั้งเพศชายและเพศหญิง อายุระหว่าง 22-56 ปี มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,000-200,000 บาท เคยท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้ว 6-20 ครั้ง ดังตารางสรุปต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปข้อมูลเบื้องต้นจากกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์

หมายเลข กลุ่มตัวอย่าง	เพศ	อายุ	อาชีพ	รายได้
กลุ่มตัวอย่างที่ 1 นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ท่องเที่ยวแบบพักค้างคืน				
1	หญิง	35	ธุรกิจส่วนตัว	150,000
2	หญิง	28	พนักงานบริษัท	20,000
3	หญิง	28	แพทย์	100,000
4	หญิง	30	ฟรีแลนซ์	200,000
5	หญิง	26	พนักงานบริษัท	90,000
กลุ่มตัวอย่างที่ 2 นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ท่องเที่ยวแบบไปเช้ากลับเย็น				
6	ชาย	22	นักศึกษา	10,000
7	หญิง	29	ธุรกิจส่วนตัว	25,000
8	ชาย	31	นักวิชาการ	27,000
9	หญิง	28	พนักงานบริษัท	30,000
10	หญิง	56	พนักงานบริษัท	100,000

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสองกลุ่ม คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวพักค้างคืน และนักท่องเที่ยวแบบเช้าไปเย็นกลับ พบว่าคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน คุณลักษณะของนักท่องเที่ยวมีผลต่อรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวที่สนใจ การวางแผนการท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมไปถึงคุณภาพของการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถแบ่งคุณลักษณะที่มีผลต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว คือ อายุ ช่วงชีวิต อาชีพ บุคลิกภาพ รูปแบบการใช้ชีวิต และสถานะทางการเงิน

อายุมีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่ม คือ การกำหนดรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจ รวมไปถึงคุณภาพของการท่องเที่ยวในครั้งนั้น ๆ อายุที่มากขึ้นจะทำให้นักท่องเที่ยวหากิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่หนักหน่วง แสวงหาความสะดวกสบายระหว่างการท่องเที่ยว และท่องเที่ยวมากกว่าตอนที่ยังอายุน้อยๆ ในช่วงชีวิตที่แต่ละช่วงชีวิตจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีการตัดสินใจที่แตกต่างกันออกไป เช่น นักท่องเที่ยวที่มีครอบครัว อาจหารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับลูกหรือครอบครัวขยายของตนเองเพิ่มเติมขึ้นมา

“อายุมีผล ทำให้เลือกกิจกรรมที่ไม่หนักมาก มีกิจกรรมให้ทำหลากหลายแต่ไม่ได้หนักเกินไปจนรู้สึกเหนื่อยมากกว่าพักผ่อน” (เอ, นามสมมติ)

“วัยทำงาน เราแก่ขึ้น เราก็อยากได้ที่พักดีขึ้น มีห้องน้ำในตัว อาหารก็ต้องกินดี ไปอยู่ยาจะมากิน ข้าวเซเว่น ข้าวข้างทางได้ไง ก็ต้องร้านเด็ดไปเลย” (น้อง, นามสมมติ)

สำหรับอาชีพเกี่ยวข้องกับเวลาและการวางแผนการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพราะ อาชีพเป็นตัวกำหนดว่านักท่องเที่ยวสามารถท่องเที่ยวได้นานเท่าไร และสามารถท่องเที่ยวได้ตอนไหนบ้าง

บุคลิกภาพและรูปแบบการใช้ชีวิตมีผลต่อการเลือกลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวต้องการจะไปเยี่ยมเยือน กล่าวคือ หากนักท่องเที่ยวมีบุคลิกภาพหรือรูปแบบการใช้ชีวิตแบบใดก็จะเลือกไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมหรือตรงตามบุคลิกภาพหรือรูปแบบการใช้ชีวิตของตนเอง

สุดท้าย สถานะทางการเงิน นักท่องเที่ยวจะปรับการท่องเที่ยวในครั้งนั้น ๆ ให้เหมาะสมกับสถานะทางการเงินในช่วงเวลานั้นๆของนักท่องเที่ยว เช่น รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว งบประมาณในการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนั้น ๆ ระยะเวลาในการท่องเที่ยว จุดหมายที่นักท่องเที่ยว คุณภาพของที่พักรับประทานอาหาร เป็นต้น

2. องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวมีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มเพื่อไปเดินทางท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวที่ต่าง ๆ มีทั้งส่วนที่เหมือนและแตกต่างกัน ซึ่งองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ด้วย โดยองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่มีผลต่อนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มเหมือนกัน คือ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความหนาแน่นของนักท่องเที่ยว และความสะดวกสบายของแหล่งท่องเที่ยว

“ถ้าต้องค้างคืนก็จะคอนเซ็ป (concern) เรื่องที่พัก เรื่องเตียง เรื่องอาหาร เป็นเรื่องความสะดวกสบายเสียส่วนใหญ่” (ลี, นามสมมติ)

“เราต้องรู้ว่าเราจะเดินทางไปอย่างไร ขัรบถนาคันแคไหน ก็วัน ก็ชั่วโมง ก็ค่อนข้างมีผลนะ บางทีถ้ารู้สึกว่ามีเวลาน้อยแล้วมันไกลมาก เราอาจจะตัดตัวเลือกนั้นออกไป” (บ๊อบ, นามสมมติ)

นอกจากองค์ประกอบที่กล่าวไปข้างต้น ความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว ความน่าสนใจ และเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยว ก็ยังมีผลต่อนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มเหมือนกัน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวบางองค์ประกอบที่มีผลต่อนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่ม แต่สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเข้ากลับเย็นมีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่เพิ่มจากกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบพักค้างคืน คือ ความเหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยวในขณะนั้น ๆ และความคุ้มค่าโดยรวมของแหล่งท่องเที่ยว

3. กระบวนการตัดสินใจซื้อ

3.1 การตระหนักถึงความต้องการ

ในการตระหนักรู้ถึงความต้องการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแบบพักค้างคืนและนักท่องเที่ยวแบบไปเช้ากลับเย็นสามารถแบ่งสิ่งเร้าที่ทำให้นักท่องเที่ยวตระหนักรู้ถึงความต้องการออกเป็น 2 กลุ่มแตกต่างกันคือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มนักท่องเที่ยวแบบพักค้างคืนได้ตระหนักถึงความต้องการผ่านสิ่งเร้าภายใน เช่น ความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงงานประจำวัน ความต้องการพักผ่อนร่างกาย อารมณ์ในขณะนั้น เป็นต้น

“ถ้าหากไม่ได้ออกต่างจังหวัดนานแล้วก็อยากไปพักผ่อน ไปชาร์จแบตเตอรี่” (พีช, นามสมมติ)

“ตามอารมณ์ อารมณ์ตอนนั้นอะโรมันสุดขึ้นมาในหัวก็ตกลง แบบตามอารมณ์ คือปัจจัยสำคัญเลยที่เราเนี่ยอยากไปไหน” (ปอ, นามสมมติ)

ส่วนกลุ่มที่ 2 กลุ่มนักท่องเที่ยวแบบไปเช้ากลับเย็นที่ตระหนักถึงความต้องการผ่านสิ่งเร้าภายนอก เช่น คนรอบข้าง โซเชียลมีเดีย รีวิวต่าง ๆ แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

นอกจากนี้ พบว่าทั้งสองกลุ่มมีแรงจูงใจที่คล้ายคลึงกัน คือ ต้องการการพักผ่อน แต่ภายใต้ความต้องการการพักผ่อนของนักท่องเที่ยวแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน บางคนมองว่าการค้นหาสิ่งใหม่ๆ คือการพักผ่อน บางคนมองว่าการพักผ่อนคือการหลีกเลี่ยงความจำเจหรือความเบื่อหน่ายในชีวิตประจำวัน หรือบางคนการพักผ่อนคือการพักผ่อนให้หายเหนื่อย

ส่วนแรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นแรงดึงดูดจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเอง เช่น ระยะทางจากที่อยู่อาศัยไปยังจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ความรู้สึกที่นักท่องเที่ยวมีต่อจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ความน่าสนใจและเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

3.2 การหาข้อมูล

ในการหาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มมีช่องทางหาข้อมูลที่ไม่ได้แตกต่างกันนัก คือ หาผ่านช่องทางออนไลน์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อออนไลน์และโซเชียลมีเดียประเภทต่าง ๆ โดยมักเชื่อถือข้อมูลประสบการณ์การท่องเที่ยวจากคนรอบตัวมากกว่าข้อมูลประสบการณ์การท่องเที่ยวจากสื่อประเภทต่าง ๆ สำหรับข้อมูลที่นักท่องเที่ยวหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่คล้ายกัน คือ สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ร้านอาหารและคาเฟ่ และกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบพักค้างคืนจะมีการหาข้อมูลเกี่ยวกับที่พักเพิ่มเติมขึ้นมา แต่การหาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวนั้นขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ในการท่องเที่ยวและสมาชิกที่เดินทางท่องเที่ยวไปด้วยกัน เช่น หากจุดประสงค์ในการท่องเที่ยวครั้งนั้น คือ การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ นักท่องเที่ยวจะหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ทางประวัติศาสตร์เป็นหลัก หรือ ในการท่องเที่ยวครั้งนั้นประกอบด้วยสมาชิกทั้งครอบครัว นักท่องเที่ยวจะหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย เป็นต้น

“หลัก ๆ เลยถ้าในส่วนของกิจกรรม ก็เสิร์ช (search) ดูว่าที่อยุธยามีกิจกรรมอะไรให้ทำบ้าง นอกจากไหว้พระกับให้อาหารปลา ถัดมาก็จะเป็นมูเตลูว่าไปไหว้วัดไหนดี” (แคท, นามสมมติ)

“ปกติก็จะดูว่าที่พักอยู่ตรงไหนก่อน พอเรารู้ว่าที่พักอยู่ตรงนี้ก็ค่อยดูว่าไปที่ไหนดีบ้าง ที่ไหน น่าสนใจ สามารถปั่นจักรยานไปที่ไหนได้สะดวก และถ้าที่เสิร์ช (search) มีเรื่องวัดสวยๆ อันนี้คือที่เสิร์ช (search) แต่สรุปก็ไม่ได้ไป แต่ถ้าให้พูดถึงที่เสิร์ช (search) ก็คือเรื่องนี้กับเรื่องร้านอาหาร ไม่ค่อยได้หา เรื่องสถานที่ เรื่องวัดอะไรเพราะเรารู้บ้างอยู่แล้ว” (แพรวา, นามสมมติ)

3.3 การเปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยว

ในการเปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยวเพื่อตัดสินใจว่าจะเลือกไปท่องเที่ยวที่ใดนั้น นักท่องเที่ยวแบบ พักค้างคืนและนักท่องเที่ยวแบบไปเช้ากลับเย็นมีทั้งเกณฑ์ที่ใช้เหมือนกันและเกณฑ์ที่ใช้แตกต่างกัน สำหรับเกณฑ์ที่นักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มใช้เหมือนกัน คือ ความเหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่ตัดสินใจไปท่องเที่ยวจะต้องเหมาะสมกับฤดูกาลในขณะนั้น เป็นต้น การเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวต้องสามารถเดินทางไปถึงได้อย่างสะดวกและมีระยะทางไม่ไกลกับ แหล่งท่องเที่ยวอื่นมากนัก เป็นต้น ความหนาแน่นของแหล่งท่องเที่ยว เช่น แหล่งเที่ยวนั้นต้องไม่มี นักท่องเที่ยวมากจนเกินไป เป็นต้น และสมาชิกที่ร่วมทริปไปด้วย

“ตำแหน่งจริง ๆ ของเราตอนนั้นในการเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวที่ว่ามันใกล้ไกลสะดวกไหม ต้องใช้รถส่วนตัวหรือเปล่าหรือสาธารณะได้” (พลอย, นามสมมติ)

“อย่างแรกต้องดูว่าไปกับใคร เพราะถ้าไปกับที่บ้านก็จะไม่แอดเวนเจอร์ (adventure) มาก เน้น พักผ่อน เลือกที่พักที่โอเค ไปใช้ฟาซิลิตี้ (facility) มีร้านอาหาร แต่ถ้าไปกับเพื่อนก็ขึ้นอยู่กับว่าเพื่อนกลุ่มนี้ เที่ยวแบบไหน สมมติเพื่อนกลุ่มที่ชอบเที่ยวทะเล สายบิกินี ที่เที่ยวเราก็จะไปทางทะเลก่อน” (มายด์, นาม สมมติ)

เกณฑ์ที่ใช้เปรียบเทียบเพิ่มเติมของกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบค้างคืน คือ เวลา แหล่งเที่ยวนั้นเคย ไปหรือไม่ บรรยากาศของแหล่งท่องเที่ยว และความหลากหลายภายในแหล่งท่องเที่ยว

ส่วนเกณฑ์ที่นักท่องเที่ยวแบบไปเช้ากลับเย็นใช้พิจารณาเพิ่มเติมจากเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้น คือ งบประมาณ

ความแตกต่างของเกณฑ์ที่เพิ่มเติมขึ้นมาของนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มเป็นเพราะนักท่องเที่ยวแบบ พักค้างคืนมีการใช้เวลาอยู่กับแหล่งท่องเที่ยวมากกว่านักท่องเที่ยวแบบไปเช้ากลับเย็น เช่น นักท่องเที่ยวแบบ พักค้างคืนจะมีการพิจารณาเรื่องบรรยากาศของแหล่งท่องเที่ยว และความหลากหลายภายในแหล่ง ท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวแบบไปเช้ากลับเย็นไม่ได้ใช้เกณฑ์นี้ในการพิจารณา ในทางกลับกันนักท่องเที่ยว แบบไปเช้ากลับเย็นมีการใช้งบประมาณเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็น เพราะเป็นกลุ่มที่สามารถท่องเที่ยวในระยะเวลาที่จำกัดที่อาจเกิดจากงบประมาณที่จำกัด

3.4 การตัดสินใจท่องเที่ยว

เมื่อเปรียบเทียบจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดอื่น ๆ แล้ว ปัจจัยที่นักท่องเที่ยวทั้งสอง กลุ่มเลือกเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่

สามารถเดินทางมาได้สะดวกและระยะทางไม่ไกลมากนัก จังหวัดมีความเป็นเอกลักษณ์และมีความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ แตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ รวมถึงมีความหลากหลายในสถานที่ท่องเที่ยวค่อนข้างมาก เช่น ที่พัก ร้านอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในจังหวัด นอกจากนี้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยายังเป็นจังหวัดที่มีค่าครองชีพค่อนข้างต่ำทำให้ในการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นักท่องเที่ยวสามารถควบคุมงบประมาณในการท่องเที่ยวได้

“นอกจากเรื่องพื้นที่ที่มันใกล้กรุงเทพฯ แล้ว ก็รู้สึกว่ายูธยาเป็นจังหวัดที่มีความน่าสนใจในตัวของมัน พวกสถาปัตยกรรม มีความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง มีความน่าสนใจของตัวเอง ถ้าลองเทียบกับจังหวัดที่ไม่ได้ไกลจากกรุงเทพฯ มากเช่นกันนั้นจะรู้สึกว่ามันไม่ค่อยมีอะไรมาก เช่น สมุทรสาคร ที่เขามีอาหารทะเล แต่เขาไม่ได้มีสถาปัตยกรรมหรืออะไรที่เราอยากไปเดินเสพ” (ลี, นามสมมติ)

“ก็หนึ่งยูธยาใกล้ แล้วก็อาหาร พอแบบเราอยากกินอาหารแบบ เขาเรียกว่าอะไรดิตรึมแม่น้ำอะไร อย่างนี้ใช่ปะ แล้วอาหารที่มันสด ๆ อะ มันกุ้งสด ๆ อะ ไรอย่างเงี้ย แล้วก็คิดว่ายูธยามันตอบโจทย์ทุกอย่างจะทำบุญ อยากไปคาเฟ่ อยากได้คอนเทนต์ (content) แล้วก็งบประมาณ แล้วก็การเดินทางอะไรอย่างเงี้ยง่าย” (พีช, นามสมมติ)

สำหรับวิธีการตัดสินใจต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น การเลือกที่พัก การเลือกสถานที่ท่องเที่ยว เป็นต้น นักท่องเที่ยวมีวิธีการตัดสินใจโดยอาศัยเกณฑ์หลายอย่าง คือ ความสะดวกสบาย ความตั้งใจของนักท่องเที่ยวเองที่ต้องการไปเยี่ยมชมเยือน หรือลองในสถานที่และกิจกรรม ความน่าสนใจของสถานที่หรือกิจกรรม ความเป็นเอกลักษณ์และแตกต่างของสถานที่และกิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวแตกต่างจากนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป ความนิยมของสถานที่หรือกิจกรรม ประสบการณ์จริงจากผู้ที่เคยไปท่องเที่ยวสถานที่นั้นหรือเคยทำกิจกรรมนั้นมาแล้ว โดยเฉพาะประสบการณ์จากครอบครัว รวมไปถึงอาศัยความเหมาะสมของสถานที่หรือกิจกรรมที่สอดคล้องสมาชิกกับร่วมเดินทางไปด้วยในการตัดสินใจ

3.5 พฤติกรรมหลังการท่องเที่ยว

หลังจากนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้ว พบว่าความประทับใจต่อจังหวัดพระนครศรีอยุธยาของนักท่องเที่ยวไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนัก นักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มพึงพอใจในค่าครองชีพที่ค่อนข้างต่ำในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา บรรยากาศของจังหวัดพระนครศรีอยุธยายังมีความเป็นเอกลักษณ์และมีเสน่ห์ในตัวเองซึ่งแตกต่างจากจังหวัดอื่น และอาจมาจากสถาปัตยกรรมต่าง ๆ หรือวิถีชีวิตของชุมชนของผู้คนในจังหวัด นอกจากนี้แล้ว การท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยายังทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกถึงการพักผ่อนและสร้างความรู้สึที่ดีให้แก่ักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มมีความสนใจที่จะแนะนำให้คนรู้จักมาท่องเที่ยวที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพราะจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่เดินทางมาสะดวกและเดินทางไม่ไกลเป็นสถานที่ท่องเที่ยวใกล้ ๆ ที่หลีกเลี่ยงจากความวุ่นวายได้ดี กิจกรรมมีความหลากหลาย และมีความ

ครบครันในจังหวัดเดียว เช่น อาหารค่อนข้างอร่อย มีวัดให้ไหว้พระจำนวนมาก มีคาเฟ่ที่สามารถถ่ายรูปสวยๆ มีโบราณสถานให้เยี่ยมชม แต่ในการแนะนำการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะเลือกแนะนำตามความชอบของคนแต่ละกลุ่ม

“มีความรู้สึกว่ามันมีเสน่ห์พิเศษ อยุธยามีเอกลักษณ์ อย่างสถานที่ราชการหรืออะไรก็รู้สึกเขามีการทำอิมให้มันไปด้วยกันหมด เท่าที่เห็นนะคะ” (พลอย, นามสมมติ)

“ชอบที่สถานที่มันสวย มีโบราณสถานที่ยังค่อนข้างคงอยู่ไว้ แล้วก็รู้สึกว่ามันไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมันดี เหมือนเราได้เห็นอะไรที่มันไม่ใช่สิ่งที่เราเห็นในกรุงเทพฯ ทุกวัน” (บีบ, นามสมมติ)

4. ข้อเสนอแนะจากกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสองกลุ่ม คือ นักท่องเที่ยวแบบพักค้างคืน และนักท่องเที่ยวแบบไปเช้ากลับเย็น พบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

4.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวพักค้างคืนภายในจังหวัด

นักท่องเที่ยวที่เลือกท่องเที่ยวภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแบบไปเช้ากลับเย็นมองว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่เดินทางสะดวกและอยู่ใกล้บ้านของตนเอง กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในจังหวัดยังไม่ดึงดูดพอให้นักท่องเที่ยวพักค้างคืน ไม่มีกิจกรรมที่จัดตอนกลางคืน ร้านค้าภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาปิดค่อนข้างเร็ว และยังไม่มีการประชาสัมพันธ์อย่างแพร่หลายว่าในจังหวัดมีกิจกรรมการท่องเที่ยวอะไรที่สามารถทำได้บ้าง ทำให้นักท่องเที่ยวมีมุมมองว่าการพักค้างคืนที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยายังไม่คุ้มค่าเท่าใดนัก

ส่วนกิจกรรมที่น่าดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาพักค้างคืนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นักท่องเที่ยวมองว่า หากเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือกิจกรรมแนวสันทนาการต่าง ๆ ก็น่าจะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวพักค้างคืนที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ เช่น กิจกรรม การเปิดให้ชมโบราณสถานในช่วงค่ำคืน (night at the museum) กิจกรรมแนวศิลปะ กิจกรรมที่สะท้อนวิถีชุมชน หรือเทศกาลดนตรี เป็นต้น

4.2 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นักท่องเที่ยวได้สะท้อนประเด็นที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วยการพัฒนาระบบขนส่งภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา การพัฒนาระบบสืบค้นข้อมูลการท่องเที่ยวเกี่ยวกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และการพัฒนาเรื่องไฟส่องสว่างภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

5.สรุปผลการวิจัย

ในส่วนของคุณลักษณะของนักท่องเที่ยว พบว่าอายุไม่ได้มีผลต่อการตัดสินใจในการท่องเที่ยว อาชีพของนักท่องเที่ยวเป็นตัวกำหนดแผนการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวว่าสามารถท่องเที่ยวได้นานเท่าใด ในส่วนขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว พบว่าแหล่งท่องเที่ยวควรเข้าถึงได้ง่ายไม่ลำบากจนเกินไป นักท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวต้องไม่หนาแน่นจนเกินไป แหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่โดยรอบต้องมีความสะดวกสบาย กิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยวควรมีความหลากหลาย ไม่ควรมีเพียงประเภทใดประเภทหนึ่ง และแหล่งท่องเที่ยวต้องมีความเป็นเอกลักษณ์และมีเรื่องราวถึงความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งทำให้แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ความเหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยว และความคุ้มค่าโดยรวมของแหล่งท่องเที่ยวมีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยว โดยการเลือกท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใดแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งนั้น นักท่องเที่ยวจะตัดสินใจว่าจะไปหรือไม่อาจขึ้นอยู่กับว่า ณ ช่วงเวลาดังกล่าว แหล่งท่องเที่ยวมีความเหมาะสมและพร้อมให้ท่องเที่ยวหรือไม่

ในส่วนของกระบวนการตัดสินใจซื้อ พบว่าการตระหนักรู้ถึงความต้องการมาจากสิ่งเร้าภายใน เช่น ความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงงานประจำวัน ความต้องการพักผ่อนร่างกาย อารมณ์ในขณะนั้น เป็นต้น และสิ่งเร้าภายนอก เช่น คนรอบข้าง โซเชียลมีเดีย รีวิวต่าง ๆ แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น นักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มแสวงหาข้อมูลผ่านช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ คือ Google Instagram Facebook Youtube และ Tik Tok โดยจะเชื่อข้อมูลการรีวิวจากคนรอบตัวมากกว่าสื่อต่าง ๆ ในการเปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มใช้เกณฑ์ความเหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และสมาชิกที่ร่วมทริปไปด้วยในการเปรียบเทียบและเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการจะไปท่องเที่ยว สำหรับการตัดสินใจท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวดูที่การเดินทางที่สะดวกและระยะทางไม่ไกลมากนัก จังหวัดมีความเป็นเอกลักษณ์และมีความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมถึงมีความหลากหลายในสถานที่ท่องเที่ยวค่อนข้างมาก นอกจากนี้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยายังเป็นจังหวัดที่มีค่าครองชีพค่อนข้างต่ำทำให้นักท่องเที่ยวสามารถควบคุมงบประมาณในการท่องเที่ยวได้ สุดท้ายพฤติกรรมหลังการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวประทับใจในการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพราะค่าครองชีพต่ำและบรรยากาศมีความเป็นเอกลักษณ์กว่าที่อื่น การท่องเที่ยวในจังหวัดนี้ทำให้รู้สึกถึงการพักผ่อนและผ่อนคลาย นักท่องเที่ยวจะกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ เพราะสถานที่ท่องเที่ยวมีจำนวนมากและมีความหลากหลาย อาหารอร่อย นักท่องเที่ยวจะแนะนำให้คนรอบตัวมาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพราะสามารถเดินทางมาได้สะดวกและไม่ไกล สามารถเป็นสถานที่หลีกเลี่ยงความวุ่นวายของเมืองได้ดี กิจกรรมมีความหลากหลายครบจบในจังหวัดเดียว

6. การอภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ คุณลักษณะผู้บริโภค และองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว และกระบวนการตัดสินใจซื้อ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่กล่าวว่า คุณลักษณะส่วนตัวของตนเองมีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Varasteh, Marzuki and Rasoolimanesh (2014) และ Seyidov and Adomaitiene (2016) ที่กล่าวว่า คุณลักษณะของนักท่องเที่ยวมีผลต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว แต่สิ่งที่งานวิจัยนี้ได้เพิ่มเติมจากงานวิจัยในอดีต คือ ผลวิจัยของงานวิจัยนี้สามารถระบุถึงคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวที่ชัดเจนมากขึ้นว่าคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวใดที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เช่น อายุที่มากขึ้นของนักท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวมีการเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างจากตอนที่อายุน้อย หรืออาชีพทำให้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวยาวมีจำกัดมากขึ้น และคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวส่งผลอย่างไรกับการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เช่น อายุส่งผลต่อรูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมของนักท่องเที่ยว หรืออาชีพส่งผลต่อการวางแผนท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวว่าสามารถท่องเที่ยวเป็นระยะเวลาเท่าใด และสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ไกลแค่ไหน กล่าวคือ การเข้าใจคุณลักษณะต่างๆ ของนักท่องเที่ยวจะช่วยให้สามารถคาดการณ์รูปแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว โดยแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวไม่หนาแน่นมาก มีความสะดวกสบาย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายของกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวทำ สภาพความเหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเรื่องราว องค์ประกอบเหล่านี้ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวภายในแหล่งเที่ยวนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Seyidov and Adomaitiene (2016) ที่กล่าวว่า ความสะดวกสบายและความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวมีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว และ Dahiya and Batra (2016) ที่กล่าวว่า ความสะดวกสบาย ความน่าสนใจ และสภาพของแหล่งท่องเที่ยวมีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งการเข้าใจองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่มีผลต่อนักท่องเที่ยวอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเข้าใจจุดแข็งและจุดอ่อนของแหล่งท่องเที่ยว เพราะองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับองค์ประกอบของนักท่องเที่ยวคือจุดแข็งของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถนำไปต่อยอดเพื่อใช้เป็นปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ และสอดคล้องกับ Farmaki (2012) ที่พบว่าลักษณะและองค์ประกอบต่างๆ ของเมืองเป็นปัจจัยดึงดูดให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในเมืองทรูตอส นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับบริสุทธิ์ แสนคำ (2564) ที่พบว่าพฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทยหลังสถานการณ์โควิด19 ได้เปลี่ยนแปลงไป เป็น การเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นอันดับแรก เดินทางท่องเที่ยวระยะใกล้ที่สามารถเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว นอกจากนี้ที่สอดคล้องกับผลวิจัยในอดีตแล้ว งานวิจัยนี้ยังค้นพบเพิ่มเติมว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับ

เรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว ยังเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่ส่งผลต่อนักท่องเที่ยว

กระบวนการตัดสินใจซื้อ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. การตระหนักรู้ถึงความต้องการ การตระหนักรู้ถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นผลจากสิ่งเร้า 2 กลุ่ม คือ สิ่งเร้าจากภายใน คือ ความต้องการภายในตัวของนักท่องเที่ยวเองที่ผลักดันให้นักท่องเที่ยวออกเดินทางท่องเที่ยว และ สิ่งเร้าจากภายนอก คือ สิ่งเร้าที่สร้างการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางออกไปท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวมีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวมาจากความต้องการภายใน คือ ความต้องการในการพักผ่อน ซึ่งสอดคล้องกับ Kraftchick, Byrd, Canzini and Gladwell (2014) ศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว ที่พบว่าความเพลิดเพลินและการเข้าสังคมเป็นการตอบสนองความต้องการภายในของนักท่องเที่ยวที่ต้องการผ่อนคลายและหลีกเลี่ยงจากความเครียดประจำวัน

2. การแสวงหาข้อมูล การแสวงหาข้อมูลในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของนักท่องเที่ยวและกลุ่มคนที่ร่วมเดินทางไปกับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีการแสวงหาข้อมูลการท่องเที่ยวเหมือนการแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์โดยทั่วไป คือ แสวงหาข้อมูลผ่านทั้งช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับ Narangajavana et al. (2017) ที่พบว่าก่อนการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มว่าจะเดินทางท่องเที่ยวนั้น จะหาข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวผ่านโซเชียลมีเดีย ยิ่งมีการหาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจะยิ่งมีการใช้โซเชียลมีเดียที่มากขึ้นตามไปด้วย แต่ข้อมูลที่มีผลต่อนักท่องเที่ยว คือ ข้อมูลจากคนรู้จัก นักท่องเที่ยวเชื่อถือข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่มาจากคนรู้จักมากกว่าข้อมูลจากบุคคลที่นักท่องเที่ยวไม่รู้จัก เมื่อนักท่องเที่ยวรับรู้ถึงข้อมูลในแง่บวกของแหล่งท่องเที่ยวจากคนรู้จักจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกในทางบวกและเลือกท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ในทางกลับกันหากนักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลในแง่ลบก็จะมีความรู้สึกในทางลบและไม่เลือกเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ

3. การเปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยว การเปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวใช้เกณฑ์ที่สอดคล้องกับปัจจัยเรื่ององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มที่จะเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมตามปัจจัยองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าแหล่งที่มีความเหมาะสมน้อยกว่า และนักท่องเที่ยวยังเปรียบเทียบโดยใช้คุณลักษณะของนักท่องเที่ยวในการเปรียบเทียบ ซึ่งนอกจากปัจจัยตามองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวแล้ว นักท่องเที่ยวยังพิจารณาเปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยวกับความเหมาะสมต่อผู้ร่วมทริปของนักท่องเที่ยวด้วย ซึ่งผู้ร่วมทริปของนักท่องเที่ยวยังมีผลต่อการเปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวจะพิจารณาแหล่งท่องเที่ยวตามความเหมาะสมของผู้ร่วมทริป และมีแนวโน้มที่จะเลือกแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับผู้ร่วมทริปโดยรวม

4. การตัดสินใจท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่า หลังจากนักท่องเที่ยวพิจารณาเปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยวจากปัจจัยเรื่ององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยเรื่องคุณลักษณะของนักท่องเที่ยว และผู้ร่วมทริปของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่ทำให้ปัจจัยเรื่ององค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยเรื่องคุณลักษณะของนักท่องเที่ยว และผู้ร่วมทริปของนักท่องเที่ยวสอดคล้องกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ญัตติฉบับที่ (2561) ที่พบว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเดินทางมาถ่ายรูปวัด และโบราณสถานที่ปรากฏในละคร ที่การใส่ชุดไทยเที่ยววัดตามละคร และมาตามกระแสเพราะกลัวตกเทรนด์ มีรูปแบบการท่องเที่ยว คือ การเที่ยวชมโบราณสถาน พิพิธภัณฑสถาน และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

5. พฤติกรรมหลังจากท่องเที่ยว ความรู้สึกที่นักท่องเที่ยวมีต่อแหล่งท่องเที่ยว การแนะนำหลังจากการท่องเที่ยว และการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำเป็นผลที่เกิดจากปัจจัยองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว หากแหล่งท่องเที่ยวมีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจ ความพึงพอใจ และสร้างความรู้สึกที่สอดคล้องกับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ และแนะนำแหล่งท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวท่านอื่นเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ต่อไป ซึ่งประเด็นนี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจและเป็นประเด็นที่ค้นพบเพิ่มเติมในงานวิจัยนี้

7. ข้อเสนอแนะ

จากผลของงานวิจัยนี้คาดว่าจะช่วยให้หน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบในด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาสามารถนำไปใช้ต่อยอดในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและช่วยให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวสามารถวางแผนธุรกิจท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนี้

1. การศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในเรื่องของคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวจะส่งผลให้เข้าใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวมากขึ้น กล่าวคือ การเข้าใจวิธีการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ในการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมในการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยว ระยะเวลาในการท่องเที่ยว เป็นต้น เพราะคุณลักษณะที่แตกต่างกันของนักท่องเที่ยวจะส่งผลให้มีการตัดสินใจในการท่องเที่ยวต่างกัน เช่น อายุ อาชีพ รูปแบบการใช้ชีวิต และสถานะทางการเงิน เป็นต้น โดยอายุที่มากขึ้นของนักท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวมีการเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างจากตอนที่อายุน้อย หรืออาชีพทำให้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวมีจำกัดมากขึ้น ทำให้สามารถคาดเดาแนวโน้มพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้ดีขึ้น ซึ่งจะสามารถปรับใช้ในการปรับแผนดำเนินการทางธุรกิจและแบบส่งเสริมการท่องเที่ยวในอนาคตให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม

2. องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เช่น ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความหนาแน่นของนักท่องเที่ยว และความสะดวกสบายของแหล่งท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่ใช้ในการเปรียบเทียบและตัดสินใจในการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวซ้ำและแนะนำต่อ ดังนั้น การพัฒนา ปรับปรุงและส่งเสริมองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว จะสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเลือกท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น เช่น การส่งเสริมความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวด้วยการใช้เรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวทำให้โดดเด่นกว่าแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ หรือ การนำเสนอองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยว

3. แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำนวนมากและความหลากหลาย แต่ยังคงขาดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่ดี ทำให้นักท่องเที่ยวยังไม่เห็นถึงความสำคัญหรือความคุ้มค่าในการพักค้างคืนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมไปถึงยังขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวในตอนกลางคืน ดังนั้น การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวจะช่วยส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวพักค้างคืนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามากขึ้น นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงกลางคืนอาจเป็นส่วนหนึ่งส่งเสริมให้มีการพักค้างคืนมากขึ้น โดยเป็นกิจกรรมประเภทวัฒนธรรม ศิลปะ และสันทนาการ เช่น กิจกรรมเยี่ยมชมโบราณสถานในตอนกลางคืน เทศกาลดนตรี หรือ ถนนคนเดิน เป็นต้น

8. บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). สถิติด้านการท่องเที่ยวปี 2566. ค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.mots.go.th/news/category/706>

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). สถานการณ์การท่องเที่ยวในประเทศ รายจังหวัด ปี 2566. ค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.mots.go.th/news/category/705>

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (ม.ป.ป.). สถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ค้นเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://ayutthaya.go.th/travel-1/festivals.html>

ณัฐฐินันท์ นันทสิงห์. (2561). พฤติกรรม และทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของนักท่องเที่ยวชาวไทย ภายหลังการรับชมละครเรื่องบุพเพสันนิวาส. การค้นคว้าอิสระ ปริญญาโทมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐอร เบญจปฐุมรงค์และชุตติกา เกียรติเรืองไกร. (2565). การเปลี่ยนแปลงภาคการท่องเที่ยวไทย กับก้าวต่อไปหลังเปิดประเทศ. ธนาคารแห่งประเทศไทย. ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2566, จาก

https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/25650392TheKnowledge_Travel.aspx

- บริสุทธิ์ แสนคำ. (2564). พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยหลังสถานการณ์โควิด19. **วารสารศิลปศาสตร์และอุตสาหกรรมบริการ**, 4(1): 160-167.
- Dahiya, K. and Batra, D. (2016). Tourist decision making: Exploring the destination choice criteria. **Asian Journal of Management Research**, 7(2): 140-153.
- Farmaki, A. (2012). An exploration of tourist motivation in rural settings: The case of Troodos, Cyprus. **Tourism Management Perspectives**. 2-3: 72-78.
- Hennink, M. and Kaiser, B.N. (2022). Sample sizes for saturation in qualitative research: A systematic review of empirical tests. **Social Science & Medicine**, 292 (114523): 1-10.
- Kotler, P. and Keller, K. (2021), **Marketing Management**. (16th ed.). London: Pearson.
- Kraftchick, J., Bryd, E., Canziani, B. and Gladwell, N. (2014). Understanding beer tourist motivation. **Tourism Management Perspectives**. 12: 41-47.
- Narangajavana, Y. et al. (2017). The influence of social media in creating expectations. An empirical study for a tourist destination. **Annals of Tourism Research**. 65: 60-70.
- Seyidov, J. and Adomaitiene, R. (2016). Factor Influencing Local Tourists' Decision-Making on Choosing a Destination: A Case of Azerbaijan. **Ekonomika**, 95(3): 112-127.
- Varasteh, H., Marzuki, A. and Rasoolimanesh, S. (2014). Factors affecting international students' travel behavior. **Journal of Vacation Marketing**, 21(2): 131-149.

แนวทางการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทย
ของกลุ่มสตรีบ้านต้นเสตือสามต้น หมู่ที่ 4
ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

Development Guidelines and Added Value Creation for Thai Textile
Products towards the Creative Economy by the Women Group
of Baan Tonsatuesamton, Moo 4, Ko Rian Subdistrict,
Phranakhon Si Ayutthaya District,
Phranakhon Si Ayutthaya Province

สุนันทา คະเนนอก / Sununta Kanenok

อาจารย์สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา

Lecturer of the Home Economics Program, Faculty of Science and Technology,

Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

วันที่รับบทความ 25 พฤศจิกายน 2566 / แก้ไขบทความ 30 มิถุนายน 2567 / ตอรับบทความ 10 กรกฎาคม 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นเสตือสามต้น ตำบลเกาะเรียน หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ (2) เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทย ในกลุ่มสตรีบ้านต้นเสตือสามต้น ศูนย์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ประเด็นประชุมอภิปรายกลุ่ม แบบประเมินผลงาน และจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ กลุ่มสตรีบ้านต้นเสตือสามต้น หมู่ที่ 4 ประชาชนชาวบ้าน พัฒนาการอำเภอ อาจารย์ นักศึกษา ครูการศึกษานอกโรงเรียน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 18 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา นำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นเสตือสามต้น คุณค่าด้านผลิตภัณฑ์ คุณค่าด้านบริการ คุณค่าด้านบุคลากร และคุณค่าด้านภาพลักษณ์ 2) การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นเสตือสามต้น ศูนย์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ จำนวน 4 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ เข็มกลัดของที่ระลึกของชำร่วย กระเป๋าพวงกุญแจ กระเป๋าใบเล็ก และกระเป๋าดินสอ และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการผลิตภัณฑ์ผ้าไทยให้เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม นำไปสู่การ

สร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทย และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชน เสริมสร้างรายได้ และคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนในชุมชน

คำสำคัญ: การสร้างมูลค่าเพิ่ม ผลิตภัณฑ์ผ้าไทย กลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น

Abstract

The objectives of this research were 1) to establish guidelines for developing Thai textile products by the women group of Baan Tonsatuesamton, Ko Rian Subdistrict, Moo 4, Phranakhon Si Ayutthaya District, Phranakhon Si Ayutthaya Province, and 2) to increase the added value of such products towards the creative economy. It was conducted under a mixed-methods approach, applying participatory observation, in-depth interviews, group discussions, performance evaluation forms, and workshop activities as research instruments. Selected by purposive sampling, the sample consisted of 18 people: the women group of Baan Tonsatuesamton (Moo 4), local savants, community development workers, lecturers, students, and non-formal education teachers. The data were analyzed with both qualitative and quantitative approaches, presenting the findings through narrative analysis. The research results indicated that 1) guidelines for developing Thai textile products by the women group of Baan Tonsatuesamton included product value, service value, personnel value, and image value. 2) The added-value creation of such products towards the creative economy resulted in four products: commemorative pins, keychain pouches, small purses, and pencil cases. Additionally, the workshops organized to promote these products as the group's identity could enhance the added value of Thai textile products, foster the creative economy within the community, increase incomes, and improve the life quality of community residents.

Keywords: Added Value Creation, Thai Textile Products, Women Group of Baan Tonsatuesamton

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ แนวคิดที่มีวิวัฒนาการจากแนวคิดเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge – based economy) พร้อมด้วยมิติการพัฒนาเป็นการใช้ความคิดใหม่ ๆ การใช้ภูมิปัญญาศิลปะวัฒนธรรม ทunesทางวัฒนธรรม ทunesทางภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์งาน เกิดมูลค่าเพิ่มทางผลิตภัณฑ์ ด้วย

ความคิดสร้างสรรค์ อันนำไปสู่การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา รวมทั้งนำเทคโนโลยี นวัตกรรมใหม่ ๆ มาสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งการพัฒนาประเทศไทย ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กำหนดให้มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน หลักการพัฒนาประเทศที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยึดหลัก “ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ที่ต่อเนื่องจาก 2 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 และยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560 หน้า 13-14) ซึ่งในปัจจุบัน “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ได้ถูกบรรจุเป็นหนึ่งในสาขา ภายใต้ระเบียบวาระแห่งชาติ BCG Economy Model สาขาการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ creativity ที่อยู่บนพื้นฐานของการใช้ความคิดสร้างสรรค์ (creativity) สินทรัพย์ทางวัฒนธรรม (cultural asset-based) และความสามารถในการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ (commercialization) ในการผลิตสินค้าและบริการเชิงสร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ

ผ้าไทย ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการแสดงภูมิปัญญาของคนในแต่ละท้องถิ่น โดยมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งนี้รูปแบบลวดลาย และกรรมวิธีในการผลิตผ้าทอ มีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ต้องอาศัยความรู้ และความคิดสร้างสรรค์ (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2562) ยังได้เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และโอกาสในการเติบโตของอุตสาหกรรมงานฝีมือและหัตถกรรมในอนาคตและชี้ให้เห็นถึงโอกาสในการเชื่อมโยงเศรษฐกิจสร้างสรรค์กับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และกระแสดemand การของผู้บริโภคที่มีแนวโน้มเปลี่ยนไป ผู้บริโภคจะเลือกซื้อสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมากกว่าสินค้าที่พบได้ทั่วไป และยังเลือกใช้สินค้าที่มีความยั่งยืน จากการศึกษาสำรวจความต้องการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ 4 กรณี คือ 1) คุณค่าด้านผลิตภัณฑ์ 2) คุณค่าด้านบริการ 3) คุณค่าด้านบุคลากร 4) คุณค่าด้านภาพลักษณ์

กลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านจำนวน 10 คนที่ประกอบอาชีพอิสระ ทำการเกษตร ไร่จ้าง ไร่ตัดเย็บเสื้อผ้า และงานถัก โดยสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2555 หลังจากประสบภัยน้ำท่วมครั้งใหญ่ ชาวบ้านได้รับการสนับสนุนให้รวมกลุ่มโดยสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอพระนครศรีอยุธยา มีการผลิตกระเป๋าทำมือ พวงกุญแจนกฮูก ไร่ตัดเย็บเสื้อผ้า โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการตัดเย็บผ้าในกลุ่ม อีกทั้งกลุ่มได้รับความร่วมมือจากการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) จัดอบรมและสอนอาชีพมาโดยตลอด ความเข้มแข็งของผู้นำและชุมชนส่งผลให้ได้รับรางวัลชุมชนส่งเสริม

คุณธรรมต้นแบบ รางวัลจากกรมการปกครองชนะเลิศหมู่บ้านเข้มแข็งตามแนว แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง อีกทั้งชุมชนยังมีทุนทางวัฒนธรรม ใช้ชีวิตเรียบง่ายด้วยวิถีแบบชาวอยุธยาตั้งเดิมริมคลองเกาะเรียน มีสะพานไม้ไผ่ยาวตลอดริมคลอง เป็นบรรยากาศที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างดี และมีการผลิตสินค้าจากผ้าไทยจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวิถีชีวิตคนเกาะเรียน สามารถนำมาสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้กับชุมชน จากการลงพื้นที่สำรวจปัญหาและความต้องการของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น พบว่า กลุ่มขาดความรู้ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไทย หรือการออกแบบยังขาดความทันสมัย ในกระบวนการตัดเย็บเสื้อผ้ามีเศษผ้าเหลือจำนวนมาก แต่การเพิ่มมูลค่ายังไม่หลากหลาย และขาดความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มยังมีเพียงผู้สูงอายุ ขาดคนรุ่นใหม่ และยังไม่มีการรวบรวมเอกสารความรู้ด้านการตัดเย็บผ้าเพื่อการถ่ายทอดให้กับสมาชิกใหม่จึงประสบปัญหาในการสานต่อ ในการทำผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ชุมชนบ้านต้นสะตือสามต้นมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัยทุกปี จึงทำให้ การลงทุนด้านโครงสร้างอาคารและอุปกรณ์ต่าง ๆ เสียหาย ต้องการนำเทคโนโลยีมาทำการตลาด ในการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

ดังนั้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทย โดยกำหนดแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น ตำบลเกาะเรียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการวางแผนนำผลิตภัณฑ์ผ้าไทยและเศษผ้าที่เหลือมาเพิ่มมูลค่า พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของกลุ่มให้ชุมชนมีส่วนร่วม เกิดผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย เป็นเอกลักษณ์ชุมชนสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ของชุมชนแบบมีส่วนร่วม ตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.2 เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทยในกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น สู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์

3. ขอบเขตการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย ได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาปัญหาและความต้องการของกลุ่ม ศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าไทย และการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทยในกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้นสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์

3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ กลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.3 ขอบเขตด้านเวลา ดำเนินการศึกษาระหว่างเดือนตุลาคม 2564 - กันยายน 2565

3.4 ของเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย สมาชิกในกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 10 คน ร่วมกับผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 2 คน และภาคีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการ ได้แก่ พัฒนาการอำเภอพระนครศรีอยุธยา 1 คน อาจารย์และนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จำนวน 4 คน ครูการศึกษาออกโรงเรียน จำนวน 1 คน

4. ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในชุมชนแบบเฉพาะเจาะจงโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย และการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย (สุภางค์ จันทวานิช, 2543) ดังนี้

4.1 วิธีการดำเนินการวิจัย

4.3.1 ศึกษา สํารวจและรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิในประเด็น ประวัติความเป็นมาของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น สภาพการบริหารจัดการของกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่ม ตลอดจนข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่การศึกษา

4.3.2 จัดประชุมกลุ่มย่อย ระดมความคิดเห็น การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการดำเนิน (SWOT Analysis) ของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำมากำหนดแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรี

4.3.3 สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ประธานกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และกลุ่มการศึกษาออกโรงเรียน ตำบลเกาะเรียน และได้สังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ในการแปรรูปเศษผ้าเป็นพวงกุญแจนกฮูก ตัดเย็บกระเป๋า การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ในการตัดเย็บผลิตภัณฑ์ผ้าไทย

4.3.4 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ในการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทย ตามความต้องการของกลุ่มตามผลการระดมความคิดเห็นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทย โดยร่างออกแบบผลิตภัณฑ์และเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ให้กลุ่มคัดเลือก เพื่อจัดอบรมในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2564 ณ กลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และวันที่ 18 ธันวาคม 2564 ณ ลานอเนกประสงค์ วัดทรงกุศล โดยกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.2.1 แบบสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth-interview) เกี่ยวกับรูปแบบและแนวทาง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทย ในกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น

4.2.2 แนวคำถามเพื่อใช้ในการประชุมกลุ่มย่อยในการหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.2.3 การสังเกต (observation) โดยสังเกตสภาพทั่วไปของกลุ่มสตรี ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของกลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น

4.2.4 แบบประเมินผลงาน โดยมีการกำหนดลักษณะคุณภาพตามมาตรฐาน มพช. และเกณฑ์การให้คะแนนผลงาน มีเกณฑ์ประเมินดังนี้ ความสวยงาม เหมาะสมกับการใช้งาน รูปทรง-สัดส่วน สีสันทัน และความเป็นอัตลักษณ์ คะแนน 1-4 และแบ่งช่วงคุณภาพเป็น 4 ระดับ คือ 16-20 คะแนน ระดับดีมาก 11-15 คะแนน ระดับดี 6 - 10 คะแนน ระดับพอใช้ และ 1-5 คะแนน ระดับปรับปรุง

5. ผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทยสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เทคนิควิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการดำเนินการ (SWOT analysis) มาวิเคราะห์กลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น การสัมภาษณ์เจาะลึก และการจัดประชุมอภิปรายกลุ่ม (focus group) ผลการวิจัย พบว่า

5.1 ผลการวิเคราะห์ ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการดำเนินการ (SWOT analysis) ของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ 4 โดยใช้เทคนิค (SWOT analysis) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ได้ดังนี้

5.1.1 จุดแข็ง (Strengths) กลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ 4 สามารถตัดเย็บผ้าและนำมาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลายชนิด เช่น กระเป๋า หมวก เป็นต้น มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่มตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีผู้มีประสบการณ์ด้านการตัดเย็บ มีตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน การออกร้านแสดงและจัดจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ผ้าไทยในงานของจังหวัด มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งรวมทั้งได้รับรางวัลชุมชนส่งเสริมคุณธรรมต้นแบบ รางวัลจากกรมการปกครองชนะเลิศหมู่บ้านเข้มแข็งตามแนว “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” ได้รับการคัดเลือกจากกระทรวงวัฒนธรรมเป็น 10 สุดยอดชุมชนต้นแบบ เทียบชุมชน ยลวิถี ประจำปี 2565

5.1.2 จุดอ่อน (Weaknesses) จากการศึกษาสำรวจความต้องการของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือ-สามต้น หมู่ 4 พบว่า ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ 4 ด้าน คือ 1) คุณค่าด้านผลิตภัณฑ์ ซึ่งการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไทยยังขาดความทันสมัย และเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม และยังไม่หลากหลาย 2) คุณค่าด้านบริการ ชุมชนต้องการเปิดรับนักท่องเที่ยวแต่ยังไม่มีกิจกรรมที่โดดเด่น และสินค้ายังไม่ดึงดูด 3) คุณค่าด้านบุคลากร สมาชิกกลุ่มยังมีเพียงผู้สูงอายุ ขาดคนรุ่นใหม่ และยังไม่มีการรวบรวมเอกสารความรู้ด้านการตัดเย็บผ้าเพื่อการถ่ายทอดให้กับสมาชิกใหม่จึงประสบปัญหาในการสานต่อในการทำผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม 4) คุณค่าด้านภาพลักษณ์ ยังไม่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง โดยต้องการแสดงความเป็นวิถีไทยของชุมชน

5.1.3 โอกาส (Opportunities) กลุ่มได้รับความดูแลจากการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ออบต. เกาะเรียน และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพระนครศรีอยุธยา และมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาให้การสนับสนุนโครงการยุทธศาสตร์อย่างต่อเนื่อง มีความพร้อมในการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีจุดเด่นทางภูมิศาสตร์ ตั้งอยู่ริมคลองที่แยกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นแหล่งภูมิปัญญาด้านขนมไทย กลุ่มตั้งอยู่ในทำเลใกล้ตลาด และสถานที่ท่องเที่ยวจำนวนมาก เช่น หมู่บ้านญี่ปุ่น ตลาดแก้งไค้ เป็นต้น และแลนด์มาร์คที่สำคัญ คือ สะพานไม้ไผ่ริมคลองเกาะเรียน และสามารถบูรณาการกับกลุ่มอื่นๆ เป็นการท่องเที่ยวแบบวิถีชุมชน

5.1.4 อุปสรรค (Threats) ด้วยเป็นหมู่บ้านที่มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยว รองรับนักท่องเที่ยวชาวไทย และต่างชาติ แต่ในช่วงระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา นี้ เกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ส่งผลต่อยอดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ทำให้ยอดจำหน่ายลดลง อีกทั้งชุมชนบ้านต้นสะตือสามต้นมีจุดที่ตั้งที่เสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัยทุกปีจึงทำให้การลงทุนด้านโครงสร้างอาคารและอุปกรณ์ต่าง ๆ เสียหาย ต้องใช้เวลาและกระบวนการในการฟื้นฟูหลังน้ำท่วม กลุ่มขาดการนำเทคโนโลยีมาทำการตลาดในการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

5.2 แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทย ของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปได้ดังนี้

5.2.1 อบรมเชิงปฏิบัติการออกแบบงานผ้าในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หมวก กระเป๋าใบเล็ก เข็มกลัด กระเป๋าพวงกุญแจ เป็นต้น

5.2.2 การมีส่วนร่วมในการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไทย เป็นของที่ระลึก และสินค้าชุมชน โดยให้นักศึกษาสาขา คหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าจากชุมชน

5.2.3 การพัฒนาชิ้นงานผ้าไทย เป็นของที่ระลึก และสินค้าชุมชน โดยทางกลุ่มสตรีได้จัดสถานที่ผลิต มีส่วนของสถานที่จัดแสดงชิ้นงาน ซึ่งสินค้าชุมชนที่ชาวบ้านจะช่วยกันผลิต ได้แก่ กระเป๋าใบเล็ก เข็มกลัดดอกไม้ กระเป๋าพวงกุญแจ และกระเป๋าดินสอ

5.2.4 การประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์จากผ้าไทย โดยใช้ช่องทางออนไลน์ เช่น การตลาดออนไลน์ (online marketing) การไลฟ์สด เพจเฟซบุ๊ก ใช้ช่องทางออฟไลน์ เช่น การออกร้านจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าในงาน “ชวนออเจ้าเยือนกรุงศรีฯ” วันที่ 28 กรกฎาคม 2565 เพื่อเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ความเป็นเมืองมรดกโลกสืบสานวัฒนธรรมประเพณีไทย ณ ศูนย์การค้าอยุธยาซิตีพาร์ค

5.2.5 การประเมินผลชิ้นงานผ้าไทย เป็นของที่ระลึก และสินค้าชุมชน เพื่อเป็นการรักษามาตรฐานการผลิตที่ดี จึงได้มีการประเมินผลชิ้นงานและศักยภาพทางการตลาดของสินค้าชุมชน โดยใช้แบบประเมินผลงาน มีเกณฑ์ประเมินดังนี้ ความสวยงาม เหมาะสมกับการใช้งาน รูปทรง-สัดส่วน สีเส้น และความเป็นอัตลักษณ์ พบว่า อาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการให้คะแนนประเมินชิ้นงานระดับดีมาก (17 คะแนน) คือ เข็มกลัดดอกไม้งาม รองลงมา คือ กระเป๋าพวงกุญแจระดับดี (15 คะแนน) กระเป๋าใบเล็ก ระดับดี (12 คะแนน) และกระเป๋าดินสอ ระดับดี (11 คะแนน) ตามลำดับ

5.2.6 การส่งเสริมการจัดการองค์ความรู้ของชุมชน ด้านพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทย ของกลุ่มสตรี-บ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดทำเอกสารคู่มือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทย และได้รับการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ชุมชน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านเกาะเรียน ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5.3 การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทยสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ นำไปสู่เอกลักษณ์ของชุมชนมีดังนี้

5.3.1 กลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในสมัยก่อนพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนา ทำการปลูกข้าวและทำการเกษตร มีการปลูกต้นสะตือไว้สามต้น เพื่อพักเหนื่อยระหว่างการทำงาน จึงได้เรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านต้นสะตือสามต้น ต่อมา มีการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น กลุ่มขนมไทย กลุ่มตัดเย็บผลิตภัณฑ์จากผ้า กลุ่มผักปลอดสารพิษ โดยเฉพาะกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ 4 ได้นำต้นสะตือมาเป็นสัญลักษณ์ประจำกลุ่มอีกด้วย เพื่อเป็นการพัฒนาแบบร่วมมือทางชุมชนได้จัดเส้นทางท่องเที่ยว โดยเริ่มต้นจากที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 เพื่อบรรยายให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวก่อนจะไปยังจุดต่าง ๆ ซึ่งเริ่มมีการนำสินค้าชุมชนมาวางจำหน่าย ซึ่งสินค้าประเภทของที่ระลึก ของใช้ชิ้นเล็ก ๆ จะเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างมาก

5.3.2 การสำรวจความต้องการของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น ได้จัดการจัดประชุมอภิปรายกลุ่ม (focus group) ในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2564 ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทางกลุ่มมีความต้องการให้เพิ่มเติมทักษะในการออกแบบผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าที่เหลือจากการตัดเย็บให้กับสมาชิกของกลุ่มให้สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้ง 4 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ของที่ระลึกของขวัญ กระเป๋า

พวงกุญแจ กระเป๋าใบเล็ก และกระเป๋าดินสอ การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรี- บ้านต้นสะตือสามต้น สู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และมีจัดอบรมเชิงปฏิบัติการประดิษฐ์เข็มกลัดดอกไม้ติดเสื้อ และกระเป๋ากุญแจจากเศษผ้าไทยให้เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มมีดอกโสนห้อยติดสายกระเป๋า นำไปสู่ การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทยและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชน โดยจัดขึ้น 2 รอบ คือ วันที่ 29 พฤศจิกายน 2564 ณ กลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และวันที่ 18 ธันวาคม 2564 ณ ลานอเนกประสงค์ วัดทรงกูศล โดยกลุ่มสตรี- บ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พร้อมทั้งมีการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดเป็นการสร้างรายได้ ให้กับกลุ่ม นอกจากนี้กลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้นได้จัดทำเป็นชุดอุปกรณ์เรียนรู้ด้วยตนเองจำหน่าย ให้นักท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมงานประดิษฐ์ของที่ระลึกจากเศษผ้าอีกด้วย ในปี 2565-2566 กลุ่มสตรี- บ้านต้นสะตือสามต้น มีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไทยเพิ่มขึ้น เป็นเงิน 5,000 บาทต่อเดือน

ภาพที่ 1-3 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการประดิษฐ์เข็มกลัดดอกไม้ติดเสื้อ

และกระเป๋ากุญแจจากเศษผ้าไทย วันที่ 29 พฤศจิกายน 2564

ณ กลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ 4 ตำบลเกาะเรียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา: สุนันทา คະเนนออก, 2564, [ภาพถ่าย]

ภาพที่ 4 กิจกรรมการออกร้านจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าในงาน “ชวนอเจ้าเยือนกรุงศรีฯ”

ที่มา: สุนันทา คະเนนออก, 2564, [ภาพถ่าย]

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 จากการสัมภาษณ์ และการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถสรุปเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า กลุ่มสตรียังขาดทักษะในการออกแบบงานผ้าในรูปแบบต่าง ๆ จึงควรจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการออกแบบงานผ้า เช่น กระเป๋าใบเล็ก เข็มกลัด กระเป๋าพวงกุญแจ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สินค้าเดิมที่มีการผลิตยังขาดการประชาสัมพันธ์ จึงควรสนับสนุนการใช้ช่องทางออนไลน์ เช่น การตลาดออนไลน์ (online marketing) การไลฟ์สดควบคู่กับการตลาดช่องทางออฟไลน์ เช่น การออกร้านจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าในโรงงานต่าง ๆ การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไทย เป็นของที่ระลึกและสินค้าชุมชน อีกทั้งสมาชิกกลุ่มยังมีเพียงผู้สูงอายุ ขาดคนรุ่นใหม่ และยังไม่มีการรวบรวมเอกสารความรู้ด้านการตัดเย็บผ้าเพื่อการถ่ายทอดให้กับสมาชิกใหม่ จึงประสบปัญหาในการสานต่อในการทำผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม จึงควรส่งเสริมการจัดการองค์ความรู้ของชุมชน ด้านพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดทำเอกสารคู่มือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทย และได้รับการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์โอท็อป (OTOP) ชุมชน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านเกาะเรียน ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (แผนภาพที่ 1)

6.2 แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทย สู่วัฒนกรรมสร้างสรรค์ นำไปสู่เอกลักษณ์ของชุมชนของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 รูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้นก่อนและหลังการดำเนินการพัฒนา

รูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไทย	ประเด็นสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทย	ก่อนการพัฒนา	หลังการพัฒนา
กระเป๋าใบเล็กราคา 35 บาท	เป็นการนำเศษผ้าที่เหลือทิ้งจากการตัดเย็บเสื้อผ้า สามารถนำมาตัดเย็บเป็นกระเป๋าใบเล็กใส่เหรียญได้ลดการสูญเสียผ้า และสร้างรายได้เพิ่ม ด้านความทนทาน กระเป๋าจะเสริมผ้ากาว เพื่อ	สูญเสียผ้า และไม่มีแนวทางการเพิ่มมูลค่า	

รูปแบบผลิตภัณฑ์ ผ้าไทย	ประเด็นสร้างมูลค่าเพิ่ม ผลิตภัณฑ์ผ้าไทย	ก่อนการพัฒนา	หลังการพัฒนา
	ความแข็งแรง โครงสร้างแข็ง ทรงตัว มีความสวยงาม มีดอก แก้วจากผ้าไทยลายเดียวกัน ห้อยเป็นสายดิ่งซิป		ภาพที่ 5 ผลิตภัณฑ์กระเป๋าใบ เล็กจากเศษผ้าไทย ที่มา: สุนันทา คະเนนออก, 2564, [ภาพถ่าย]
เชื้ดกั้ดดอกไม้ ราคา 35 บาท	นำเศษผ้าไทยมาประดิษฐ์เป็น ดอกไม้ติดเชื้ดกั้ดให้เป็นที่ ระลึกและเครื่องประดับเพิ่ม ความสวยงาม และโดดเด่น	สูญเสียผ้า และ ไม่มีแนวทางการ เพิ่มมูลค่า	 <p>ภาพที่ 6 ผลิตภัณฑ์เชื้ดกั้ด ดอกไม้ติดเชื้ดจากเศษผ้าไทย ที่มา: สุนันทา คະเนนออก, 2564, [ภาพถ่าย]</p>
กระเป๋าพวงกุญแจ ราคา 35 บาท	นำเศษผ้าไทยมา ประดิษฐ์ กระเป๋าพวงกุญแจทรงระฆังคว่ำ สายหนัง มีความสวยงาม มีดอก รักจากผ้าไทยเป็นดอกไม้ตกแต่ง กระเป๋าพวงกุญแจ	สูญเสียผ้า และ ไม่มีแนวทางการ เพิ่มมูลค่า	 <p>ภาพที่ 7 ผลิตภัณฑ์เชื้ดกั้ด ดอกไม้ติดเชื้ดจากเศษผ้าไทย ที่มา: สุนันทา คະเนนออก, 2564, [ภาพถ่าย]</p>
กระเป๋าดินสอ ราคา 55 บาท	กระเป๋าแบนยาว สำหรับใส่ เครื่องเขียน ได้ลดการสูญเสียผ้า และสร้างรายได้เพิ่ม ด้านความ ทนทาน กระเป๋าจะเสริมผ้ากาว เพื่อความแข็งแรง โครงสร้าง แข็งทรงตัว มีความสวยงาม มี	สูญเสียผ้า และ ไม่มีแนวทางการ เพิ่มมูลค่า	

รูปแบบผลิตภัณฑ์ ผ้าไทย	ประเด็นสร้างมูลค่าเพิ่ม ผลิตภัณฑ์ผ้าไทย	ก่อนการพัฒนา	หลังการพัฒนา
	ดอกแก้วจากผ้าไทยลาย เดียวกันห้อยเป็นสายดิ่งซิป		ภาพที่ 8 ผลิตภัณฑ์กระเป๋า ดินสอจากเศษผ้าไทย ที่มา: สุนันทา คະเนนอก, 2564, [ภาพถ่าย]

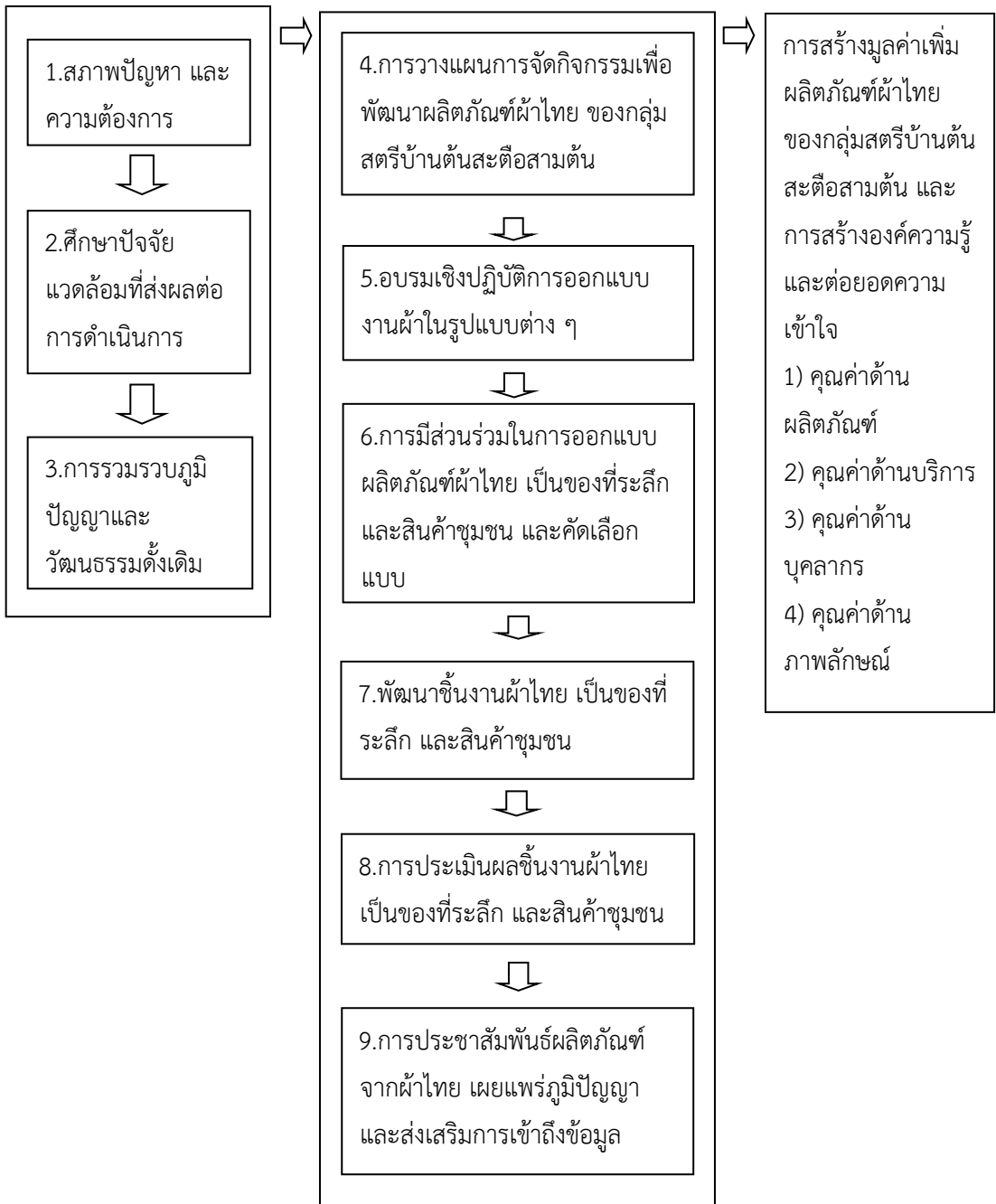
7. การอภิปรายผลการวิจัย

7.1 ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการดำเนินการ (SWOT analysis) ของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ 4 สมาชิกกลุ่มสามารถตัดเย็บผ้าและนำมาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลายชนิด เช่น กระเป๋า หมวก เป็นต้น มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของกลุ่มตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีผู้มีประสบการณ์ด้านการตัดเย็บ มีตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน การออกร้านแสดงและจัดจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ผ้าไทยในงานของจังหวัด มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งรวมทั้งได้รับรางวัลชุมชนส่งเสริมคุณธรรมต้นแบบ รางวัลจากกรมการปกครองชนะเลิศหมู่บ้านเข้มแข็งตามแนว “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” ได้รับการคัดเลือกจากกระทรวงวัฒนธรรมเป็น 10 สุดยอดชุมชนต้นแบบ เทียบชุมชนยลวิถี ประจำปี 2565 และการบริการจัดการชุมชนด้วยหลัก บวร กลุ่มสตรีมีเครือข่ายความร่วมมือจากทั้งภายในและภายนอก เช่น การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) อบต.เกาะเรียน และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพระนครศรีอยุธยา และมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาให้การสนับสนุนโครงการยุทธศาสตร์อย่างต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์สามารถบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด (วิภารัตน์ จันทริก, 2564) สอดคล้องกับธนกร ประจันตะเสน และธัชกร ธิติลักษณ์ (2566) ที่พบว่าสิ่งสำคัญของกระบวนการดำเนินงาน บวร มาจากผู้นำชุมชนและคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ 9 ขั้นตอนที่กระทรวงวัฒนธรรมกำหนดไว้ โดยการมีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมชาติ อันเกิดจากพื้นฐานทุนทางสังคมของคนในชุมชน ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน ความเสียสละ และการลงมือปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างจนเกิดผลสำเร็จที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชน ตลอดจนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทำให้เกิดการขับเคลื่อนชุมชนสู่การได้รับยกย่องเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบได้

อีกทั้งมีความพร้อมในการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีจุดเด่นทางภูมิศาสตร์ ตั้งอยู่ริมคลองที่แยกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นแหล่งภูมิปัญญาด้านขนมไทย กลุ่มตั้งอยู่ในท่าเลใกล้ตลาดและสถานที่ท่องเที่ยวจำนวนมาก เช่น หมู่บ้านญี่ปุ่น ตลาดโก้งโค้ง เป็นต้น และแลนด์มาร์คที่สำคัญคือ สะพานไม้ไผ่ริมคลองเกาะเรียน และสามารถบูรณาการกับกลุ่มอื่น ๆ เป็นการท่องเที่ยวแบบวิถีชุมชน

สอดคล้องกับแผนงานการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สาขางานฝีมือและหัตถกรรม (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2562) ในยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาและต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมด้านงานฝีมือและหัตถกรรมของไทยด้วยความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วยกลยุทธ์ทั้งหมด 4 กลยุทธ์ คือ การรวบรวมรักษา รากเหง้าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิม เผยแพร่ภูมิปัญญา ส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลชุมชนงานฝีมือ ประเภทหัตถกรรม สร้างและต่อยอดองค์ความรู้ สร้างความเข้าใจให้มีความสำคัญกับทรัพยากรทาง ธรรมชาติพื้นฐานในแต่ละท้องถิ่น และ สร้างความเข้าใจ และปรับทัศนคติของงานหัตถกรรมชุมชนให้เข้า กับบริบทปัจจุบัน สอดคล้องกับการศึกษาของ เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และสวริย์ บุญยमानนท์ (2556) ได้ศึกษาบทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนา สังคมและชุมชนไทย พบว่า ประเด็นที่เป็นส่วน สำคัญในกระบวนการใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในการพัฒนาสังคมและชุมชน ได้แก่กระบวนการและวิธีการ มองหา “ทุนจากภายใน” ของชุมชนและท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วเพื่อนำมาซึ่งการต่อยอดสร้างสรรค์ และสร้างมูลค่า เพิ่ม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็น “อัตลักษณ์” ที่สำคัญในการสะท้อนความเป็นตัวตนของชุมชน และท้องถิ่นนั้นเป็นปัจจัยที่สำคัญหนึ่งต่อความสำเร็จในการพัฒนาสังคมและชุมชนที่ยั่งยืน (เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และสวริย์ บุญยमानนท์, 2556)

7.2 แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ 4 ตำบล เกาะเรียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากสภาพปัญหาและความต้องการสู่การวางแผนการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น ควรเพิ่มทักษะในการออกแบบผลิตภัณฑ์ จากเศษผ้าให้กับสมาชิกของกลุ่มให้สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เช่น ของที่ระลึก ของชำร่วย กระเป๋า พวงกุญแจ กระเป๋าใบเล็ก ฯลฯ และอีกประเด็นสำคัญ คือ การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทยของกลุ่ม สตรีบ้านต้นสะตือสามต้น สู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการประดิษฐ์เข็มกลัดติดเสื้อ และกระเป๋าถุงจากเศษผ้าไทยให้เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม นำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทย และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชน ส่งเสริมการจัดการองค์ความรู้ของชุมชน ด้านพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทย ของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น หมู่ 4 ตำบลเกาะเรียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดทำเอกสาร คู่มือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ชุมชน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านเกาะเรียน ตำบลเกาะเรียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการวิจัยมีแนวทางตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ สาขางานฝีมือและหัตถกรรม (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2562) สรุปเป็นแนวทางการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ 4 กรณี คือ 1) คุณค่าด้านผลิตภัณฑ์ 2) คุณค่าด้านบริการ 3) คุณค่าด้านบุคลากร 4) คุณค่าด้านภาพลักษณ์

แผนภาพที่ 1 สรุปแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทย ของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ควรจัดโครงการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไทยอย่างต่อเนื่อง ทั้งในกลุ่มสตรีหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และมีการติดตามโครงการที่อบรมเป็นระยะ เช่น การจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยประจำปี เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบเกาะติดอย่างต่อเนื่องของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ในการพัฒนาและสร้างสรรค์ควรเน้นการออกแบบที่ตรงความต้องการของผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการพัฒนาในยุคปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ดังกล่าว อีกทั้งควรสนับสนุนกลุ่มสตรีให้มีความชำนาญด้านเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการตลาดออนไลน์มากขึ้น

3. ในการบริหารจัดการกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น ผู้นำกลุ่มควรวางแผนการถ่ายทอดความรู้ และทักษะให้กับสมาชิกรุ่นใหม่ เพื่อถ่ายทอดแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้กับชุมชน การใช้กลไกตัวแทนจะช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ โดยใช้หลักการจัดการความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ และกระตุ้นการต่อยอด หรือการบูรณาการความรู้ในทุกมิติ เพราะกิจกรรมของกลุ่มนี้เป็นงานสร้างสรรค์ที่มีช่วงเวลาความนิยม และความคงอยู่เพียงช่วงกระแสและเทคโนโลยีที่ปรับเปลี่ยนไปเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

8.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. กลยุทธ์การพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่การสร้าง และสื่อสารแบรนด์ กลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเพื่อเพิ่มศักยภาพทางการตลาดออนไลน์

2. การยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าไทย ของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

3. การออกแบบและพัฒนาลายปักสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน ในผลิตภัณฑ์หมอนอิง ของกลุ่มสตรีบ้านต้นสะตือสามต้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

9. บรรณานุกรม

- เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และสวรัย บุญยमानนท์. (2556). บทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาสังคมและชุมชนไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์ สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรม, 7(1), 109-151.
- ธนกร ประจันตะเสน และรัชกร อิตลักษ์ณ์. (2566). ถอดบทเรียนชุมชนคุณธรรมต้นแบบของบ้านไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา, 15(1), 80 – 95.
- วิภารัตน์ จันทร์ทิพย์. (2564, 14 พฤศจิกายน). ประธานกลุ่มสตรี. บ้านต้นเสื่อสามต้น. สัมภาษณ์.
- สุภาวดี จันทร์วานิช. (2543). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564. ค้นเมื่อ 29 ตุลาคม 2564, จาก <https://www.nesdc.go.th>
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2562). การศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ สาขา งานฝีมือและหัตถกรรม. ค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2564, จาก <https://www.cea.or.th>

การประดิษฐ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Artificial Roses Made from Water Hyacinth Leaves in Phranakhon Si Ayutthaya Province

นพาลี ละสุมภ์ / Napa Leelasuphapong

อาจารย์ประจำคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Lecturer of the Faculty of Science and Technology, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

ประกาศิต วรณยศ / Pakasit Wannayot

นักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Student of the Faculty of Science and Technology, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

วันที่รับบทความ 21 ตุลาคม 2566 / แก้ไขบทความ 6 กรกฎาคม 2567 / ตอรับบทความ 15 กรกฎาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการประดิษฐ์ดอกกุหลาบด้วยใบผักตบชวา 2) ศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีผลต่อผลิตภัณฑ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา 3) ศึกษาต้นทุนในการผลิตดอกกุหลาบประดิษฐ์จากใบผักตบชวาในเชิงการค้า ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงทดลอง โดยสำรวจความพึงพอใจ จากกลุ่มประชากร 2 กลุ่ม คือ (1) ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 10 ท่าน (2) นักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา บุคคลทั่วไป จำนวน 100 ท่าน และสถิติที่ใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ใบผักตบชวาที่เหมาะสมสำหรับการนำมาประดิษฐ์ คือระหว่างใบที่ 3-4 อุณหภูมิที่เหมาะสมในการอบใบ 70 องศาเซลเซียส ใช้เวลา 40 นาที และนำไปอัดในเครื่องอัดกลีบดอกไม้ โดยใช้ที่อุณหภูมิ 75 องศาเซลเซียส ในเวลา 3 นาที การเคลือบจะมีความเงาและคงทนมากกว่าการไม่เคลือบและด้านความพึงพอใจของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 10 ท่าน โดยมีความชอบโดยรวมต่อดอกกุหลาบจากผักตบชวาที่เคลือบสารมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยคุณลักษณะทางด้านความพึงพอใจ ได้แก่ ด้านความเหมาะสมในการนำไปใช้ ด้านความคงทนแข็งแรง ด้านความสวยงาม ด้านความเงางาม ด้านความเหมาะสมของสี ด้านประโยชน์ของการนำมาใช้ได้จริง และด้านความชอบโดยรวม มีคะแนนเท่ากับ 7.80 ± 1.23 , 7.50 ± 1.08 , 7.20 ± 1.14 , 7.30 ± 1.49 , 7.70 ± 1.34 , 7.40 ± 1.08 , 8.00 ± 1.05 , และ 7.50 ± 1.27 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีผลต่อเข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา ด้านวัสดุที่ใช้มีความเหมาะสม ด้านความสวยงาม ด้านความชอบโดยรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.58 ± 0.77 , 8.71 ± 0.64 , 8.65 ± 0.58 อยู่ในระดับที่ความพึงพอใจมากที่สุด รองลงมา

ด้านความเหมาะสมในการนำไปใช้ ด้านความเหมาะสมของสี ด้านประโยชน์ของการนำมาใช้ได้จริง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.31 ± 0.72 , 8.42 ± 0.79 , 8.44 ± 0.85 อยู่ในระดับที่ความพึงพอใจมาก รองลงมา ด้านความคงทนแข็งแรง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.35 อยู่ในระดับที่ความพึงพอใจปานกลาง สำหรับต้นทุนการผลิตกัณฑ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา พบว่า มีราคาต้นทุนรวม เท่ากับ 31.63 บาท คิดค่าแรงขั้นต่ำ ค่าพลังงาน ค่าบรรจุภัณฑ์ รวมเท่ากับ 97.10 บาท ต่อ 1 ดอก ถ้าขายแบบมีบรรจุภัณฑ์ ราคา 1 ช่อ เท่ากับ 125.- บาท ได้กำไร 15.- บาท แบบไม่รวมบรรจุภัณฑ์ ราคาแบบรวมบรรจุภัณฑ์ 1 ช่อ ราคา 108.- บาท

คำสำคัญ: ดอกกุหลาบประดิษฐ์ ใบผักตบชวา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the process of creating roses from water hyacinth leaves, 2) to study consumer satisfaction with artificial roses made from water hyacinth leaves, and 3) to study the production cost of water hyacinth leaf-based roses in terms of commercial purpose. It was experimental research conducted by surveying satisfaction from two population groups: 1) 10 experts and 2) 100 students at Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University and general people. The data were analyzed with descriptive statistics, consisting of percentage, mean, and standard deviation. The results revealed that water hyacinth leaves suitable for being crafted were between the third and fourth ones; 40 minutes at 70 degrees Celsius was the ideal temperature for drying the leaves; it was then pressed by a petal press machine for 3 minutes at 75 degrees Celsius; besides, the coated flowers were shinier and more durable than the uncoated ones. Concerning the expert satisfaction, all the experts had the highest overall preference for the coated water-hyacinth roses. The average scores of satisfaction characteristics – including suitability for use, durability, aesthetic, shine, color appropriateness, benefits of real usage, and holistic preference – were 7.80 ± 1.23 , 7.50 ± 1.08 , 7.20 ± 1.14 , 7.30 ± 1.49 , 7.70 ± 1.34 , 7.40 ± 1.08 , 8.00 ± 1.05 , and 7.50 ± 1.27 , respectively. These conformed to the consumer's highest satisfaction with rose brooches made from water hyacinth leaves in terms of proper materials, aesthetic, and holistic preference, whose average scores were 8.58 ± 0.77 , 8.71 ± 0.64 , and 8.65 ± 0.58 , followed by the high satisfaction aspects – suitability for use, color appropriateness, benefits of real usage – with average scores of 8.31 ± 0.72 , 8.42 ± 0.79 , and 8.44 ± 0.85 , while the aspect with the moderate satisfaction (average score of 8.35) was durability. As for the production cost of water hyacinth leaf-based roses, it

was found that the total cost was 31.63 baht. When minimum wage, energy, and packaging costs were included, the price of one piece was 97.10 baht. The price of a bouquet with packaging was 125.- baht, making a profit of 15.- baht, whereas that without packaging was 108.- baht.

Keywords: Artificial Roses, Water Hyacinth Leaves, Phranakhon Si Ayutthaya Province

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

"ผักตบชวา" พรรณไม้ที่งามแปลกตา มีดอกสีม่วงอ่อนใบหนาทรงมน ๆ ที่ไม่ได้ประจำถิ่นเมืองไทย หากเป็นของนำเข้ามาจากชาวต่างชาติเพียงกอเล็กกอน้อยก็เจริญตาเจริญใจอยู่ เมื่อ 100 กว่าปีก่อน คงไม่มีใครคาดคิดว่าพืชชนิดนี้จะแพร่ทั่วแหล่งน้ำในเมืองไทย กล่าวกันว่าผักตบชวานั้นเข้ามาในประเทศไทย ภายหลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสชวา สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประพาสชวาถึง 3 ครั้ง กล่าวคือ ใน พ.ศ. 2413 พ.ศ. 2439 และ พ.ศ. 2444 ผักตบชวาเป็นไม้ที่ขยายพันธุ์ได้อย่างรวดเร็วทั้งทางหน่อและทางเมล็ด ในเวลานี้มีอยู่ทั่วไปในภูมิภาคเขตร้อนแห่งทวีปเอเชีย ผักตบชวาเข้ามาเมืองไทยที่กรุงเทพมหานครครั้งแรกใน พ.ศ. 2444 คือ คราวรัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสชวาพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ทรงนำเอาต้นเข้ามา เนื่องด้วยทรงโปรดมาก เพราะดอกดูสวยงามคล้ายดอกกล้วยไม้ ภายหลังจากเข้ามาได้ราว 5-6 ปี ผักตบชวาก็ไปปรากฏขึ้นที่กรุงเทพฯ เป็นครั้งแรก ภายหลังรัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสกรุงเทพฯ ในปีเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ชาวกรุงเทพฯ จึงเรียก ผักตบชวา ครั้งนั้นว่า "ผักตามเสด็จ" (ชัชพล ไชยพร, 2565) แต่ปัจจุบันผักตบชวามีการขยายพันธุ์อย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาต่อแหล่งน้ำต่าง ๆ ทั่วประเทศและก่อให้เกิดผลเสียต่อเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม (ลาวัลย์ ชันเกษตร, 2565)

การประดิษฐ์ดอกไม้ด้วยฝีมือมนุษย์เป็นศิลปะที่มีความละเอียดอ่อน มุ่งหวังดำรงความงามตามธรรมชาติของดอกไม้ให้คงอยู่ ไม่ร่วงโรยเหี่ยวเฉา การทำดอกไม้ประดิษฐ์ จึงเริ่มต้นที่การสังเกตศึกษาค้นคว้ารูปลักษณะสีสรรตามธรรมชาติของดอกไม้แต่ละชนิดแต่ละประเภท แล้วถ่ายทอดการทำออกมาเป็นดอกไม้ประดิษฐ์ ถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของบางชนชาติ ที่มีการสืบทอดการประดิษฐ์ดอกไม้มายาวนาน (พาทีนุช บุญโถม และชนิษฐา จุมลี, 2557) จึงมีการประดิษฐ์ดอกไม้จากวัสดุธรรมชาติ ได้แก่ ใยพาราและใยพารา รังไหม เกล็ดปลา ต้นโสน ผักตบชวา เปลือกข้าวโพด รกมะพร้าว ใบตอง ฯลฯ และจากวัสดุแปรรูป มีวัสดุแปรรูปที่สามารถนำมาผลิตดอกไม้ประดิษฐ์ ได้แก่ กระดาษสา หรือกระดาษอื่น ฝ้ายชนิดต่างๆ เช่น ฝ้ายออร์แกนิก ฝ้ายแพะเยื่อไม้ ฯลฯ ดินผสม ได้แก่ ดินญี่ปุ่น ดินไทย เซรามิก โลหะประเภทผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์ ซึ่งมีทั้งที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นและภายในประเทศ (สุณีย์ บุญกำเนิด, 2566)

ดังนั้นผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการประดิษฐ์ดอกกุหลาบ โดยใช้ใบผักตบชวาที่มีอยู่จำนวนมากในอำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นวัสดุหลักในการประดิษฐ์ และสามารถนำวัสดุพืชที่มีจำนวนมากจนเกินความจำเป็นในปัจจุบันมาสร้างสรรค์ทำเป็นสิ่งประดิษฐ์ มาสร้างมูลค่าเพิ่มกับชิ้นงาน และเป็นแนวทางในการสร้างอาชีพให้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และประชาชนทั่วไป

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษากระบวนการประดิษฐ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีผลต่อผลิตภัณฑ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.3 เพื่อศึกษาต้นทุนในการผลิตดอกกุหลาบประดิษฐ์จากใบผักตบชวาในเชิงการค้าในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.ประชากร

ประชากรแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ผู้เชี่ยวชาญในการประดิษฐ์ดอกไม้ประดิษฐ์ จำนวน 10 ท่าน

2. ผู้บริโภคที่ประกอบด้วยนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาและประชาชนทั่วไป

ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 100 ท่าน

4.ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษากระบวนการประดิษฐ์ดอกกุหลาบด้วยใบผักตบชวาในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยศึกษาลักษณะใบผักตบชวาที่มีอยู่ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยคัดเลือกใบที่เหมาะสมสำหรับการนำมาประดิษฐ์ การใช้อุณหภูมิ เวลาในอบเอาความชื้นออกจากใบ ศึกษาเปรียบเทียบของใบผักตบชวา ระหว่างการเคลือบสารกับไม่เคลือบสาร จำนวน 2 แบบ โดยผู้ทดสอบเป็นผู้เชี่ยวชาญการประดิษฐ์ดอกไม้ประดิษฐ์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จำนวน 10 ท่าน และคัดเลือกแบบที่ดีที่สุด ศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีผลต่อผลิตภัณฑ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาและประชาชนทั่วไปจำนวน 100 ท่าน และประเมินต้นทุนการผลิตผลิตภัณฑ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาที่ผู้บริโภคยอมรับมากที่สุด

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วยแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีผลต่อเข็มกลัดติดหน้าอกจากใบผักตบชวา โดยใช้ วิธี 9 Point Hedonic Scale เป็นการให้คะแนนตามลำดับความชอบในช่วงคะแนน 1-9 (1=ไม่ชอบมากที่สุด ถึง 9= ชอบมากที่สุด) จากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลและนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

โดยการหาค่าร้อยละค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคำนวณต้นทุนที่ใช้ในการทำผลิตภัณฑ์การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาในเชิงการค้า อธิบายและสรุปผลการทดลอง

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษากระบวนการคัดเลือกใบผักตบชวา โดยเปรียบเทียบอุณหภูมิและเวลาที่ใช้ในการอบใบผักตบชวา เพื่อคัดเลือกลักษณะของใบผักตบชวาอุณหภูมิและเวลาที่เหมาะสมสำหรับการประดิษฐ์ดอกกุหลาบ แสดงดังตารางนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงผลการเปรียบเทียบอุณหภูมิที่ใช้ในการคัดเลือกใบผักตบชวา

ระดับใบ ผักตบชวา	อุณหภูมิที่ใช้ในการอบ (องศาเซลเซียส/เวลา)			
	10 องศาเซลเซียส /40 นาที	40 องศาเซลเซียส /40 นาที	70 องศาเซลเซียส /40 นาที	100 องศาเซลเซียส /40 นาที
ใบอ่อน	ใบมีลักษณะบาง สีเขียวอ่อน มีความชื้นมาก	ใบมีลักษณะสีคล้ำมีความชื้นเล็กน้อยและบาง	ใบมีลักษณะสีคล้ำไหม้แห้งแตกและโค้งงอ	ใบมีลักษณะสีคล้ำไหม้แห้งแตกกรอบและโค้งงอ
ใบเพสลาด	ใบมีลักษณะสีไม่เปลี่ยน มีความชื้นอยู่มากเปราะฉีกขาดง่าย	ใบมีลักษณะสีไม่เปลี่ยน มีความชื้นอยู่ มากเปราะฉีกขาดง่าย	ใบมีลักษณะสีเขียวเข้ม มีความชื้นน้อยและมีความเหนียว	ใบมีลักษณะสีคล้ำแห้ง โค้งงอและมีความเหนียว
ใบแก่	ใบมีลักษณะสีเขียวแก่ มีความชื้นมากและมีความเหนียว	ใบมีลักษณะสีไม่เปลี่ยน มีความชื้นมากเปราะฉีกขาดง่าย	ใบมีลักษณะสีคล้ำมีความชื้นเล็กน้อยใบโค้งงอ	ใบมีลักษณะสีคล้ำแห้งและโค้งงอ

หมายเหตุ : ใบอ่อน นับจากยอดลงมา 1-2 ใบ ส่วนใบเพสลาด คือใบที่ไม่อ่อนไม่แก่นับจากยอดลงมาใบที่ 3-4 ใบแก่ นับจากยอดลงมาใบที่ 5-6

จากตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบอุณหภูมิที่ใช้ในการคัดเลือกใบผักตบชวา พบว่า ใบเพสลาด (ใบที่ ไม่อ่อนไม่แก่) อบในอุณหภูมิ 70 องศาเซลเซียสเป็นเวลา 40 นาที ใบผักตบชวามีลักษณะสีเขียวเข้ม ใบมีความชื้นน้อยมีความเหนียว ซึ่งเหมาะสมสำหรับการประดิษฐ์ดอกกุหลาบมากที่สุด

5.1.1 ผลการศึกษาเปรียบเทียบอุณหภูมิ ที่ใช้ในการอัดกลีบดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาด้วยเครื่องอัดกลีบไฮดรอลิกระบบนิวเมติก แสดงดังตารางนี้

ตารางที่ 2 ตารางแสดงผลการเปรียบเทียบอุณหภูมิ ที่ใช้ในการอัดกลีบดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาด้วยเครื่องอัดกลีบไฮดรอลิกระบบนิวเมติก

ระยะเวลา (นาที)	อุณหภูมิ ที่ใช้ในการอัดกลีบดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา (องศาเซลเซียส/เวลา)			
	15 องศาเซลเซียส	45 องศาเซลเซียส	75 องศาเซลเซียส	105 องศาเซลเซียส
1	กลีบดอกมีความชื้น คลายตัวง่าย ไม่เป็น ทรงไม่เห็นลายของ กลีบดอกและเปราะ แตก	กลีบดอกมีความชื้น คลายตัวง่ายไม่เป็น ทรง ไม่เห็นลายเส้น ของกลีบดอกและ เปราะแตก	กลีบดอกมีความชื้น น้อยเป็นทรงเป็น ลายเส้นของกลีบดอก และเปราะแตก	กลีบดอกมีความชื้น น้อยเป็นทรงกลีบ ดอกแตกเห็น ลายเส้นกลีบดอก เปราะแตกขาดและ ไหม้
2	กลีบดอกมีความชื้น คลายตัวง่ายไม่เป็น ทรงไม่เห็นลายเส้น กลีบดอกและเปราะ แตก	กลีบดอกมีความชื้น คลายตัวง่ายเป็นทรง เห็นลายเส้นของกลีบ ดอกและเปราะแตก	กลีบดอกเป็นทรงไม่ เห็นลายเส้นของกลีบ ดอก และเปราะแตก	กลีบดอกเป็นทรง กลีบดอกแตกเห็น ลายเส้นของกลีบ ดอกและไหม้
3	กลีบดอกเป็นทรงเห็น ลายเส้นของกลีบดอก และเปราะขาด	กลีบดอกเป็นทรงเห็น ลายเส้นของกลีบดอก และเปราะแตก	กลีบดอกเป็นทรง เห็นลายเส้นของกลีบ ดอกตรงตามลักษณะ ของกลีบ	กลีบดอกเป็นทรง เห็นลายเส้นของ กลีบดอกแห้งและ ไหม้
4	กลีบดอกเป็นทรงเห็น เส้นของกลีบดอกและ แห้งแตก	กลีบดอกเป็นรูปทรง เห็นลายเส้นของกลีบ ดอก แห้งและไหม้	กลีบดอกเป็นรูปทรง เห็นลายเส้นของกลีบ ดอก แห้งแตกและ ไหม้	กลีบดอกเป็นรูปทรง เห็นลายเส้นของ กลีบดอกแห้งและ ไหม้

จากตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบอุณหภูมิที่ใช้ในการอัดกลีบดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาด้วยเครื่องไฮดรอลิกระบบนิวเมติก โดยศึกษาอุณหภูมิที่ใช้ในการอัดกลีบดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาด้วยอุณหภูมิ 15 องศาเซลเซียส 45 องศาเซลเซียส 75 องศาเซลเซียส และ 105 องศาเซลเซียส ระยะเวลา 1- 4 นาที ในการอัดกลีบดอกกุหลาบ พบว่า อุณหภูมิที่ใช้อัดกลีบกุหลาบจากใบผักตบชวา 75 องศาเซลเซียส ระยะเวลา 3 นาที ส่งผลให้กลีบดอกกุหลาบจากใบผักตบชวากลิบดอกเป็นรูปทรงเห็นลายเส้นของกลีบดอก และกลีบดอกตรงตามลักษณะของดอกไม้ ซึ่งอุณหภูมิและระยะเวลาดังกล่าวมีความเหมาะสมสำหรับการประดิษฐ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวามากที่สุด

5.1.2 กระบวนการประดิษฐ์เข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา

5.1.2.1 วัสดุอุปกรณ์การประดิษฐ์เข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา มีดังนี้

- 1) ใบผักตบชวา ใบเพสลาด (ใบที่ ไม่อ่อนไม่แก่)
- 2) เปลือกโสนหางไก่
- 3) กาวลาเท็กซ์ (ยี่ห้อ TOA)
- 4) เข็มกลัด (แบบมีแป้นขนาด 3 เซนติเมตร)
- 5) สเปรย์แลคเกอร์ (ยี่ห้อ KOBE)
- 6) ฟลอร่าเทป
- 7) ก้านลวดดอกไม้ (เบอร์ 22)
- 8) ด้ายสีขาวยาว (เบอร์ 60)
- 9) กรรไกร
- 10) ตู้อบลมร้อน
- 11) พิมพ์อัดกลีบดอกไม้
- 12) พิมพ์ตัดกลีบดอกไม้
- 13) เครื่องอัดกลีบไฮดรอลิก
- 14) เครื่องรีดกลีบดอกไม้
- 15) ภาตสแตนเลส
- 16) พู่กัน
- 17) ริบบิ้น
- 18) ดอกไม้แห้ง
- 19) กลีบเลี้ยง
- 20) ใบกุหลาบ

5.1.2.2 ขั้นตอนการประดิษฐ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา ขั้นที่ 1 ขั้นตอนการเตรียมกลีบดอก

ภาพที่ 1 นำมาล้างทำความสะอาด และเช็ดให้แห้ง

ภาพที่ 2 นำเข้าตู้อบลมร้อน อุณหภูมิ 70 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 40 นาที

ภาพที่ 3 ตัดแบบกลีบกุหลาบจากเปลือกโสนหางไก่ ด้วยพิมพ์ดอกกลีบ

ภาพที่ 4 ตัดแบบกลีบกุหลาบจากใบผักตบชวา ด้วยพิมพ์ดอกกลีบ

ภาพที่ 5 นำกลีบกุหลาบจากใบผักตบชวามาทากาวแล้วนำก้านลวดมาวาง

ภาพที่ 6 นำเปลือกโสนที่กดกลีบมาวางทับด้านบนของก้านลวดแล้วทากาวอีกครั้ง นำกลีบกุหลาบจากใบผักตบชวาอีกกลีบมาประกบให้แน่นสนิททั้ง 2 ด้าน

ภาพที่ 7 เมื่อได้กลีบกุหลาบ นำมาอัดในแม่พิมพ์ เครื่องอัดกลีบดอกไม้ ด้วยอุณหภูมิ 75 องศาเซลเซียส ใช้เวลา 3 นาที (กลีบดอกเล็กจะใช้เวลา 2 นาที)

ภาพที่ 8-9 นำกลีบกุหลาบที่ทำการอัดกลีบ แล้วมาเคลือบด้วยสเปรย์แล็กเกอร์เคลือบเงา

ภาพประกอบ 1-9 แสดงขั้นตอนการเตรียมกลีบดอก

ที่มา: ผู้วิจัย, 2563

ขั้นที่ 2 ขั้นตอนการประกอบดอกกุหลาบ

ภาพที่ 10-11 นำกลีบดอกขนาดเล็กที่ 1 วางด้านล่าง นำกลีบดอกที่ 2 วางด้านบนโดยลักษณะกลีบซ้อนกลีบ แล้วนำด้ายมามัดให้แน่น

ภาพที่ 12-13 นำกลีบดอกที่ 3 นำมาประกบด้านบน สับหว่าง กลีบดอกที่ 2 และกลีบดอก 1 โดยให้ใบลงมาด้านล่างซ้อนกลีบที่ 1 แล้วนำด้ายมามัดให้แน่น

ภาพที่ 14-15 นำกลีบดอกขนาดใหญ่ 5 กลีบ มาประกบโดยลักษณะกลีบซ้อนวน แบบขั้นที่ 1 แต่กลีบที่ 1 วางสับหว่างกับชั้นแรก ทำจนครบ 5 กลีบ แล้วนำด้ายมามัดให้แน่น

ภาพที่ 16-17 ติดกลีบเลี้ยง พันรอบก้านดอกด้วยฟอรัเทป

ภาพที่ 18-19 นำใบไม้มาประกบเข้ากันดอกแล้วพันฟอรัเทปตัด ตกแต่งให้สวยงาม

ภาพที่ 20-21 ขั้นตอนติดเข็มกลัด ทากาวที่ก้านดอกไม้แล้ว นำเข็มกลัดทาบลงที่ก้านดอก พันด้วยฟอรัเทปที่ จัดกลีบ ดอกและใบ

ภาพประกอบ 10-21 แสดงขั้นตอนการประกอบดอกกุหลาบ

ที่มา: ผู้วิจัย, 2563

ชิ้นงานการประดิษฐ์เข็มกลัดติดหน้าอกจากใบผักตบชวา

ภาพประกอบ 22 เข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา

ที่มา: ผู้วิจัย, 2563

5.1.2.3 ผลการวิเคราะห์การศึกษาความพึงพอใจของดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา มี 2 ด้าน คือ การเคลือบสาร การไม่เคลือบสารของผู้เชี่ยวชาญ 10 ท่าน

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความเหมาะสมของดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา และลักษณะของดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา การเคลือบสารและไม่เคลือบสารผู้วิจัยได้ วิเคราะห์ข้อมูล และได้นำผลที่ได้มาประเมินผลและวิเคราะห์ผล เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งรายงานผลการทดลอง ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการสำรวจความพึงพอใจของผู้เชี่ยวชาญที่มีผลต่อการเคลือบสารและไม่เคลือบสาร (n=10)

ค่าคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะทางด้านความพึงพอใจ		
ลักษณะดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา	การไม่เคลือบสาร	การเคลือบสาร
1. วัสดุที่ใช้มีความเหมาะสม	7.90±1.20	7.80±1.23
2. ความเหมาะสมในการนำไปใช้	7.10±0.74	7.50±1.08
3. ความคงทนแข็งแรง	6.20±0.92	7.20±1.14
4. ความสวยงาม	5.90±1.66	7.30±1.49
5. ความเงางาม	6.80±0.92	7.70±1.34
6. ความเหมาะสมของสี	6.50±1.35	7.40±1.08
7. ประโยชน์ของการนำมาใช้ได้จริง	7.00±0.94	8.00±1.05
8. ความชอบโดยรวม	7.00±0.82	7.50±1.27

หมายเหตุ : ค่าที่แสดงเป็นคะแนนเฉลี่ยจากผู้ทดสอบจำนวน 10 ท่าน ± ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

จากการทดลองแสดงดังตารางที่ 3 ผลการสำรวจความพึงพอใจของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 10 ท่าน โดยมีความชอบโดยรวมต่อดอกกุหลาบจากผักตบชวาที่เคลือบสารมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยคุณลักษณะทางด้านความพึงพอใจ ได้แก่ ด้านความเหมาะสมในการนำไปใช้ ด้านความคงทนแข็งแรง ด้านความสวยงาม ด้านความเงางาม ด้านความเหมาะสมของสี ด้านประโยชน์ของการนำมาใช้ได้จริง และด้านความชอบโดยรวม มีคะแนนเท่ากับ 7.80±1.23, 7.50±1.08, 7.20±1.14, 7.30±1.49, 7.70±1.34, 7.40±1.08, 8.00±1.05, และ 7.50±1.27 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก จากการคัดเลือกดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา ของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 10 ท่าน พบว่า ได้คัดเลือกการเคลือบด้วยสเปรย์เล็กเกอร์เคลือบเงา เหมาะสำหรับการประดิษฐ์เป็นเข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวามากที่สุด

5.2 ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีผลต่อผลิตภัณฑ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ความพึงพอใจของผู้บริโภค ที่มีผลต่อเข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา จำนวน 100 ท่าน โดยใช้วิธี 9 Point Hedonic Scale เป็นการให้คะแนนตามลำดับความชอบในช่วงคะแนน 1-9 (1=ไม่ชอบมากที่สุด ถึง 9= ชอบมากที่สุด) ด้านวัสดุที่ใช้มีความเหมาะสม ด้านความเหมาะสมในการนำไปใช้ ด้านความคงทนแข็งแรง ด้านความสวยงาม ด้านความเหมาะสมของสี ด้านประโยชน์ของการนำมาใช้ได้จริง ด้านความชอบโดยรวม แสดงดังตารางดังนี้

ตารางที่ 4 ความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีผลต่อเข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา (n=100)

คุณลักษณะ	ระดับความพึงพอใจ					ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ ความพึง พอใจ
	9	8	7	6	5			
วัสดุที่ใช้มีความเหมาะสม	67	23	8	1	-	8.58	0.69	มากที่สุด
ความเหมาะสมในการนำไปใช้	45	42	12	1	-	8.31	0.72	มาก
ความคงทนแข็งแรง	51	34	12	2	-	8.35	0.77	ปานกลาง
ความสวยงาม	79	15	4	2	-	8.71	0.64	มากที่สุด
ความเหมาะสมของสี	59	26	13	2	-	8.42	0.79	มาก
ประโยชน์ของการนำมาใช้ได้จริง	63	22	11	4	-	8.44	0.85	มาก
ความชอบโดยรวม	69	28	2	1	-	8.65	0.58	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 การวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีผลต่อเข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา พบว่า ความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีผลต่อเข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา ด้านวัสดุที่ใช้มีความเหมาะสม ด้านความสวยงาม ด้านความชอบโดยรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.58 ± 0.77 , 8.71 ± 0.64 , 8.65 ± 0.58 อยู่ในระดับที่ความพึงพอใจมากที่สุด รองลงมา ด้านความคงทนแข็งแรง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.35 อยู่ในระดับที่ความพึงพอใจปานกลาง รองลงมา ด้านความเหมาะสมในการนำไปใช้ ด้านความเหมาะสมของสี ด้านประโยชน์ของการนำมาใช้ได้จริง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.31 ± 0.72 , 8.42 ± 0.79 , 8.44 ± 0.85 อยู่ในระดับที่ความพึงพอใจมาก

5.3 ผลการศึกษาต้นทุนในการผลิตผลิตภัณฑ์จากดอกกุหลาบประดิษฐ์ใบผักตบชวา

ต้นทุนการผลิตผลิตภัณฑ์เข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา พบว่า มีราคาต้นทุนรวม เท่ากับ 31.63 บาท ค่าแรงขั้นต่ำ คิด 325.- บาท ค่าพลังงาน เท่ากับ 65.- บาท ค่าบรรจุภัณฑ์ เท่ากับ 1.10.- บาท รวมเท่ากับ 97.10 บาท คิดตามกำไรร้อยละ 30 เท่ากับ 43.83 รวมต้นทุนกำไรทั้งสิ้น 107.22 บาท กำหนดราคาขาย 125.- บาท ซึ่งผลิตภัณฑ์เข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา แบบรวมบรรจุภัณฑ์ ราคา ต่อ 1 ช่อ ราคา 110.- บาท แบบไม่รวมบรรจุภัณฑ์ ราคาแบบรวมบรรจุภัณฑ์ 1 ช่อ ราคา 108.- บาท

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 เพื่อศึกษากระบวนการทำดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการทดลอง กระบวนการประดิษฐ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา โดยศึกษาลักษณะใบผักตบชวา ได้คัดเลือกใช้ ใบเพสลาด ระหว่างใบที่ 3-4 จะมีความอ่อนกึ่งแก่ที่เหมาะสมสำหรับการนำมาประดิษฐ์ อุณหภูมิที่เหมาะสมในการอบใบ 70 องศาเซลเซียส ใช้เวลา 40 นาที ซึ่งใบมีลักษณะสีเขียวเข้ม มีความชื้นน้อยและมีความเหนียว จากนั้นนำไปอัดในเครื่องอัดกลีบดอกไม้ไฮดรอลิค โดยใช้อุณหภูมิ 75 องศาเซลเซียส ในเวลา 3 นาที จะได้กลีบดอกเป็นทรงเห็นลายเส้นของกลีบดอกตรงตามลักษณะของกลีบดอกกุหลาบ แล้วนำมาประดิษฐ์ดอกกุหลาบ ซึ่งกระบวนการประดิษฐ์ได้ใช้เปลือกโสนทางไก่ที่เป็นเศษวัสดุเหลือใช้ที่มีอยู่ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาเป็นฐานรองกลีบดอก เพื่อให้จัดรูปทรงของกลีบดอกและป้องกันการแตกของกลีบเมื่ออัดกลีบดอก

จากการทดลองดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา 2 รูปแบบ คือ การเคลือบสารและไม่เคลือบสาร พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 10 ท่าน มีความพึงพอใจและระดับความคิดในการเคลือบสารมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยลักษณะทางด้านความพึงพอใจ ได้แก่ ด้านความเหมาะสมในการนำไปใช้ ด้านความคงทนแข็งแรง ด้านความสวยงาม ด้านความเงางาม ด้านความเหมาะสมของสี ด้านประโยชน์ของการนำมาใช้ได้จริง และด้านความชอบโดยรวม มีคะแนนเท่ากับ 7.50 ± 1.08 , 7.20 ± 1.14 , 7.30 ± 1.49 , 7.70 ± 1.34 , 7.40 ± 1.08 , 8.00 ± 1.05 , และ 7.50 ± 1.27 ตามลำดับ

6.2 ผลศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีผลต่อผลิตภัณฑ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา ด้านวัสดุที่ใช้มีความเหมาะสม ด้านความสวยงาม ด้านความชอบโดยรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.58, 8.71, 8.65 อยู่ในระดับที่ความพึงพอใจมากที่สุด รองลงมา ด้านความคงทนแข็งแรง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.35 อยู่ในระดับที่ความพึงพอใจปานกลาง รองลงมา ด้านความเหมาะสมในการนำไปใช้ ด้านความเหมาะสมของสี ด้านประโยชน์ของการนำมาใช้ได้จริงมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.31, 8.42, 8.44 อยู่ในระดับที่ความพึงพอใจมาก

6.3 ผลการศึกษาต้นทุนในการผลิตจากดอกกุหลาบประดิษฐ์จากใบผักตบชวาในเชิงการค้า

การวิเคราะห์จะแสดงค่าใช้จ่ายต้นทุนการผลิตเข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา พบว่ามีราคาต้นทุนรวม เท่ากับ 31.63 บาท ค่าแรงขั้นต่ำ คิด 325.- บาท ค่าพลังงานเท่ากับ 65.- บาท ค่าบรรจุภัณฑ์ เท่ากับ 1.10 รวมเท่ากับ 97.10 บาท คิดตามกำไรร้อยละ 30 เท่ากับ 43.83 รวมต้นทุนกำไรทั้งสิ้น 107.22 กำหนดราคาขาย 125.- บาท ซึ่งผลิตภัณฑ์เข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา แบบรวมบรรจุ

ภัณฑ์ ราคา ต่อ 1 ช่อ ราคา 110.- บาท แบบไม่รวมบรรจุภัณฑ์ ราคาแบบรวมบรรจุภัณฑ์ 1 ช่อ ราคา 108.- บาท

7. อภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการประดิษฐ์ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา โดยศึกษาลักษณะใบผักตบชวาในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเลือกใช้ใบเพสลาดมาประดิษฐ์ รวมถึงการใช้ระยะเวลา อุณหภูมิในการอบเพื่อไล่ความชื้น การนำไปอัดในเครื่องอัดกลีบดอกไม้กลีบไฮดรอลิกที่เหมาะสม จะสามารถประดิษฐ์ดอกกุหลาบได้อย่างมีคุณภาพ อีกทั้งกระบวนการประดิษฐ์ได้ใช้เปลือกโสนหางไก่ที่เป็นเศษวัสดุเหลือใช้ที่มีอยู่ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาเป็นฐานรองกลีบดอก เพื่อให้จัดรูปทรงของกลีบดอกและป้องกันการแตกของกลีบเมื่ออัดกลีบดอก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นัฐ จันทโรทัย (2567, หน้า 153) พบว่าการออกแบบและพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์จากผักตบชวามีความเหนียว คงทนสูง กระดาษมีขนาดบางเหมาะในการพับได้ง่าย โดยเฉพาะดอกกุหลาบ

ดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาที่มีการเคลือบสารแล้วมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ มีความคงทน แข็งแรง มีความเงา สวยงาม มีสีที่เหมาะสม และสามารถนำมาใช้ได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นัฐ จันทโรทัย (2567, หน้า 154) พบว่า ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวาในด้านความเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านความงามด้านความคุ้มค่าในการแปรรูปอยู่ในระดับดีมากที่สุด และสอดคล้องกับกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม (2560, หน้า 30) ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาสินค้าหัตถกรรมไทยเพื่อการส่งออกโดยผลจากการศึกษาพบว่า ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย มุ่งเน้นด้านความคงทน ด้านความสวยงาม ด้านประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก สามารถใช้ได้กับการดำรงชีวิตประจำวัน แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบผลิตภัณฑ์ยังเน้นรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบใหม่ผสมผสานกัน คือ แบบเรียบง่ายและรูปแบบที่มีแนวคิดทางด้านศิลปะ แต่ยังคงสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมดั้งเดิม

จากการสำรวจความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา ด้านวัสดุที่ใช้มีความเหมาะสม ด้านความสวยงาม ด้านความชอบโดยรวม อยู่ในระดับที่ความพึงพอใจมากที่สุด ด้านความเหมาะสมในการนำไปใช้ ด้านความเหมาะสมของสี ด้านประโยชน์ของการนำมาใช้ได้จริงมีอยู่ในระดับที่ความพึงพอใจมาก ด้านความคงทนแข็งแรง อยู่ในระดับที่ความพึงพอใจปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นัฐ จันทโรทัย (2567, หน้า 156) พบว่า ผู้บริโภคพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์จากผักชวาอยู่ในระดับดีมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 และสอดคล้องกับการศึกษาของ ไกรรัช เทศมี (2562, หน้า 21) พบว่า ผู้เชี่ยวชาญให้ระดับความคิดเห็นของผลิตภัณฑ์ต้นแบบดอกไม้ประดิษฐ์จากใบจากในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสี ด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านความสวยงาม และด้านความคงทนในระดับมาก สอดคล้องกับ รัตนลักษณ์ ปัญจวุฒิพัฒน์ (2551, หน้า 67) ที่กล่าวว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นการถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์งานที่สร้างขึ้นโดยใช้วัสดุให้เหมาะสม เพื่อประโยชน์ใช้สอยและสร้าง

คุณค่าแห่งความงาม ขณะที่บุษรา บรรจงการและ ยุทธนา พรรคอนันต์ (2565) กล่าวสรุปว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ควรใช้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านความทันสมัยความคุ้มค่าและการตั้งราคาที่เหมาะสม

การวิเคราะห์จะแสดงค่าใช้จ่ายต้นทุนการผลิตเข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวาในเชิงการค้า ผลิตภัณฑ์เข็มกลัดดอกกุหลาบจากใบผักตบชวา แบบรวมบรรจุภัณฑ์ ราคา ต่อ 1 ซ่อ ราคา 110.- บาท แบบไม่รวมบรรจุภัณฑ์ ราคาแบบรวมบรรจุภัณฑ์ 1 ซ่อ ราคา 108.- บาท จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า ผลิตภัณฑ์เข็มกลัดดอกกุหลาบ ผักตบชวามีต้นทุนต่ำเนื่องจากวัสดุท้องถิ่นเป็นวัตถุดิบหลัก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นัฐ จันทโรทัย (2567, หน้า 154) พบว่า การออกแบบและพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์จากผักตบชวาด้านความเป็นไปได้ในการผลิตเพื่อจำหน่ายมีต้นทุนต่ำ เนื่องจากใช้ผักตบชวา 10 กรัมผลิตกระดาษขนาด 54 × 80 เซนติเมตร ได้ 50 แผ่น ต้นทุนรวม 385.26 บาท เมื่อนำดอกไม้ประดิษฐ์จากผักตบชวาขนาด 25 เซนติเมตร เฉลี่ยดอกละ 20 บาท

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยประยุกต์ใช้

8.1.1 ชุมชนสามารถนำองค์ความรู้ไปประดิษฐ์ต่อยอดเพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ในชุมชน เพื่อให้เกิดรายได้ที่ยั่งยืน

8.1.2 สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปเผยแพร่และบริการวิชาการแก่ชุมชน เพื่อสืบสานและอนุรักษ์วัสดุในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์และเพิ่มมูลค่า

8.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

8.2.1 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในด้านอายุการเก็บรักษา โดยผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

8.2.2 ควรศึกษากระบวนการใช้สี และการใช้ไปไม้ชนิดอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

8.2.3 ควรประดิษฐ์ดอกไม้ชนิดอื่น ๆ เพื่อสามารถสร้างสรรค์ชิ้นงานให้มีความโดดเด่นและหลากหลายมากขึ้น

9. บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม. (2560). หมู่บ้านอุตสาหกรรมดีเด่น.

กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม.

ไกรรัช เทพมี. (2562). การพัฒนาดอกไม้ประดิษฐ์จากใบจาก. วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรีรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 5(1), 15-23.

ซัชพล ไชยพร. (2565). สืบปมข้อกล่าวหา...ใครนำ "ผักตบชวา" เข้ามาสู่เมืองไทย?. สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2566, จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_1382

- นัฐ จันทโรทัย. (2567). การออกแบบและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากผักตบชวาของชุมชนบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี. วารสารวิจัยรำไพพรรณี. 18(1)
- บุษรา บรรจงการและ ยุทธนา พรรคอนันต์. (2565). การศึกษาแนวคิดต่อผลิตภัณฑ์จากเปลือกทุเรียนและการวิจัยของผลิตภัณฑ์จากเปลือกทุเรียน. วารสารวิจัยรำไพพรรณี, 16 (11) : 66-78
- พาทีนุช บุญโถมและชนิษฐา จุมลี. (2557). ดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาษย่น. สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2566, จาก <https://rtificialflowers.blogspot.com/>
- รัตนลักษณ์ ปัญจภูมิพัฒน์. (2551). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์จากเศษผ้าไหม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ.
- ลาวัลย์ ชันเกษตร. (2565). การหาอัตราส่วนผสมของผักตบชวาเพื่อพัฒนาเป็นผ้าเปดาน. วารสารวิทยาศาสตร์ลาดกระบัง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, 31(2), 112-129.
- สุณีย์ บุญกำเนิด. (2556). การประดิษฐ์ดอกไม้ด้านวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: ไอเดียส์โตร์.

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อลดความเสี่ยง ต่อการเกิดโรคกลัว การเข้าสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ แบบโครงการในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Participation Process to Mitigate the Risk of Social Anxiety Disorder (SAD) among Undergraduates through Lesson Plans for Project-Based Learning in Phranakhon Si Ayutthaya Province

ปริญญ์ ไชยนิษฐ์ / Parinut Chaiyanich

อาจารย์ ดร., คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

Dr. of the Faculty of Liberal Art, Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi

วันที่รับบทความ 9 ธันวาคม 2566 / แก้ไขบทความ 22 มิถุนายน 2567 / ตอรับบทความ 10 กรกฎาคม 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี และปัญหาอุปสรรคตลอดจนแนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคมด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยปรากฏการณ์วิทยา เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ระดับปริญญาตรีในปีการศึกษา 2565 (ภาคเรียนที่ 1 และ ภาคเรียนที่ 2) จำนวน 143 คน ผู้บริหารและครูในโรงเรียนในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 8 โครงการ จำนวน 8 คน และผู้แทนจากชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบ จำนวน 5 คน ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ ซึ่งประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ขั้นตอนต้นความสนใจ (2) ขั้นตอนเตรียมโครงการ (3) ขั้นตอนฝึกทักษะที่จำเป็น (4) ขั้นตอนเตรียมวัสดุอุปกรณ์ (5) ขั้นตอนกิจกรรมกลุ่ม (6) ขั้นตอนเก็บรวบรวมข้อมูล (7) ขั้นตอนสรุปผลการดำเนินการ (8) ขั้นตอนทบทวนและนำเสนอโครงการ ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ ได้แก่ ปัญหาอุปสรรคที่ 1 : ความยากในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ ปัญหาอุปสรรคที่ 2 : ความกลัวและความท้อใจของผู้เรียน ปัญหาอุปสรรคที่ 3 : ความวิตกกังวลที่ต้องสื่อสารกับสังคมของผู้เรียน ส่วนแนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคม ได้แก่ 1) จัดการศึกษาอย่างลุ่มลึกไปยังสิ่งที่คุณเรียนสนใจ 2) ให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์จริง 3) ให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถในการค้นหาแนวทางการแก้ปัญหา

คำสำคัญ : กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม แผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ โรคกลัวการเข้าสังคม

Abstract

The purpose of this research was to study the participation process of undergraduates, obstacles, and guidelines on the prevention of social anxiety disorder (SAD) through lesson plans for project-based learning. The research was conducted under a qualitative approach applying the phenomenological method. The data were collected from documents, non-participatory observations, and in-depth interviews with 143 students enrolled in the bachelor's degree courses belonging to the general education category in the academic year 2022 (semester 1 and semester 2), 8 administrators and teachers in 8 projects, and 5 representatives from surrounding communities. The results revealed that students participated in all steps of lesson plans for project-based learning, which consisted of eight steps: (1) stimulating interest, (2) preparing the project, (3) practicing the necessary skills, (4) designing the materials, (5) conducting group activities, (6) gathering data, (7) creating a project summary, and (8) reviewing and presenting the project. Moreover, there were three major obstacles to the participation process of undergraduates via lesson plans for project-based learning: Problem 1 difficulty in boosting confidence among project participants, Problem 2 fear and discouragement of students, and Problem 3 learners' discomfort when interacting with others. Besides, guidelines on the prevention of social anxiety disorder (SAD) comprised three aspects: 1) offering in-depth study to motivated learners, 2) encouraging learners to engage with their surroundings and real-life situations, and 3) fostering the ability to find solutions among learners.

Keywords: Participation Process, Lesson Plans for Project-Based Learning, Social Anxiety Disorder (SAD)

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคม การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันนั้น บางครั้ง อาจทำให้บุคคลรู้สึกกังวลหรือวิตกกังวล เป็นการแสดงถึงความพยายามที่จะดำรงคงอยู่และปรับตัวใน สภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อสร้างเป้าหมายที่สำคัญในชีวิตให้กับตนเอง จึงก่อให้เกิดความวิตกกังวลต่าง ๆ อันเป็นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับความไม่สบายใจและความหวาดหวั่นเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นไปได้ (สุปรีชา ชำนาญพัฒนาพร, อุทัยพร ไก่แก้ว และปริญญา เรื่องทิพย์, 2563) โดยแสดงออกจนรบกวนจิตใจ

และร่างกายได้หลายภาวะ เช่น โรควิตกกังวลทั่วไป (Generalized Anxiety Disorder: GAD) โรคกลัว (Phobia) ที่เน้นที่เหตุการณ์เฉพาะ โรคกลัวการเข้าสังคมหรือสื่อสารในสังคม (Social Anxiety Disorder หรือ SAD) โรควิตกกังวลเมื่อต้องแยก (Separation Anxiety Disorder) โรคกลัวที่มีต่อสถานการณ์ในสังคม (Agoraphobia) และโรคตื่นตระหนก (Panic Disorder) โรคเหล่านี้มีลักษณะอาการที่แตกต่างกัน (นงคฺนุช เนาะแก้ว, 2560)

วัยรุ่นที่มีภาวะ SAD จะมีภาวะความเจ็บป่วยอันอาจเกิดขึ้นจากความทุกข์ทรมานทางอารมณ์ที่ขึ้นอยู่กับการสัมผัส บางรายพบว่า หากอยู่ในการจัดการรักษาที่ไม่ปลอดภัยและยอมรับไม่ได้ แต่ในทางการแพทย์นั้น ภาวะ SAD สามารถรักษาได้ดีด้วยนวัตกรรมหรือเทคโนโลยี VR เพราะโรค SAD เป็นภาวะที่จิตของบุคคลอ่อนแอ ส่งผลกระทบต่อการทำงานในอาชีพและสังคม (Shahid, Kelson & Saliba, 2024) สำหรับความวิตกกังวลทางสังคม มีความหมายรวมไปถึงความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นจากความกลัว เมื่อต้องเผชิญกับการเข้าไปมีส่วนร่วมหรือปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสถานการณ์ทางสังคม เพราะคาดการณ์กลัวว่าผู้อื่นจะประเมินตนเองในทางลบ (Leary, 1983) ความวิตกกังวล (Anxiety) เป็นความกังวลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ในขณะที่ความกลัว (Fear) เป็นการตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน รูปแบบความรู้สึกเหล่านี้ อาจทำให้เกิดอาการทางร่างกาย เช่น การเต้นเร็วของหัวใจ และความสั่นสะเทือนของร่างกาย (นงคฺนุช เนาะแก้ว, 2560) และบางครั้งอาจเกิดจากความกังวลและการรับรู้ว่า ตนเองอาจถูกประเมินเป็นลบจากคนรอบข้างในสังคม ในบางกรณีบุคคลจะแสดงออกด้วยการหลีกเลี่ยงการมีสังคมหรือการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ส่งผลให้ยิ่งเพิ่มปริมาณความกังวลในการต้องเข้าสังคมของบุคคลนั้นมากขึ้น (สุปรียา ชำนาญพุฒิพร, อุทัยพร ไก่แก้ว และ ปริญา เรืองทิพย์, 2563) โดยคนที่มียุทธวิธีโรควิตกกังวล มักจะมีโรควิตกกังวลมากกว่าหนึ่งชนิด อาจอนุมานได้ว่า ความวิตกกังวลแตกต่างจากความเครียดซึ่งเป็นการตอบสนองจิตใจต่อแรงกดดันจากปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ แต่ความวิตกกังวลกลับเป็นการตอบสนองที่มีต่อร่างกายและจิตใจต่อสถานการณ์ที่กลัวว่าจะเกิดขึ้น เช่น ความผิดปกติที่เกิดขึ้นทั้งทางจิตและทางกายจากความเกรงกลัวอันตรายจากสถานการณ์ที่สร้างความเสี่ยง และการรับรู้ผิดปกติต่าง ๆ ในร่างกาย เช่น โรคระบบทางเดินหายใจ (นงคฺนุช เนาะแก้ว, 2560)

สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจัยที่ทำให้ นักศึกษามีความวิตกกังวล รวมถึงการปรับตัวทางสังคมที่แตกต่างกันมีหลายประการ และถ้าบุคคลค้นพบแนวทางการปรับตัวที่เหมาะสม จะช่วยให้คุณค้นพบแนวทางในการพัฒนาชีวิตการเรียนรู้นิวมหาวิทยาลัยมีความสุขขึ้นได้เป็นอย่างมาก (สุปรียา ชำนาญพุฒิพร, อุทัยพร ไก่แก้ว และ ปริญา เรืองทิพย์, 2563) เพราะวัยรุ่นบางคนอาจมีสิ่งๆ ที่ตนเองให้คุณค่าคล้ายกัน แต่มีวิธีการลงมือทำในรูปแบบเชิงพฤติกรรมของเป้าหมายที่ต่างกัน ขึ้นกับศักยภาพของสมาชิกกลุ่มที่แต่ละคนมีและการนำมาใช้กับสิ่งแวดล้อมที่ตนเองต้องเผชิญ อันเป็นการเพิ่มความยืดหยุ่นในการมีทางเลือกที่จะพัฒนาไปสู่สิ่งๆ ที่ตนเองให้คุณค่าได้ นอกจากนี้เป้าหมายยังสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์จริง ในขณะที่สิ่งๆ ที่ตนเองให้คุณค่าจะยังคงเป็นหลักสำคัญชัดเจนในจุดยืนของตนเอง

(ชญาณุช ศรีจันทร์, 2561) การกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมภายใต้ฐานคิดและวิธีการหลักตามแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) ที่เน้นให้ประสบการณ์ในชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงได้ถูกนำเสนอผ่านการสะท้อนคิด (Reflective) และการกระทำร่วม (Collective) (Freire, 1972; Baum, MacDougall & Smith, 2006) บุคคลเมื่อได้ลงมือทำจริงในชีวิตประจำวันด้วยความมุ่งมั่นและการตั้งใจอย่างต่อเนื่อง ไม่เพียงแต่เกี่ยวกับกิจกรรมภายในกลุ่มเท่านั้น แต่ยังต้องผ่านการทดลองและประสบการณ์ตรงที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์และเวลา เพื่อสร้างพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมของตนเอง แม้กระทั่งเมื่อเผชิญกับอุปสรรคภายนอกด้วยความเกี่ยวข้องในการแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องและสอดคล้องกับที่ตั้งใจไว้ตั้งแต่แรก (Westrup & Wright, 2017) จะช่วยให้บุคคลทำความเข้าใจความหมายและความแตกต่างของสิ่งที่ตนเองให้คุณค่าไว้กับเป้าหมายกระจ่างชัดขึ้น กล่าวคือเมื่อบุคคลดำรงชีวิตโดยคงไว้ซึ่งคุณค่าในชีวิต และมีเป้าหมายที่สามารถลงมือทำได้ แม้ว่าจะประสบกับสถานการณ์ทางสังคมในอนาคตที่ทำให้เกิดความวิตกกังวลทางสังคม สิ่งที่คุณค่าจะกลายเป็นพลังขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองให้คุณค่าและรับมือกับความวิตกกังวลได้อย่างยืดหยุ่น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาตนไปสู่การมีความยืดหยุ่นทางจิตใจ (ชญาณุช ศรีจันทร์, 2561) ผลความยืดหยุ่นทางจิตใจจะนำไปสู่รูปแบบการปรับตัวและความสุขของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี ดังเช่นงานศึกษาของ อรุณช ศรีคา (2560) ที่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการปรับตัวทางสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ในมหาวิทยาลัยมหาสารคาม และกล่าวถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัว โดยเฉพาะการปรับตัวในแต่ละช่วงของการเจริญเติบโต โดยนำประสบการณ์ที่ได้รับจากสภาพแวดล้อมทางสังคมมาใช้ เพื่อแก้ไขอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายของนิสิตได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการปรับตัวทางสังคมได้ดีขึ้น

จากการศึกษาผู้วิจัยได้ค้นพบข้อบ่งชี้ของปัญหาที่ยืนยันวิธีที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยปรากฏการณ์วิทยาในครั้งนี้ โดยจากการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกและสุขภาพจิตของนิสิตปริญญาตรีของจักรกฤษณ์ พลราชม และคณะ (2563) พบว่า ปัญหาของนักศึกษาปริญญาตรีที่ยังอยู่ในวัยรุ่นมาจากประสบการณ์ชีวิตยังมีน้อย จึงยังมีระดับความเชื่อมั่นในความสามารถของตนต่ำมาก จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองกับสุขภาพจิตในกลุ่มวัยรุ่นนั้นอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำไปด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญกับความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย การมองโลกในแง่บวกและความยืดหยุ่น และจากผลการศึกษา พบว่า ระดับสุขภาพจิตในนิสิตปริญญาตรีกลุ่มตัวอย่างมีถึงร้อยละ 23.70 ที่มีสุขภาพจิตต่ำกว่าคนทั่วไป ดังนั้นหากมีการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ดังเช่นแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ ซึ่งจากการวัดและประเมินผลจากงานวิจัยของ Guo et al. (2020) พบว่า ผู้เรียนได้ประโยชน์จากแผนการจัดการเรียนรู้ในแบบโครงการเป็นอย่างมาก โดยข้อมูลดังกล่าวได้วัดผลจาก

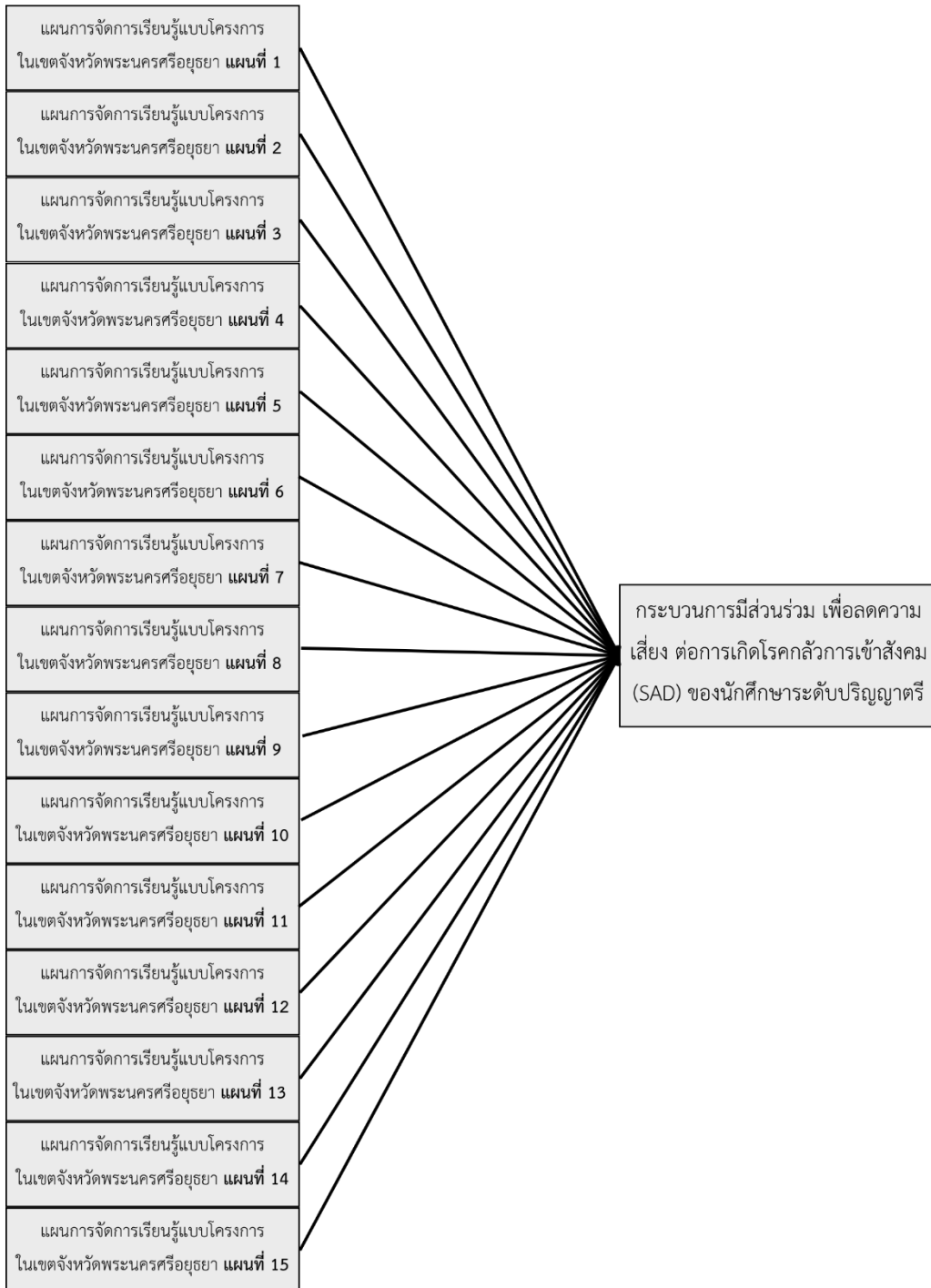
แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้เรียนได้สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ในโครงการ ซึ่งแตกต่างจากการเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้อื่น ๆ การให้ผู้เรียนคิดงานสร้างสรรค์ (the creation of products) เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนบูรณาการและก่อร่างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตัวผู้เรียนเอง การได้ค้นพบด้วยตนเอง ปรับปรุงทักษะความเป็นมืออาชีพด้วยตนเอง สร้างวินัยและความสามารถในการทำงานด้วยความสนใจของตนเองร่วมกับผู้อื่น ท้ายที่สุดประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้จะมีแหล่งกำเนิดมาจากการลงทุนอย่างเอาใจใส่ของผู้เรียนในระหว่างพัฒนาโครงการของตนเองจนสำเร็จสมบูรณ์ (the performance of students' final products)

ดังที่กล่าวมาทั้งหมด ผลักดันให้ผู้วิจัยเชื่อว่า เป็นกระบวนการสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองด้วยความเข้าใจ (cognitive function) รู้จักแก้ปัญหาเมื่อติดกับดักของบุคลิกภาพตัวเอง การใช้หลักการมีส่วนร่วม (participation) เป็นหลักในกระบวนการออกแบบเนื้อหา วิธีการเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้ (Freire, 1972; Baum, MacDougall & Smith, 2006) สามารถนำมาผนวกเข้ากับแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ จะช่วยให้นักศึกษาได้รับการเสริมพลังอำนาจในตนเอง ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปัญหาอุปสรรคตลอดจนแนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคมด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน สามารถนำไปปรับใช้ในการวางแผนแก้ไขปัญหาอุปสรรคอันเป็นแนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคมให้กับวัยรุ่น เป็นแบบอย่างแก่สถาบันการศึกษาอื่น ๆ สร้างคุณค่าทางวิชาการสู่สังคมอย่างแท้จริง

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของการพัฒนากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี
- 3) เพื่อเสนอแนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ใช้วิธีปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology study) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาปรากฏการณ์ เพื่อทำความเข้าใจความหมายจากประสบการณ์ของนักศึกษา 143 คน ผู้บริหารและครูในโรงเรียน 8 โครงการ จำนวน 8 คน และผู้แทนจากชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบจำนวน 5 คน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิจำนวน 143 คน ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ระดับปริญญาตรี ในการศึกษา 2565 (ภาคเรียนที่ 1 และ ภาคเรียนที่ 2) ผู้บริหารและครูในโรงเรียน 8 โครงการ จำนวน 8 คน และผู้แทนจากชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบจำนวน 5 คน (ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย)

4.2 การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีเพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคกลัวการเข้าสังคม จำนวน 15 แผน (2) แบบประเมินออนไลน์ (online journal writing) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี (3) แบบประเมินชิ้นงานโครงการของนักศึกษา (4) แบบบันทึกการสังเกตและพฤติกรรมรายบุคคล

ตารางที่ 1 แสดงแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีเพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคกลัวการเข้าสังคม จำนวน 15 แผน

แผนการจัด การเรียนรู้และ ขั้นตอนของแผนการจัดการเรียนรู้แบบ โครงการ	กิจกรรมการจัดการ เรียนรู้แบบสร้าง กระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อลดความเสี่ยงต่อ การเกิดโรคกลัวการ เข้าสังคม	ผลลัพธ์การเรียนรู้ ในแต่ละแผน	สื่อการเรียนรู้ ตลอดการใช้ แผนการจัดการ เรียนรู้	วิธีวัดและ ประเมินผลตาม สภาพจริง (Authentic Assessment)
แผนที่ 1 (1) <i>ขั้นกระตุ้นความ สนใจ</i>	ออกแบบข้อตกลงการ ให้คะแนนร่วมกันและ ทำความรู้จักกับสมาชิก โครงการ ปิดท้ายด้วย การวางบทบาทหน้าที่ ของแต่ละคน ใน โครงการ	(1) ปฏิสัมพันธ์ที่ดีของผู้เรียน ผู้สอน และเพื่อนสมาชิกโครงการ (2) ความกล้าแสดงออก (3) การเผชิญหน้า อย่างมีส่วนร่วม (4) การแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน (5) ความเชื่อมั่นในความสามารถของ ตนเอง	(1) บุคคล (2) กิจกรรม (3) กระบวนการ (4) สื่อรายงาน ความก้าวหน้า (5) อนุทิน ออนไลน์ (บันทึกสิ่งที่ได้ เรียนรู้)	(1) สังเกต (2) สัมภาษณ์ (3) สนทนากลุ่ม (4) สื่อรายงาน ความก้าวหน้า (5) การรายงาน ตนเองผ่านอนุทิน ออนไลน์ (เขียนบรรยายหรือ ตอบคำถามสั้น ๆ ใน สิ่งที่ได้เรียนรู้)
แผนที่ 2 (2) <i>ขั้นเตรียม โครงการ</i>	กระบวนการมีส่วนร่วม ในการกำหนดปัญหา ของโครงการและ ออกแบบโครงการ เพื่อให้สอดคล้องกับ เป้าหมายรายวิชา	(1) ปฏิสัมพันธ์ที่ดีของผู้เรียน ผู้สอน และเพื่อนสมาชิกโครงการ (2) ความกล้าแสดงออก (3) การเผชิญหน้าอย่างมีส่วนร่วม (4) การแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน	(6) กรณีศึกษา ตัวอย่างโครงการ	

แผน การจัด การเรียนรู้และ ขั้นตอนของแผนการ จัดการเรียนรู้แบบ โครงการ	กิจกรรมการจัดการ เรียนรู้แบบสร้าง กระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อลดความเสี่ยงต่อ การเกิดโรคกลัวการ เข้าสังคม	ผลลัพธ์การเรียนรู้ ในแต่ละแผน	สื่อการเรียนรู้ ตลอดการใช้ แผนการจัดการ เรียนรู้	วิธีวัดและ ประเมินผลตาม สภาพจริง (Authentic Assessment)
แผนที่ 3 (2) <i>ขั้นเตรียม</i> โครงการ	พัฒนาแผนที่เพื่อทำ ความเข้าใจชุมชน เป้าหมายในการทำ โครงการ (empathy map) และการตั้ง คำถาม	(1) ทักษะความยืดหยุ่นในทุก สถานการณ์ (2) ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและความ เข้าใจความต่างของวัฒนธรรม ต่าง กระบวนการทัศน์ (3) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (4) ปฏิสัมพันธ์ที่ดีของผู้เรียน ผู้สอน และเพื่อนสมาชิกโครงการ (5) ความเชื่อมั่นในความสามารถของ ตนเองและสมาชิกในโครงการ		(6) กรณีศึกษา ตัวอย่างโครงการ (7) เพจเฟซบุ๊กสะสม ผลงาน (8) ข้อสอบแบบเน้น การปฏิบัติจริง (9) บันทึกจากผู้มี ส่วนได้ส่วนเสีย (10) การตรวจงาน
แผนที่ 4 (3) <i>ขั้นฝึกทักษะที่</i> จำเป็น	วิเคราะห์ความต้องการ ของสมาชิกโครงการ รายบุคคลก่อนลงพื้นที่ ทำโครงการ	(1) การไม่ปิดกั้นความคิดและ จินตนาการ (2) การแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน (3) ความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย		
แผนที่ 5 (3) <i>ขั้นฝึกทักษะที่</i> จำเป็น	ทำความเข้าใจกับชุมชน ด้วยการลงพื้นที่และ เรียนรู้นอกห้องเรียน ร่วมกันครั้งที่ 1	(1) ความรับผิดชอบด้วยจิตอาสา (2) ความเป็นผู้นำ ผู้ตาม (3) การเข้าถึงสังคมและเรียนรู้ วัฒนธรรมใหม่		
แผนที่ 6 (4) <i>ขั้นเตรียมวัสดุ</i> อุปกรณ์	เขียนโครงการและ ออกแบบกิจกรรมทั้ง โครงการครั้งที่ 1	(1) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (2) ความร่วมมือกันทำงานเป็นทีม (3) ความรับผิดชอบ ด้วยจิตอาสา		
แผนที่ 7 (4) <i>ขั้นเตรียมวัสดุ</i> อุปกรณ์	หาทุนบริจาคเพื่อ สนับสนุนโครงการครั้งที่ 1	(1) ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (2) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสมาชิก ในกลุ่ม (3) ทักษะการไตร่ตรอง (4) ทักษะการปรับตัวและแก้ปัญหา (5) ความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย		
แผนที่ 8 (5) <i>ขั้นกิจกรรมกลุ่ม</i>	สะท้อนปัญหาและหาวิธี แก้ปัญหาพร้อมกันครั้งที่ 1	(1) ยืดหยุ่นและพัฒนาไปสู่สิ่งที่ตนเอง ให้คุณค่าได้ (2) ความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย		
แผนที่ 9	หาทุนบริจาคเพื่อ สนับสนุนโครงการครั้งที่ 2	(1) ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (2) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสมาชิก ในกลุ่ม (3) ทักษะการไตร่ตรอง (4) ทักษะการปรับตัวและแก้ปัญหา (5) ความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย		
แผนที่ 10	สะท้อนปัญหาและหาวิธี แก้ปัญหาพร้อมกันครั้งที่ 2	(1) การไม่ปิดกั้นความคิดและ จินตนาการ (2) การแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน (3) เป็นผู้ฟังอย่างตั้งใจ (4) เป็นผู้กล้าพูด (5) อดทนอดกลั้น และควบคุมตนเองได้		

แผน การจัด การเรียนรู้และ ขั้นตอนของแผนการ จัดการเรียนรู้แบบ โครงการ	กิจกรรมการจัดการ เรียนรู้แบบสร้าง กระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อลดความเสี่ยงต่อ การเกิดโรคหลอดเลือด หัวใจ	ผลลัพธ์การเรียนรู้ ในแต่ละแผน	สื่อการเรียนรู้ ตลอดการใช้ แผนการจัดการ เรียนรู้	วิธีวัดและ ประเมินผลตาม สภาพจริง (Authentic Assessment)
		(6) ความภาคภูมิใจในตนเองและ สมาชิกในโครงการ		
แผนที่ 11 (6) ชั้นเก็บรวบรวม ข้อมูล	จัดโครงการ (วันจริง)	(1) กระบวนการมีส่วนร่วมในการ ปรับตัวที่เหมาะสม (2) กระบวนการมีส่วนร่วมในการเสริม พลังอำนาจในตนเอง (3) ความสุขและประสบการณ์ใหม่จาก การได้ร่วมกันทำโครงการ (4) ความภาคภูมิใจในตนเองและ สมาชิกในโครงการ (5) ความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย		
แผนที่ 12 (7) ชั้นสรุปผลการ ดำเนินการ	คืนความรู้ร่วมกันครั้งที่ 1	(1) กระบวนการมีส่วนร่วมในการ ปรับตัวที่เหมาะสม (2) กระบวนการมีส่วนร่วมในการเสริม พลังอำนาจในตนเอง (3) ความสุขและประสบการณ์ใหม่ หลังจากได้ร่วมกันทำโครงการ (4) การเห็นคุณค่าในตนเองและสมาชิก ในโครงการ		
แผนที่ 13 (8) ชั้นทบทวนและ นำเสนอโครงการ	วิเคราะห์ความต้องการ ของสมาชิกโครงการ รายบุคคลหลังจบ โครงการ	(1) ความสุขจากการได้เปลี่ยนตนเอง (2) ความสุขจากการได้เห็นความ เปลี่ยนแปลง ของเพื่อน ๆ (3) ความสุขจากการได้เห็น กลุ่มเป้าหมายในโครงการมีความสุข		
แผนที่ 14 (8) ชั้นทบทวนและ นำเสนอโครงการ	คืนความรู้ร่วมกันครั้งที่ 2	(1) ปฏิสัมพันธ์ที่ดีของผู้เรียน ผู้สอน และเพื่อนสมาชิกโครงการ (2) ความกล้าแสดงออก (3) การเผชิญหน้าอย่างมีส่วนร่วม (4) การแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน (5) ความเชื่อมั่นในความสามารถของ ตนเอง		
แผนที่ 15 (8) ชั้นทบทวนและ นำเสนอโครงการ	สะท้อนความคิดของ สมาชิกในโครงการ รายบุคคลที่มีต่อตนเอง	(1) การทบทวนและวางแผนจัดการ ตนเอง (2) การถ่ายทอดประสบการณ์ที่ได้ ทำงานในโครงการจนสำเร็จ (3) การพัฒนาความจำขณะทำงาน		

หมายเหตุ ทุกขั้นตอน ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงกับ มคอ. 3 ประจำรายวิชา

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ระดับปริญญาตรีในปีการศึกษา 2565 (ภาคเรียนที่ 1 และ ภาคเรียนที่ 2) จำนวน 143 คน ผู้บริหารและครูในโรงเรียน 8 โครงการ จำนวน 8 คน และผู้แทนจากชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบจำนวน 5 คน ผู้วิจัยดำเนินการและบันทึกข้อมูลด้วยตนเองตั้งแต่วันที่ 1 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2565 ถึง เดือน มีนาคม พ.ศ. 2566 โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยรวบรวมข้อมูลทุกข้อมูจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อศึกษา (1) กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม (2) การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ และ (3) โรคกลัวการเข้าสังคม (เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 2 3)

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้บริหารและครูในโรงเรียน 8 โครงการ จำนวน 8 คน และผู้แทนจากชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบจำนวน 5 คน สะท้อนประสบการณ์ที่มีต่อกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการเพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคกลัวการเข้าสังคม (เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 2 3)

3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (participant observation) ผู้วิจัยสังเกตและประเมินผลพฤติกรรม นักศึกษารายบุคคลจากการมีส่วนร่วมในระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ การร่วมโครงการ และการมีส่วนร่วมกับออนไลน์ (online journal writing) โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจากนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ระดับปริญญาตรีในปีการศึกษา 2565 (ภาคเรียนที่ 1 และ ภาคเรียนที่ 2) จำนวน 143 คน โดยได้ ดำเนินการสังเกตเป็นเวลา 1 ปี (เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 2)

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความหมายของข้อมูล (interpretation analysis) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการค้นหาแนวคิด (constructs) ที่สามารถใช้ในการพรรณนาและอธิบายเพื่อให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและมีน้ำหนักมากขึ้น

4.4 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (data triangulation) ดังนี้

1) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (data triangulation) คือ การตรวจสอบยืนยัน

ข้อมูลจากนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ระดับปริญญาตรีในปีการศึกษา 2565 (ภาคเรียนที่ 1 และ ภาคเรียนที่ 2) จำนวน 143 คน ผู้บริหารและครูในโรงเรียน 8 โครงการ จำนวน 8 คน และผู้แทนจากชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบ

จำนวน 5 คน โดยการ ตรวจสอบแหล่งข้อมูลหัวข้อความ สถานที่ และบุคคลว่า ข้อมูลที่ได้มานั้น มีความเหมือนกันหรือต่างกันหรือไม่ หากผลสรุปของข้อค้นพบไม่ต่างกัน จะยืนยันได้ว่าข้อมูลมีความถูกต้อง

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) คือ

การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกัน ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis), การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (participant observation) เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบยืนยัน

3) การตรวจสอบโดยการทบทวนข้อมูล (reviews triangulation)

การให้บุคคลต่าง ๆ ที่ไม่ใช่แก่นักวิจัยทำการทบทวนข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ เพื่อดูว่าข้อมูลที่ได้มาเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ถ้าพบว่าไม่ว่าจะนำทฤษฎีใดมาใช้ ข้อค้นพบที่ได้เหมือนกัน จะยืนยันได้ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

5. ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ระดับปริญญาตรีในปีการศึกษา 2565 (ภาคเรียนที่ 1 และ ภาคเรียนที่ 2) จำนวน 143 คน ผู้บริหาร และครูในโรงเรียน 8 โครงการ จำนวน 8 คน และผู้แทนจากชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบจำนวน 5 คน เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปัญหาอุปสรรคตลอดจนแนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคมด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

1) การศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ระดับปริญญาตรีในปีการศึกษา 2565 (ภาคเรียนที่ 1 และ ภาคเรียนที่ 2) จำนวน 143 คน ผู้บริหารและครูในโรงเรียน 8 โครงการ จำนวน 8 คน และผู้แทนจากชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบจำนวน 5 คน พบว่า ด้านนักศึกษาได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจ ด้วยการสืบค้นจากสิ่งแวดล้อมที่ไปทำโครงการโดยตรง มีการลงมือทดลองถูกโดยใช้ประสบการณ์เก่าและประสบการณ์ใหม่ ทุกคนได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับอาจารย์ผู้สอน เพื่อน ๆ รุ่นพี่ รุ่นน้อง (บางรายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไป นักศึกษาลงทะเบียนเรียนหลายชั้นปีและเรียนร่วมกัน) นักศึกษาได้รับแรงกระตุ้นจากทุกฝ่าย ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและได้ฝึกฝนในการสื่อสาร การนำเสนอความคิดเห็นด้วยกลยุทธ์ของตนเอง นอกจากนี้ยังพบว่า นักศึกษาหลายคนจากที่เป็นคนไม่ค่อยกล้าพูดกับคนที่ไม่สนิทหรือคุ้นเคย บางคนมีข้อสงสัยทุกครั้งที่ต้องเสนอความคิดเห็น บางคนส่ายหน้าหรือพยักหน้าได้เพียงอย่างเดียวในช่วงเวลาที่ต้องเรียนรู้ร่วมกันในช่วงแรก ๆ หรือบางคนหาก

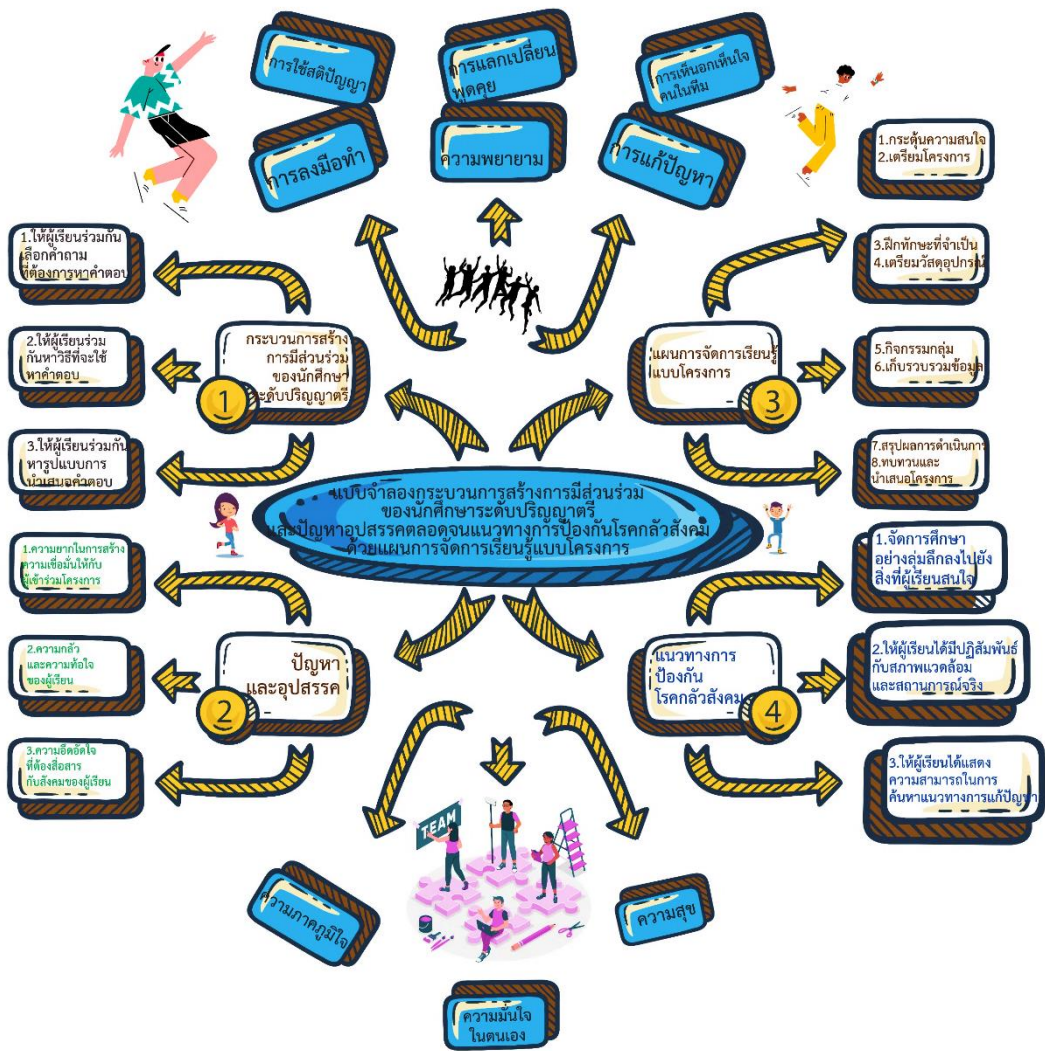
กำหนดให้เขียนจะเขียนได้ดีมากแต่สื่อสารไม่ได้ หลังจากได้มีส่วนร่วมกับการระดมความคิดของนักเรียนระดับปริญญาตรีและปัญหาอุปสรรคตลอดจนแนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคมด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ นักศึกษาเชื่อมั่นและเห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น และจากการสังเกตพฤติกรรมรายบุคคล นักศึกษามีความสุขกับการจัดการศึกษารูปแบบดังกล่าว ความสุขนั้นแสดงออกผ่านความต้องการแก้ปัญหาของผู้เรียนด้วยตนเองในทุกขั้นตอนของการทำโครงการ ตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนในห้องเรียน (classroom planning) นักศึกษาและอาจารย์อภิปรายถึง หัวข้อเรื่องและขอบเขตของโครงการ ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการโครงการ (carry out the project) เด็กจะออกจากห้องเรียนไป ดำเนินโครงการตามแผนที่กำหนดไว้ และขั้นตอนที่ 3 ขั้นทบทวน (reviewing and monitoring) เป็นการอภิปรายและให้ข้อมูล ย้อนกลับหลังจากเสร็จสิ้นโครงการ โดยกระบวนการดำเนินโครงการมีขั้นตอนตามหลักของ บูธ Booth (1987) ดังนี้ 1) ขั้นกระตุ้นความสนใจ (stimulus) เป็นการอภิปรายเบื้องต้น และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการว่าใช้เวลาเท่าใด รายละเอียดของโครงการมีอะไรบ้าง 2) ขั้นเตรียมโครงการ (definition of the project objective) เป็นการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการว่าใช้เวลาเท่าไร รายละเอียดของโครงการมีอะไรบ้าง 3) ขั้นฝึกทักษะที่จำเป็น (practice) นักศึกษาจำเป็นต้องมีทักษะที่จำเป็นในการดำเนินการ เช่น การสร้างละคร การพากย์เสียง การฝึกเป็นพิธีกรดำเนินรายการ การทำกิจกรรมร่วมกับเด็กหรือคนในชุมชน 4) ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์ (design of written materials) 5) ขั้นกิจกรรมกลุ่ม (group activities) 6) ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล (collecting information) 7) ขั้นสรุปผลการดำเนินการ (organization) 8) ขั้นทบทวนและนำเสนอโครงการ (reviewing and final presentation)

2) การศึกษาปัญหาอุปสรรคตลอดจนแนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคมด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึก จากนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ระดับปริญญาตรีในปีการศึกษา 2565 (ภาคเรียนที่ 1 และ ภาคเรียนที่ 2) จำนวน 143 คน ผู้บริหารและครูในโรงเรียน 8 โครงการ จำนวน 8 คน และผู้แทนจากชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบจำนวน 5 คน พบว่า ปัญหาอุปสรรคที่ 1 แผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการเป็นสิ่งที่ใหม่สำหรับนักศึกษา เพราะส่วนใหญ่เมื่อพูดถึงการทำโครงการ หลายคนจะนึกไปถึงการทำโครงการจิตอาสาไปต่างจังหวัด ต้องใช้แรงคนจำนวนมากในการทำ เมื่อความคิดของนักศึกษาข้ามไปถึงภาพใหญ่เหล่านั้น ปัญหาและอุปสรรคที่ผู้สอนต้องเผชิญ คือ ความกลัวและความท้อใจของนักศึกษาเพราะเข้าใจไปว่ากำลังทำสิ่งที่เกินความสามารถของตนเอง ปัญหาอุปสรรคที่ 2 โรงเรียนหรือคนในชุมชนยังมีบางส่วนที่ไม่เข้าใจว่า นักศึกษาเข้าไปทำเพื่ออะไร และทำไปเพราะอะไร นักศึกษาได้อะไร บางส่วนยังไม่เข้าใจ จึงทำให้นักศึกษากลัวที่จะลงพื้นที่ไปโดยลำพังอย่างไม่มีครูผู้สอนไปดูแล ปัญหาอุปสรรคที่ 3 ความอึดอัดใจที่ต้องสื่อสารกับสังคมของนักศึกษา นักศึกษาบางส่วนเคยผ่านการทำโครงการมา แต่ทั้ง 8 โครงการในงานวิจัย

ครั้งนี้ ล้วนเป็นโครงการที่นักศึกษาต้องทำเองตั้งต้นเอง และจบเองทุกขั้นตอนทำด้วยตนเองทั้งหมด บางคนไม่คุ้นกับการทำงานเป็นทีม บางคนชอบทำงานคนเดียว บางคนชอบนำเพื่อน บางคนชอบตามเพื่อน บางคนไม่ชอบอยู่กับใคร ทั้งหมดจึงเกิดเป็นปัญหาที่นักศึกษาต้องแก้และเป็นปัญหาที่มีสาเหตุมาจากความอึดอัดใจที่ต้องสื่อสารกับสังคมของนักศึกษา ผลการวิจัยในวัตถุประสงค์นี้ทำให้ผู้วิจัยพบว่า นักศึกษาสามารถก้าวข้ามผ่านปัญหาและอุปสรรค จนทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงองค์ความรู้ใหม่ในการนำเสนอแนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคมด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการได้จากผลงานของนักศึกษาทุกคน

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ลึกซึ้งจากการดำเนินการสังเกตเป็นเวลา 1 ปี ทำให้พบว่า ภาวะของการกลัวสังคมมีอิทธิพลอย่างมากต่อการใช้ชีวิตของนักศึกษา เพราะจากการเก็บข้อมูลทำให้ผู้วิจัยเห็นประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับธรรมชาติของนักศึกษาในวัยนี้ พวกเขามีการประเมินตนเองอยู่ตลอดเวลา ความกังวลเกี่ยวกับปมหลังของตนเอง ปะติดปะต่อกับความคาดหวังที่สังคมมอบให้ ยังผลให้นักศึกษาซึมซับสิ่งต่าง ๆ จนเกิดเป็นความกลัวว่า ตนเองจะดูไม่ดีในสายตาคนรอบข้าง หรือทำอย่างนี้แล้วไม่มั่นใจว่าจะถูกติตราหรือไม่ หล่อหลอมเป็นความสมบูรณ์แบบที่สมจริงในความคิดของนักศึกษา ทั้งหมดจึงเป็นเหมือนกับขบวนการที่พร้อมจะปะทุ กลายกลับเป็นลาวาแห่งการกลัวสังคม การปล่อยให้ย่ำแย่คือการปล่อยให้สิ่งเหล่านั้นรวมตัวลุกลามจนเกิดเป็นโรคขึ้นมาจริง ๆ แต่งานวิจัยนี้ค้นพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ ช่วยเสนอเป็นแนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคมให้กับนักศึกษาได้ แต่ละขั้นตอนของการพัฒนาโครงการเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ที่นักศึกษาได้ ขยายผลด้วยองค์ความรู้จากกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคมได้อย่างยั่งยืนต่อไป

3) การเสนอแนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยาผ่านกระบวนการนำไปใช้ พื้นที่ของความรู้จากผลการศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปัญหาอุปสรรคตลอดจนแนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคมด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ ทำให้ผู้วิจัยหลุดออกจากกับดักแห่งการใช้การจัดการเรียนรู้ในอดีตที่บางอย่างอาจไม่สามารถตอบโจทย์ความหลากหลายของผู้เรียน และบางกิจกรรมในอดีตส่งเสริมให้ผู้เรียนมีภาวะการกลัวสังคมมากยิ่งขึ้น การหลุดออกจากกับดักด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีเพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคกลัวการเข้าสังคม จำนวน 15 แผน (2) แบบประเมินอนุทินออนไลน์ (online journal writing) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี (3) แบบประเมินชิ้นงานโครงการของนักศึกษา (4) แบบบันทึกการสังเกตและพฤติกรรมรายบุคคล และผลการดำเนินงานพัฒนา ทำให้ผู้วิจัยได้ตรงต่อและผลิตความรู้ชุดใหม่สู่สังคมเป็นแบบจำลองการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แบบจำลองการนำผลการวิจัยไปใช้

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการทั้ง 15 แผน ซึ่งประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ชั้นกระตุ้นความสนใจ (2) ชั้นเตรียมโครงการ (3) ชั้นฝึกทักษะที่จำเป็น (4) ชั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์ (5) ชั้นกิจกรรมกลุ่ม (6) ชั้นเก็บรวบรวมข้อมูล (7) ชั้นสรุปผลการดำเนินการ (8) ชั้นทบทวนและนำเสนอโครงการ

6.2 ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ ได้แก่ ปัญหาอุปสรรคที่ 1 : ความยากในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ ปัญหาอุปสรรคที่ 2 : ความกลัวและความท้อใจของผู้เรียน ปัญหาอุปสรรคที่ 3 : ความอึดอัดใจที่ต้องสื่อสารกับสังคมของผู้เรียน

6.3 แนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคม ได้แก่ 1) วางแผนการจัดการเรียนรู้โดยเน้นไปยังสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ 2) ให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์จริง (โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน) 3) ให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถในการค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาที่ช่วยพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองมากยิ่งขึ้น

7. อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ ซึ่งประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ขั้นกระตุ้นความสนใจ (2) ขั้นเตรียมโครงการ (3) ขั้นฝึกทักษะที่จำเป็น (4) ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์ (5) ขั้นกิจกรรมกลุ่ม (6) ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล (7) ขั้นสรุปผลการดำเนินการ (8) ขั้นทบทวนและนำเสนอโครงการ ซึ่งงานวิจัยนี้ได้ให้ผู้เรียนนำเสนอเป็นสื่อรายงานความก้าวหน้า และสร้างเป็นนวัตกรรมในรูปของคลิปวิดีโอผ่านเพจเฟซบุ๊กอย่างต่อเนื่อง จากผลของการดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของกาญจนา วิชญาปกรณ์ และทรงภพ ขุนมธุรส (2566) ที่ค้นพบว่า แต่ละขั้นตอนส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะค้นคว้าองค์ความรู้ และมีการตั้งจุดมุ่งหมายในการเรียนที่ชัดเจนซึ่งก่อให้เกิดการบูรณาการข้ามศาสตร์ ตรงตามที่ชญาณุช ศรีจันทร์ (2561) ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อบุคคลได้ลงมือทำตามศักยภาพของสมาชิกกลุ่มที่แต่ละคนมี และการนำมาใช้กับสิ่งแวดล้อมที่ตนเองต้องเผชิญ บุคคลจะเพิ่มความยืดหยุ่นและสามารถพัฒนาจุดยืนของตนเองได้อย่างชัดเจน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ ได้แก่ ปัญหาอุปสรรคที่ 1 : ความยากในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ ปัญหาอุปสรรคที่ 2 : ความกลัวและความท้อใจของผู้เรียน ปัญหาอุปสรรคที่ 3 : ความอึดอัดใจที่ต้องสื่อสารกับสังคมของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Shahid, Kelson & Saliba (2024) ที่กล่าวถึงวัยรุ่นที่มีภาวะ SAD จะมีภาวะความเจ็บป่วยอันอาจเกิดขึ้นจากความทุกข์ทรมานทางอารมณ์ที่ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ หากพบว่าตนเองอยู่ในที่อยู่ที่อยู่ในการจัดการรักษาที่ไม่ปลอดภัยและยอมรับไม่ได้ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว หากปล่อยให้ยืดเยื้ออาจนำไปสู่การโดนกีดกันทางสังคม (social deprivation) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ Orben, Tomova, & Blakemore (2020) ได้นำเสนอไว้ว่าการโดนกีดกันทางสังคม มีสาเหตุจากการถูกทิ้งทางสังคมซึ่งจะส่งผลอย่างมากต่อพัฒนาการทางสมองและพฤติกรรมของวัยรุ่น เมื่อเทียบกับช่วงวัยอื่น ๆ แต่หากใช้แนวทางแก้ไขเรื่องการโดนกีดกันทางสังคม

ตามแนวคิดของ Guo et al. (2020) ที่ได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาไว้ผ่านประโยชน์จากแผนการจัดการเรียนรู้ในแบบโครงการ ประสบการณ์การก่อร่างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตัวผู้เรียนเอง จะเป็นปรากฏการณ์ในประสบการณ์การได้ค้นพบด้วยตนเอง ด้วยความเอาใจใส่จนผลงานโครงการสำเร็จสมบูรณ์ (The performance of students' final products)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางการป้องกันโรคกลัวการเข้าสังคม ได้แก่ 1) จัดการศึกษาอย่างลุ่มลึกไปยังสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ 2) ให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์จริง 3) ให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถในการค้นหาแนวทางการแก้ปัญหา แนวทางการป้องกันดังกล่าวส่งผลให้นักศึกษาได้ฝึกการมองเห็นตนเองและเห็นคุณค่าในตนเองมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมทักษะทางสังคมของ Riggio (1986), Lindner-Müller และคณะ (2012) ที่สรุปว่าทักษะทางสังคมที่เชื่อมโยงกับองค์ประกอบอัตมโนทัศน์ทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญ จำนวน 5 องค์ประกอบ โดยมีรายละเอียด ดังนี้ 1) การรับรู้ตนเองว่าตนเองนั้นได้รับการยอมรับจากผู้อื่น หมายถึง การรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่ตนมีความสัมพันธ์และสร้างปฏิสัมพันธ์อยู่ด้วย คนส่วนใหญ่ในกลุ่มแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนให้รู้สึกว่าคุณได้รับการยอมรับ ได้รับการปฏิบัติอย่างให้เกียรติ จึงสร้างให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อตนเอง 2) การรับรู้ตนเองถึงความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น หมายถึง การรู้สึกว่าคุณสามารถรับรู้ เข้าใจความหมายของการแสดงออกทางอารมณ์ และพฤติกรรมของบุคคลอื่นผ่านการวิเคราะห์จากสีหน้า การสื่อสาร และการแสดงออกได้ 3) การรับรู้ตนเองถึงความสามารถในการแสดงออกและควบคุมทางอารมณ์ หมายถึง การรู้สึกว่าคุณมีความสามารถในการกำกับและปรับอารมณ์ของตนเองต่อสิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงแสดงออกให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมผ่านทางสีหน้าและท่าทาง 4) การรับรู้ตนเองถึงความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น หมายถึง การรู้สึกว่าคุณมีความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน และมีความเหมาะสมกับกาลเทศะ 5) การรับรู้ตนเองถึงการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น หมายถึง การรู้สึกว่าคุณมีความสามารถในการปรับทัศนคติและพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับบริบทรอบข้างที่ตนมีปฏิสัมพันธ์ด้วยในเชิงบวก

8. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

8.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

8.1.1 จากการศึกษาวิจัยในทุกขั้นตอนของการสร้างนวัตกรรมในรูปแบบของคลิปวิดีโอผ่านเพจเฟซบุ๊กของนักศึกษา จึงควรนำผลการวิจัยดังกล่าวไปออกแบบในทุกรายวิชา ไม่ใช่แค่เพียงหมวดวิชาศึกษาทั่วไป จะทำให้นักศึกษาแสดงพลังความกล้าที่จะมีส่วนร่วมจากการพัฒนาความกระตือรือร้นที่จะค้นคว้าความรู้ และแก้ปัญหาให้กับโครงการของตนเอง

8.1.2 จากแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการผ่านสื่อรายงานความก้าวหน้า ควรนำผลของการรายงานความก้าวหน้าผ่านสื่อมาวิเคราะห์ถึงกระบวนการการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีโดยเปรียบเทียบระหว่างผู้ที่มีความเสี่ยงจะเป็นโรคกลัวการเข้าสังคมกับผู้ที่ไม่มีความเสี่ยงจะเป็นโรคกลัวการเข้าสังคม เพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงรายบุคคลอย่างแท้จริง

8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

8.2.1 จากปัญหาอุปสรรคในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ต่อถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยากในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ

8.2.2 จุดเริ่มต้นความกลัวและความท้อใจของผู้เรียน และความวิตกกังวลที่ต้องสื่อสารกับสังคมของผู้เรียนส่งผลอย่างมากต่อผู้ที่ทำโครงการในฐานะเป็นหัวหน้าของแต่ละทีมย่อย แต่นักศึกษาก็สามารถผ่านจุดที่ยากที่สุดมาได้อย่างมีความมั่นใจ การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษาเรื่อง ชีวิตและการเดินทางหลังจากนักศึกษาผ่านประสบการณ์การจัดการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ เพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคความกลัวการเข้าสังคม

9. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้สนับสนุนโครงการทั้ง 8 โครงการของนักศึกษา ดังนี้ (1) โครงการละครพลเมืองสร้างมิตรกับวิศวะไฟฟ้า RUS (2) โครงการบุคลิกภาพ RUS กับวิศวะการผลิต (3) โครงการ MKT วาสุกรีจัดกิจกรรมสารสนเทศปันยิ้มให้น้อง (4) โครงการ RUS พัฒนาบุคลิกภาพ โดยภาษาไทยและเทคโนโลยีสารสนเทศ (5) โครงการ RUS คู่มือคิดบริหารพัฒนาบุคลิกภาพ (6) โครงการ ละครพลเมืองศิลปศาสตร์บริหาร RUS (7) โครงการกิจกรรมฐานความรู้ Art of Living Game โดยการจัดการ RUS (8) ISD & BTI จิตอาสาอัปเกรดบุคลิกภาพอาร์อีส

10. บรรณานุกรม

กาญจนา วิชญาปกรณ์ และ ทรงภพ ขุนมธูรส. (2566). การใช้วิธีสอนแบบโครงการในรายวิชาคณิตชน

วิทยา กับการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย. *Liberal Arts Review*, 18(1), 111-128.

จักรกฤษณ์ พลราชม, ณัฐพัชร์ พงอวดทา, ทิพย์ทิวา แก้วกาวิ, เสาวภาคย์ น้ำทอง, ประเวช ชุ่มเกษรกุลกิจ, และมนัสนันท์ ลิ้มปวิทยากุล. (2564). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกและ สุขภาพจิตของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*, 36(1), 74-83.

- ชญาณุช ศรีจันทร์. (2561). ผลของกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวการยอมรับและพันธสัญญาต่อความวิตกกังวลทางสังคมความกลัวการถูกประเมินทางลบและความยึดหยุ่นทางจิตใจในนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีเพศหญิง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงคันุช แนะแก้ว. (2560). ความเครียด ความวิตกกังวลและการพยาบาลผู้ป่วยโรคกล้ามเนื้อหัวใจตายเฉียบพลันในหอผู้ป่วยวิกฤติโรคหัวใจ. กรุงเทพมหานคร: งานการพยาบาลอายุรศาสตร์และจิตเวชศาสตร์, โรงพยาบาลศิริราช. หน้า 105.
- สุปรีชา ชำนาญพิฒพร, อุทัยพร ไก่แก้ว และปริญญา เรืองทิพย์. (2563). บุคลิกภาพแบบหวั่นไหวและคติสมบูรณแบบเพื่อทำนายความวิตกกังวลทางสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ในภาคใต้ของประเทศไทย. *ปัญญา*, 27(2), 49-62.
- อรนุช ศรีคำ. (2560). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการปรับตัวทางสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 23(ฉบับพิเศษ), 292-301.
- Baum, F., MacDougall, C., & Smith, D.(2006). Participatory action research. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 60(10), 854–857.
- Booth. (1987). *Project work*. 2 nd ed. Oxford : The Alden Press. Chark.
- Freire, P. (1972). *Pedagogy of the Oppressed*. Harmondsworth: Penguin.
- Guo, P., Saab, N., Post, L. S., & Admiraal, W. (2020). A review of project-based learning in higher education: Student outcomes and measures. *International journal of educational research*, 102, 101586. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2020.101586>.
- Leary, M. R. (1983). *Understanding social anxiety: Social, personality and clinical perspectives* (Vol. 153): Sage Publications, Inc.
- Lindner-Muller, C., John, C., & Arnold, K. (2012). Longitudinal Assessment of Elementary School Students' Social Self-concept in Relation to Social Preference. *Journal for Educational Research Online*, 4(1): 47 –72.
- Orben, A., Tomova, L., & Blakemore, S-J. (2020). The Effects of Social Deprivation on Adolescent Development and Mental Health. *Viewpoint*, 4(8), 634 -640.
- Riggio, R. (1986). Assessment of Basic Social Skills. *Journal of Personality & Social Psychology*, 51: 649 –660.

- Shahid, S., Kelson, J., & Saliba, A. (2024). Effectiveness and User Experience of Virtual Reality for Social Anxiety Disorder: Systematic Review. *JMIR Mental Health*, 11(1), e48916.
- Westrup, D., & Wright, M. J. (2017). **Learning ACT for Group Treatment: An Acceptance and Commitment Therapy Skills Training Manual for Therapists**: New Harbinger Publications.

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา

Creative Dance: Marnvika

ฉัตรารณณ์ ขวัญเมือง / Chattraporn Khwanmueang

นักศึกษาปริญญาตรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Undergraduate Student of the Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University

ศุภกานต์ บึงอ้อ / Suphakan Buengoo

นักศึกษาปริญญาตรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Undergraduate Student of the Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University

กนกวรรณ ฉิมเกิด / Kanokwan Chimgerd

นักศึกษาปริญญาตรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Undergraduate Student of the Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University

วันที่รับบทความ 10 พฤศจิกายน 2566 / แก้ไขบทความ 7 สิงหาคม 2567 / ตอรับบทความ 19 สิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

นาฏศิลป์สร้างสรรค์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์ชุดการแสดง “มาณวิกา” ซึ่งหมายถึงผู้หญิงในภาษาบาลี ผู้หญิงในที่นี้ผู้สร้างสรรค์ให้ความหมายว่าหมายถึงผู้หญิงที่แปลว่าเมีย โดยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายตราสามดวง กฎพระไอยการลักษณะผ้าเมีย จากตำรา และเอกสารวิชาการ เพื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นการแสดง จากการศึกษาพบว่า สังคมไทยในอดีตมีค่านิยมการมีเมียหลายคน โดยเห็นว่าเป็นการแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และการเมืองอีกด้วย ทั้งยังมีกฎหมายเป็นฐานรับรองความถูกต้องชอบธรรม ที่ปรากฏในกฎหมายลักษณะผ้าเมียที่ตราขึ้นครั้งสมัยอยุธยา มีชื่อเรียกว่า “พระไอยการลักษณะผ้าเมีย” โดยได้กล่าวถึงประเภทของเมียไว้ถึง 3 ประเภท คือ 1. เมียกลางเมือง หมายถึง หญิงอันบิดามารดากุมมือให้เป็นเมียชายหรือภรรยาหลวง 2. เมียกลางนอก หมายถึง อนุภรรยาหรือเมียน้อย 3. เมียกลางทาศี หมายถึง เมียทาส นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด “มาณวิกา” ได้แบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 “ตรุณี” นำเสนอผู้หญิงผ่านวิถีชีวิต ช่วงที่ 2 “เปรมปฏิพัทธ์” นำเสนอการร่วมรักของชายหญิงที่เป็นผ้าเมียกันของเมียทั้ง 3 ประเภท และช่วงที่ 3 “เรือนภิรมย์” นำเสนอชนชั้นฐานะ ความเป็นอยู่ของเมียทั้ง 3 ประเภทบนเรือน กระบวนท่าของการแสดงนั้นนำโครงร่างของท่าพื้นฐานของนาฏศิลป์ไทยมาปรับปรุง ประยุกต์ ตลอดจนการสร้างสรรค์กระบวนท่าขึ้นใหม่ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นฐานนาฏศิลป์ไทย การแต่งกายพัฒนามาจากการแต่งกายของสตรีในสมัยอยุธยาตอนต้น โดยผลจากนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด “มาณวิกา” นี้ จะเป็นการแสดงชุดหนึ่งที่มีประโยชน์ทางการศึกษาที่

จะสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ในสถาบันครอบครัว จารีตประเพณี และบริบทของสังคมสมัยอยุธยา ในการแสดงอีกด้วย

คำสำคัญ : นาฏศิลป์สร้างสรรค์ เมีย 3 ประเภท พระไอยการลักษณะผัวเมีย

Abstract

The purpose of this creative dance was to create a performance set entitled "Marnvika," which means "woman" in Pali. The woman here was reinterpreted by the creators to refer to a wife. The information derived from the Three Seals Law, rules for the characteristics of husband and wife from textbooks, and academic documents were gathered to create this performance. According to the study, it was found that Thai society in the past had the value of having multiple wives, which also represented economic, social, and political status. There was a law served to guarantee its legitimacy that appeared in the legislation pertaining to husband and wife, enacted during the Ayutthaya period, known as "Phra Aiyakarn Laksana Phuamia." Three types of wives were mentioned: 1) Mia Klang Mueang, meaning a woman whose parents made her a man's wife or the first wife, 2) Mia Klang Nok, meaning a concubine or a mistress, and 3) Mia Klang Tasi, meaning a slave wife. The creative performance "Marnvika" was divided into 3 parts. The first part, "Darunee," presented women through their way of life. The second part, "Prempatipat," displayed lovemaking between the husband and all three types of wives. The final part, "Ruean Phirom," demonstrated the class, status, and living conditions of the three types of wives in the house. The performance movements were developed and adapted from the fundamental postures of Thai classical dance, while the underlying Thai dance identity was preserved. Early Ayutthaya women's clothing served as the model for the performance outfits. This creative dance, "Marnvika," would also be a performance that was educationally useful since it depicted the relationships in the family unit, customs, and the context of Ayutthaya society.

Keywords: Creative Dance, 3 Types of Wives, Phra Aiyakarn Laksana Phuamia (Characteristics of Husband and Wife)

1. บทนำ

ในอดีตมีกฎหมายที่เรียกกันว่า “พระโอยการลักษณะผิวเมีย” ที่บัญญัติไว้ในพุทธศักราช 1904 (จุลศักราช 722) สมัยของพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ตามกฎหมายแต่ก่อนนั้นชายหญิงจึงเป็นสามีภรรยา กันโดยวิธีการอย่างอื่น ไม่เหมือนกฎหมายในปัจจุบันที่ชายหญิงเป็นผิวเมียกันด้วยการจดทะเบียนสมรส ซึ่งตามกฎหมายลักษณะผิวเมียของกรุงเก่ามีอนุญาตให้ชายมีภรรยาได้หลายคนจึงมีความจำเป็นที่กฎหมายจะต้องจัดลำดับชั้นของภรรยา ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการจัดระเบียบการปกครองภายในครอบครัว จึงได้บัญญัติเมียไว้ 3 ประการ คือ 1) เมียกลางเมือง ได้แก่หญิงอันบิดามารดากุมมือให้เป็นเมียชาย ได้ชื่อว่าเป็นเมียกลางเมือง โดยทั่วไปเรียกเมียหลวงมิได้เพียงคนเดียว 2) เมียกลางนอก ได้แก่ ภรรยาขอหญิงมาเลี้ยงเป็นอนุภรรยา หล้นเมียหลวงมาได้ชื่อว่าเมียกลางนอก โดยทั่วไปเรียกเมียน้อยหรืออนุภรรยา มิได้โดยไม่จำกัดจำนวน 3) เมียกลางทาศิ ได้แก่ หญิงใดมีทุกข์ยาก ชายช่วยไถ่ได้มาเห็นหมดหน้าเลี้ยงเป็นเมียได้ชื่อว่าเมียกลางทาศิ โดยทั่วไปเรียกทาศิภรรยา มิได้ไม่จำกัดจำนวน แต่ในสมัยก่อนนั้นไม่นิยมเรียกชื่อลำดับชั้นภรรยาตามถ้อยคำในกฎหมาย มักเรียกกันด้วยภาษาปากว่า เมียหลวง เมียน้อย และทาศิภรรยา โดยการเปิดโอกาสให้ชายมีเมียได้หลายคนนั้นเนื่องจากมีค่านิยมที่สะท้อนว่าการมีภรรยาหลายคนถือเป็นการแสดงฐานะในหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และฐานะทางการเมือง เพื่อประสงค์ให้ภาคภูมิระดับบุญบารมีมากกว่าจะแสดงออกทางกามอารมณ์ ซึ่งหนึ่งในบุคคลผู้มีภรรยาหลายคนในสมัยนั้น คือ โกษาปาน ได้ชื่อว่ามีภรรยาถึง 22 คน โดยเรื่องนี้ถูกบันทึกในพระราชพงศาวดารฉบับชำระใหม่ (กำพล จำปาพันธ์, 2565)

จากเรื่องราวข้างต้นผู้สร้างสรรค์เกิดแรงบันดาลใจที่จะหยิบยกเรื่องราวจากเอกสารในสมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้นของเมียที่บัญญัติไว้ 3 ประการ คือ 1) เมียกลางเมือง 2) เมียกลางนอก 3) เมียกลางทาศิ กระทั่งนำมาสู่การตีความในแบบฉบับของผู้สร้างสรรค์งานและนำเสนอในรูปแบบของนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ที่นอกจากจะดูเพื่อเกิดความสวยงาม เพลิดเพลินแล้ว จะเน้นไปยังการสอดแทรกวิถีชีวิตของผู้หญิง อาทิ การจ่ายตลาด การพบปะเพื่อพูดคุยกัน การแข่งขันชั้นยศบรรดาศักดิ์ของผู้หญิง อาจดูได้จากการแต่งตัว และการใช้ชีวิตร่วมกันบนเรือนของเมียทั้ง 3 ประการ ทั้งหมดที่กล่าวมานั้นจะผ่านการเล่าเรื่องราวของครอบครัวหนึ่งจากมุมมองของผู้สร้างสรรค์ มาสร้างสรรค์ผลงานโดยใช้กระบวนการ การเคลื่อนไหว ดนตรีประกอบการแสดง เครื่องแต่งกาย และการใช้องค์ประกอบบนเวทีในการถ่ายทอดการแสดง ชุด ภาณวีกา

2.วัตถุประสงค์

เพื่อออกแบบนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา

3.วิธีดำเนินการสร้างสรรค์ผลงาน

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา เป็นผลงานการศึกษาโดยใช้รูปแบบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในการเก็บข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา งานวิจัย บทความ วารสาร สื่อสารสนเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมื่อบัณฑิต 3 ประการไว้ โดยค้นคว้าจากวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ข้อมูลเว็บไซต์ผ่านอินเทอร์เน็ต รวมถึงหอสมุดแห่งชาติ ประกอบกับรูปแบบการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ โดยการคิดค้นกระบวนการสร้างรูปแบบใหม่ที่ผสมผสานนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์ตะวันตก ร่วมกัน เพื่อให้ได้ผลงานตรงตามวัตถุประสงค์ โดยมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการสร้างสรรค์ ตามลำดับ ดังนี้

3.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเมื่อบัณฑิต 3 ประการ

3.2 วางแผนการออกแบบสร้างสรรค์การแสดง โดยการประชุมกับทีมผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อวางแนวทางการสร้างสรรค์ตามกรอบของแนวคิดและข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้ามา

3.3 ออกแบบสร้างสรรค์การแสดง และองค์ประกอบการแสดงอื่น ๆ โดยมีการกำกับและตรวจสอบคุณภาพ ความเหมาะสมของผลงานจากอาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการภายในสาขาวิชาอย่างต่อเนื่อง ผ่านการนำเสนอผลงานบนเวทีการแสดงของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

3.4 ปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ ตามข้อเสนอแนะที่ได้รับ และฝึกซ้อมการแสดง เพื่อเตรียมนำเสนอต่อสาธารณชน

3.5 นำเสนอผลงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา แก่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้เชิญมาจากภายนอก และเผยแพร่สู่สาธารณชน ณ หอประชุมสุนันทานุสรณ์

3.6 บันทึกวีดิทัศน์การแสดงเพื่อเป็นหลักฐานด้านศิลปะการแสดงและเพื่อเผยแพร่ต่อไป

4.ผลการวิจัยสร้างสรรค์

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา เป็นการแสดงที่สื่อถึงเมื่อบัณฑิต 3 ประการ ที่บัณฑิตอยู่ในพระไอยการลักษณะหัวเมือง พ.ศ. 1904 คือ เมื่อบัณฑิตเมือง เมื่อบัณฑิตนอก และเมื่อบัณฑิตทาศี ที่มี ความแตกต่างของยศถาบรรดาศักดิ์สูง-ต่ำอย่างเห็นได้ชัด จากการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมหรือแม้แต่ภายในเรือนด้วยกัน ก็ยังเห็นได้ชัดจากการเคารพผู้มียศถาบรรดาศักดิ์ที่สูงกว่าตน

4.1 แนวคิดการแสดง

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา ผู้สร้างสรรค์ได้เกิดแรงบันดาลใจ จากการศึกษาค้นคว้ากฎหมายตราสามดวง พบว่าในอดีตกฎหมายที่ใช้ควบคุม และกำหนดโทษราชฎร คือกฎหมายตราสามดวงซึ่งเป็น

เอกสารสำคัญฉบับหนึ่งในการใช้ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาและมีใช้มาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เนื่องจากเป็นเอกสารร่วมสมัย ที่สะท้อนถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและความเชื่อ อีกทั้งยังเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว ในพระไอยการลักษณะฝัวเมีย ซึ่งกำหนดให้ผู้ชายเป็นผู้นำเป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดสิ่งต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของตน โดยมีกฎหมายเป็นฐานรับรองความถูกต้อง ขอบธรรม เห็นได้จากการเปิดเอื้อให้ผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคน ฉะนั้นในยุคสมัยนั้นผู้ชายจึงมักมีภรรยาหลาย ๆ ลำดับชั้น และภรรยาก็มีสถานะภาพเหมือนทรัพย์สินของสามี เรียกได้ว่า ระบบฝัวเดียวหลายเมีย เป็นระบบที่มีมาในสังคมไทยสมัยก่อนเป็นเวลานานแล้ว

ในกฎหมายพระไอยการลักษณะฝัวเมียได้กล่าวบัญญัติถึงประเภทของภรรยาไว้ถึง 3 ประเภท คือ

1. เมียกลางเมือง หมายถึง หญิงอันบิดามารดากุมมือให้เป็นเมียชายหรือภรรยาหลวง การจะเป็นภรรยาหลวงนั้นขึ้นอยู่กับชายว่าจะยกย่องให้เป็นภรรยาชั้นใดชั้นหนึ่งก็ได้

2. เมียกลางนอก หมายถึง อนุภรรยาหรือเมียน้อย

3. เมียกลางทาศี หมายถึง หญิงที่มีทุกข์ยากชายใดตัวมาเลี้ยงให้เป็นภรรยา หรืออาจรวมถึงหญิงที่ถูกฉุดให้มาเป็นเมียและเป็นทาสรับใช้ (สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, 2513, หน้า 38)

ตามกฎหมายภรรยาทั้ง 3 ประเภทนี้จะมีก็คนก็ได้ ล้วนแต่ได้รับการยกย่องว่าเป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายทั้งสิ้น การเปิดโอกาสให้ผู้ชายมีเมียหลายคนอาจเป็นเหตุผลให้ผู้หญิงยอมรับสถานะของตนต่ำกว่าผู้ชาย ผู้ชายจึงมีค่านิยมมีเมียหลายคน โดยเห็นว่าเป็นการแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และการเมืองอีกด้วย ซึ่งค่านิยมดังกล่าวจะพบในช่วงสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประเพณีเหล่านี้เกิดขึ้นเนื่องจากต้องการเสริมอำนาจ ประดับบุญบารมีมากกว่าจะแสดงออกทางด้านกามารมณ์

โดยอันดับ อันแตกต่างระหว่างภรรยาต่อภรรยาด้วยกัน จากการบันทึกในจดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ นั้นได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าชายสยามคนใดมีภรรยาหลายคน ก็ย่อมมีภรรยาคนหนึ่งอยู่เสมอที่นับว่าสำคัญว่าภรรยาคนอื่น ๆ เขาเรียกภรรยาคนนั้นว่า เมียหลวง ภรรยาคนอื่น ๆ นั้นเรียกว่า เมีย ซึ่งอันที่จริงแล้วก็เป็นภรรยาโดยถูกต้องตามกฎหมายด้วยกันทั้งนั้น ข้าพเจ้าหมายความว่าถูกต้องตามกฎหมายเพราะกฎหมายอนุญาต แต่ต้องอยู่ใต้บังคับของภรรยาใหญ่ อนุภรรยาเหล่านั้นมักเป็นคนที่ช่วยไถ่มาเป็นเมีย ว่ากันที่แท้ก็เป็นทาส ” (ลา ลูแบร์, 2548)

ผู้สร้างสรรค์จึงหยิบยกผู้หญิงที่ได้ขึ้นชื่อว่าเมียทั้ง 3 ประเภทจากเรื่องดังกล่าวนี้ มาเป็นแนวคิดสร้างสรรค์เป็นการแสดง โดยให้ชื่อว่า “มานวิกา” ซึ่งหมายถึงผู้หญิงในภาษาบาลี ผู้หญิงในที่นี้ผู้สร้างสรรค์ให้ความหมายหมายถึงผู้หญิงที่แปลว่าเมีย โดยถ่ายทอดเรื่องราวและนำเสนอการแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 ดรุณี

สื่อถึงผู้หญิงผ่านวิถีชีวิต เริ่มต้นตั้งแต่การตื่นนอนตอนเช้า อาบน้ำแต่งตัวโดยจะแบ่งให้เห็น การแต่งตัวของเมียทั้ง 3 ประเภท การออกไปขายของจ่ายตลาดของกลุ่มเมียงกลางนอกและเมียงกลางทาศี และการพบปะพูดคุยกัน

ช่วงที่ 2 เปรมปฏิพัทธ์

สื่อถึงการร่วมรักของสามีภรรยา โดยจะแบ่งออกเป็น 3 ช่วงย่อย ดังนี้

2.1 การร่วมรักของสามีและเมียงกลางเมือง โดยช่วงนี้จะเป็นการที่สามีกับเมียงกลางเมืองออกมา หยอกล้อพากันชมจันทร์บนเรือน และมีทาสคอยดูแลอยู่

2.2 การร่วมรักของสามีและเมียงกลางนอก โดยช่วงนี้จะเป็นการแสดงความรักอย่างลึกซึ้งของสามี และเมียงกลางนอกเพียงสองคน

2.3 การร่วมรักของสามีและเมียงกลางทาศี โดยช่วงนี้เมียงกลางทาศีจะเข้ามาปรนนิบัติร่วมรักกับ สามีให้สามีมีความสุข

ช่วงที่ 3 เรือนภริมย์

สื่อถึงการอยู่ร่วมกันของเมียทั้ง 3 ประเภทบนเรือน โดยช่วงนี้จะเป็นการแบ่งยศถาบรรดาศักดิ์ของ เมียงบนเรือน เริ่มมีการสั่งงานจากเมียงกลางเมืองสู่เมียงกลางนอกและเมียงกลางทาศีตามลำดับ การทำงาน ร่วมกันบนเรือน ทั้งการรื้อมาลัย การพับดอกบัว การปิดกวาดเช็ดถู

4.2 ดนตรีประกอบการแสดง

ดนตรีที่ใช้ในผลงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา ได้สร้างสรรค์การบรรเลงในรูปแบบ ผสมผสานโดยนำเครื่องดนตรีไทย ประกอบด้วย ฆ้องวง ฆ้องใหญ่ กลองแขก กลองทัด ตะโพน ฉิ่ง ฉาบเล็ก ระนาดเอก ระนาดทุ้ม บรรเลงผสมเครื่องดนตรีสากล ประกอบด้วย Orchestral Kit, Celesta, Harp, African Kit, Violas, Crotales, Timpani สำหรับสื่ออารมณ์การแสดงในแต่ละช่วงการแสดง ใช้เวลาประมาณ 6.43 นาที โดยเพลง จะแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 ดรุณี

สื่อถึงผู้หญิงผ่านวิถีชีวิต เริ่มบรรเลงโดยให้อารมณ์ของยามเช้า มีจังหวะที่ช้า จากนั้นจะบรรเลง ดนตรีให้มีความหวานกระซิบ มีจังหวะช้า-เร็วสลับกัน

ช่วงที่ 2 เปรมปฏิพัทธ์

สื่อถึงการร่วมรักของสามีภรรยา การบรรเลงดนตรีจะแบ่งเป็น 3 ช่วงย่อยตามแนวคิด ดังนี้

2.1 การร่วมรักของสามีและเมียกลางเมือง จะบรรเลงดนตรีให้อารมณ์ของความรักที่มีความหวานละมุน มีจังหวะที่ช้า

2.2 การร่วมรักของสามีและเมียกลางนอก จะบรรเลงดนตรีให้อารมณ์ของความรักที่ยั่ววนหลงใหล มีจังหวะปานกลาง

2.3 การร่วมรักของสามีและเมียกลางทาศี จะบรรเลงดนตรีให้อารมณ์ของความรักที่ตื่นเต้นเร้าร้อน มีจังหวะเร็ว

ช่วงที่ 3 เรือนภิรมย์

สื่อถึงการอยู่ร่วมกันของเมียทั้ง 3 ประเภทบนเรือน เริ่มบรรเลงดนตรีที่ให้อารมณ์ของการเคารพ การแข่งขันขัน นำเกรงขาม มีจังหวะช้า จากนั้นดนตรีจะมีความหวานกระชับขึ้น ให้อารมณ์ของการทำงาน การอยู่ร่วมกัน มีจังหวะปานกลางและเร็วสลับกัน

4.3 ผู้แสดง

ผู้แสดงสำหรับการแสดงชุดนี้ ผู้สร้างสรรค์กำหนดนักแสดงให้สอดคล้องกับแนวคิดการแสดง โดยใช้ผู้แสดง 10 คน แบ่งเป็นนักแสดงผู้หญิงจำนวน 9 คน นักแสดงผู้ชายจำนวน 1 คน กำหนดบทบาทในการแสดงแสดงบทบาทเป็นเมียกลางเมืองจำนวน 1 คน แสดงบทบาทเป็นเมียกลางนอกจำนวน 4 คน แสดงบทบาทเป็นเมียกลางทาศีจำนวน 4 คน และนักแสดงผู้ชายแสดงเป็นบทบาทสามีจำนวน 1 คน โดยคัดเลือกนักแสดงที่มีบุคลิกตามตัวละครที่กล่าวข้างต้น และมีทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายแบบนาฏศิลป์ไทย รวมถึงต้องสามารถสื่อสารอารมณ์และความหมายของกระบวนการผ่านการแสดงอารมณ์ได้ด้วย นอกจากนี้นักแสดงผู้หญิงจะต้องเป็นผู้ที่มีรูปร่างสันทัด ใบหน้ารูปไข่ ผมนยาวถึงกลางหลัง ใช้การคัดเลือกโดยให้นักแสดงทำการทดลองปฏิบัติทำนาฏศิลป์ไทยตามเพลงช้า-เร็วตัด

4.4 การแต่งกาย

ได้ออกแบบเครื่องแต่งกายจากการแต่งกายตามแบบสมัยอยุธยาตอนต้น(สมัยที่3) ที่สตรีจะนุ่งผ้าจีบห่มสไบ มี 3 แบบ คือ รัตอก สไบเฉียง และห่ม ตะเบงมาน (พวงผกา คุโรวาท, 2535, หน้า 58) และผสมผสานกับขนบธรรมเนียมการแต่งกายแบบสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดความสวยงามสอดคล้องกับรูปแบบการนำเสนอ การแต่งกายของเมียทั้ง 3 ประเภทจะมีความแตกต่างกัน ดังนี้

1) ผู้แสดงบทบาทเมียกลางเมือง มีองค์ประกอบของการแต่งกายแบ่งเป็น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับ ดังนี้

(1) สไบ ผ้าสไบจะใช้ผ้าสีฟองทราย 2 ผืน คือสีแดง และผ้าพิมพ์ลายคล้ายหินอ่อนสีม่วง ในการห่มและใช้วิธีการสร้างสรรค์การห่มสไบด้วยการบิดผ้าส่วนกลางออกและห่มพาดไหล่ปล่อยชายผ้า 2 ผืน

(2) ฝ้านุ่ง ใช้ผ้าพิมพ์ลาย 2 ผืน ที่มีลักษณะลายผ้าคล้ายลายผ้าไทยและลักษณะตีนผ้ามาตัดเย็บเข้าด้วยกัน จึงเกิดเป็นผ้าผืนใหม่ ใช้วิธีการนุ่งแบบการนุ่งหน้านางไว้ชายพก

เครื่องประดับ ประกอบด้วย ต่างหู สร้อยคอ สังกวาล 3 เส้น กำไลข้อมือข้างละ 2 วง เข็มขัด ดอกไม้ทัดหูเสมือนจริง แหวน 3 วง โดยเครื่องประดับทั้งหมดจะใช้เป็นโลหะชุบทองเก่าประดับด้วยทับทิมสีแดง

ภาพที่ 1 เครื่องแต่งกายผู้แสดงบทบาทเป็นเมียกลางเมือง
แหล่งที่มา : ผู้สร้างสรรค์

2) ผู้แสดงบทบาทเมียกลางนอก มีองค์ประกอบของการแต่งกายแบ่งเป็น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับ ดังนี้

(1) สไบ ผ้าสไบจะใช้ผ้าชีฟองทลาย ในการห่มและใช้วิธีการสร้างสรรค์การห่มสไบด้วยการนำส่วนที่จะใช้ในการพันรอบตัวมาพาดตรงอกและเก็บอย่างเรียบร้อย ห่มพาดไหล่ปล่อยชายผ้า โดยผู้สร้างสรรค์เลือกใช้สีผ้าให้แตกต่างกัน 4 สี คือ สีฟ้า สีม่วง สีเขียว และสีโอลด์โรซ

(2) ฝ้านุ่ง ใช้ผ้าพิมพ์ลาย 2 ผืน ที่มีลักษณะลายผ้าคล้ายลายผ้าไทยและลักษณะตีนผ้ามาตัดเย็บเข้าด้วยกัน จึงเกิดเป็นผ้าผืนใหม่ ใช้วิธีการนุ่งแบบการนุ่งหน้านางไว้ชายพก โดยผู้สร้างสรรค์เลือกใช้สีผ้าให้แตกต่างกัน 4 สี คือ สีฟ้า สีม่วง สีเขียว และสีโอลด์โรซ

เครื่องประดับ ประกอบด้วย ต่างหู สร้อยคอ สังกวาล 2 เส้น กำไลข้อมือข้างละ 1 เส้น เข็มขัด ดอกไม้ทัดหูเสมือนจริง แหวน 2 วง โดยเครื่องประดับทั้งหมดจะใช้เป็นโลหะชุบทองเก่าประดับด้วยทับทิมสีฟ้า สีม่วง สีเขียว และสีโอลด์โรซ

ภาพที่ 2 เครื่องแต่งกายผู้แสดงบทบาทเป็นเมียกลางนอก
แหล่งที่มา : ผู้สร้างสรรค์

3) ผู้แสดงบทบาทเมียกลางทาชี มีองค์ประกอบของการแต่งกายแบ่งเป็น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับ ดังนี้

(1) การใช้ผ้าชีฟองสีเขียวมะนาวในการพันอก

(2) ฟ้านุ่งโจงกระเบนสีน้ำตาลอมส้ม

เครื่องประดับ ประกอบด้วย ดอกไม้ทัดหูเสมือนจริง

ภาพที่ 3 เครื่องแต่งกายผู้แสดงเป็นเมียกลางทาชี
แหล่งที่มา : ผู้สร้างสรรค์

4.5 กระบวนท่ารำและรูปแบบแถว

การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา ได้มีการใช้ลักษณะมือในรูปแบบกระบวนท่าทางที่เป็นของนาฏศิลป์ไทยส่วนมาก โดยปรากฏรูปแบบการใช้มือ ดังนี้ ตั้ววง จีบ และได้มีการสร้างสรรค์กระบวนท่ารำบางส่วน ดังนี้

ภาพที่ 4 กระบวนท่าทางพับดอกบัว
แหล่งที่มา : ผู้สร้างสรรค์

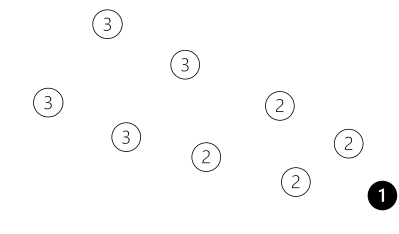

ภาพที่ 5 กระบวนท่าเกี่ยวของสามีภรรยา
แหล่งที่มา : ผู้สร้างสรรค์

4.6 การใช้พื้นที่บนเวที

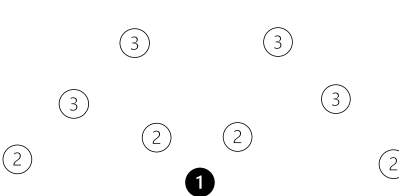
กระบวนการแปรแถว ผู้สร้างสรรค์ได้นำแนวคิดการใช้พื้นที่เวทีอย่างสมดุล และไม่สมดุล ใช้พื้นที่กลางเวที และมุมเวทีแบบหลากหลาย โดยมีลักษณะแถวพิเศษทำให้การแสดงมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างลักษณะแถว ดังนี้

ตารางที่ 1 แถวสี่ให้เห็นถึงการเคารพคนที่มียศถาบรรดาศักดิ์สูงกว่า

การแปรแถว	ลักษณะแถว
	<p>การแปรแถวโดยมีเรียงตามลำดับยศถาบรรดาศักดิ์</p> <p>ลักษณะคล้ายตัววี โดยปากตัววีให้เข้าเวที่เฉียงไปทางซ้าย 45 องศา</p> <p>โดยหมายเลข 1 แทนผู้แสดงบทบาทเมียกลางเมือง หมายเลข 2 แทนผู้แสดงบทบาทเมียกลางนอก หมายเลข 3 แทนผู้แสดงบทบาทเมียกลางทาสี</p>

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

ตารางที่ 2 แถวสี่ให้เห็นถึงดอกไม้บัวที่พับแล้ว

การแปรแถว	ลักษณะแถว
	<p>การแปรแถวโดยได้แรงบันดาลใจมาจากดอกไม้ที่พับแล้ว คล้ายลักษณะแถวตัวเอ็ม</p> <p>โดยหมายเลข 1 แทนผู้แสดงบทบาทเมียกลางเมือง หมายเลข 2 แทนผู้แสดงบทบาทเมียกลางนอก หมายเลข 3 แทนผู้แสดงบทบาทเมียกลางทาสี</p>

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

5.สรุปผลการวิจัย

การสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบสร้างสรรค์การแสดง ชุด มาณวิกา โดยได้หยิบยกเมียทั้ง 3 ประการในพระไอยการลักษณะผ้าเมียมาสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาใหม่ ในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ โดยมุ่งเน้นให้เกิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของผู้หญิงการใช้ชีวิต และชนชั้นของเมียทั้ง 3 ประเภทตามกฎพระไอยการในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีองค์ประกอบของการแสดง 5 องค์ประกอบด้วยกัน 1. การกำหนดแนวคิด จากสังคมไทยในอดีตมีค่านิยมการมีเมียหลายคน โดยเห็นว่าเป็นการแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และการเมืองอีกด้วย ทั้งยังมีกฎหมายเป็นฐานรับรองความถูกต้องชอบธรรม ที่ปรากฏในกฎหมายลักษณะผ้าเมียที่ตราขึ้นครั้งสมัยอยุธยา มีชื่อเรียกว่า “พระไอยการลักษณะผ้าเมีย” โดยได้กล่าวถึงประเภทของเมียไว้ถึง 3 ประเภท

คือ 1. เมียกลางเมือง หมายถึง หญิงอันบิดามารดากุมมือให้เป็นเมียชายหรือภรรยาหลวง 2. เมียกลางนอก หมายถึง อนุภรรยาหรือเมียน้อย 3. เมียกลางทาศี หมายถึง เมียทาศี ค่านิยมนี้ได้คงอยู่และส่งต่อกับคนในสังคมไทยมาหลายยุคสมัย ผู้สร้างสรรค์ได้แรงบันดาลใจจากเรื่องดังกล่าวจึงหยิบยกผู้หญิงที่ได้ขึ้นชื่อว่าเมียทั้ง 3 ประเภทนี้ มาสร้างสรรค์เป็นการแสดงชุด “มาณวิกา” การแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ช่วงที่ 1 ดรุณี ช่วงที่ 2 เปรมปฏิพัทธ์ ช่วงที่ 3 เรือนภิรมย์ 2. การสร้างสรรค์บทเพลง การผสมผสานเครื่องดนตรีไทยผสมเครื่องดนตรีสากล 3. การคัดเลือกนักแสดง คัดเลือกนักแสดงเป็นผู้หญิง 9 คน โดยคัดเลือกนักแสดงที่มีบุคลิกตามตัวละครที่กล่าวข้างต้น และมีทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายแบบนาฏศิลป์ไทย รวมถึงต้องสามารถสื่อสารอารมณ์และความหมายของกระบวนการแสดงอารมณ์ได้ด้วย นอกจากนี้นักแสดงผู้หญิงจะต้องเป็นผู้ที่มีรูปร่างสันทัด ใบหน้ารูปไข่ ผมหยาวยาวถึงกลางหลัง ใช้การคัดเลือกโดยให้นักแสดงทำการทดลองปฏิบัติทำนาฏศิลป์ไทยตามเพลงช้า-เร็วตัด แบ่งเป็นนักแสดงที่เป็นเมียกลางเมือง 1 คน เมียกลางนอก 4 คน เมียกลางทาศี 4 คน นักแสดงผู้ชาย 1 คน โดยคัดเลือกนักแสดงที่มีบุคลิกตามตัวละครที่กล่าวข้างต้น และมีทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายแบบนาฏศิลป์ไทย 4. การออกแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ผู้สร้างสรรค์ได้แรงบันดาลใจมาจากการแต่งกายในสมัยอยุธยาตอนต้น (สมัยที่ 3) มาผสมผสานกับการแต่งกายแบบไทยร่วมสมัย เพื่อให้เกิดความสวยงามสอดคล้องกับรูปแบบการแสดง 5. กระบวนท่ารำและรูปแบบแถว มีการออกแบบสร้างสรรค์ท่ารำและการแปรแถวซึ่งสามารถสื่อให้เห็นภาพตามแนวคิดการแสดงในแต่ละช่วง ช่วงที่ 1 ดรุณี สื่อถึงผู้หญิงผ่านวิถีชีวิต ช่วงที่ 2 เปรมปฏิพัทธ์ สื่อถึงการร่วมรักของสามีภรรยา ช่วงที่ 3 เรือนภิรมย์ สื่อถึงการอยู่ร่วมกันของเมียทั้ง 3 ประเภทบนเรือนการแสดงชุดนี้นอกจากจะดูเพื่อเกิดความสวยงาม เพลิดเพลินแล้ว ยังสอดแทรกวิถีชีวิตของผู้หญิง การแบ่งชนชั้นยศถาบรรดาศักดิ์ของผู้หญิง และการใช้ชีวิตร่วมกันบนเรือนของเมียทั้ง 3 ประการอีกด้วย

6.อภิปรายผลการวิจัย

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา ได้สร้างสรรค์ท่ารำที่มีการใช้ลักษณะมือในรูปแบบกระบวนท่าทางที่เป็นของนาฏศิลป์ไทยส่วนมาก โดยใช้แนวทางการประดิษฐ์ท่ารำที่คงความเป็นนาฏศิลป์ไทยดั้งเดิมไว้ ซึ่งสอดคล้องกับอาจารย์สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547) ที่กล่าวไว้ว่า “นาฏศิลป์ที่เกิดจากการประยุกต์นาฏยจารีตเดิม นาฏยศิลป์แบบนี้มีกาค้ายเพียงเอกลักษณ์ หรือลักษณะเด่นของการแสดงเท่านั้น” นอกจากนั้นยังได้สร้างการแสดงที่มีความร่วมสมัยโดยการนำเนื้อหาของเรื่องราว ต้นแบบเครื่องแต่งกายของสมัยอยุธยาออกมาออกแบบใหม่ให้มีความใกล้เคียงกับปัจจุบัน ซึ่งจะสอดคล้องกับทฤษฎีของอาจารย์สุพรรณิ บุญเพ็ง (สุพรรณิ บุญเพ็ง, 2542) กล่าวคือ “นาฏศิลป์ร่วมสมัยเป็นรูปแบบของการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ที่มีลักษณะความเป็นไทยในผลงานการแสดง ไม่ว่าจะป็นรูปแบบการสร้างสรรคงานนาฏศิลป์แบบไทยที่เป็นจารีต หรือจะเป็นนาฏศิลป์ไทยที่มีการผสมผสานกันก็ร่วมแต่เป็นการแสดงที่สวยงามและสามารถนำมาพัฒนาให้สวยงามได้ตามยุคสมัย”

7. ข้อเสนอแนะ

ควรมีการหยิบยกเรื่องราววิถีชีวิตในอดีตมาถ่ายทอดในรูปแบบนาฏศิลป์สร้างสรรค์มากขึ้น เพื่อผู้ที่สนใจจะได้ศึกษาวิถีชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ในอดีตผ่านการแสดง

8. บรรณานุกรม

- กำพล จำปาพันธ์. (2565). **มนุษย์อยุธยา**. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2550). **อยุธยา**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชิมอน เดอ ลาลูแบร์. (2548). **จดหมายเหตุ ลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม**. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. (2533). **ดนตรีไทย**. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ.
- ธวัชชัย ภูหลวง. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างผิวเผิน : กรณีศึกษาจากกฎหมายตราสามดวงในพระอัยการลักษณะผิวเผิน. **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา**. 5(2), 1-17.
- พรสนอง วงศ์สิงห์ทอง. (2547). **ประวัติศาสตร์ศิลปะเครื่องแต่งกาย**. กรุงเทพมหานคร: อินฟอรมีเดีย อินเตอร์เนชั่นแนล.
- พวงผกา คุโรวาท. (2535). **คู่มือประวัติเครื่องแต่งกาย**. กรุงเทพมหานคร: รวมสาสน์.
- ฟาน พลิต. (2546). **รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน พลิต (วัน วลิต)**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- เรณู โกศินานนท์. (2544). **นาฏศัพท์-ภาษาทำนาฏศิลป์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2549). **กฎหมายตราสามดวง : หน้าต่างสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เสนีย์ ปราโมช. (2559). **กฎหมายสมัยอยุธยา**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2552). **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- สุพรรณิ บุญเพ็ง. (2542). **ประวัติบัลเล่ต์ในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). **นาฏศิลป์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์. (2513). **กฎหมายไทยเล่ม 1**. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.

การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการอยุธยาศึกษา

วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา Journal of Ayutthaya Studies (JAS) ISSN 3027-7248 (Print) และ ISSN 3027-7256 (Online) เป็นวารสารวิชาการของสถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ทางวิชาการ และงานวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมอยุธยา โดยเผยแพร่บทความทางวิชาการ (Article) บทความงานวิจัย (Research Article) บทความปริทัศน์ (Book Review) ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่มีประเด็นสอดคล้องกับบริบทด้านอยุธยาศึกษา ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และรัฐศาสตร์

วารสารมีกำหนดออกปีละ 2 ฉบับ คือ มกราคม-มิถุนายน และ กรกฎาคม-ธันวาคม บทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ ต้องจัดเตรียมอย่างถูกต้องสมบูรณ์ตามมาตรฐานวารสารวิชาการ โดยกองบรรณาธิการจะตรวจสอบเป็นขั้นแรก แล้วจัดให้มีผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกในสาขานั้น ๆ ร่วมกลั่นกรอง (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน ตามเกณฑ์ที่กำหนดในลักษณะ Double-blind peer review คือ ผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่งและผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา โดยเผยแพร่ออนไลน์ในรูปวารสารทางอิเล็กทรอนิกส์ และเผยแพร่เป็นรูปเล่ม

หลักเกณฑ์ในการรับพิจารณาบทความ

- บทความมีประเด็นเนื้อหาสอดคล้องกับบริบทด้านอยุธยาศึกษา เน้นทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และรัฐศาสตร์
- บทความที่จะได้รับพิจารณาตีพิมพ์ ได้แก่ บทความทางวิชาการ (Academic Article) บทความงานวิจัย (Research Article) และบทความปริทัศน์ (Review Article) ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
- บทความทางวิชาการ หรือบทความงานวิจัยนั้น ต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ หรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสาร หรือสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน
- ผู้นิพนธ์ อ้างอิงข้อมูล หรือรูปภาพ ที่นำมาจากผลงานของผู้อื่นอย่างถูกต้อง และไม่ละเมิด หรือคัดลอกผลงานของผู้อื่น (Plagiarism)
- ผู้นิพนธ์ได้การจัดพิมพ์บทความ ตามข้อกำหนด การจัดเตรียมต้นฉบับ และการอ้างอิง ของวารสารวิชาการอยุธยาศึกษาแล้ว
- กรณีที่เป็นผลงานทางวิชาการที่มีการใช้ข้อมูลจากการทำการวิจัยในคน ที่อาจส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรี สิทธิ ความเป็นส่วนตัว และสุขภาพของคน ให้แนบหลักฐานรับรอง หรือหนังสือการได้รับอนุญาตให้ทำการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนมาพร้อมด้วยต้นฉบับ

การจัดเตรียมต้นฉบับ

1. พิมพ์ต้นฉบับด้วยโปรแกรม Microsoft Word ความยาวทั้งเรื่อง รวมภาพประกอบ ตาราง และเอกสารอ้างอิง ไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4
2. เว้นระยะขอบด้านบน และด้านซ้าย ด้านละ 1.25 นิ้ว และเว้นขอบด้านล่างและด้านขวา ด้านละ 1.0 นิ้ว ใส่หมายเลขหน้ากำกับที่มุมบนขวามือทุกหน้า
3. ใช้แบบอักษร TH SarabunPSK ชื่อเรื่อง จัดกึ่งกลาง ขนาดอักษร 20 พอยต์ ตัวหนา มีทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บรรทัดถัดจากชื่อเรื่อง เป็นชื่อ-นามสกุล ขนาดตัวอักษร 16 พอยต์ บรรทัดต่อมาเป็นสังกัดของผู้เขียน ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ จัดชิดขอบขวา ขนาดตัวอักษร 16 พอยต์
4. บทคัดย่อภาษาไทย มีความยาวไม่ควรเกิน 300 คำ โดยมีใจความที่กระชับ และชัดเจน ทราบถึงภาพรวมของบทความทั้งหมด เช่น มีที่มา วัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และมีการสรุปผลการศึกษาค้นคว้าอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ และต้องกำหนดคำสำคัญ (Keyword) ซึ่งเป็นคำที่เหมาะสมที่ใช้เป็นตัวแทนเนื้อหาสำหรับการสืบค้นบทความ ไม่เกิน 5 คำ สำหรับบทคัดย่อที่เป็นภาษาอังกฤษ (Abstract) นั้น จะต้องมีความที่สอดคล้องกับบทคัดย่อภาษาไทย และมีการใช้ภาษาอังกฤษที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์
5. หัวข้อใหญ่ จัดชิดขอบด้านซ้าย อักษรขนาด 18 พอยต์ ตัวหนา
หัวข้อรอง ให้จัดย่อหน้าปกติ อักษรขนาด 16 พอยต์ ตัวหนา
ข้อความปกติ ให้จัดย่อหน้าปกติ อักษรขนาด 16 พอยต์ ปกติ
6. องค์ประกอบของบทความ ควรมีอย่างน้อยดังนี้

องค์ประกอบของบทความวิชาการ

- ชื่อเรื่องภาษาไทย
- ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ
- บทคัดย่อภาษาไทยและคำสำคัญ
- บทคัดย่อภาษาอังกฤษและคำสำคัญ
- บทนำ
- ประเด็นต่างๆ ที่ต้องการนำเสนอ
- สรุป
- บรรณานุกรม

องค์ประกอบของบทความวิจัย

- ชื่อเรื่องภาษาไทย
- ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ
- บทคัดย่อภาษาไทยและคำสำคัญ
- บทคัดย่อภาษาอังกฤษและคำสำคัญ
- ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
- วัตถุประสงค์การวิจัย
- ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย
- ผลการวิจัย
- สรุปผลการวิจัย
- อภิปรายผลการวิจัย
- ข้อเสนอแนะ
- บรรณานุกรม

7. ถ้ามีภาพประกอบ แผนที่ หรือตาราง ให้ใส่ประกอบไว้ในเนื้อเรื่อง และต้องมีชื่อ พร้อมแหล่งที่มาของภาพประกอบ แผนที่ หรือตาราง และภาพประกอบหรือแผนที่ ที่นำมาใช้ควรมีความละเอียดไม่น้อยกว่า 300 dpi

8. พิมพ์เอกสารอ้างอิงในเนื้อหา (แบบนาม-ปี) และบรรณานุกรมท้ายบทความ ตามรูปแบบการพิมพ์อ้างอิงและบรรณานุกรม ของวารสารวิชาการอยุธยาศึกษา และจัดเรียงตามลำดับอักษร ถ้ามีบรรณานุกรมภาษาอังกฤษ ให้พิมพ์ต่อท้ายบรรณานุกรมภาษาไทย

การพิมพ์อ้างอิง

พิมพ์เอกสารอ้างอิงในเนื้อหา (แบบนาม-ปี)

การพิมพ์อ้างอิงจาก หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ รายงานการวิจัย / วิทยานิพนธ์

(ชื่อผู้แต่ง,/ปีพิมพ์,/หน้า)

(รัตนไชย วาสุกกรี, 2558, หน้า 15)

การพิมพ์อ้างอิงจากการสัมภาษณ์

(ผู้ให้สัมภาษณ์,/ปี,/วัน/เดือน)

(รัตนไชย วาสุกกรี, 2558, 23 พฤษภาคม)

การพิมพ์อ้างอิงจากแหล่งข้อมูลออนไลน์

(ชื่อผู้แต่ง,/ปีที่ผลิตหรือปีที่สืบค้น,/เว็บไซต์)

(รัตนไชย วาสุกกรี, 2558, www.asi.aru.ac.th)

การพิมพ์อ้างอิงจากภาพนิ่ง ภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่ และวีดิทัศน์

(ชื่อเจ้าของภาพ,/ปีที่ผลิต,/ [ชนิดของวัสดุ])

(รัตนไชย วาสุกกรี, 2558, [ภาพถ่าย])

การพิมพ์บรรณานุกรม

หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง// (ปีพิมพ์) // ชื่อเรื่อง // (ครั้งที่พิมพ์) // เมืองที่พิมพ์: / สำนักพิมพ์.

รัตนไชย วาสุกกรี. (2557). พระนครศรีอยุธยาในความทรงจำของข้าพเจ้า. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันอยุธยาศึกษา.

วารสาร

ผู้แต่ง// (ปีพิมพ์) // ชื่อบทความ // ชื่อวารสาร, / ปีที่ (ฉบับที่), / หน้าอ้างอิง.

รัตนไชย วาสุกกรี. (2541). เส้นทางสังคมพหุวัฒนธรรมอยุธยา. วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา, 19(2), 34 – 39.

หนังสือพิมพ์

ผู้เขียน.// (ปีพิมพ์.//วัน/เดือน).//ชื่อข่าว.//ชื่อหนังสือพิมพ์.//หน้า.

รัตนไชย วาสุกกรี. (2549, 25 เมษายน). เปิดงานสัมมนาอยุธยาศึกษาระดับปริญญาตรี, สยามโพลส์, หน้า 34.

รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์

ชื่อผู้วิจัย.// (ปีพิมพ์).//ชื่อวิจัย.// (รายงานผลการวิจัย).//เมืองที่พิมพ์.//สถาบัน.

ชื่อผู้วิจัย.// (ปีพิมพ์).//ชื่อวิทยานิพนธ์.//วิทยานิพนธ์ตามด้วยชื่อปริญญา/สาขาวิชา.//สถาบัน.

รัตนไชย วาสุกกรี. (2535). ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอเสนา จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา. (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

รัตนไชย วาสุกกรี. (2547). การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตลาดหัวรอ จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

การสัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์.// (ปี.//วัน/เดือน).//ตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์.//หน่วยงานของผู้ให้สัมภาษณ์.//สัมภาษณ์.

รัตนไชย วาสุกกรี. (2552, 8 มิถุนายน). ประธานชุมชน. ชุมชนคลองท่อ. สัมภาษณ์.

แหล่งข้อมูลออนไลน์

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่ผลิตหรือปีที่สืบค้น).//ชื่อเรื่อง.//ค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี.//จาก/URL

รัตนไชย วาสุกกรี. (2550). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตลาดหัวรอ. ค้นเมื่อ 1 มกราคม 2557, จาก www.asi.aru.ac.th

ภาพถ่าย ภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่ และวิดีโอ

ชื่อเรื่อง.// (ปีที่ผลิต).// [ชนิดของวัสดุ].//สถานที่ผลิต.//ผู้ผลิต.

ตลาดหัวรอ. (2550). [ภาพถ่าย]. พระนครศรีอยุธยา: รัตนไชย วาสุกกรี.

การส่งต้นฉบับบทความ

ผู้นิพนธ์เสนอบทความผ่านระบบวารสารออนไลน์ของวารสารวิชาการอยุธยาศึกษา so02.tci-thaijo.org/index.php/jas/about/submissions

สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ นายพัทธ์ แดงพันธ์ นักวิชาการศึกษา สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

โทรศัพท์ 084 023 5053 โทรศัพท์สำนักงาน 035 241 407

วารสารออนไลน์
วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา

รูปแบบการเขียนบทความ
ชื่อบทความภาษาไทย (20 กึ่งกลาง ตัวหนา)
ชื่อบทความภาษาอังกฤษ (20 กึ่งกลาง ตัวหนา)

ชื่อผู้เขียน ภาษาไทย / ภาษาอังกฤษ (16 ตัวปกติ ชิดขวา)

หน่วยงานสังกัดภาษาไทย (16 ตัวปกติ ชิดขวา)

หน่วยงานสังกัดภาษาอังกฤษ (16 ตัวปกติ ชิดขวา)

บทคัดย่อ (18 กึ่งกลาง ตัวหนา)

บทคัดย่อ ไม่เกิน 300 คำ (16 ปกติ) .....

.....
.....

คำสำคัญ : .....

Abstract (18 กึ่งกลาง ตัวหนา)

Abstract มีใจความที่สอดคล้องกับบทคัดย่อภาษาไทย ใช้ภาษาอังกฤษที่ถูกต้องตามหลัก
ไวยากรณ์ .....

.....
.....

Keywords : .....

1. หัวข้อใหญ่ (18 ชิดซ้าย ตัวหนา)

1.1 หัวข้อรอง (16 ย่อหน้า 0.5' ตัวหนา)

ข้อความปกติ (16 ย่อหน้า 0.5' ตัวปกติ) .....

.....
.....

1.1.1 หัวข้อย่อย (16 ย่อหน้า 1' ตัวปกติ)

ข้อความในหัวข้อย่อย (16 ย่อหน้า 1' ตัวปกติ) .....

.....
.....

ภาพประกอบ

ภาพที่ ..... ชื่อภาพ (16 กิ่งกลาง) .....

ที่มา: ชื่อเจ้าของภาพ,/ปีที่ถ่ายภาพ,/ [ภาพถ่าย]

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง .....

ที่มา: .....

บรรณานุกรม

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีพิมพ์).// ชื่อเรื่อง.// (ครั้งที่พิมพ์).// เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ผู้แต่ง.// (ปีพิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร, /ปีที่ฉบับที่, // หน้าให้อ้าง.

ผู้เขียน.// (ปีพิมพ์, //วัน/เดือน).// ชื่อข่าว, // ชื่อหนังสือพิมพ์, // หน้า.

ชื่อผู้วิจัย.// (ปีพิมพ์).// ชื่อวิจัย.// (รายงานผลการวิจัย).// เมืองที่พิมพ์: สถาบัน.

ชื่อผู้วิจัย.// (ปีพิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// วิทยานิพนธ์ตามด้วยชื่อปริญญา/สาขาวิชา, // สถาบัน.

ผู้ให้สัมภาษณ์.// (ปี, //วัน/เดือน).// ตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์.// หน่วยงานของผู้ให้สัมภาษณ์.// สัมภาษณ์.

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่ผลิตหรือปีที่สืบค้น).// ชื่อเรื่อง.// ค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี, // จาก/URL

ชื่อเรื่อง.// (ปีที่ผลิต).// [ชนิดของวัสดุ].// สถานที่ผลิต: ผู้ผลิต.

จริยธรรมการตีพิมพ์

วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา คำนึงถึงความสำคัญด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) บรรณาธิการและกองบรรณาธิการวารสาร 2) ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ และ 3) ผู้นิพนธ์ ได้ศึกษาและปฏิบัติตามข้อกำหนดทางด้านจริยธรรมของวารสารอย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการ จะพิจารณาและตรวจสอบบทความที่ผู้นิพนธ์เสนอขอตีพิมพ์บทความในวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความ ตามนโยบายและขอบเขตการตีพิมพ์ของวารสารเป็นหลัก และปราศจากอคติต่อผู้นิพนธ์

2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการ ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์ หรือผู้ประเมินบทความ ไม่ว่าจะด้วยประโยชน์ในเชิงธุรกิจ หรือนำไปเป็นผลงานวิชาการของตนเอง

3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการ ไม่เปิดเผยข้อมูลระหว่างผู้นิพนธ์และผู้ประเมินบทความ รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้นิพนธ์และผู้ประเมินบทความ ให้แก่ผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง ในช่วงเวลาของการประเมินบทความ โดยจะต้องรักษาไว้เป็นความลับ

4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการ จะพิจารณาคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความให้ตรงตามสาขาของบทความ

5. บรรณาธิการ และกองบรรณาธิการ ไม่เสนอบทความเข้ามาตีพิมพ์ในวารสารวิชาการอยุธยาศึกษา

บทบาทหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความ ต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์ พิจารณาบทความบนหลักการทางวิชาการ โดยปราศจากอคติส่วนตัว

2. ผู้ประเมินบทความ ต้องไม่แสวงหาผลประโยชน์จากบทความที่รับประเมิน ไม่ว่าจะด้วยประโยชน์ในเชิงธุรกิจ หรือนำไปเป็นผลงานวิชาการของตนเอง

3. ผู้ประเมินบทความ ต้องไม่เปิดเผยข้อมูลบางส่วน หรือข้อมูลทั้งหมด ของบทความที่รับพิจารณาแก่บุคคลอื่น

4. ผู้ประเมินบทความ ควรรับประเมินบทความในสาขาที่ตนเองมีความเชี่ยวชาญอย่างแท้จริง โดยพิจารณาคุณภาพของบทความอย่างเข้มข้น และเสนอแนะข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมอยุธยา โดยไม่ใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความ

5. หากผู้ประเมินบทความ พบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกจากผลงานของผู้อื่น ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบโดยทันที

บทบาทหน้าที่ของผู้นิพนธ์

1. บทความที่ผู้นิพนธ์เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ หรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารอื่น และไม่เคยเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน

2. ผู้นิพนธ์ ต้องทำการอ้างอิงข้อมูล หรือรูปภาพ ที่นำมาจากผลงานของผู้อื่นให้ถูกต้อง ต้องไม่ละเมิด หรือคัดลอกผลงานของผู้อื่น (Plagiarism) ซึ่งถือเป็นการละเมิดจรรยาบรรณทางวิชาการอย่างร้ายแรง หากเกิดการฟ้องร้อง หรือการดำเนินคดีทางกฎหมาย ผู้นิพนธ์ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน โดยกองบรรณาธิการวารสารมิได้รู้เห็น หรือเกี่ยวข้องกับการกระทำใดๆ ของผู้นิพนธ์

3. ผู้นิพนธ์ ต้องจัดรูปแบบของบทความให้ถูกต้อง ตามรูปแบบที่ทางวารสารได้กำหนดไว้ใน “คำแนะนำสำหรับผู้เขียน”

4. ผู้นิพนธ์ ต้องเคารพผลการตัดสินคัดเลือกบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร

5. ผู้นิพนธ์ ต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำบทความไปเสนอตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่น

6. ผู้นิพนธ์ร่วม ที่มีชื่อในบทความทุกคน จะต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความ หรือมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย

7. กรณีที่เป็นผลงานทางวิชาการที่มีการใช้ข้อมูลจากการทำการวิจัยในคน ที่อาจส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรี สิทธิ ความเป็นส่วนตัว และสุขภาพของคน ให้แนบหลักฐานรับรอง หรือหนังสือการได้รับอนุญาตให้ทำการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนมาพร้อมกับต้นฉบับ